

VII.- ANEJOS DE ARQUEOLOGÍA Y RESTAURACIÓN

Anejo 1. *Informe històric i arqueològic: Castell de l'Albiol*. Arqueòleg Joan Menchon i Bes, Setembre 2020

Anejo 2. *Memòria arqueològica en el marc de les obres al castell de l'Albiol (l'Albiol, Baix Camp)*. Redactat per l'arqueòloga Laura V.Vicens Saiz. Abril 2022.

Anejo 3. *Caracterització de dues mostres de morter de la Torre del Castell de l'Albiol*. Laboratori de material l'EPSEB. Universitat Politècnica de Catalunya, BarcelonaTECH. Barcelona, maig 2023.

Anejo 4. *Informe tècnic de la consolidació d'urgència dels morters de les torres del Castell de l'Albiol*. Redactado per la restauradora Elena Urueña. Abril 2024

Anejo 5. *Informe de tractament de restes del Castell de l'Albiol (l'Albiol, Baix Camp)*. Redactat per arqueòlegs.cat – Direcció arqueològica: Adrià Cubo Córdoba.

Anejo 6. *Memòria de les intervencions arqueològiques realitzades en el Castell de l'Albiol (l'Albiol, Baix Camp)*. Redactat per Arqueòlegs.cat – Direcció arqueològica: Adrià Cubo Córdoba.

Anejo 7. *Processos d'intervenció dels murs i paviments del Castell de l'Albiol*. Redactado por Elena Urueña, restauradora. Marzo de 2025.

Anejo 8. *Proposta d'intervenció arqueològica al Castell de l'Albiol (L'Albiol, Baix Camp)*. Redactat per Arqueòlegs.cat. Mayo de 2025

Annex 1. *Informe històric i arqueològic: Castell de l'Albiol*. Arqueòleg Joan Menchon i Bes, Setembre 2020

Annex 2. *Memòria arqueològica en el marc de les obres al castell de l'Albiol (l'Albiol, Baix Camp)*. Redactat per l'arqueòloga Laura V.Vicens Saiz. Abril 2022.

Annex 3. *Caracterització de dues mostres de morter de la Torre del Castell de l'Albiol*. Laboratori de material l'EPSEB. Universitat Politècnica de Catalunya, BarcelonaTECH. Barcelona, maig 2023.

Annex 4. *Informe tècnic de la consolidació d'urgència dels morters de les torres del Castell de l'Albiol*. Redactado per la restauradora Elena Urueña. Abril 2024

Annex 5. *Informe de tractament de restes del Castell de l'Albiol (l'Albiol, Baix Camp)*. Redactat per arqueòlegs.cat – Direcció arqueològica: Adrià Cubo Córdoba.

Annex 6. *Memòria de les intervencions arqueològiques realitzades en el Castell de l'Albiol (l'Albiol, Baix Camp)*. Redactat per Arqueòlegs.cat – Direcció arqueològica: Adrià Cubo Córdoba.

Annex 7. *Processos d'intervenció dels murs i paviments del Castell de l'Albiol*. Redactado por Elena Urueña, restauradora. Marzo de 2025.

1. SITUACIÓ

El castell de l'Albiol és a la comarca del Baix Camp, en un dels contraforts meridionals de les Muntanyes de Prades i és un excel·lent punt de guaita de la comarca del Camp de Tarragona.

Per accedir-hi cal primer desplaçar-nos fins aquesta població per la carretera que hi mena des d'Alcover (12 km). Un cop a l'Albiol, hi ha una pista vers la Mussara, i que passa per sota del castell. D'ací neix un corriol que ens hi porta en uns cinc minuts. Les coordenades segons l'Institut Cartogràfic de Catalunya són: E 339979.13, N 4568804.03 (ED50 UTM 31N) Longitud: 01° 05' 20.0" Latitud: 41° 15' 10.7" (ETRS89 Geodèsiques).

3. MARC LEGAL I URBANÍSTIC

Planejament

Text Refós de les Normes Subsidiàries de Planejament de l'Ajuntament de l'Albiol. Aprovat definitivament per l'ajuntament de l'Albiol el 27 de març de 2006 (exp 95/210 del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya, SSTT de Tarragona).

Legislació de Patrimoni

- **Decret** de 22 d'abril de 1949 sobre la protecció de castells i fortificacions (BOE de 5 de maig de 1949).
- **Llei** de Patrimoni Cultural Català, 9/1993 de 9 de setembre, publicada al DOGC núm. 1807, de 11 d'octubre de 1993; correcció d'errades en el DOGC núm. 1825, de 24 de novembre de 1993.
- **Decret Legislatiu** 78/2002 de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, publicat al DOGC núm. 3594, de tretze de març de 2002.

Propietat

Ajuntament de l'Albiol.

P-4300300-C, Alcalde Sr. Andreu Carrasco Sardà, Plaça Sant Miquel 5, 43479-L'ALBIOL.

Tipus de protecció legal

Bé Cultural d'Interès Nacional en base al Decret de 22 d'abril de 1949.

4. NOTÍCIA HISTÒRICA

El nom de l'Albiol ha estat pres per diferents estudiosos com un topònim d'origen islàmic. Sanç Capdevila, en un estudi sobre la conquesta feudal del Camp de Tarragona, ja apuntava l'origen àrab del lloc (SOBERANAS 1964-65).

Els estudis de toponímia apunten cap aquesta realitat, tot i que alguns autors relacionen el nom de l'Albiol amb el llatí *alveolus* en base a un estudi de Moreu-Rei (1986. p. 447-530; "AMIGÓ 1989 p. 34). En canvi altres estudis apunten cap a una arrel islàmica del topònim: Pere Balanyà defensa que Albiol prové d'*al-buyn*/els panorames, que es

llatinitza amb la terminació *olu*. Per alguns autors el lloc es refereix al castell, i per altres a un mas al Cogoll Roig que apareix després com a dominicatura sobre les ruïnes d'un castell musulmà (ANGUERA 1989 p. 42), o també una torre, que Guillem de Claramunt va destruir quan va conquerir la zona (ANGUERA 1989 p. 35). De fet, l'estudi de la torre principal del castell, de 2009, apunta clarament que es una construcció islàmica, i probablement també l'edifici que hi ha al seu costat nord. Cal però aclarir la cronologia de la cisterna i del perímetre emmurallat.

El canonge Blanch, en el seu Arxiepiscopologi diu que en les incursions de Ramon Berenguer I el Fratricida a les terres del Camp de Tarragona (1089) va atacar diferents fortificacions de muntanya, entre les quals hi hauria la de l'Albiol (BLANCH 1985, p. 72-73).

Tot apunta, que el topònim de l'Albiol és realment d'origen islàmic, tal i com defensa P. Balañà, qui el relaciona amb una torre de la primera anella defensiva articulada al voltant del *hisn* de *Xibrana* o Siurana (BALAÑÀ 1993 p. 74-75). Morera proposa que en el lloc hi hauria una alqueria, i una de les riqueses de la zona seria l'explotació de mines d'argent d'Alforja, l'Albiol i naturalment de la zona de Bellmunt, sense oblidar les que hi haurien a la banda septentrional de les muntanyes de Prades (MORERA 1897 p. 305 i 311). Els diferents estudis realitzats sobre el món islàmic al Camp així ho apunten (MENCHON 2012, 2013, 2020).

Hem de tenir en compte que la propugnació de Siurana, que cau en mans feudals entre 1153 i 1154, es una de les darreres operacions militars de conquesta de l'actual territori de Catalunya. Les estivacions de les muntanyes de Prades van ser un veritable *tagr*, una veritable frontera davant la pressió feudal cada vegada més forta sia al Camp de Tarragona, sia a la Conca de Barberà. És lògic entendre que aquest espai geogràficament tant marcat fos ideal tant per parapetar-se davant els atacs dels feudals, i s'utilitzés com a base d'operacions militars contra aquests. Quan Bernat Desclot, a l'inici de la seva Crònica ens parla del retorn a cuita-corrents de Ramon Berenguer III quan assetjava Mallorca, ho explica pel fet que "*tots los sarraïns de les muntanyes de Prades e de Ciurana e de tota la terra eren venguts assetjar la ciutat de Barcelona.*" (DESCLOT Crònica cap. XXXIX).

L'any 1095, en una donació del castell i territori de Tarragona de Deodat de Claramunt a la seva esposa Beatriu, consten els límits territorials, i entre ells limitava "*a parte vero circi in chacumin[a] Montis Karbonera vel in kastrum Siurana*" (ÁLVAREZ 1990, p. 67 doc. 27). Si acceptem com a bons els límits del territori del *hisn* de *Xibrana* establerts per un document de 1154, el lloc de l'Albiol formaria part d'aquest espai del *tagr* extrem de la frontera d'*Al Andalus*.

El fet és que la conquesta de Siurana, i per tant el seu territori, entra en els plans de les darreres operacions militars de conquesta dels territoris de *Larida* i *Turtusha* per part de Ramon Berenguer IV. Així el 17 de febrer de 1146 Berenguer Arnau va rebre del comte de Barcelona la vila i el castell de Siurana amb tots els seus termes, i amb una reserva d'una cinquena part, reservada a l'ordre del Temple (BOFARULL 1866, vol IV, p. 112-113 doc. 50). Aquesta donació s'ha d'emmarcar en un context clar de conquesta i organització del territori liderat per l'arquebisbe tarragoní Bernat Tort i Ramon Berenguer IV (GORT 1994, p. 48). Tot i la donació, els objectius van ser fer-se primer amb Tortosa (1148) i Lleida (1149), de manera que el territori de Siurana quedava aïllat

de la resta d' *Al Andalus*, encerclat per una tenalla, de manera que la seva caiguda només era qüestió de temps.

La propugnació final es va iniciar el 1148, al mateix temps que Tortosa, quan va caure la part del districte corresponent a la zona de Cabassers (llavors Vallclara) el mateix any. Guanyada Lleida, el 1151 les tropes feudals es fan amb la marge esquerra del Segre i les Garrigues fins Vinaixa, el Vilosell i altres pobles dels límits de *Xibrana*. Des de la Conca de Barberà, es feien amb els primers pobles de les Muntanyes de Prades: Rojals, Farena, Capafonts, la Febró i Albarca, mentre que des del Camp de Tarragona s'atacava per l'Albiol i la Mussara, tot entrant al Priorat pels colls de la Teixeta i Alforja (GORT 1994 p. 48-49).

El 1153 Siurana sofria el setge de Bertran de Castellet, qui per alguns autors es fa amb el *hisn* el 23 de novembre del mateix any, però en altres documents s'esmenta que en 1154 encara havia setge (GORT 1995 p. 367-380). Eduard Toda va publicar un document de 1154, que per alguns autors és suspecte, en el qual s'estableixen els límits del districte andalusí del *hisn* de *Xibrana*. Es tracta d'una àrea geogràfica força extensa, que aniria de Cabassers fins Montblanc, i on per lògica caldrà incloure el lloc de l'Albiol. En concret, a la banda que ara ens ocupa, el document diu: "*... e passa per aquelles penes e davalla per aquell lloch qui es dit Aiguariol e ve en tro en la pedra fita, e pren tot lo semuntà que és entre Reus i Munterol, e va perla drecera en tro a Cuguol e fir en tro al pont de Goy, e traspassa Francolí e pujà per lo trescoll del puig de Alilla, e davalla perlo torrent de Anguera e passa per lo Prat de la guàrdia e fir al coll de Gemenells e passa per los tormos roigs sobre Vombodí, e hix al puig qui és dit Orella de Polin e fir en Riudeset e entra per lo Riudeset en tro a la via que ve de Lleyda e travessa amunt e traspassa perla vall de Juncosa e per lo semuntà del puig de Gralla, e hix al Pinatell, que és en la carrera de Lleyda, e retorna en aquelles muntanyes davant lo termenal de Flix.*" (TODA 1926, p. 41-42; quant al seu caràcter suspecte, RAMOS [inèdit] p. 16 citat a GORT 1994 p. 40).

Josep Iglésies és de l'opinió que la presa de l'Albiol seria poc abans de caure Siurana: "*Consta que a l'estiu de 1153 les forces de la casa de Cervera es trobaven al cercle de Siurana. Amb elles, a més de..., hi eren també els homes de Ramon de Canagot, que havia ascendit pel coll d'Alforja, i les de guillem de Claramunt, en normand Antoni Mase i B. de Plegamans, que acabaven de fer-se seus la Mussara i Albiol, després de la victòria del coll de la Batalla, la memòria de la qual la tradició de fer perdurar*" (IGLÉSIES 1963, p. 37). Aquest famós coll de la Batalla es encara present a la toponímia del lloc, a la carretera que mena a Vilaplana, entre els masos de Cabré i Ripoll, on la tradició diu que hi hagué un important xoc entre tropes feudals i andalusines (MORERA 1897p. 439).

La primera referència documental de la que disposem del castell de l'Albiol. és ja posterior a la conquesta de Siurana (1183-1154). Data de 20 de juny de 1158 quan l'arquebisbe Bernat Tort i Robert d'Aguiló van donar el lloc de l'Albiol a Joan de Martorell per tal de reconstruir una fortalesa i la posseís en feu de l'església de Tarragona. El 25 de juny del mateix any, Ramon Berenguer IV va ratificar la donació i s'esmenta que Joan de Martorell era ardiaca de la catedral de Tarragona, càrrec que rep a canvi de lliurar el lloc a la Mitra (MORERA 1897, p. 449; 1910 p. 801). El terme reconstruir que utilitza Morera, sense citar però la font, apuntaria clarament a què existia una construcció militar anterior, lògicament musulmana.

El 6 d'octubre de 1164, l'arquebisbe Hug de Cervelló, d'acord amb el paborde de Tarragona va confirmar el feu a Joan de Martorell, tot i que altres documents apunten que Joan de Martorell va ser confirmat com a possessor del castell (CATALÀ 1973 p. 131-137). Una donació de 1168 va confirmar la plena possessió de la Mitra del lloc i terme de l'Albiol, quan Alfons I va concedir la jurisdicció de les aigües, herbes i prats del lloc a l'arquebisbe Berenguer de Vilademuls, el qual va donar les delmes i primícies al capítol de la Seu de Tarragona i la resta de drets a Guerau d'Avinyò, qui va canviar el seu cognom pel de l'Albiol, per tal de posseir el castell i altres béns en feu per l'Església, com diu una confessió del mateix Guerau d'Albiol el 23 d'agost de 1194 (MORERA 1897 p. 449; BLANCH 1985 cap XX). L'any 1187, però, el comte Alfons va donar el lloc de l'Albiol a Joan de Martorell (MORERA 1897 p. 449).

Segons Hernández Sanahuja, el rei Alfons el Cast el mes d'octubre de 1181 va donar a l'Església de Tarragona, en la figura de l'arquebisbe Vilademuls, diferents llocs entre els quals hi havia el lloc i terme de l'Albiol, i el prelat a la seva el va cedir al capítol de la Catedral de Tarragona, tot i que possiblement aquesta donació sigui de 1187 (HERNÁNDEZ SANAHUJA 1934 p. 331-337). Al respecte Morera diu que l'arquebisbe va donar part dels drets a Guerau d'Avinyò o de l'Albiol.

Un descendent de Guerau, Dalmau d'Albiol, i la seva esposa Berenguera van vendre les seves possessions i drets de l'Albiol al paborde Ramon de Santllorenç, de manera que la senyoria del lloc va passar a mans de la Pabordia, fins la seva extinció el 1412, i el lloc va passar a mans del Cambrer de la catedral de Tarragona (CATALÀ 1973 p. 134). El 1194 la jurisdicció del Cogoll Roig, partida de l'Albiol, va passar a mans de la canònica de Tarragona (CATALÀ 1973 p. 134 i nota 24; MORERA 1910 p. 801).

En el plet entre l'arquebisbe de Tarragona i la reina Sança, un cop enviudada d'Alfons I, aquesta reclamava una sèrie de drets que tenia en raó del seu matrimoni sobre l'Albiol, la Riba i Mont-roig del Camp. Es va resoldre el 8 d'abril de 1198 de manera que els drets de l'Albiol i la Riba van passar a mans episcopals i els de Mont-roig per la reina fins el moment de la seva mort, quan tornarien a mans eclesiàstiques (MORERA 1897 p. 529-529).

La propietat del lloc, en mans de l'Arquebisbe i el Capítol no va estar exempta de problemes. Per exemple el 1293 es va haver d'establir una concòrdia entre les dues parts en la qual l'arquebisbe donava al Capítol els drets sobre l'Albiol i el Cogoll Roig, Mont-roig i Alcover, amb el lloc de Samuntà, tot i que es reservava el nomenament de batlles i jutges. El 23 de gener d'aquell any el paborde Guillem de Banyeres va rebre l'homenatge dels homes dels termes de l'Albiol i el Cogoll Roig (CATALÀ 1973 p. 134, TRENCHS ODENA 1970 p. 38-39).

Fruit d'aquests enfrontaments, on també intervenia el comte, coneixem un cas de violència feudal que ja va publicar fa temps Sanç Capdevila (CAPDEVILA 1927 p. 11; MORERA 1899 p. 355). Així el 1333, els homes del Paborde, en concret el batlle Buc de la Selva del Camp van assaltar el castell de la Selva, acompanyats del batlle de l'Albiol, i va segrestar Eimeric de Prats i se'l van endur al castell de l'Albiol, com a resposta a una afrenta feta poc temps abans i no castigada pel comte de Barcelona.

L'arquebisbe, en resposta, va manar al seu veguer Ramon de Copons, anar amb als vassalls de la Mitra a posar setge al castell de l'Albiol per tal d'alliberar Prats. El Paborde, que era a la Selva, quan se'n va assabentar el va fer traslladar al castell de

Guimerà, molt més ben protegit. Finalment, la intervenció de l'infant Pere va acabar amb una concòrdia que va alliberar Eimeric de Prats.

El 1349 van tornar a haver enfrontaments entre Arquebisbe i Paborde. El prelat tarragoní, Sancho López de Ayerbe estava com sempre enfrontat amb la Pabordia, en mans del cardenal Bertran de Castanetto, doncs no tenia cura de la Canongia. Un decret de 3 de juliol de 1349 va manar intervenir les rendes de la Pabordia per tal de proveir la canònica de la Catedral de Tarragona, entre les que havia les del castell de l'Albiol. La resistència dels homes del Paborde va provocar que l'arquebisbe es feu amb el castell de la Selva i quan hi a arribar Jaume Guiu, procurador del Paborde, va ser empaitat pels homes del prelat i es va refugiar al castell de l'Albiol on es va fer fort. El conflicte es va solventar el mes de setembre, però Guiu hi havia perdut la vida a la casa de l'Ardiaca de Vilaseca, a Tarragona. Es possible que la mort fos fruit del descontent del Paborde per les actuacions de Jaume Guiu.

Al fogatjament de 1359 hi consta que havia 319 focs a "La Selva, Albiol é Burquet del Preborda de Tarragona" (CATALÀ 1973 p. 135).

Durant la Guerra Civil Catalana, el senyor del castell, l'arquebisbe Pere d'Urrea, el va fortificar i armar. A la capitulació concordada entre l'arquebisbe i la vila de la Selva, el 20 d'octubre de 1472 hi consta el cavaller Arnau de Just, natural de Tortosa, que es va titulà capità del castell de l'Albiol.

Durant la Guerra dels Segadors el castell està en mans de les tropes catalanes i va ser utilitzat com a base de les operacions d'encaçament contra les tropes castellanes. Perduda la guerra, el castell va ser ordenat enderrocar. Aquesta tasca es va encomanar als homes de la Selva del Camp. El 20 de febrer de 1654 els jurats de la Selva van rebre ordre del veguer de Tarragona per tal que tres dies després tinguessin deu homes preparats per enderrocar el castell d'Escornalbou, i possiblement van rebre una altra ordre per fer el mateix a l'Albiol. El dia 1 de març els jurats de la Selva van anar a Tarragona a pactar la gent que havia de treballar en l'enderroc del castell de l'Albiol (CATALÀ 1973 p. 136; MOYA; BOLÒS 1995, p. 223-225).

5. EL CASTELL

El castell de l'Albiol es troba dalt de tot del turó que presideix en nucli urbà de la població, a una cota de 866'5 msnm. Als seus peus es desenvolupa l'urbanisme de la població organitzat al voltant d'un espai lliure amb l'església parroquial.

La ubicació de la fortificació obeeix a un clar criteri poliorcètic d'aprofitar la part superior del turó com a element defensiu, de manera que la cinglera, segurament retallada, es va poder aprofitar com a part de la seva muralla perimetral. En el punt més alt hom hi va construir una torre.

El segon aspecte a tenir en compte per aquesta ubicació, és el seu caràcter estratègic com a guaita d'un ampli territori. Des d'ací es té una àmplia visió, d'acord amb el significat del topònim andalusí. Al nord la Serra del Pou, una de les elevacions més destacades de la part meridional de les Muntanyes de Prades. Cap a l'est la vall d'aquesta Serra, amb una àmplia visió de l'Alt Camp fins poder veure Montagut, a la serralada del Montmell. A l'horitzó es divisa la mar Mediterrània i la ciutat de Tarragona. Al sud es veu la muntanya de Sant Pere del Puig i el Puig d'en Cama. Als peus es veu la vall de la Selva i el mas d'en Ripoll, prop del Coll de la Batalla. A l'oest es veu el serrat del Grauet o

Gravet, la Roqueta Plana i la Creueta. Aquesta posició permet una bona visualització del territori i a un temps controla l'accés oriental a les Muntanyes de Prades, especialment des de les planes de la Selva del Camp. A pocs kilòmetres en direcció oest hi ha la Mussara, i des d'ací es pot accedir amb facilitat, seguint les carenes, tant a meseta on hi ha Prades, com a la península occidental de les Muntanyes de Prades, és a dir Siurana. Tindríem així dues grans fortificacions andalusines que defensarien els extrems de les Muntanyes de Prades: l'Albiol i Siurana.

Diferenciarem diferents elements que conformen el castell: la muralla, les construccions a l'interior, i la torre.

5.1 La muralla perimetral

El perímetre del castell es delimita per una muralla que marca una planta irregular tendent a la forma trapezial. Es va construir directament sobre la cinglera de roca calcària que serviria també de pedrera. Al costat sud, és a dir, mirant al poble, hi ha l'accés a la fortificació.

Ens basem en la cartografia proporcionada per l'arquitecte M. Orellana, i en especial pels plànols publicats per Pere Català, i realitzats en el seu moment per l'Institut de Enseñanza Secundaria de Tarragona (CATALÀ 1973 p. 134-135, i el publicat per J. Bolòs al volum XXI de *Catalunya Romànica* (MOYA; BOLÒS 1995, p. 224).

En aquest punt ens trobem amb un tall en el cingle, segurament accentuat per l'acció humana, el qual va ser aprofitat com a accés a la fortificació, de manera que a banda i banda hi hauria sengles paredats que marcarien l'espai. En el plànol publicat per P. Català es veu com el costat meridional s'estructura amb un reclau, mentre que el costat septentrional és recte. A més en aquest plànol es marquen tres arcs que aparentment no es veuen en l'actualitat. En canvi en el plànol de J. Bolòs només es marca la roca del costat meridional i sembla insinuar-se una línia que es pot correspondre al mur.

La tipologia de l'accés s'allunya a les portes clàssiques de les fortificacions feudals, amb un accés obert en un llenç de mur i defensat per una o més torres, i ens apunta a una tipologia utilitzada en fortificacions andalusines com els accessos en colze o baioneta, amb un cas prou proper com és el del castell de Siurana. entre la muralla exterior i interior, la zona més propera al pàrking de la població (ADELL; MENCHON 2005; MENCHON 2003, 2006, 2013).

Com a dada curiosa, al costat de l'accés sobre la roca hi ha cisellada una inscripció en llatí i lletres capitals però dels segles XIX-XX. Diu SICUT LILIUM INTER SPINAS SIC LUCINIA que es correspon a una variació d'un poema del Càntic dels Càntics.

El tancament meridional de l'accés segueix serpentejant la cinglera fins una bestorre o torre circular que marca un dels angles de la fortificació. D'ací surt un altre llenç de planta irregular que mena a una segona defensa de planta circular. Del costat nord d'aquesta torre, continua un altre llenç, trencat per un arc de descàrrega que salva una diàclasi del terreny (tècnica que també s'observa en el llenç sud), i que va a l'angle nord occidental de la fortificació, amb una bestorre de planta gairebé quadrada. Aquesta banda de la defensa, continua amb una muralla amb una inflexió que porta a una altre bestorre quadrada, molt malmesa i un llenç que fa l'angle nord del conjunt. Aquest continua cap al sud, i hi observem una bestorre al bell mig. El parament continua en

direcció sud fins una darrera bestorre de la qual surt el tancament meridional del castell, que amb un sortint prou ample acaba tancant la fortificació amb la defensa de la porta.

Quant a les característiques tècniques d'aquesta fortificació, ens trobem amb murs de maçoneria de petites dimensions, havent filades en *spicatum* en determinats punts. Els nuclis dels murs son de reble lligats amb morter, i en els angles de les bestorres sembla haver una intenció de reforçar-les amb blocs de dimensions una mica més grans que la maçoneria. En diferents punts hi ha obertures en forma d'espitllera de tipus allargat, amb esqueixada oberta a l'interior de la fortificació.

5.2 Les construccions a l'interior del castell

A l'interior de la fortificació ens trobem amb tres construccions. Dalt de tot del turó hi ha la torre del castell i prop seu, dues edificacions més.

Entre la torre i l'accés, en direcció sud hi ha una estança de planta rectangular, feta de maçoneria, en una disposició força regular, arrebossat hidràulic a l'interior i coberta amb una volta de punt rodó o apuntada, parcialment enderrocada. S'interpreta com una cisterna d'aigua, amb unes mesures aproximades de 7 x 4.5 metres.

Al nord de la torre hi ha una altra construcció de planta rectangular, d'uns 4.35 x 3.50 metres, amb uns murs d'una mica més d'un metre de gruix. Es conforma per murs de tres fulles, amb les exteriors de carreus desbastats lligats amb morter, de forma gairebé quadrada, amb filades de peces més allargassades i alguna en *opus spicatum*. La cara sud està desapareguda. La tipologia del carreuat s'allunya dels paraments medievals d'època feudal i s'acosta als d'època califal.

5.3 La torre

La torre del castell de l'Albiol és una estructura de planta rectangular, amb les cares majors orientades a nord i sud, de la qual ens han arribat tres dels seus costats, doncs la banda est està perduda fins els fonaments. Desconeixem la seva alçada total, encara que possiblement no seria gaire més alta. Es conforma per murs de tres fulles, amb cares exteriors formades per filades de carreus i nucli de morter, pedra i reble a la meitat inferior mentre que a la part superior les fulles són de maçoneria amb algunes filades d'espina de peix. Per la seva construcció es va utilitzar la tècnica de l'encofrat o *tabiya*, cosa que ens fa pensar que es tracti d'una construcció de cronologia islàmica, datable *grosso modo* entre els segles X i mitjan del segle XII, quan les Muntanyes de Prades son conquerides pels feudals. Una altra construcció de característiques similars és la torre de Castellfolit (Vimbodí), a la vessant nord de les muntanyes de Prades, als boscos de Poblet, que marcava la línia defensiva septentrional del conjunt, i possiblement estaria relacionada amb un establiment humà vinculat a les explotacions mineres de la zona en època andalusina (cfr. CARRERAS 1981, 2000, 2006). Aquesta tipologia d'aparell constructiu també es pot observar en altres castells andalusins com el cas d'Ulldecona (ÁLVAREZ publicat a ALMUNI.; BONET; CURTO 1995, p. 95).

Les seves característiques tipològiques porten a relacionar-la directament amb la torre del hisn de *Xibrana* (Siurana). Precisament des de Xibrana es controlaria el que podríem dir que podria ser un districte andalusí que dominaria les Muntanyes de Prades i

Montsant fins arribar al riu Ebre. En aquest marc, el punt de l'Albiol formaria part de les avantguardes defensives de la carena de les muntanyes de Prades.

En aquest moment no podem establir si la torre de l'Albiol formaria part d'un *hisn*, és a dir, les muralles serien també andalusines, o seria solament una torre (*hiraza* o *burj*). De tota manera, la tipologia de l'edifici nord de la torre, amb un sistema constructiu relacionable amb construccions d'època califal, així com la planta del castell, i la tipologia de la porta en baioneta semblen apuntar cap a una fortificació islàmica més que feudal, tot i que caldrà tenir en compte les diferents refaccions i reformes esdevingudes en època feudal.

Quant a l'interior de la torre, es suposa que podria estar estructurada interiorment amb trespols de fusta, dels quals ens resten les empremtes d'una estructura en pendent, sense poder dir-ne res més pel moment. Quant als accessos i sistemes d'il·luminació interior, no disposem de cap element, i no podem establir si l'entrada seria a peu pla o elevada com es veu per exemple en les torres defensives de tipologia feudal.

6. ACTUACIÓ PUNTUAL A LA MURALLA, SECTOR EST

Al costat oest del castell hi ha una bestorre que enllaça amb els murs que van al sud i nord. Precisament el parament del costat meridional ha estat força malmès per acció natural i especialment humana, de manera que és relativament fàcil poder accedir al castell per aquí.

S'observa el nucli de mur de dues fulles que aparentment fonamenta sobre la roca, així com el seu enllaç a la torre, tota ella de maçoneria i carreus als cantons.

Per a donar la corresponent cobertura arqueològica és necessària la realització d'un treball de documentació gràfica i fotogràfica prèvia (aixecament de plànols de detall a escala 1.50 i 1.20 i presa de mostres), així com l'excavació arqueològica del sediment contigu cara a cercar les fonamentacions del mur i torre, mitjançant sondeig de dimensions a establir, la corresponent documentació i presa de mostres (morters). Aquesta treballs han de ser dirigits per arqueòleg especialista en món medieval i intervenció en patrimoni arquitectònic, així com subjecte al decret 78/2002 del Reglament de Protecció del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic.

Tarragona, 3 de setembre de 2020

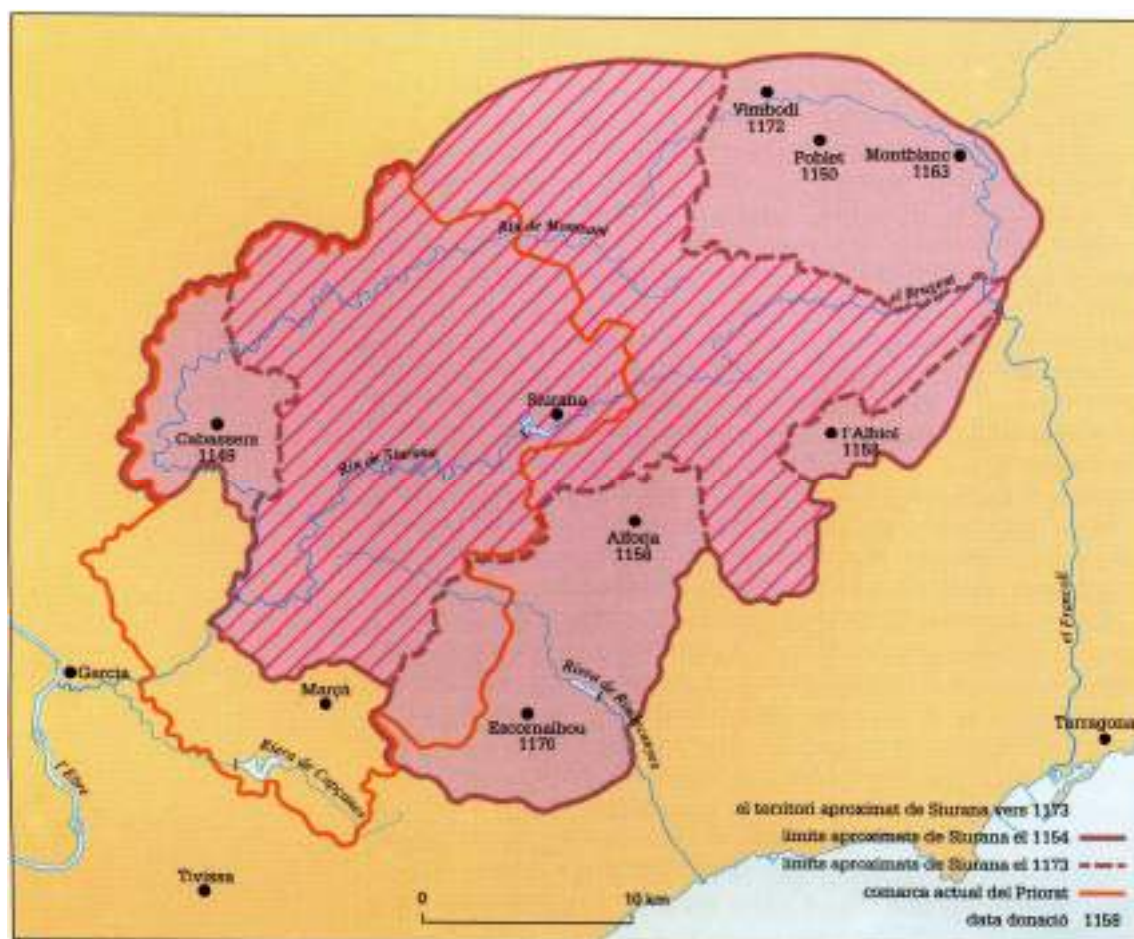
Joan Menchon Bes
Historiador i arqueòleg.

7. BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

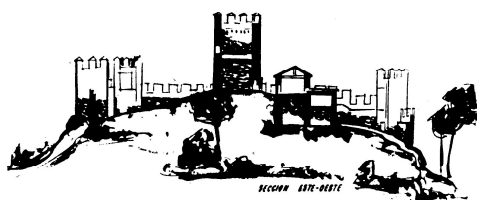
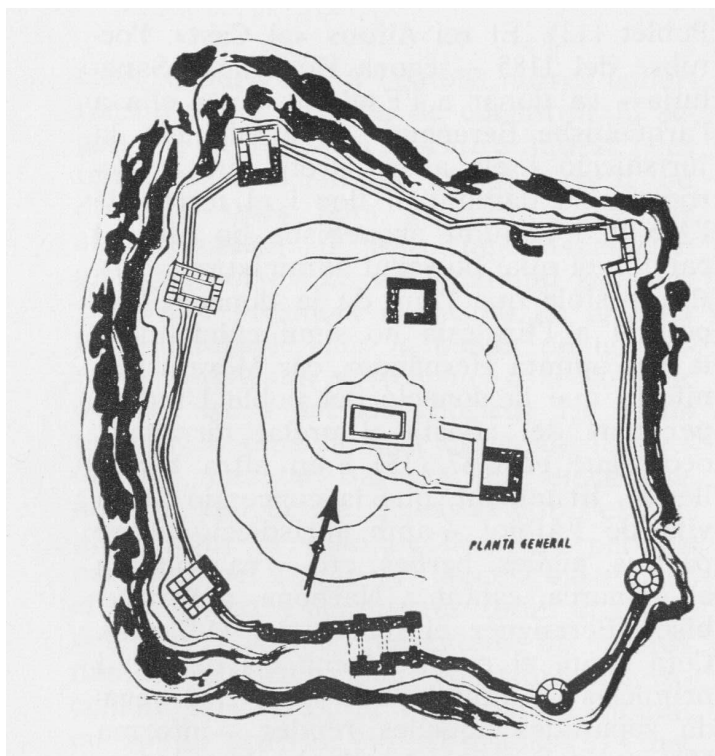
- ADELL, J.A.; MENCHON, J. (2005): "Les fortificacions de la frontera meridional dels comtats catalans o les fortificacions de la marca superior d'Al Andalus". *Lambart*, Barcelona, núm. 17, 2004-2005, p. 65-85.
- ALMUNI, V.; BONET, M.; CURTO, A. (1995): *L'edat mitjana al Montsià. Els Castells*. Amposta, Museu del Montsià.
- ÁLVAREZ, C. (1990): *La baronia de la Conca d'Òdena*. Barcelona.
- AMIGÓ, R. (1989): *Sobre inventaris de noms de lloc. Introducció metodològica*. Reus.
- ANGUERA, P. i altres (1992). *Tarragonès, Baix Camp, Alt Camp, Conca de Barberà i Priorat. Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, vol. 5, Barcelona.
- ANGUERA, P. (1989): *Història dels pobles del Baix Camp*, Reus.
- AUTORS DIVERSOS: *Catalunya Romànica. El Tarragonès, el Baix Camp, l'Alt Camp, la Conca de Barberà, El Priorat*. Barcelona, vol. XXI, 1995.
- BALANÀ, P. (1993): "Vestigis de la dominació islàmica a la Conca de Barberà, I: la toponímia del municipi de Llorac". *Aplec de treballs Montblanc* núm. 11, 203-219.
- BALANÀ, P. (1993): *Els musulmans a Catalunya (713-1153). Assaig de síntesi orientativa*, Sabadell.
- BLANCH, J. (1985): *Arxiepiscopologi de la Santa Església Metropolitana i Primada de Tarragona. Transcripció i prolongació per Joaquim Icart*. Tarragona.
- BOFARULL, P. (1866): *Colección de documentos inéditos de la Corona de Aragón*, Barcelona 1866, vol IV.
- CAPDEVILA, S. (1927): *El castell de Guimerà*. Tarragona.
- CARRERAS, A. (1981): "La torre de guaita de Castellfollit (Serra de Prades). Notes arqueològiques i planimetria". *Butlletí Arqueològic Tarragona* núm. 3, p. 65-99.
- CARRERAS, A. (2000): *Història de l'Espluga de Francolí. L'edat mitjana*. Vol. 1, l'Espluga de Francolí.
- CARRERAS, A. (2006): "A propòsit del poblament de la Conca de Barberà abans del domini comtal (segles V-X)." *Aplec de Treballs* núm 24, 2006, p. 41-72.
- CATALÀ, P., Riquer, M. de (1973): *Els Castells Catalans*. Barcelona, Rafael Dalmau Editor, vol IV.
- CATALÀ, P. (1973): "Castell de l'Albiol" in CATALÀ, Pere; Riquer, Martí de: *Els Castells Catalans*. Barcelona, Rafel Dalmau Editor, 1973, vol IV p. 131-137
- CATALÀ, Pere: "Castell de l'Albiol" in CATALÀ, Pere; Riquer, Martí de: *Els Castells Catalans*. Barcelona, Rafel Dalmau Editor, 1973, vol IV p. 131-137
- DESCLOT, B.: *Crònica o Trasumptió del llibre que scrigué Bernat Desclot de les histories de alguns comptes de Barcelona i reis d'Aragó*. <http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/02460620111138506322202/ima0200.htm>.
- FORT i COGUL, E.; ANGUERA, P. (1985): *L'Albiol, notícies històriques. Ordinacions de l'Albiol (≈ 1700)*. L'Albiol.
- FULLANA, M. (1988): *Diccionari de l'art i dels oficis de la construcció*. Palma de Mallorca.
- GORT, E. (1995): "El marc històric [el Priorat]. " In AUTORS DIVERSOS: *Catalunya Romànica. El Tarragonès, el Baix Camp, l'Alt Camp, la Conca de Barberà, El Priorat*. Barcelona, vol. XXI, 1995, p. 367-380.
- GORT, E. (1994): *Historia de Cornudella de Montsant. Una vila del comtat de Prades*. Reus 1994.
- HERNÁNDEZ SANAHUJA, B. (1934): "Cartas pueblas de Tarragona hasta el final del siglo XIII. *Butlletí Arqueològic de Tarragona*, III època, núm IV, gener-març de 1934, p. 331-337.
- IGLÉSIES, J. (1963): *La Reconquesta a les valls de l'Anoia i el Gayà*. Barcelona.
- IGLÉSIES, J. (1963): *La restauració de Tarragona*. Barcelona.

- MENCHON, J. (1992): "Arqueologia medieval a les comarques tarragonines, estat actual". *Acta Arqueològica de Tarragona V (1991-92)* Tarragona, 7-30.
- MENCHON, J. (1995b): "Castell de Siurana". AUTORS DIVERSOS *Catalunya Romànica*.. Barcelona, vol. XXI "El Tarragonès, el Baix Camp, l'Alt Camp, la Conca de Barberà, El Priorat", p. 418-419.
- MENCHON, J. (2003): "El hisn de Siurana o l'oblit del passat". *II congrés d'arqueologia medieval i moderna de Catalunya. Sant Cugat del Vallès 18-21 d'abril de 2002. Actes*. Barcelona, , vol. II, 643-652.
- MENCHON, J. (2006): "Necrópolis y husun. Dos aspectos de la arqueología de Tarragona anterior a la conquista feudal". *Sautuola XII*. Santander, p. 331-348.
- MENCHON, J. (2012): "De l'ager tarraconensis a la marca extrema d'Alandalús. Algunes reflexions entorn al (des)poblament del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat entre l'antiguitat tardana i la conquesta feudal." *Ager Tarraconensis 5. Paisatge, poblament, cultura material i història*, Tarragona, 57-73.
- MENCHON, J. (2013): "Algunes fortificacions (islàmiques?) al sud de Catalunya. Reflexions, dubtes i provocacions." A Giraldez, Pilar i Vendrell, Màrius (coordinadors): *L'empremta de l'Islam a Catalunya. Materials, tècniques i cultura. 6ena trobada de les Egipcíques. Els altres catalans. L'empremta de l'Islam a Catalunya: Materials, tècniques i cultura. Barcelona 15-16 novembre 2012*. Barcelona, Patrimoni 2.0 Consultors Edicions 2013, p. 57-106.
- MENCHON, J. (2020): *Carreus, columnes, inscripcions... i pedres trencades a Tarragona. Sobre la construcció, el reciclatge de materials, usos i espais en època antiga i medieval*. Barcelona, Patrimoni 2.0.
- MORERA, E. (1897, 1899): *Tarragona cristiana*, vol. I, Tarragona 1897; vol. II, Tarragona 1899;
- MORERA, E: *Província de Tarragona*. Barcelona.
- MOREU-REI, E. (1986): "Toponímia del terme, actual i pretèrit de l'Albiol. Miscel·lània Pau Vila. *Anuario de Filologia*, Barcelona, núm. 2, p. 447-530;
- MOYA, R.; BOLÒS, J. "Castell de l'Albiol. " AUTORS DIVERSOS *Catalunya Romànica*.. Barcelona, vol. XXI "El Tarragonès, el Baix Camp, l'Alt Camp, la Conca de Barberà, El Priorat", p. 223-225.
- RAMOS, Ll. *Les muntanyes de Prades a l'inici del regnat de Jaume II de Catalunya Aragó (1291-1300)* [[inèdit i no consultat, citat a GORT 1994 p. 40].
- SOBERANAS, A. J. (1964-65): "Sobre la invasió àrab i reconquesta de Tarragona (uns estudis inèdits de Mn. Sanç Capdevila)". *Boletín Arqueológico*, Tarragona fasc. 85-92, 29-63.
- TODA, E. (1926): *Història d'Escornalbou*. Tarragona.
- TRENCHS ODENA, J. (1970): "El testament de Bernat d'Olivella i les seves conseqüències al Camp de Tarragona." *Estudis d'Història Medieval II*., Barcelona, p. 38-39.

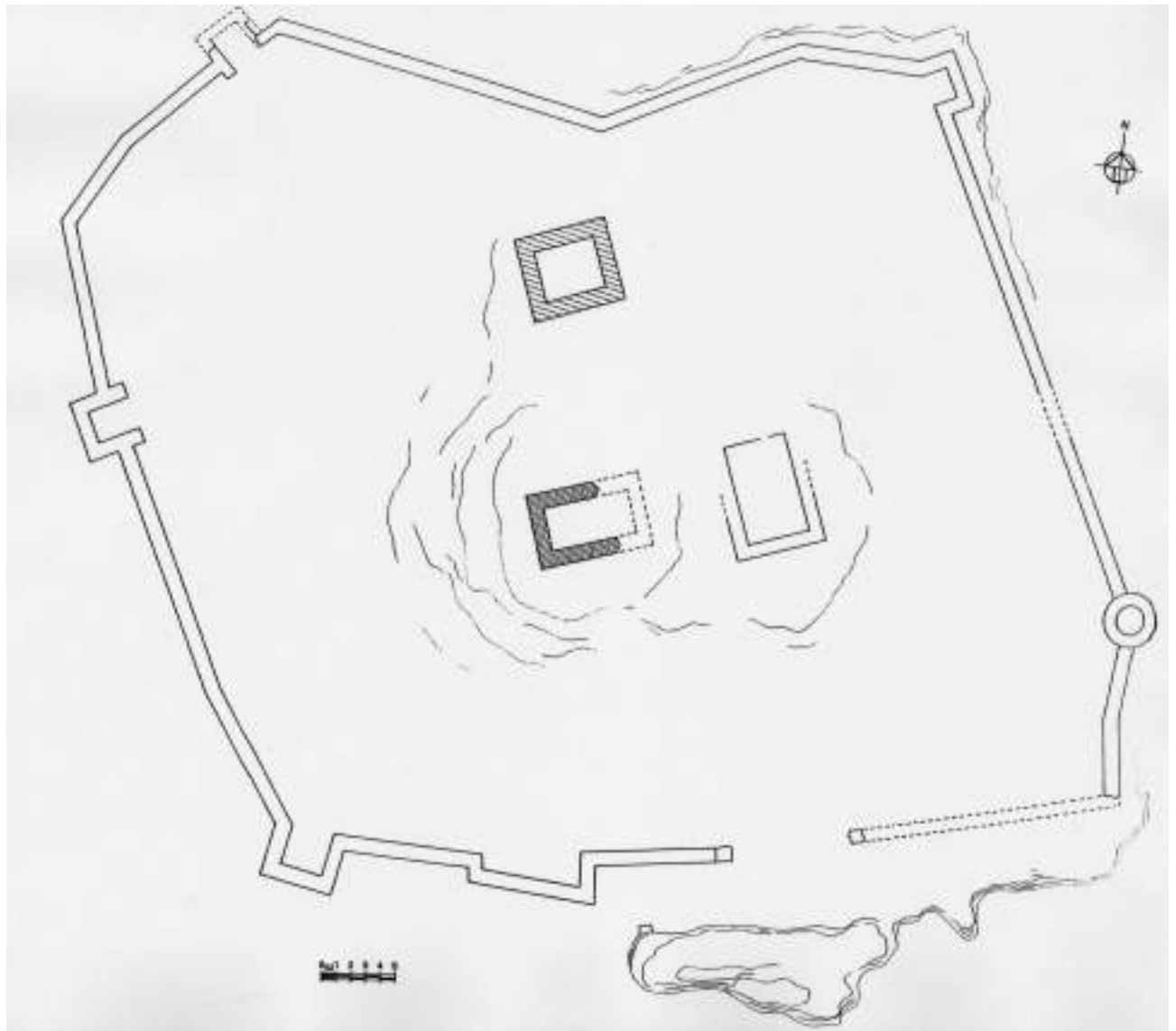
12. ANNEX IMATGES

Plànol del territori de Siurana en el moment de la conquesta feudal, en base a la documentació històrica (*Catalunya Romànica* vol. XXI, 1995, p. 370).

Planta i proposta de restitució del castell de l'Albiol. Dibuixos de l'*Instituto de Enseñanza Media* de Tarragona publicats a CATALÀ 1973, p. 134 i 135.

Planta del castell de l'Albiol segons J. Bolòs (*Catalunya Romànica* vol. XXI, 1995, p. 224).

FOTOGRAFIES ANY 1993

Vista general des del sud del castell.

Vista general des del nord-oest del castell.

Vista del parament exterior i del trencat del mur sud de la torre.

Vista de la torre des de l'est i del parament interior dels costats nord i oest.

FOTOGRAFIES ANY 2004 (J.A. ADELL)

Vista del castell i del poble des de l'oest.

Vistes de la cara nord i oest de la torre.

FOTOGRAFIES ANY 2009 (M. ORELLANA)

Cara sud

Vista general del parament interior del mur oest.

Torre del *hisn* de Siurana.

FOTOGRAFIES AGOST 2020

Inscripció llatina, variació d'un poema del Càntic dels Càntics.

Torre del costat sud.

Mur enderrocacat del costat sud.

Mur enderrocacat del costat sud.

Anejo 2. *Memòria arqueològica en el marc de les obres al castell de l'Albiol (l'Albiol, Baix Camp)*. Redactat per l'arqueòloga Laura V.Vicens Saiz. Abril 2022.

MEMÒRIA ARQUEOLÒGICA EN EL MARC DE LES OBRES AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)

Promotor

CONSTÈCNIA, SL

Realització

CATARQUEÒLEGS, SL

Autora de la memòria

Laura V. Vicens Saiz

Manresa, Abril 2022

ÍNDEX

0.- FITXA TÈCNICA DEL JACIMENT.....	3
1.- INTRODUCCIÓ.....	4
2.- SITUACIÓ.....	5
3.- CONTEXT HISTÒRIC.....	6
4.- DESCRIPCIÓ DE LES RESTES.....	7
5.- MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ I OBJECTIUS.....	10
6. – METODOLOGIA	11
6.2. Personal i durada dels treballs realitzats	12
7.- SEGUIMENT I DOCUMENTACIÓ ARQUEOLÒGICA DELS TREBALLS REALITZATS.....	13
RASA 1 (R1) MUR NE	14
RASA 2 (R2) MUR SO	20
8.- CONCLUSIONS.....	29
9.- BIBLIOGRAFIA	30
ANNEX I: PLANIMETRIES I SECCIONS	31
ANNEX II: LLISTAT D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES.....	32
ANNEX III.....	35
MATERIAL CERÀMIC	35
Inventari de materials.....	35

Expedient Arq002-3098-2022 (501 K121 N-019-2022/1-37465) d'autorització d'una intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol (l'Albiol, Baix Camp) segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Fets

1. En data 24 de març de 2022 (reg. d'entrada núm. 9015-576006/2022), el senyor Jordi Morera Camprubí (ARQUEÒLEGS.CAT), en nom de Roger Prats Ferré, representant de CONSTÈCNIA S.L., va presentar una petició d'autorització per realitzar una intervenció arqueològica al Castell de l'Albiol (l'Albiol, Baix Camp), del 29 de març a l'1 d'abril de 2022, sota la direcció de l'arqueòloga Laura Valeria Vicenç Saiz (ARQUEÒLEGS.CAT).
2. En data 29 de març de 2022, l'arqueòloga dels Serveis Territorials va emetre informe favorable sobre la sol·licitud esmentada. No obstant, atès que les dates d'execució sol·licitades no s'ajusten al que preveu l'article 15.3 del Decret 78/2002 sobre els terminis de resolució de la sol·licitud es proposa un canvi de dates de la intervenció del 31 de març al 5 d'abril de 2022.
3. En data 29 de març de 2022, el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Acord de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de data 28 de juliol de 2021 – execució del Projecte bàsic i d'execució de Consolidació d'urgència – Muralla del Castell de l'Albiol (Baix Camp)

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això, **resolc**:

- 1: **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les següents dades i condicions:

Lloc de la intervenció: Castell de l'Albiol (l'Albiol, Baix Camp)
Persona o institució autoritzada: CONSTÈCNIA S.L.

Carrer Major, 14
43003 Tarragona
Telèfon 977 251 500
Fax 977 251 501

1

Doc. original signat per:
Lourdes Malgrat Escarp
30/03/2022

Document electrònic garantit amb signatura electrònica. Podeu verificar la seva integritat al web csv.gencat.cat fins al 29/03/2025

Original electrònic / Còpia electrònica autèntica

CODI SEGUR DE VERIFICACIÓ

0NPZQ8IYD1KAOVCEG5YCNW8W9Z5YQN65

Data creació còpia:
30/03/2022 19:15:36

Pàgina 1 de 2

Direcció de la intervenció: Laura Valeria Vicenç Saiz (ARQUEÒLEGS.CAT)
Activitat autoritzada: control arqueològic
Termini de realització: del 31 de març al 5 d'abril de 2022
Lloc de dipòsit provisional de les restes: magatzem d'ARQUEÒLEGS.CAT

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, així com en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. **Notificar** aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant la consellera de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010
La directora dels Serveis Territorials

Carrer Major, 14
43003 Tarragona
Telèfon 977 251 500
Fax 977 251 501

2

Doc. original signat per:
Lourdes Malgrat Escarp
30/03/2022

Document electrònic garantit amb signatura electrònica. Podeu verificar la seva integritat al web csv.gencat.cat fins al 29/03/2025

Original electrònic / Còpia electrònica autèntica

CODI SEGUR DE VERIFICACIÓ

0NPZQ8IYD1KAOVCEG5YCNW8W9Z5YQN65

Data creació còpia:
30/03/2022 19:15:36

Pàgina 2 de 2

0.- FITXA TÈCNICA DEL JACIMENT

Nom: Castell de l'Albiol

Municipi: l'Albiol

Comarca: Baix Camp

Nivell de protecció: BCIN (748-MH)

Accés: Bo

Coordenades UTM: X: 339872m, Y: 4568599m, Z: 866m snm

Tipus d'intervenció: Excavació arqueològica preventiva

Promotor: Constènia, SL

Motivació: Obres al castell

Cronologia: XII-XVII

Direcció arqueològica: Laura Valeria Vicens Saiz

Expedient: Arq002-3098-2022 (501 K121 N-019-2022/1-37465)

1.- INTRODUCCIÓ

La zona objecte de la present intervenció se situa al castell de l'Albiol, ubicat a la part nord del municipi de l'Albiol, al Baix Camp. El Castell de l'Albiol, d'uns 3700m², és format per una muralla poligonal d'uns setanta metres de costat, construïda en pedra seca i assentada damunt del cingle que també fa de muralla. Els vèrtexs d'aquest polígon estan formats per quatre torres quadrades i dues de rodones.

Els motius de la intervenció venen donats per l'execució del "Projecte bàsic i d'execució de la consolidació d'urgència de la muralla del castell de l'Albiol", redactat pels arquitectes Miquel Orellana, Esteban Aguilar i Sandra Álvarez, i que realitzarà l'empresa Constècnia, SL. La recuperació del castell, sobretot l'arranjament de les parts més malmeses de la muralla medieval és una actuació important, evitant d'aquesta forma la degradació d'aquesta fortificació, tenint en compte que després de la Guerra dels Segadors es va ordenar l'enderrocament i destrucció cap a l'any 1654.

2.- SITUACIÓ

El castell de l'Albiol es situa a la part nord del municipi de l'Albiol, al Baix Camp. Concretament, les actuacions se centraran en els paraments de llevant i ponent del tancat perimetral del castell.

L'Albiol és un petit municipi ubicat a la part nord-oriental de la comarca, que limita amb els municipis de Vilaplana i l'Aleixar per ponent; amb la Selva del camp, per migdia; i amb l'Alcover, ja a la comarca de l'Alt Camp, per la part de llevant i tramuntana (Fig. 1). Ocupa una superfície d'uns 20km² i al 2018 hi vivien 464 persones

La seva situació topogràfica, segons el sistema de coordenades Universal Transverse Mercator (UTM) és: X: 339872m, Y: 4568599m, Z: 866m snm.

Fig. 1: Terme municipal de l'Albiol on s'observa el seu nucli poblacional (superior). En vermell, ubicació del castell en relació al seu nucli poblacional (Font: ICGC)

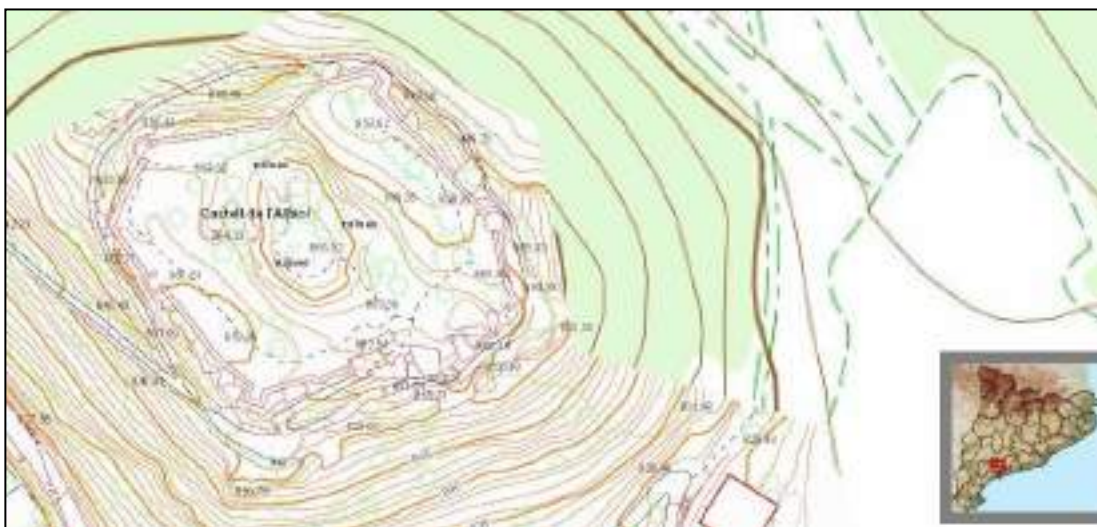

Fig. 2: Detall topogràfic del castell de l'Albiol (superior). Ortofoto del castell de l'Albiol (inferior) (Font: ICGC)

3.- CONTEXT HISTÒRIC

El Castell de l'Albiol probablement tingué el seu origen en una fortificació sarraïna que fou conquerida, després de la batalla del coll ara conegut com a Coll de la Batalla, per Guillem de Claramunt, al començament del segle XII, i arrasada.

El 1128 aparegué un Guerau de l'Albiol company de Robert d'Aguiló. El 1158 el comte Ramon Berenguer IV va cedir el lloc, part de la batllia de Siurana, a Joan de Martorell, en franc alou, per repoblar-lo i fortificar-lo. Martorell entrà a la canònica de Tarragona i va cedir els seus drets al bisbe de Tarragona Hug de

Cervelló el 1164 que la va cedir a Guerau d'Avinyó, que es creu que llavors es va dir Guerau de l'Albiol; el 1167 n'era senyor Guerau Dalmau, potser el mateix Guerau d'Avinyó, i el castell ja estava bastit.

L'arquebisbe va comprar els drets reials el 1187. El 1194 la senyoria era dels canonges i el 1198 la reina vídua na Sança en va reconèixer la possessió plena a l'església, passant definitivament al Camp. Entre el 1195 i el 1209 Dalmau de l'Albiol, hereu de Dalmau d'Avinyó, i la seva muller Berenguera, van vendre els drets al paborde de Tarragona, Ramon de Sant Llorenç, amb diners deixats pel comú de la Selva; el següent paborde Ferrer Pallarès, va cedir els emprius, llenyes, aigües, menes i pedres del terme als selvatans (1248). El 1223 es va establir una devesa a Bonretorn (els pobladors de l'Albiol ja en tenien una per carta del 1167).

El poble es va començar a configurar al segle XV aglutinant població dispersa de masos o cases, però el 1584 encara és descrit pel rector com un gran terme ple de masies escampades. El 1410 en extingir-se la pabordia, el terme fou cedit al canonge cambrer, que també era senyor de Reus. Apareixen jurats documentats des del 1494 i un batlle des del 1584. En aquests anys l'activitat principal era la ramaderia, però al segle XV es va introduir l'avellaner.

Finalment, el 1646, durant la Guerra dels Segadors, les autoritats castellanques van obligar a desmantellar el castell, feina que van fer els selvatans el 1654 (Anguera, 1989).

4.- DESCRIPCIÓ DE LES RESTES

El Castell de l'Albiol, d'uns 3700 m², es compon per una muralla poligonal d'uns setanta metres de costat, a l'interior del Castell hi ha una cisterna amb volta i varies restes d'edificacions, una d'elles una torre central de la que es conserven parcialment tres dels quatre murs que la formaven. L'actual orografia de l'interior del castell permet veure l'aflorament de més restes i estructures, les quals hauran de ser excavades i tractades en futures intervencions, i de les que es podrà

extreure major informació i coneixement sobre la morfologia i funcionament del monument.

La Torre Central consisteix en un edifici de planta rectangular, d'una sola nau, amb unes dimensions de 4,90 metres d'amplada i uns vuit metres de llargada. Els tres murs que es mantenen dempeus defineixen una lletra C en planta, amb el costat central de 4,90 metres de llargada i els costats laterals de 5'30 i 3,85. L'alçada d'aquests murs és aproximadament de 6,50 metres.

A l'interior de la torre existeix una bancada de canvi de secció dels murs, a una alçada aproximada dels nivells d'enderrocs actuals. Aquesta banquetta ens mostra el nivell on hauria existit un sostre molt probablement de fusta, atès que encara es poden veure els encaixos de les bigues de fusta. Els murs de la torre, fins a l'alçada de l'esmentada banquetta disposen d'una amplada de 1 metre i un cop superada la banquetta la secció es redueix fins a una amplada de 80 cm.

Els murs de la torre estan bastits a base de murs de dos fulls exteriors i un full interior de farciment. Els dos fulls exteriors són a base d'aparell de carreuó carejat, de dimensions petites però que cada diferents lligades mostra una filada de carreu de dimensions mitjanes i inclús a les cotes altes alguna filada d'aparell en espina de peix.

El farciment interior dels murs es compon d'una barreja de pedres i de morter de calç, de coloració asalmonada, que recorda els morters de la torre del castell de Siurana, fet que podria corroborar l'origen sarraí de l'estructura.

Aquesta torre fou sotmesa a una restauració d'urgència l'any 2009 atès el mal estat en què es trobava la base del mur, que havia perdut molta secció constructiva útil, fet que no permetia la seva estabilització. La restauració va consistir en una reconstrucció dels murs perduts. S'executà a base d'un aparell de maçoneria i carreuó similar a l'existent, però situant-se a un pla d'acabat diferent de l'original, amb un desplaçament cap a l'interior d'uns 5 cm. D'altra banda el morter d'agafada del nou aparell disposa d'un color diferent del de l'original, fet que permet la diferenciació respecte de l'original.

Pel que fa a les torres que delimiten els diferents panys de la muralla del castell són principalment del tipus “casamata”, és a dir torres amb tres cares construïdes, que sobresurten cap a l'exterior del pla de muralla, i la quarta cara (imaginària) és oberta al interior del recinte del castell, i a través de la qual s'hi accedeix.

Aquestes torres disposaven de diferents nivells o trespols, on s'hi troben situades també diferents nivells d'espitlleres. Aquests nivells avui es troben completament desapareguts, tot i que en l'interior dels paraments podem observar les marques i traces de la seva situació.

L'alçada original d'aquestes torres és desconeguda, tot i que avui ens han arribat amb unes alçada d'entre 1,5 i 3m aproximadament. La seva missió era clarament defensiva d'una banda, doncs els seus paraments estaven situats més a l'exterior de la línia de la muralla per poder-la defensar. També disposen d'una missió constructiva, doncs la seva situació fa de riostra als diferents llenços de muralla.

Els panys de muralla que tanquen les vessants del turó disposen de la mateixa factura constructiva que els murs de les torres. S'hi observen diferents elements a remarcar com per exemple un matacà amb un arc apuntat, en el vessant est, executat aprofitant un esvoranc del propi terreny. També existeixen al llarg dels panys de muralla diferents espitlleres practicades a diferents alçades. La seva factura constructiva és a base de filades de carreus petits, agafats amb morter de calç de colors rosats ataronjats. Els seus gruixos oscil·len entre els 70 i 80 centímetres (Orella, Aguilar, Álvarez, 2021).

Fig. 3: Fotografia aèria del Castell de l'Albiol. Font: Diari Mésdigital.

5.- MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ I OBJECTIUS

Els motius de la intervenció venien donats per l'execució del "Projecte bàsic i d'execució de la consolidació d'urgència de la muralla del castell de l'Albiol", redactat pels arquitectes Miquel Orellana, Esteban Aguilar i Sandra Álvarez, i que realitzarà l'empresa Constècnia, SL. En el redactat d'aquest projecte, i atenent l'especial protecció del conjunt com a BCIN, ja es va definir que tots aquells treballs que afectessin al subsòl s'haurien de realitzar sota seguiment arqueològic.

D'aquesta manera i a tal efecte, l'empresa Constècnia, SL es posà en contacte amb l'empresa Catarqueòlegs SL per tal que realitzés el corresponent seguiment arqueològic.

El projecte arqueològic proposava dur a terme una intervenció de caràcter preventiu dels moviments de terres que es realitzessin en el marc de les obres de consolidació de la muralla del castell de l'Albiol. Concretament l'obra preveia els treballs en els llenços de llevant i de ponent del conjunt, amb treballs de consolidació estructural però també de refeta d'alguns paraments. I d'altra banda, també es preveia la col·locació d'unes baranes de protecció, fonamentació de les quals requeria d'un petit solc per situar els suports dels puntals. En qualsevol cas, tots aquests treballs podien implicar l'excavació d'un mínim d'estratigrafia antròpica de l'interior del castell.

Així doncs, els objectius de la intervenció havien de consistir en el control dels treballs de rebaixos en el subsòl, i en la detecció de qualsevol resta arqueològica que pogués aparèixer.

6. – METODOLOGIA

La metodologia que utilitzarem pel que fa a l'excavació arqueològica, consisteix en el mètode de registre de les dades que facilitarà l'excavació proposat per E.C. Harris i per A. Carandini, modificat a partir de la pràctica arqueològica en aquest tipus de jaciments i de les circumstàncies concretes de l'excavació. Per al registre objectiu dels elements i estrats que s'exhumaran es realitzarà una numeració correlativa d'aquests denominats "Unitat Estratigràfica" (u.e.) que individualitza uns d'altres. Cada u.e. tindrà una fitxa en la que s'indica: la seva ubicació en el context general del jaciment, la seva ubicació en les plantes i seccions, la seva definició i la seva posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques.

Aquests materials s'han identificat amb les sigles CA'22 seguides del número d'estrat corresponent. Les sigles corresponen a l'abreujament de Castell d'Albiol (CA) i 2022 (22) l'any d'actuació.

En qualsevol cas, el material gràfic es compon per plantes generals i de detalls concrets, seccions en les que es representa la successió estratigràfica de cada sondeig i, per suposat, el material fotogràfic imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats. Totes aquestes dades, els treballs realitzats, així com les conclusions i interpretacions que se'n derivin queden recopilades en la següent memòria final de resultats.

Val a dir que tota l'actuació arqueològica s'emmarca dins els termes establerts per les directrius de l'article 47 de la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català, així com pel Decret 78/2002, del Reglament de Protecció del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic (publicat en el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya núm. 3594, pags. 4608-4615), on es regulen les intervencions arqueològiques i paleontològiques i on es garanteix la solvència tècnica de les intervencions.

6.2. Personal i durada dels treballs realitzats

La intervenció tingué una durada d'un dia hàbil, el qual hi hagué l'arqueòloga a camp i dos treballadors de l'obra de l'empresa Constènia SL. Pel que fa a la màquina, hi hagué una excavadora petita giratòria per dur a terme els treballs d'excavació parcial.

Posteriorment a les tasques, els treballadors col·locaren els andamis per tal d'iniciar el dia següent les obres de consolidació dels trams de la muralla designats en el projecte.

7.- SEGUIMENT I DOCUMENTACIÓ ARQUEOLÒGICA DELS TREBALLS REALITZATS

La intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol ve motivada en el marc de l'acord de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de data 28 de juliol de 2021 – execució del *Projecte bàsic i d'execució de Consolidació d'urgència – Muralla del Castell de l'Albiol (Baix Camp)*.

Les obres a la muralla del castell s'han realitzat especialment en dos punts concrets, a la zona de llevant i de ponent, atès el mal estat de conservació dels murs perimetrals (Fig. 4). La muralla presenta diverses filades de pedra conservades, però no de forma regular, dificultant-ne la seva conservació, consolidació i protecció enfront a les afectacions mediambientals com també antròpiques. Per aquest motiu, l'aprovació del projecte de consolidació d'urgència i restauració, com la creació d'un nou possible punt d'informació turística permetrà si més no, la millora i adequació d'aquest indret.

Les zones intervingudes arqueològicament es situen en la següent figura planimètrica (Fig. 4), extrems occidentals i orientals (rasa 1 i rasa 2). Corresponen principalment a les zones més afectades de la muralla, tot i que, tal i com comentàvem anteriorment, el perímetre es conserva de forma irregular.

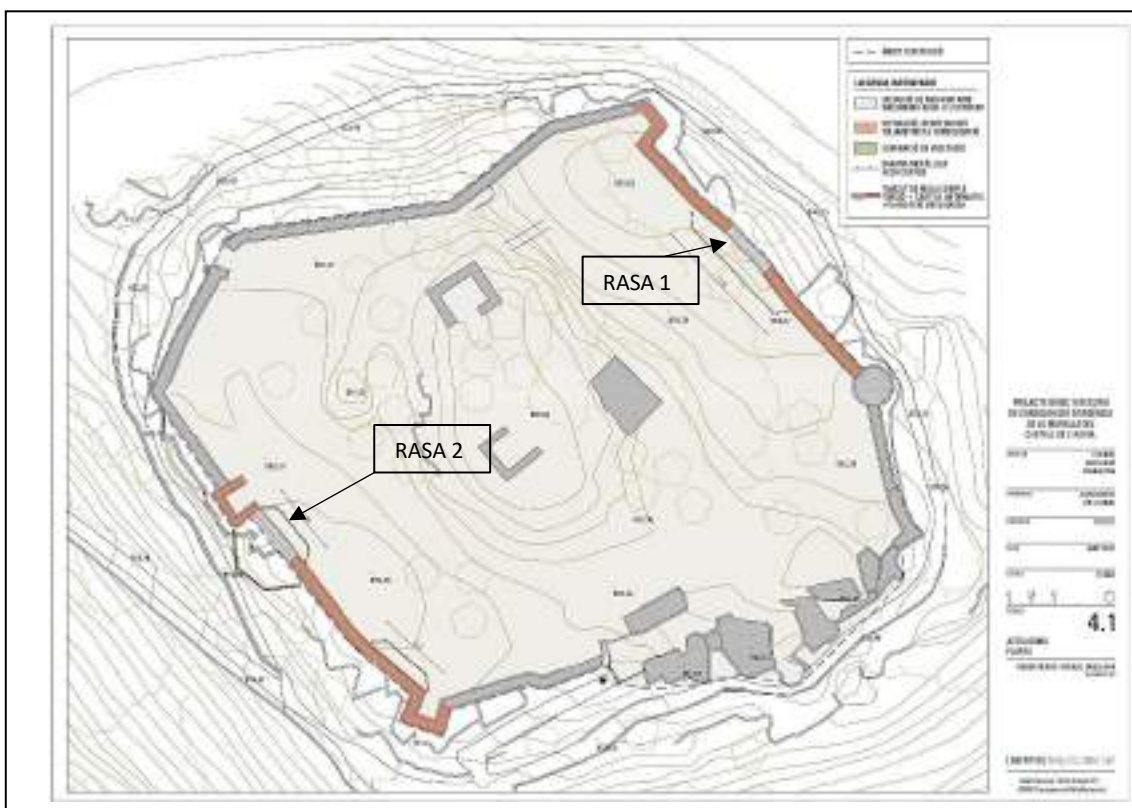

Fig. 4: Planimetria general del Castell de l'Albiol. Font: Projecte bàsic i executiu de consolidació d'urgència de la muralla del Castell d'Albiol. Arquitectes: Rubén Heras i Miquel Orellana (Soffito Arquitectura SLP).

RASA 1 (R1) MUR NE

La primera zona treballada és l'occidental (rasa 1). A primera vista, tal i com es mostra en la següent figura (Fig. 4), la muralla es troba molt malmesa, amb una forta depressió en la zona central que esfondra part d'aquest tram. A més, la degradació i esllavissament del terreny en aquesta concavitat afecta negativament a la conservació del mur, per aquest motiu va ésser una de les principals actuacions (Fig. 5).

Fig. 5: Fotografies inicials de la intervenció al tram occidental de la muralla del Castell d'Albiol des de dues perspectives (NE-SE). Figura inferior: mostra de la depressió i l'afectació provocada al mur.

Per tal d'iniciar amb el procés de consolidació d'urgència es realitzà una petita rasa al sòl pròxim al mur per facilitar-ne el seu aixecament. El tram a conservar segons el projecte estipulat consta d'uns 7 metres de longitud per 1 metre d'amplitud màxima, per tant, la rasa comprèn aproximadament 7 metres per 1,10 metres en funció dels requeriments de l'obra per tal de realitzar l'aixecament. A

més de la consolidació, el projecte també preveu la col·locació d'una barana d'acer de protecció.

D'aquesta forma, el rebaix s'inicià des de la cota més alta (857,37), retirant el nivell superficial (UE 1000) (Fig. 6) mitjançant una retroexcavadora petita giratòria de Constència SL, amb la supervisió durant l'extracció del sediment per si s'observés algun canvi estratigràfic i especial atenció de no malmetre el mur durant el procediment.

La UE 1000 es compon principalment per terres marronoses obscures amb abundant presència de vegetació i còdols de petites i mitjanes dimensions, la potència màxima correspon aproximadament a 0,75 m (cota 856,62). L'excavació del nivell superficial (UE 1000) fou gradual, ja que per tal de dur a terme l'aixecament i consolidació del mur no és requereix una cota màxima, si més no, en funció de la conservació del mur i el número de filades que s'han d'elevat (màxim fins al nivell més alt de conservació del tram de mur assenyalat).

Fig. 6: Fotografies durant el procés d'excavació del nivell superficial (UE 1000) extrem SE.

El rebaix del nivell superficial (UE 1000) es realitzà ambdós extrems de la depressió (Fig. 7).

Sota el nivell superficial (UE 1000) es documentà una segona unitat estratigràfica, UE 1001, caracteritzada per un sediment amb tonalitats ocre, amb presència de petits còdols, compactació baixa amb abundant presència d'arrels. Es recolliren durant l'excavació parcial d'aquest nivell un total de 3

fragments ceràmics (1 vora, 1 nansa i 1 informe), tots ells vidriats (superfície interior i exterior) a excepció de la vora (només exterior) i, la nansa amb pèrdua d'aquest a la superfície exterior tot i que conserva la coloració. Els vidriats són monocromes (tonalitats verdoses i marronoses/ataronjades) amb pastes oxidants. L'estrat es podria atribuir cronològicament de forma relativa entre els segles XVII i XVIII, moment d'abandonament i desmantellament del castell, tot i que els materials poden ser d'una cronologia molt àmplia, possiblement d'entre els segles XV al XIX.

Cal recordar que la UE 1001 no ha estat esgotada, sinó que només es rebaixà fins a un màxim de 1,24 m (cota 856,13) a la zona de la depressió per tal de facilitar la consolidació del mur. I a mesura que el tram de muralla es conservava millor tan sols es rebaixà gradualment, tal i com es pot observar en la figura anterior (Fig. 7)

De l'estrat 1001 s'excavà fins a un màxim de 0,40 m aproximadament, en la zona afectada pel clot (anteriorment l'esfondrament ja gairebé assolí aquests 0,40 m). En la zona SE de la rasa, el 1001 apareixia molt barrejat encara pel nivell superficial, dificultant la seva observació. Al contrari que la NO, apareixent quasi a 0,20 m de la UE 1000 (superficial), descendint cap a la zona de la depressió,

Fig. 7: Fotografia durant el procés d'excavació de la UE 1001, extrem NO.

no detectant que aquesta fos una estructura negativa ja que no s'observà cap canvi estratigràfic distintiu (Fig. 8).

Fig. 8: Fotografies vista general i perfils de la rasa 1, extrems SE i NO com a punt central de pressa de la imatge corresponent a la depressió que afectava la conservació. Mostra de les unitats estratigràfiques 1000 i 1001 i la seva excavació parcial.

Un cop finalitzat els treballs d'excavació de la rasa 1, es procedí a la neteja del mur per tal visualitzar-ne l'estat i documentar-ho (Fig. 8).

Fig. 9: Fotografies finals de la neteja del mur NO de la muralla del Castell de l'Albiol.

RASA 2 (R2) MUR SO

Pel que fa a la segona rasa, es localitza en l'extrem més oriental del perímetre de la muralla del Castell de l'Albiol (Fig. 10). Aquesta zona va ser clausurada mitjançant una reixa per tal de prohibir l'accés per aquell tram i fer malbé encara més el mur.

El mur a consolidar es localitza al costat d'una de les torres perimetrals de planta quadrangular en la part NO i articulant-se el tram de la muralla, conservant-se el mur (NO i SO) amb diverses espitlleres, tot i que tal i com comentàvem, la conservació dels murs és molt irregular.

Fig. 10: Fotografies inicials a la intervenció al tram oriental de la muralla del Castell d'Albiol des de dues perspectives interiors (E). Figura inferior: mostra de la part exterior conservada del mur oriental des de sobre la roca geològica.

A primera vista, l'observació d'aquest tram de la muralla tant de l'exterior com l'interior, mostra diferents remodelacions. Aparentment des de l'exterior sembla que els blocs de pedra no estan lligats i presenten una disposició aleatòria cap a la part superior, a diferència de les pedres de coloració grisa.

La segona rasa (R2) es realitza de la mateixa forma que l'anterior, pròxima a la muralla a consolidar, d'aproximadament 4,14 metres de llargària per 1,10 d'amplada. Es retirà l'estrat superficial (UE 1000) amb cura de no fer malbé l'estructura muraria, fins aproximadament 0,40 m de potència, esgotant

parcialment aquest nivell i deixant a la vista el següent, UE 1001. Unitat estratigràfica idèntica a la rasa 1 (R1), de coloració groguenca, poc compactada amb presència de petits còdols i amb alguna reminiscència de vegetació. En aquest cas, no es va documentar cap tipus de material arqueològic, ni en l'estrat superficial ni en l'estrat 1001.

La UE 1001 no va ser excavada ja que l'espai per realitzar els treballs de consolidació d'aquest tram de muralla eren suficients.

En el centre de la rasa, just on es localitza una roca de grans dimensions que difícilment es pot associar a la tipologia constructiva de la muralla (blocs de pedra tallats de dimensions similars lligats amb morter de calç de coloració asalmonada), apareix encara sediment superficial (UE 1000) i als dos extrems, la UE 1001. No es tracta de cap retall sinó de la irregularitat post deposicional d'aquests sediments (Fig. 11). De la mateixa forma que la rasa 1, és una zona amb afectacions post deposicionals degut a la inclinació del terreny com també antròpiques, ja que en molts casos accedien per aquest tram de la muralla a l'interior del recinte.

Fig. 11: Fotografies finals a la intervenció al tram oriental de la muralla del Castell d'Albiol.

Seguidament i en relació a la consolidació dels murs de la muralla del Castell de l'Albiol, es donà pas a la recuperació de blocs de pedra per tal de poder realitzar l'aixecament dels trams de muralla inclosos en el projecte.

En aquest cas, degut a la presència de zones d'acumulació de blocs de pedra (enderroc UE 1002) a la zona interior del perímetre de la muralla (relacionades amb moments de deteriorament de les estructures del Castell de l'Albiol), es documentaren aquests nivells amb fotografies inicials i s'excavà parcialment per tal d'obtenir tals blocs (UE 1002).

En tot moment es tingué cura de no afectar a qualsevol estructura i/o nivell arqueològic anterior que pogués aparèixer en aquestes deposicions de blocs de pedra.

Principalment, la UE 1002 (enderroc) es componia per blocs de petita/mitjana i grans dimensions (en aquest cas, en menor mesura) amb sediment molt poc compactat de coloració marronosa obscura i amb presència de vegetació. En les tres zones intervingudes apareixen composicions estratigràfiques similars que configuren l'últim nivell d'amortització probablement del deteriorament de les estructures erosionades cap als espais exteriors.

Difícilment podem establir un moment concret d'aquest nivell d'enderrocament en un episodi cronològic. Però si més no, la composició del sediment orgànic juntament amb els blocs de pedra, indiquen un possible moment d'erosió molt pròxim entre ells, ja que no s'ha detectat cap canvi estratigràfic durant el removiment del nivell d'enderroc (UE 1002).

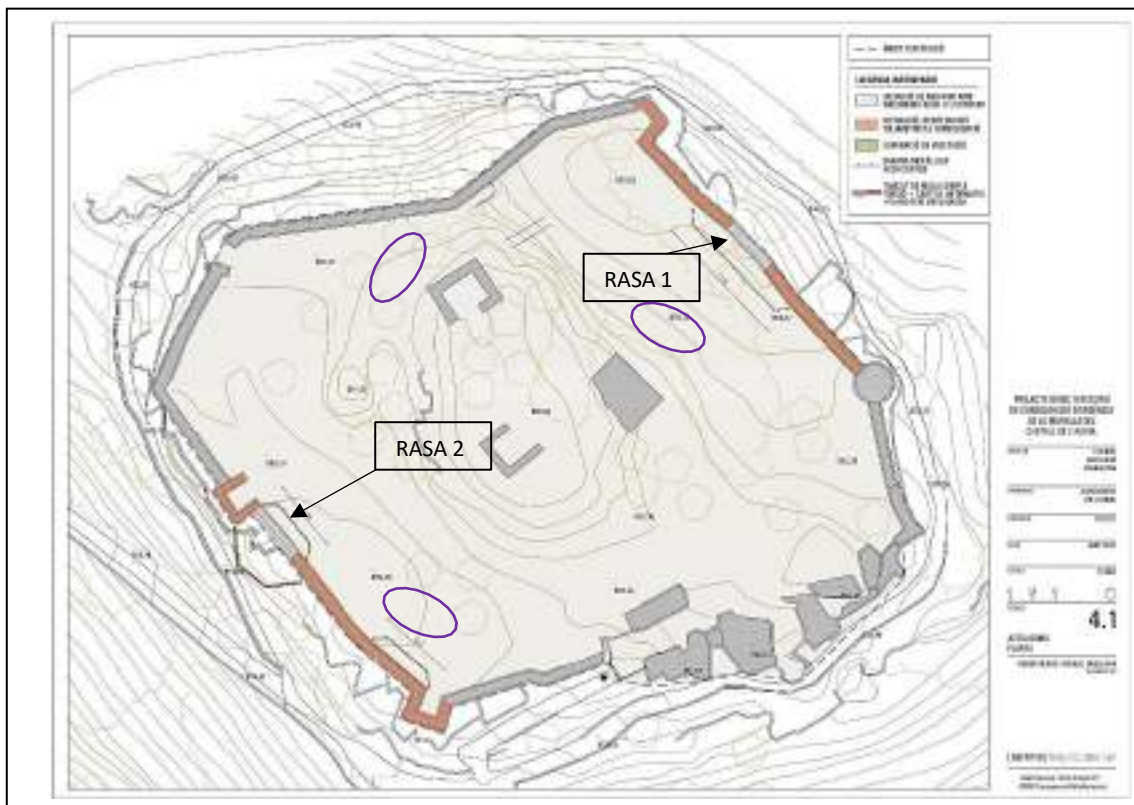

Fig. 12: Planimetria general del Castell de l'Albiol. Amb lila, les zones d'acumulació d'enderroc (UE 1002) d'on es recuperaren blocs de pedra per tal de poder realitzar l'alçat de consolidació de la muralla. Font planimètrica: *Projecte bàsic i executiu de consolidació d'urgència de la muralla del Castell d'Albiol*. Arquitectes: Rubén Heras i Miquel Orellana (Soffito Arquitectura SLP).

La zona d'enderroc pròxima a la rasa 1 (R1) és l'única que presenta material arqueològic. Principalment són teules de diferents dimensions, tal i com es mostra en la següent figura (Fig. 12). El nivell d'enderroc prové molt probablement de l'estructura quadrangular del SO, acumulant-se els blocs de pedra que el conformaven arreu del seu perímetre.

Cal destacar que no s'ha esgotat cap nivell d'enderroc de les tres zones esmentades, sinó que tan sols s'ha remogut fins assolir el número de blocs de pedra convenients per tal de realitzar les tasques de consolidació (Fig.13).

Fig. 13: Fotografies durant el procés d'excavació del nivell d'enderroc (UE 1002) de la zona occidental pròxima a la rasa 1 (R1). Fotografia inicial, durant el procés, el material constructiu aparegut i fotografia final.

La segona zona de recollida de blocs de pedra correspon a la part NO d'una de les torres quadrangulars (extrem NO). De la mateixa forma que l'anterior, es recolliren els blocs de forma minuciosa, sense esgotar-ne l'estrat d'enderroc (UE 1002) (Fig. 14).

Fig. 14: Fotografies durant el procés d'excavació del nivell d'enderroc (UE 1002) de la zona NO pròxima a una de les torres quadrangulars. Fotografia inicial, durant el procés i final.

Tercera zona de recollida d'enderroc, pròxima a la segona rasa (rasa 2) extrem SO procedent molt possiblement de blocs de pedra que conformaven la muralla. En aquest cas, l'estrat d'enderroc fou més reduït i tan sols es dugueren a terme 4 rascades de l'excavadora, tal i com es pot observar amb les següents imatges. De nou, ni l'estrat d'enderroc (UE 1002) ni el nivell superficial (UE 1000) fou esgotat (Fig. 15).

Fig. 15: Fotografies durant el procés d'excavació del nivell d'enderroc (UE 1002) de la zona SO pròxim a la muralla. Fotografia inicial, durant el procés i final.

Un cop finalitzats els treballs d'excavació de les dues rases, recollida de blocs de pedra i neteja dels murs a consolidar, els treballadors de l'empresa Constència SL donaran pas a les tasques d'aixecament de la muralla en els dos trams indicats en el *Projecte bàsic i executiu de consolidació d'urgència de la muralla del Castell d'Albiol*.

8.- CONCLUSIONS

Durant la intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol s'han realitzat un total de dues rases corresponents a dos trams de muralla molt malmesos (NO-SO). El mur occidental presentava una afectació còncava molt pròxima a l'estructura, provocant l'esllavissament de sediment i blocs de pedra provinents de cotes superiors a la depressió. Aquest fet provocà la caiguda parcial de les filades que componien la, muralla del castell, precipitant cap a l'exterior del perímetre (aproximadament 10 m de caiguda, des de la cota correlacionada amb el nivell conservat del mur 858,37 fins a la cota més baixa exterior 848,73).

L'execució de la rasa es procedí amb molta cura per no afectar a l'estructura muraria. A més, en funció dels requeriments dels treballadors de Constència SL, s'acordà la profunditat d'excavació dels estrats documentats, per tal d'afectar-hi el menys possible però a la vegada, facilitar-ne l'aixecament de la consolidació dels murs.

La segona rasa presentava menys afectacions post deposicionals, tot i així presentava fases de remodelacions, degut a la posició dels blocs de pedra de forma irregular i aparentment sense estar lligats, a diferència dels originals.

Segons el material arqueològic documentat, l'estrat 1001 evidenciat en ambdues rases, de coloració groguenca i poc compactat, s'atribueix relativament entre els segles XVII-XVIII, tot i que la presència de material més antic ens indicaria una ocupació en les centúries precedents, tal com mostra la documentació escrita (veure annex: material ceràmic). Tenint en compte també que els estrats identificats no han estat esgotats en cap de les dues rases realitzades i per tant, la informació generada és una primera aproximació a l'indret.

Per últim, l'estrat d'enderroc 1002 es compon per blocs de petita/mitjana i grans dimensions (en aquest cas, en menor mesura) amb sediment molt poc compactat de coloració marronosa obscura i amb presència de vegetació. En les tres zones intervingudes apareixen composicions estratigràfiques similars que configuren l'últim nivell d'amortització probablement del deteriorament de les estructures erosionades cap als espais exteriors. Díficilment podem establir un moment concret d'aquest nivell d'enderrocament en un episodi cronològic absolut. Per

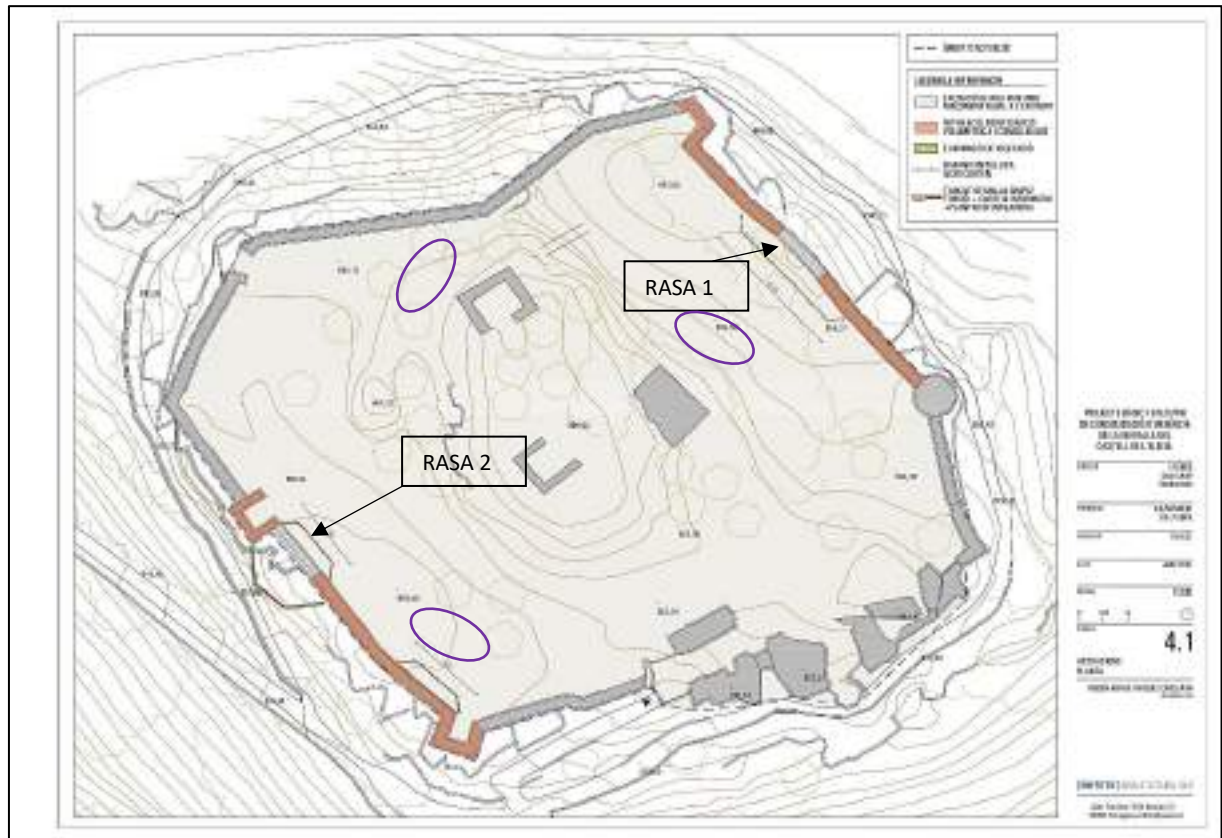
tant, si més no, la composició del sediment orgànic juntament amb els blocs de pedra, indiquen un possible moment d'erosió molt pròxim entre ells, ja que no s'ha detectat cap canvi estratigràfic durant el remenat d'aquest estrat, probablement vinculat al desmantellament i abandó del Castell.

9.- BIBLIOGRAFIA

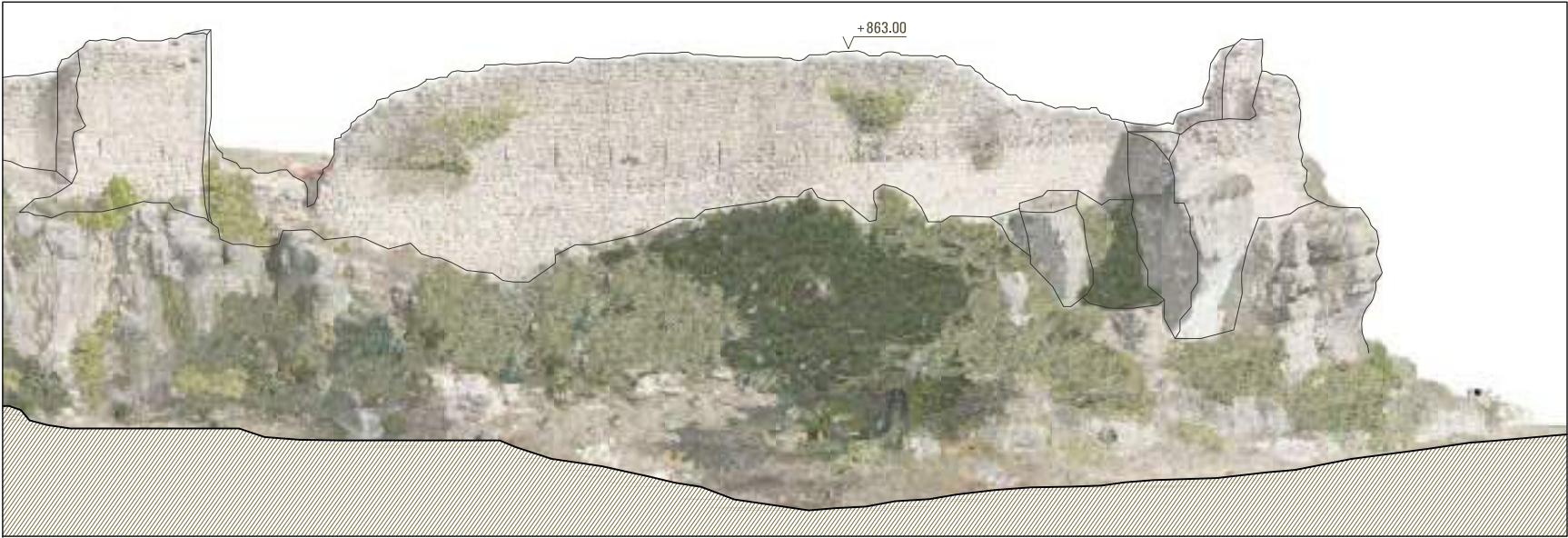
Anguera, P (1989) *Història dels pobles del Baix Camp*, Reus, pàg 35-41

Orellana, M; Aguilar, E; Álvarez, S (2021) *Projecte bàsic i executiu de la consolidació d'urgència de la muralla el castell de l'Albiol*, Lliurat a l'ajuntament de l'Albiol el juny de 2021

ANNEX I: PLANIMETRIES I SECCIONS

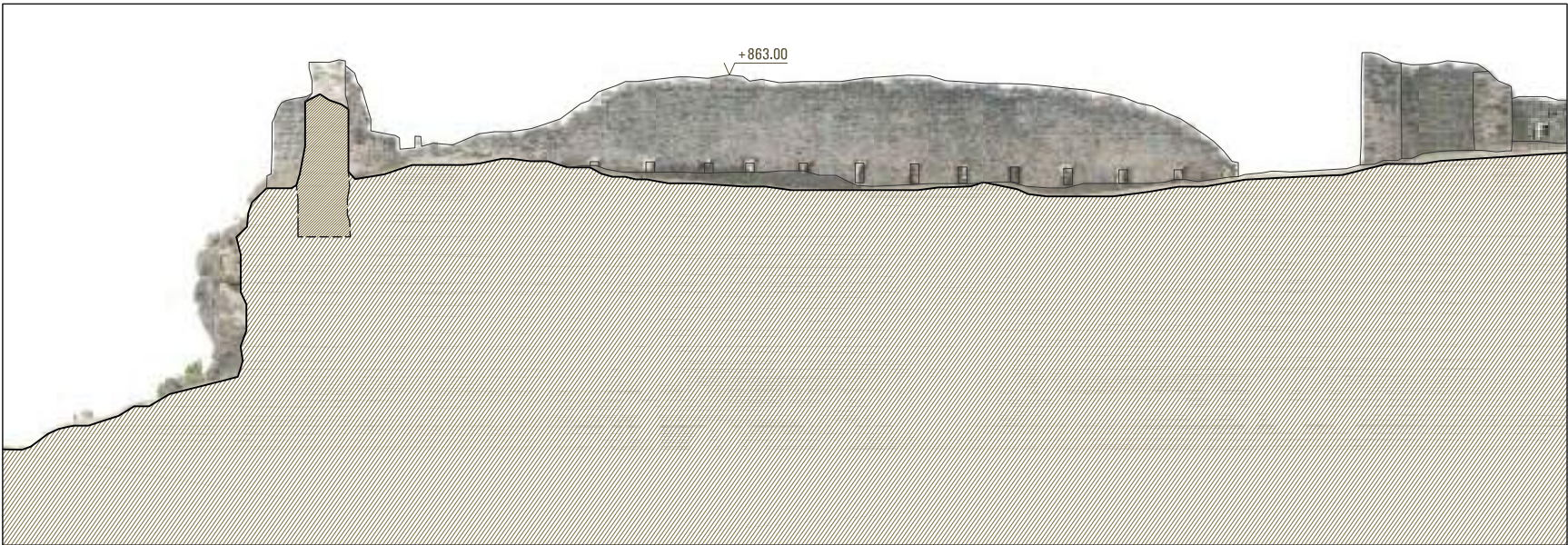
Planimetria general del Castell de l'Albiol. Amb lila, les zones d'acumulació d'enderroc (UE 1002) d'on es recuperaren blocs de pedra per tal de poder realitzar l'alçat de consolidació de la muralla. Font planimètrica: *Projecte bàsic i executiu de consolidació d'urgència de la muralla del Castell d'Albiol*. Arquitectes: Rubén Heras i Miquel Orellana (Soffito Arquitectura SLP).

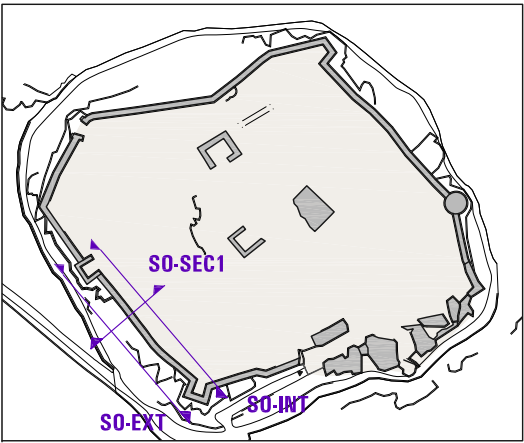
ALÇAT EXTERIOR SUD-OEST - SECCIÓ PEL CAMÍ DE RONDA

SECCIÓ SUD-OEST 1

ALÇAT INTERIOR SUD-OEST

ELEMENT EXISTENT SECCIÓ

PROJECTE BÀSIC I EXECUTIU
DE CONSOLIDACIÓ D'URGÈNCIA
DE LA MURALLA DEL
CASTELL DE L'ALBIOL

SITUACIÓ L'ALBIOL
BAIX CAMP
TARRAGONA

PROMOTOR AJUNTAMENT
DE L'ALBIOL

EXPEDIENT 10-2021

DATA JUNY 2021

ESCALA 1/250

0 1 2

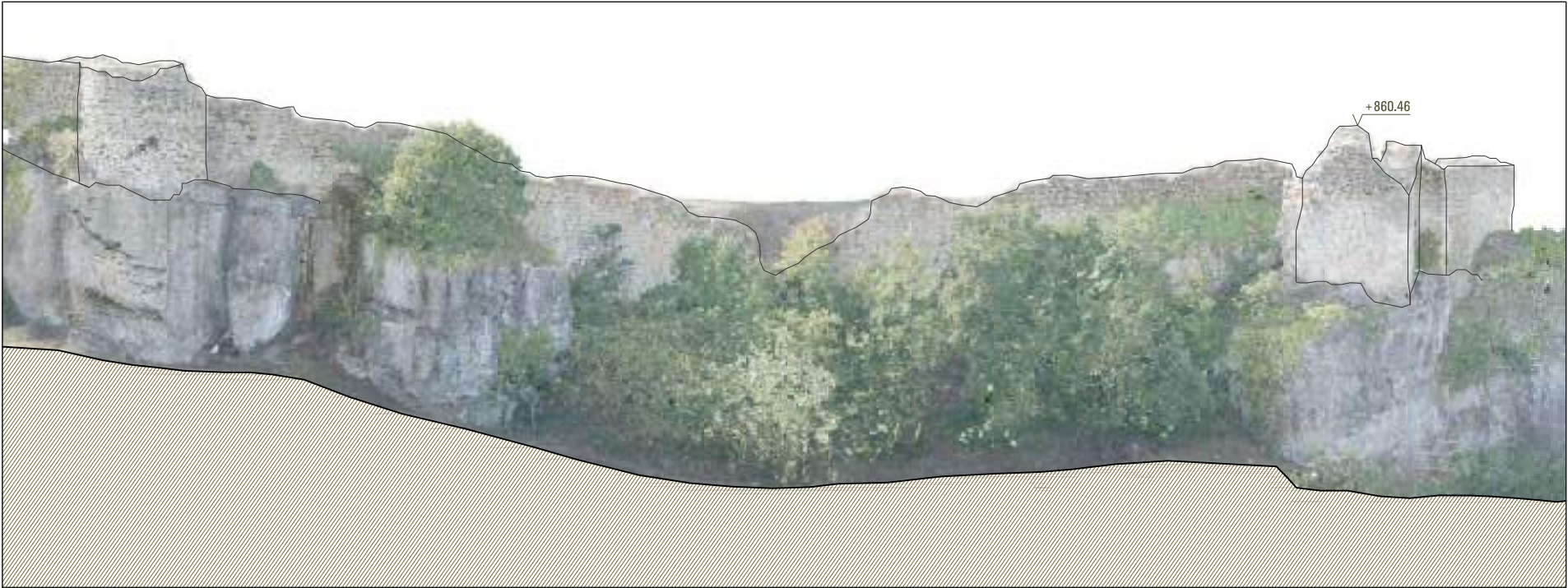
PLÀNOL

2.2

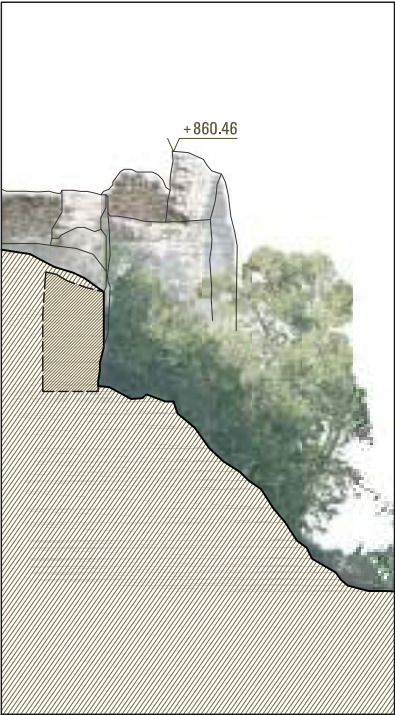
ESTAT ACTUAL
TRAM MURALLA SUD-OEST

RUBÉN HERAS I MIQUEL ORELLANA
ARQUITECTES

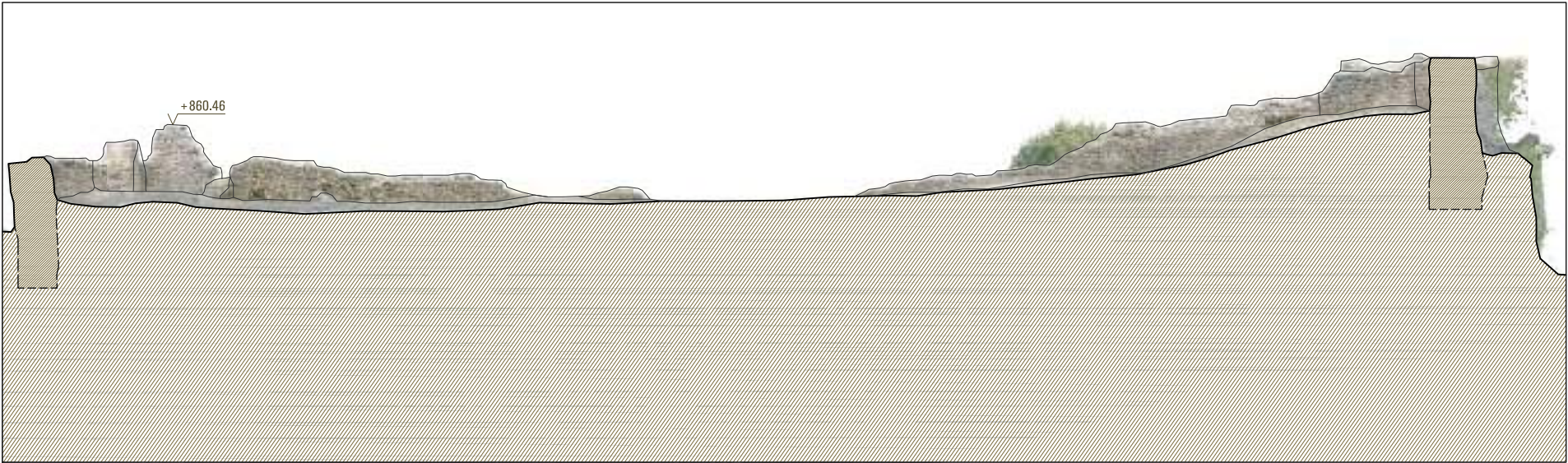

ALÇAT NORD-EST - SECCIÓ PEL CAMÍ DE RONDA

SECCIÓ NORD-EST 1

ALÇAT NORD-EST INTERIOR

ELEMENT EXISTENT SECCIÓ

PROJECTE BÀSIC I EXECUTIU
DE CONSOLIDACIÓ D'URGÈNCIA
DE LA MURALLA DEL
CASTELL DE L'ALBIOL

SITUACIÓ L'ALBIOL
BAIX CAMP
TARRAGONA

PROMOTOR AJUNTAMENT
DE L'ALBIOL

EXPEDIENT 10-2021

DATA JUNY 2021

ESCALA 1/250

0 1 2
PLÀNOL

2.3

ESTAT ACTUAL
TRAM MURALLA NORD-EST

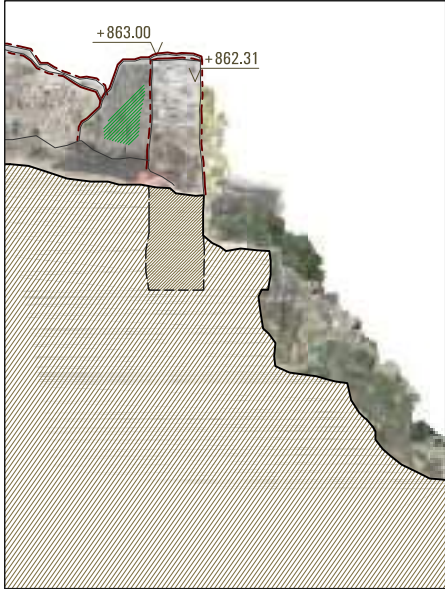
RUBÉN HERAS I MIQUEL ORELLANA
ARQUITECTES

[SOFFITTO] ARQUITECTURA SLP

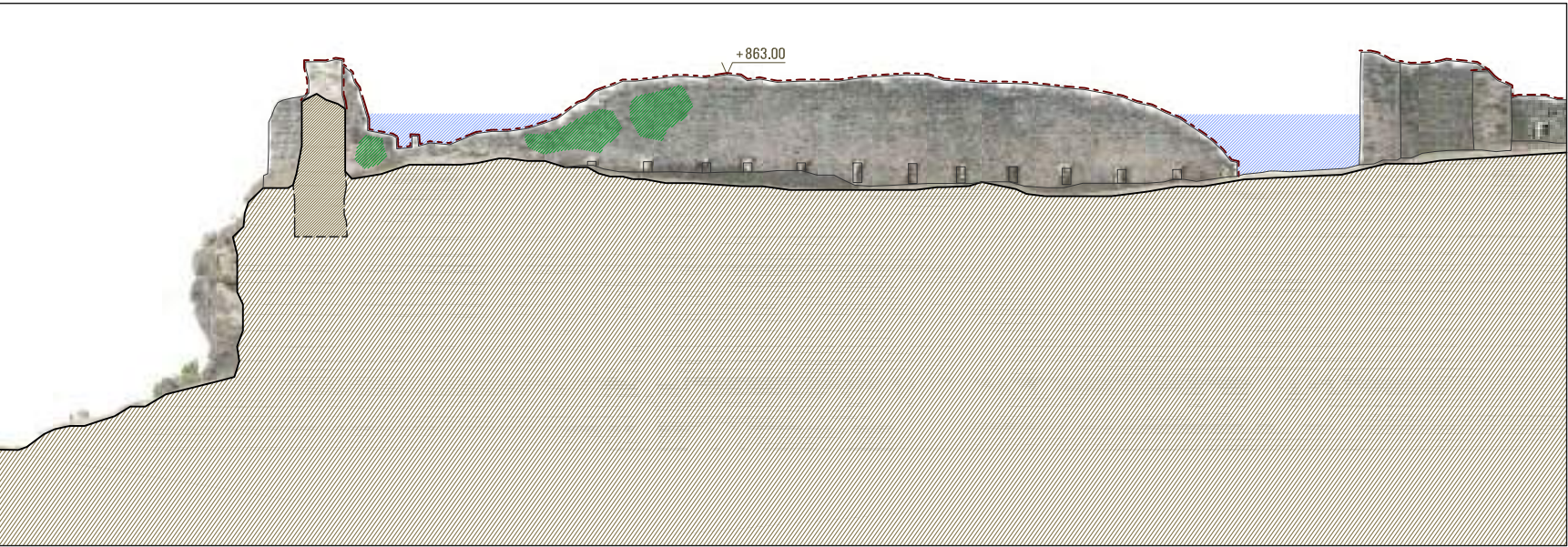
Sant Francesc 16,3r despatx 31
43003 Tarragona soffitto@coac.net

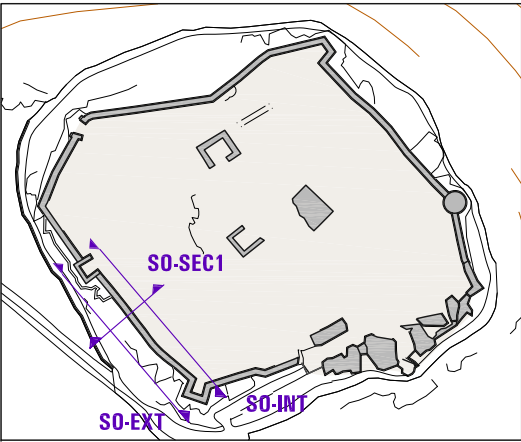
ALÇAT EXTERIOR SUD-OEST

SECCIÓ SUD-OEST 1

ALÇAT INTERIOR SUD-OEST

ELEMENT EXISTENT SECCIÓ

LLEENDA PATOLOGIES

--- CORONAMENT SENSE CONSOLIDAR

PERDUA DE MATERIAL

EXISTÈNCIA DE VEGETACIÓ

PROJECTE BÀSIC I EXECUTIU
DE CONSOLIDACIÓ D'URGÈNCIA
DE LA MURALLA DEL
CASTELL DE L'ALBIOL

SITUACIÓ L'ALBIOL
BAIX CAMP
TARRAGONA

PROMOTOR AJUNTAMENT
DE L'ALBIOL

EXPEDIENT 10-2021

DATA JUNY 2021

ESCALA 1/250

0 1 2
PLÀNOL

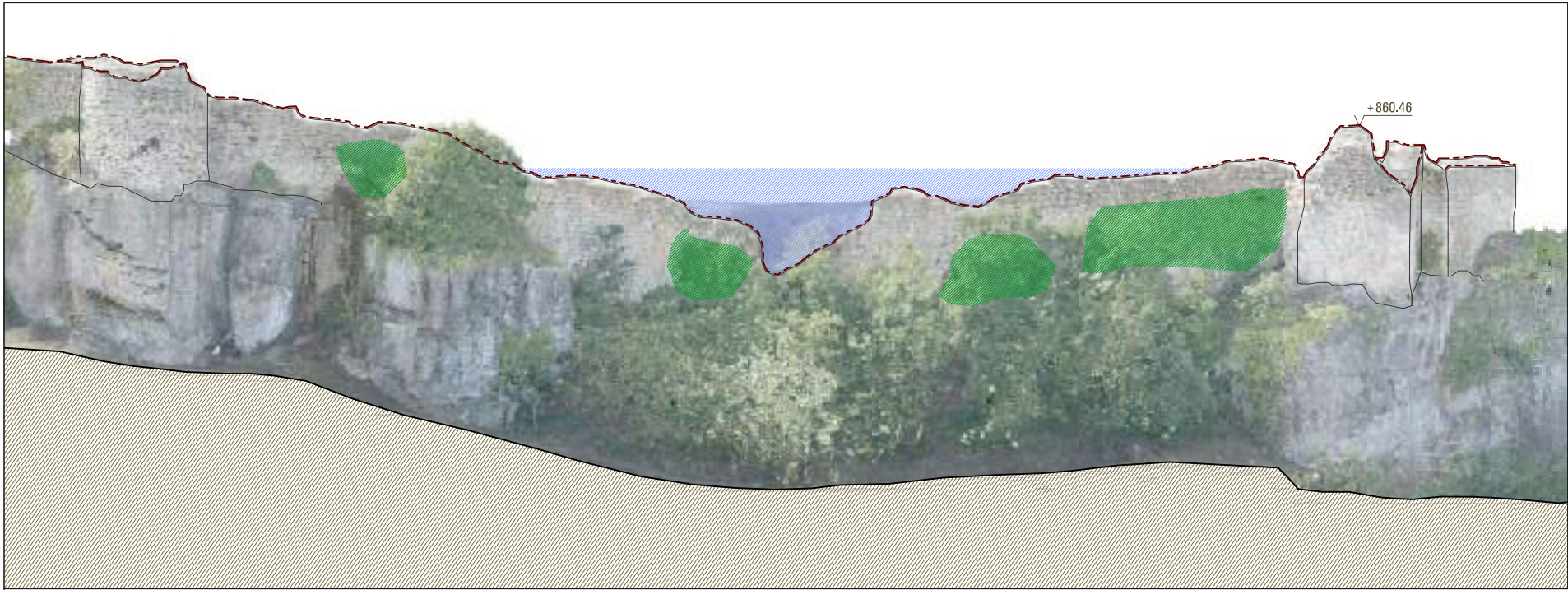
3.2

PATOLOGIES
TRAM MURALLA SUD-OEST

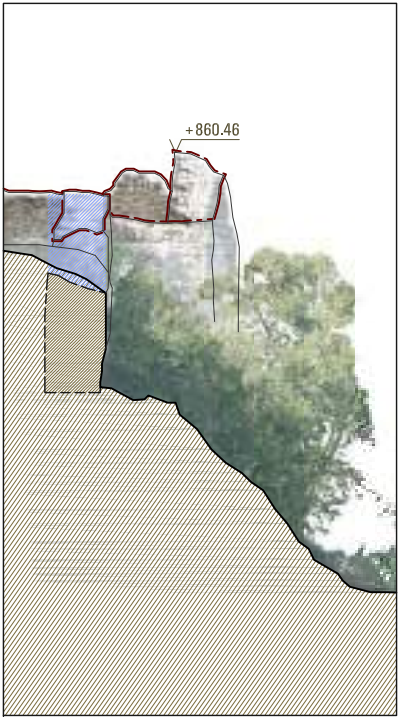
RUBÉN HERAS I MIQUEL ORELLANA
ARQUITECTES

[SOFFITTO] ARQUITECTURA SLP

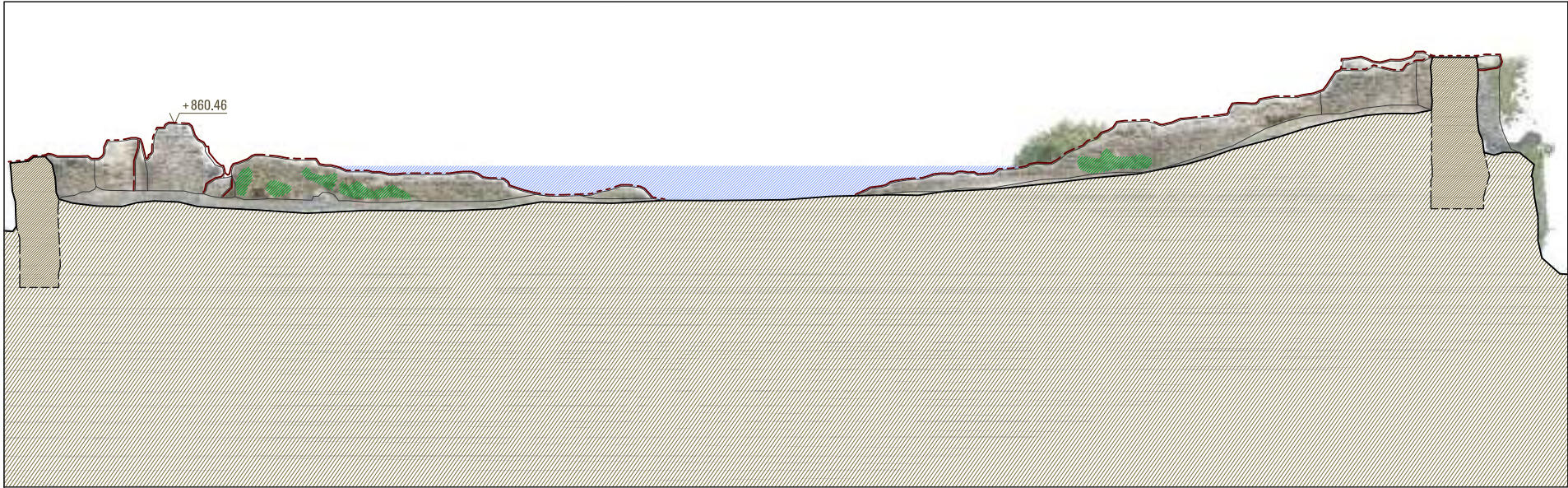
Sant Francesc 16,3r despatx 31
43003 Tarragona soffitto@coac.net

ALÇAT NORD-EST

SECCIÓ NORD-EST 1

ALÇAT NORD-EST INTERIOR

ELEMENT EXISTENT SECCIÓ

LLEENDA PATOLOGIES

- CORONAMENT SENSE CONSOLIDAR
- PÈRDUA DE MATERIAL
- EXISTÈNCIA DE VEGETACIÓ

PROJECTE BÀSIC I EXECUTIU
DE CONSOLIDACIÓ D'URGÈNCIA
DE LA MURALLA DEL
CASTELL DE L'ALBIOL

SITUACIÓ L'ALBIOL
BAIX CAMP
TARRAGONA

PROMOTOR AJUNTAMENT
DE L'ALBIOL

EXPEDIENT 10-2021

DATA JUNY 2021

ESCALA 1/250

0 1 2

PLÀNOL

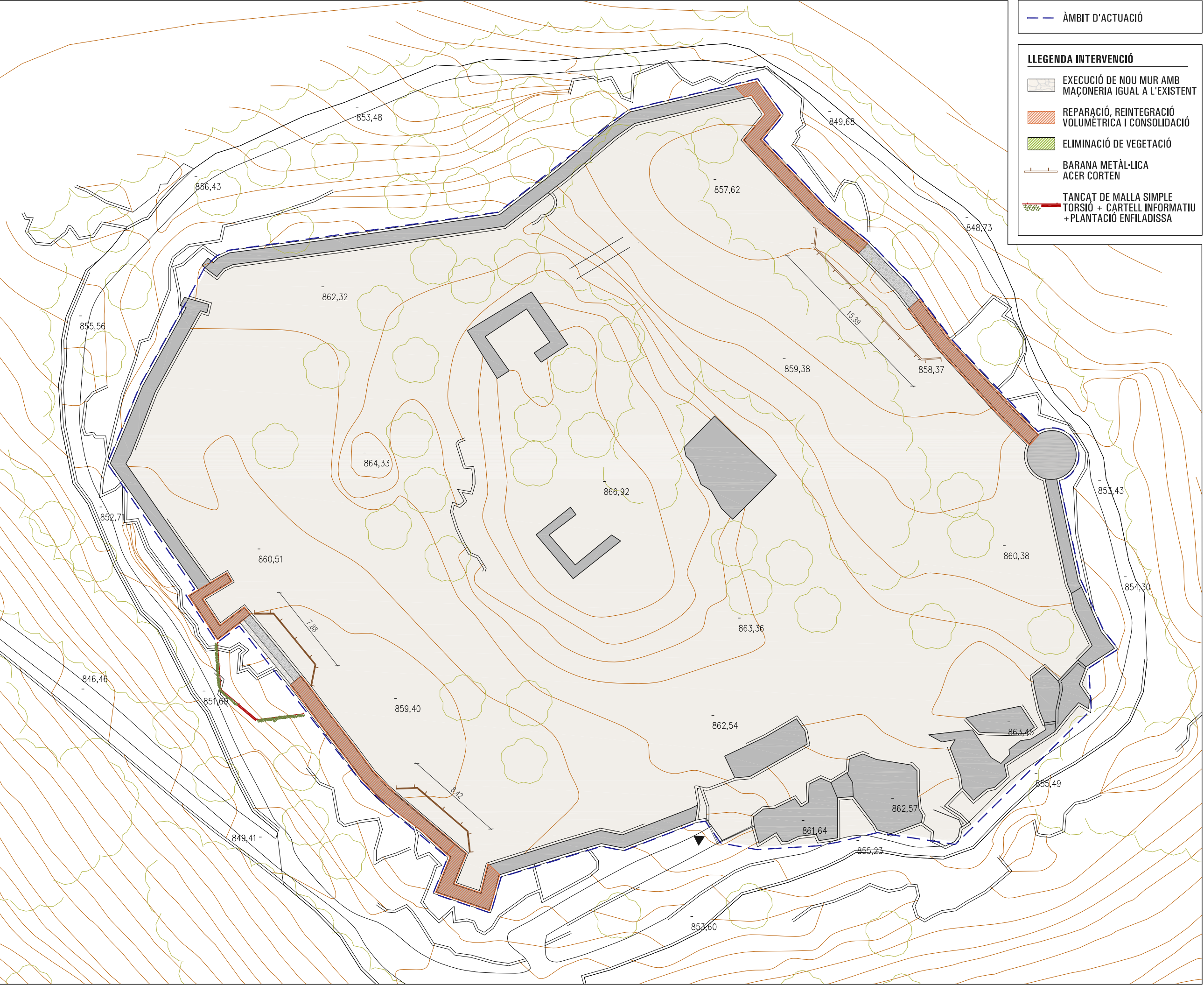
3.3

PATOLOGIES
TRAM MURALL NORD-EST

RUBÉN HERAS I MIQUEL ORELLANA
ARQUITECTES

[SOFFITTO] ARQUITECTURA SLP

Sant Francesc 16,3r despatx 31
43003 Tarragona soffitto@coac.net

PROJECTE BÀSIC I EXECUTIU
DE CONSOLIDACIÓ D'URGÈNCIA
DE LA MURALLA DEL
CASTELL DE L'ALBIOL

SITUACIÓ L'ALBIOL
BAIX CAMP
TARRAGONA

PROMOTOR AJUNTAMENT
DE L'ALBIOL

EXPEDIENT 10-2021

DATA JUNY 2021

ESCALA 1/300

0 2.5 5
PLÀNOL

4.1

ACTUACIONS
PLANTA

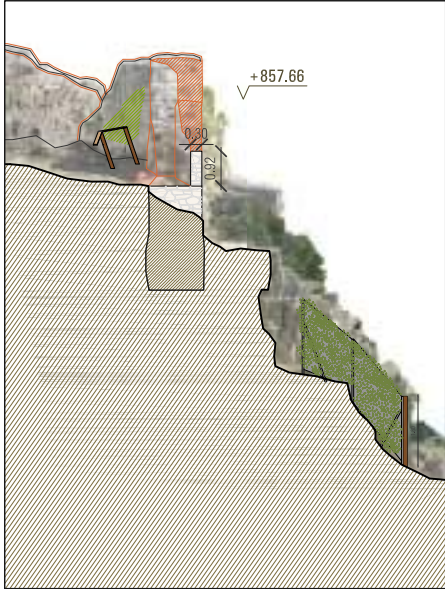
RUBÉN HERAS I MIQUEL ORELLANA
ARQUITECTES

[SOFFITTO] ARQUITECTURA SLP

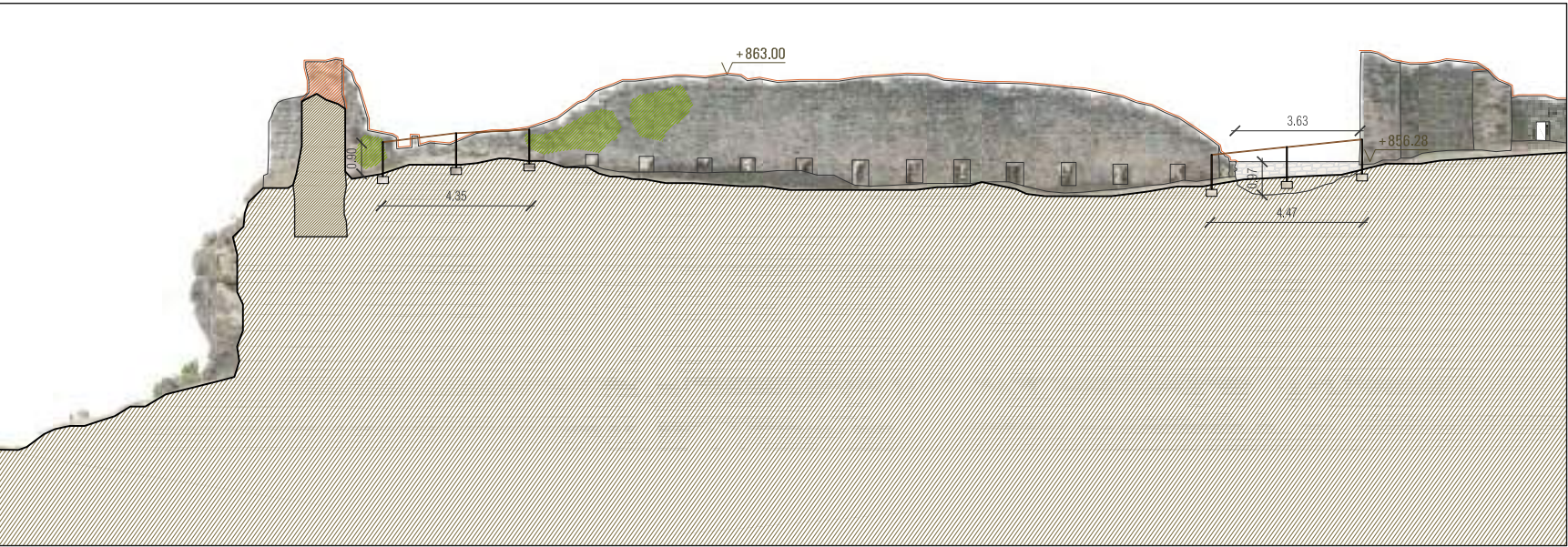
Sant Francesc 16,3r despatx 31
43003 Tarragona soffitto@coac.net

ALÇAT EXTERIOR SUD-OEST

SECCIÓ SUD-OEST 1

ALÇAT INTERIOR SUD-OEST

ELEMENT EXISTENT SECCIÓ

LLEENDA INTERVENCIÓ

- EXECUCIÓ DE NOU MUR AMB MAÇONERIA IGUAL A L'EXISTENT
- REPARACIÓ, REINTEGRACIÓ VOLUMÈTRICA I CONSOLIDACIÓ
- ELIMINACIÓ DE VEGETACIÓ
- BARANA METÀL·LICA ACER CORTEN
- TANCAT DE MALLA SIMPLE TORSIÓ + CARTELL INFORMATIU + PLANTACIÓ ENFILADISSA

PROJECTE BÀSIC I EXECUTIU
DE CONSOLIDACIÓ D'URGÈNCIA
DE LA MURALLA DEL
CASTELL DE L'ALBIOL

SITUACIÓ L'ALBIOL
BAIX CAMP
TARRAGONA

PROMOTOR AJUNTAMENT
DE L'ALBIOL

EXPEDIENT 10-2021

DATA JUNY 2021

ESCALA 1/250

0 1 2
PLÀNOL

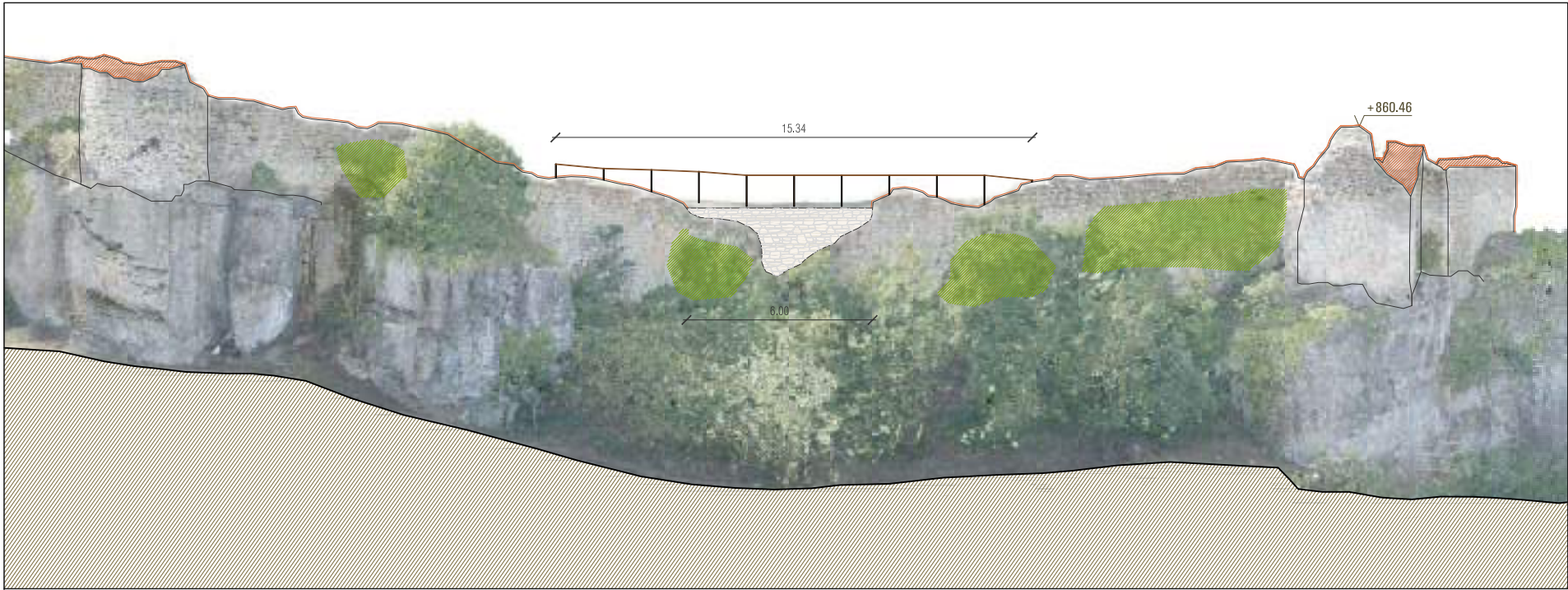
4.2

ACTUACIONS
TRAM MURALLA SUD-OEST

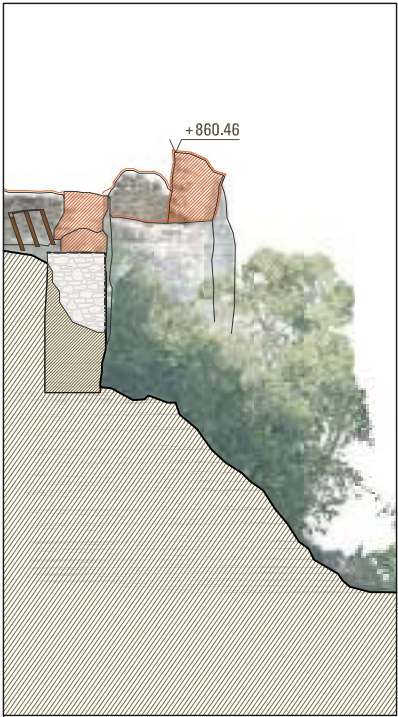
RUBÉN HERAS I MIQUEL ORELLANA
ARQUITECTES

[SOFFITTO] ARQUITECTURA SLP

Sant Francesc 16,3r despatx 31
43003 Tarragona soffitto@coac.net

ALÇAT NORD-EST

SECCIÓ NORD-EST 1

ALÇAT NORD-EST INTERIOR

ELEMENT EXISTENT SECCIÓ

LLEGGENDA INTERVENCIÓ

- EXECUCIÓ DE NOU MUR AMB MAÇONERIA IGUAL A L'EXISTENT
- REPARACIÓ, REINTEGRACIÓ VOLUMÈTRICA I CONSOLIDACIÓ
- ELIMINACIÓ DE VEGETACIÓ
- BARANA METÀL·LICA ACER CORTEN
- TANCAT DE MALLA SIMPLE TORSIÓ + CARTELL INFORMATIU + PLANTACIÓ ENFILADISSA

PROJECTE BÀSIC I EXECUTIU
DE CONSOLIDACIÓ D'URGÈNCIA
DE LA MURALLA DEL
CASTELL DE L'ALBIOL

SITUACIÓ L'ALBIOL
BAIX CAMP
TARRAGONA

PROMOTOR AJUNTAMENT
DE L'ALBIOL

EXPEDIENT 10-2021

DATA JUNY 2021

ESCALA 1/250

0 1 2

PLÀNOL

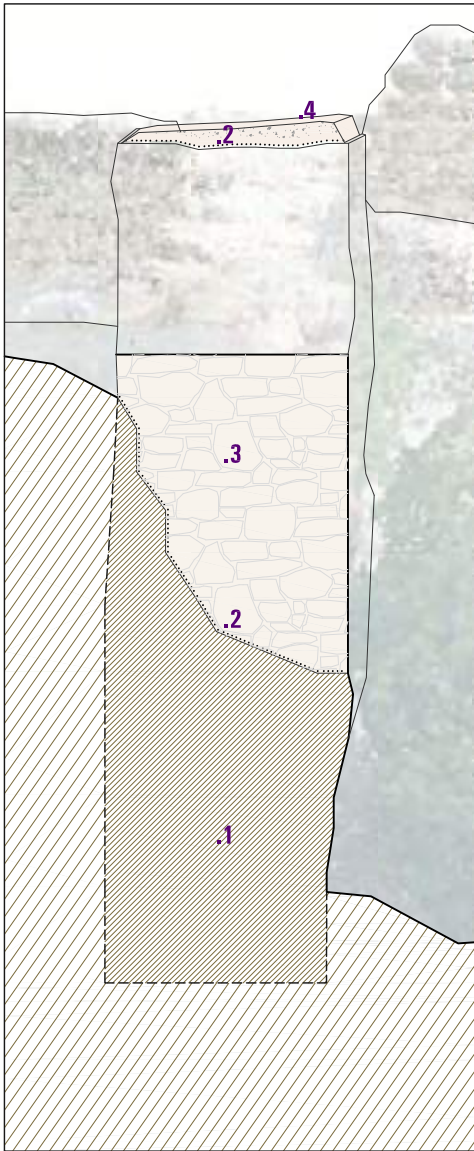
4.3

ACTUACIONS
TRAM MURALLA NORD-EST

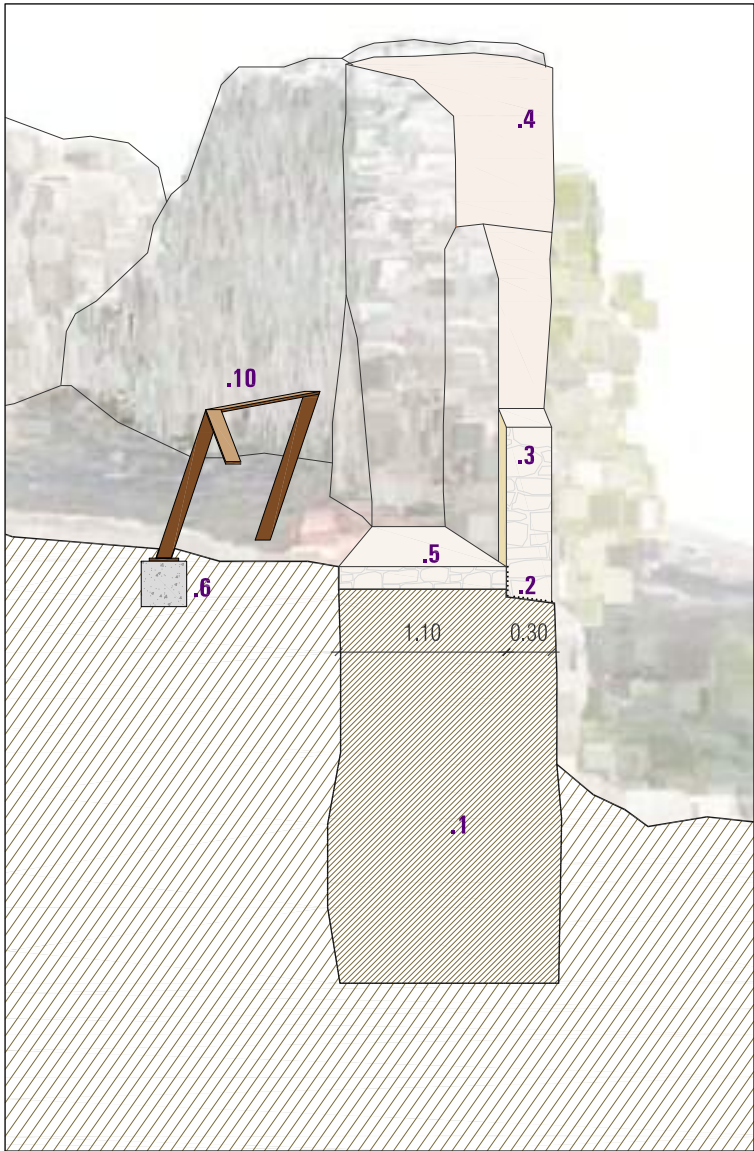
RUBÉN HERAS I MIQUEL ORELLANA
ARQUITECTES

[SOFFITTO] ARQUITECTURA SLP

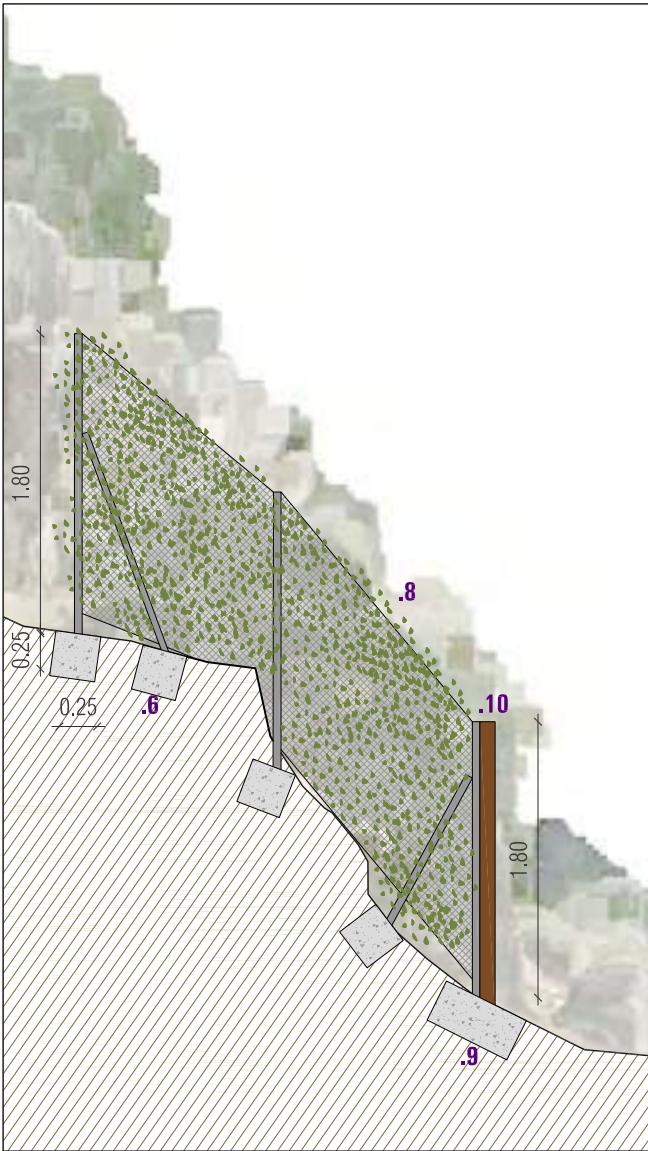
Sant Francesc 16,3r despatx 31
43003 Tarragona soffitto@coac.net

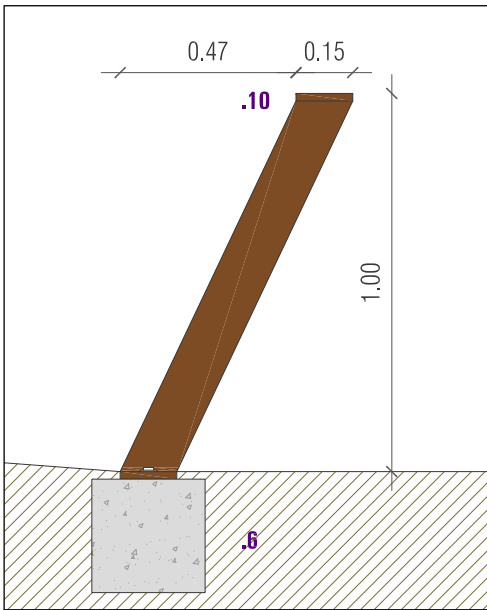
DETALL CONSOLIDACIÓ CORONAMENT

DETALL REGULARITZACIÓ PARAMENT

DETALL COL·LOCACIÓ MALLA + PANELL INFORMATIU + PLANTACIÓ VEGETACIÓ ENFILADISSA

DETALL BARANA

LLEGGENDA INTERVENCIÓ	
	EXECUCIÓ DE NOU MUR AMB MAÇONERIA IGUAL A L'EXISTENT
	REPARACIÓ, REINTEGRACIÓ VOLUMÈTRICA I CONSOLIDACIÓ

LLEGGENDA DE MATERIALS

.1 MUR EXISTENT	.6 FONAMENT FORMIGÓ ARMAT 30x30x30 PER A TANCA/BARANA	.10 PLETINA ACER CORTEN e=6mm PER A FORMACIÓ DE CARTELL/BARANA
.2 LÀMINA GEOTÈXTEL	.7 MALLA DE SIMPLE TORSIÓ PER A SUPORT DE VEGETACIÓ ENFILADISSA	.11 PANELL DE FUSTA GRAFIAT A TALLER
.3 MUR NOU MAÇONERIA IGUAL A L'EXISTENT	.8 MALLA DE SIMPLE TORSIÓ PER A SUPORT DE VEGETACIÓ ENFILADISSA	
.4 CORONAMENT AMB MORTER DE CALÇ	.9 FONAMENT FORMIGÓ ARMAT 30x30x230 PER A MALLA + CARTELL INFORMATIU	
.5 CONSOLIDACIÓ MURALLA		

PROJECTE BÀSIC I EXECUTIU DE CONSOLIDACIÓ D'URGÈNCIA DE LA MURALLA DEL CASTELL DE L'ALBIOL

SITUACIÓ L'ALBIOL
BAIX CAMP
TARRAGONA

PROMOTOR AJUNTAMENT
DE L'ALBIOL

EXPEDIENT 10-2021

DATA JUNY 2021

ESCALA 1/50

0 1
PLÀNOL

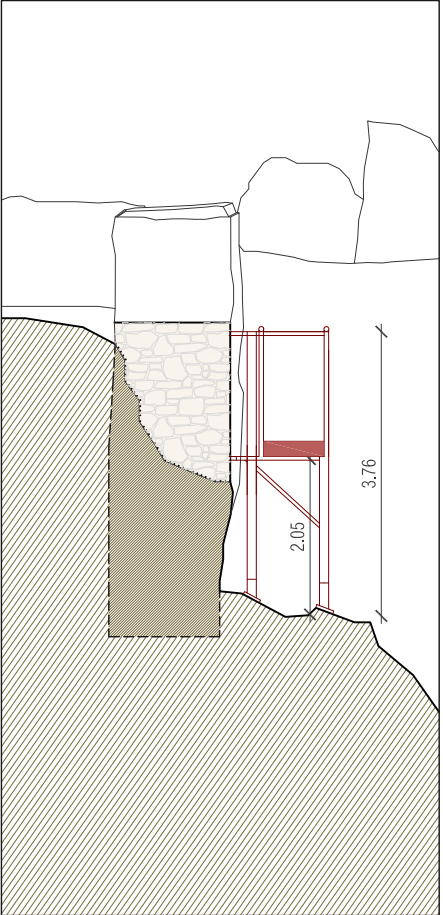
5.1

DETALLS CONSTRUCTIUS

RUBÉN HERAS I MIQUEL ORELLANA
ARQUITECTES

[SOFFITTO] ARQUITECTURA SLP

Sant Francesc 16,3r despatx 31
43003 Tarragona soffitto@coac.net

PROJECTE BÀSIC I EXECUTIU
DE CONSOLIDACIÓ D'URGÈNCIA
DE LA MURALLA DEL
CASTELL DE L'ALBIOL

SITUACIÓ L'ALBIOL
BAIX CAMP
TARRAGONA

PROMOTOR AJUNTAMENT
DE L'ALBIOL

EXPEDIENT 10-2021

DATA JUNY 2021

ESCALA 1/300

0 2.5 5
PLÀNOL

6.1

MITJANS AUXILIARS
PLANTA

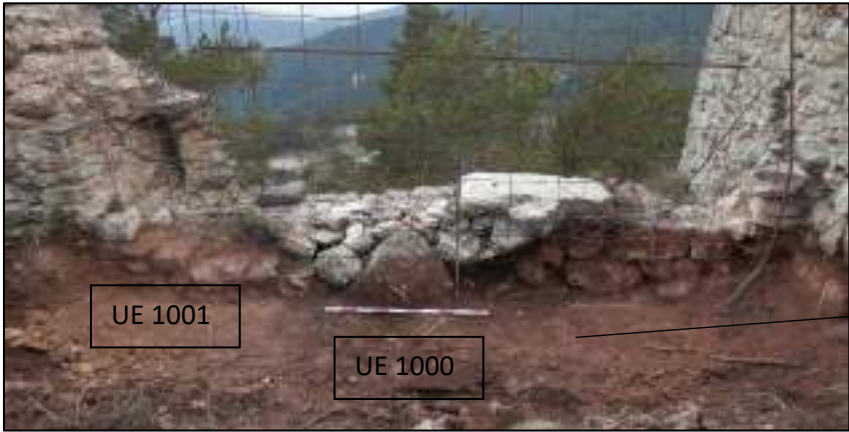
RUBÉN HERAS I MIQUEL ORELLANA
ARQUITECTES

[SOFFITTO] ARQUITECTURA SLP

Sant Francesc 16,3r despatx 31
43003 Tarragona soffitto@coac.net

ANNEX II: LLISTAT D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

UNITAT ESTRATIGRÀFICA	DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA
UE 1000 Estrat superficial poc compactat amb tonolitats marronoses obscures compost per còdols de mesures petites/mitjanes i amb abundant presència de vegetació. Comprén una potència aproximada de 0,75 m (rasa 1) corresponent a la màxima. Tot i que en cap de les dues rases realitzades s'ha esgotat l'estrat 1000. La rasa 2, la potència màxima excavada parcialment de l'estrat superficial correspon a un total de 0,40 m. El material arqueològic recuperat comprén des de plàstics fins a teules, proposant la datació relativa de l'estrat a la segona meitat del segle XX.	
CRONOLOGIA: Segona meitat segle XX	

UNITAT ESTRATIGRÀFICA	DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA
UE 1001 Estrat caracteritzat per un sediment amb tonalitats ocres, amb presència de petits còdols, compactació baixa amb abundant presència d'arrels. Es recolliren durant l'excavació parcial d'aquest nivell un total de 3 fragments ceràmics únicament a la rasa 1 (1 vora, 1 nansa i 1 informe), tots ells vidriats (superfície interior i exterior) a excepció de la vora (només exterior) i, la nansa amb pèrdua d'aquest a la superfície exterior tot i que conserva la coloració. Els vidriats són monocromes (tonalitats verdoses i marronoses/ataronjades) amb pastes oxidants. L'estrat es podria atribuir cronològicament de forma relativa entre els segles XVII-XVIII, tot i que la presència de material més antic ens indicaria una ocupació en les centúries precedents, tal com mostra la documentació escrita. Mostra fotogràfica rasa 1 (R1) Mostra fotogràfica rasa 2(R2)	CRONOLOGIA: Entre segles XVII-XVIII

UNITAT ESTRATIGRÀFICA	DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA
UE 1002 Estrat d'enderroc compost per blocs de petita/mitjana i grans dimensions (en aquest cas, en menor mesura) amb sediment molt poc compactat de coloració marronosa obscura i amb presència de vegetació. En les tres zones intervingudes apareixen composicions estratigràfiques similars que configuren l'últim nivell d'amortització probablement del deteriorament de les estructures erosionades cap als espais exteriors. Difícilment podem establir un moment concret d'aquest nivell d'enderrocament en un episodi cronològic absolut. Però si més no, la composició del sediment orgànic juntament amb els blocs de pedra, indiquen un possible moment d'erosió molt pròxim entre ells, ja que no s'ha detectat cap canvi estratigràfic durant el removiment del nivell d'enderroc (UE 1002), probablement vinculat al desmantellament i abandó del Castell, o a moments no gaire extens en el temps. La zona d'enderroc pròxima a la rasa 1 (R1) és l'única que presenta material arqueològic. Principalment són teules de diferents dimensions. El nivell d'enderroc prové molt probablement de l'estructura quadrangular del SO, acumulant-se els blocs de pedra que el conformaven arreu del seu perímetre. CRONOLOGIA: XVII-XVIII?	

ANNEX III: MATERIAL CERÀMIC

Inventari de materials:

Nº INV	SIG	FORMA	PRDCC.	TT SUP. INT	TT SUP. EXT	COCC.	DECOR.	OBSERV-	CRONO
1	CA22-1001	Nansa	Torn	Vidriat (perdut)	Vidriat	Oxd.	-	Coloració verda homogènia	XVII-XVIII
2	CA22-1001	Vora	Torn	Polit	Vidriat	Oxd.	-	Coloració marronosa/ataronjada uniforme	XVII-XVIII
3	CA22-1001	Informe	Torn	Vidriat	Vidriat	Oxd.	-	Coloració marronosa obscura monocroma	XVII-XVIII

Anejo 3. *Caracterització de dues mostres de morter de la Torre del Castell de l'Albiol.*
Laboratori de material l'EPSEB. Universitat Politècnica de Catalunya, BarcelonaTECH.
Barcelona, maig 2023.

PETICIONARI

Constènia
Ventura Gassol s/n
La Selva del Camp

Barcelona, 19 de maig de 2023

CARACTERITZACIÓ DE DUES MOSTRES DE MORTER DE LA TORRE DEL CASTELL DE L'ALBIOL

1.- MATERIAL OBJECTE D'ASSAIG

Dues mostres de morter, aportades pel peticionari, i codificades per ell mateix com a “mostres de morter de lligada dels carreus de la Torre del Castell de l'Albiol”.

2.- CODIFICACIÓ DE LES MOSTRES

1. Mostres del morter 7401-1

2. Mostres del morter 7401-2

3.- ASSAIGS REALITZATS

- Estudi granulomètric mitjançant disgregació del morter per via seca, i determinació qualitativa de la composició i forma de l'àrid, així com una relació aproximada Conglomerant : Àrid, en pes.
- Mitjançant difracció de raigs X i anàlisi tèrmica diferencial, determinació de la composició del conglomerant i el seu grau d'hidraulicitat.

El difractòmetre utilitzat és un difractòmetre de pols model D2phaser de la marca Bruker, amb radiació de $K\alpha$ Cu ($\lambda = 1,5418 \text{ \AA}$) i detector tipus LynxEye, sota unes condicions del tub de raigs X de 10 mA i 30 kV. La velocitat angular de $0,010 (2\theta)$ cada segon, amb un rang d'escombrada 2θ entre 4° i 70° i rotació del porta mostres de 15rev/min.

La termobalança utilitzada és una Netzsch STA 449FS, i l'assaig s'ha realitzat sota atmosfera, entre 20°C i 1000°C , amb una velocitat d'escalfament de $10,0 \text{ K/min}$.

4.- RESULTATS

7401.1. Morter 1

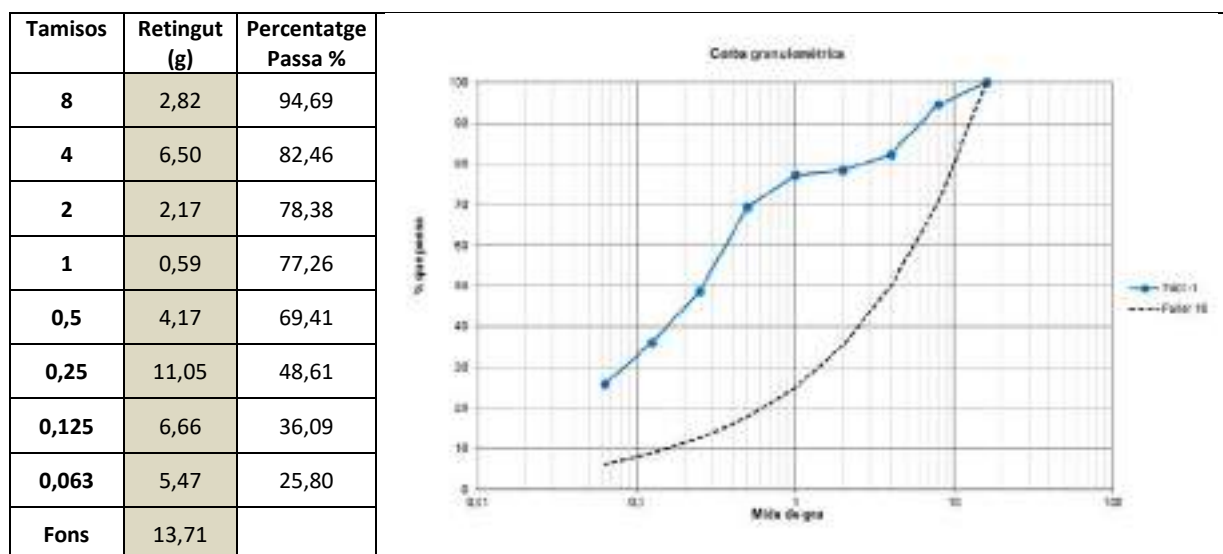
El morter presenta nòduls tous, blancs de mida variable, que poden arribar a mesurar fins a 15 mm. Aquests nòduls reaccionen amb el clorhídric, descomposant-se i generant efervescència, el que indica que la seva composició química és de carbonat càlcic.

Per realitzar l'estudi granulomètric, s'ha fet la disgregació del morter mecànicament. Els nòduls blancs són molt tous, i s'han trencat completament, passant a formar part de la fracció fina del morter (mida inferior a 0,063 mm).

Posteriorment, s'ha analitzat el retingut de cada fracció granulomètrica mitjançant observació amb lupa binocular i microanàlisi química.

Finalment, s'ha determinat la dosificació aproximada del morter en pes, considerant que tota la fracció fina correspon al conglomerant, que a hores d'ara ja està completament carbonatat.

A continuació es mostren a la taula, els valors obtinguts de l'estudi granulomètric, així com la gràfica del percentatge que passa.

3. Taula i gràfic corresponent a la granulometria de l'àrid.

La línia blava correspon a la corba granulomètrica del morter analitzat. La mida màxima de l'àrid és de 16 mm. S'adjunta, en línia discontinua negra, de la corba de màxima compacitat, segons Fuller, per un diàmetre màxim de 16 mm. Es pot observar que el morter analitzat té molta més quantitat de fins que la corba de referència de Fuller, tal com era d'esperar, ja que els nòduls blancs no es consideren àrids, sinó que pertanyen al conglomerant. La fracció fina correspon a l'àrid fi i al mateix conglomerant; té un percentatge aproximat del 25% en pes del total de la mostra.

Si es considera que la fracció fina de l'àrid (mida inferior a 0,063 mm) està formada principalment pel conglomerant, i que aquest és de **carbonat càlcic**, la dosificació en pes d'aquest morter actualment (una vegada ja carbonatat) és d'aproximadament un **1:3**.

A les següents fotografies es pot veure la fracció granulomètrica retinguda en cada tamís. També es comenta la composició mineralògica de les diferents fraccions, així com la forma dels àrids.

Tamís 16 mm

Fragment de quars groenc, subangulós.

Tamís 8 mm

Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos.

Tamís 4 mm

Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos.

Tamís 2 mm

Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos.

Tamís 1 mm

Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos. Contenen un 1% aprox. de conglomerant poc triturat.

Tamís 0.5 mm

Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos. Contenen un 5% aprox. de conglomerant poc triturat.

Tamís 0.25 mm

Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos. Contenen un 10% aprox. de conglomerant poc triturat.

Tamís 0.125 mm

Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos. Contenen un 30% aprox. de conglomerant poc triturat.

Tamís 0.063 mm

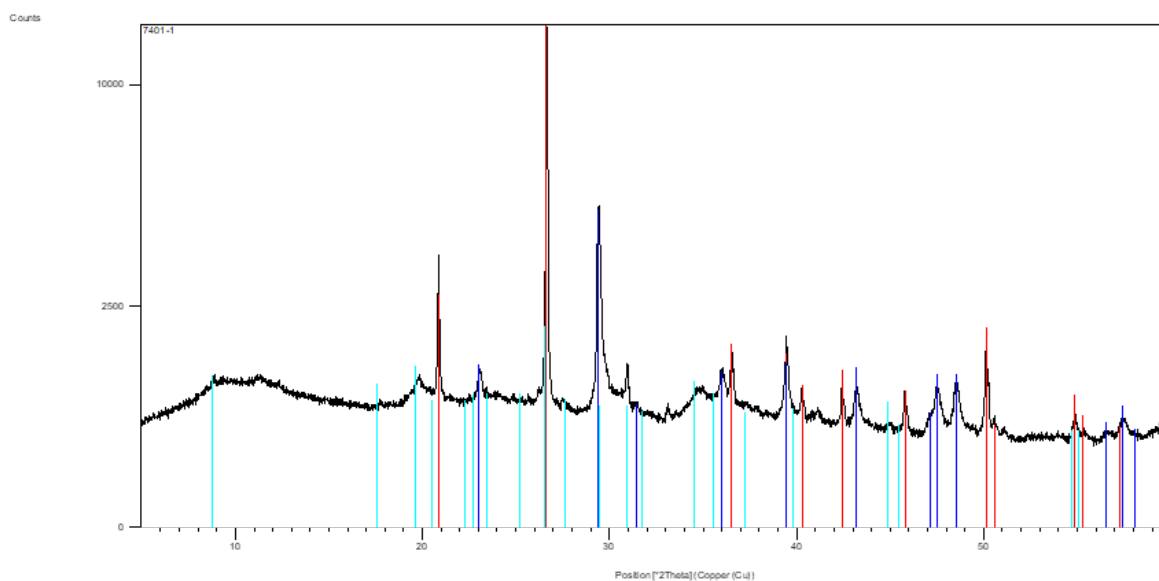
Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos. Contenen un 40% aprox. de conglomerant poc triturat.

4. Grup de fotografies de les fraccions granulomètriques retingudes a cada tamís.

De l'estudi òptic granulomètric es desprèn que l'àrid és de composició silícica, format per grans de quars de diferent coloració. Són àrids angulosos (de matxuca).

S'ha determinat la composició mineralògica de la fracció fina (mida inferior a 0,063 mm), formada pel conglomerant i per l'àrid fi, mitjançant difracció de raigs X.

A continuació es mostra l'espectre obtingut, així com el detall dels minerals detectats. Cal tenir present que aquesta tècnica només detecta els compostos cristal·lins.

Codi referència	Nom Compost	Fórmula química
00-046-1045	Quars	SiO_2
00-005-0586	Calcita	CaCO_3
00-046-0741	Moscovita deshidroxilada	$\text{KAl}^3\text{Si}^3\text{O}^{11}$

5. Espectre de difracció de raigs X i taula amb detall dels minerals detectats.

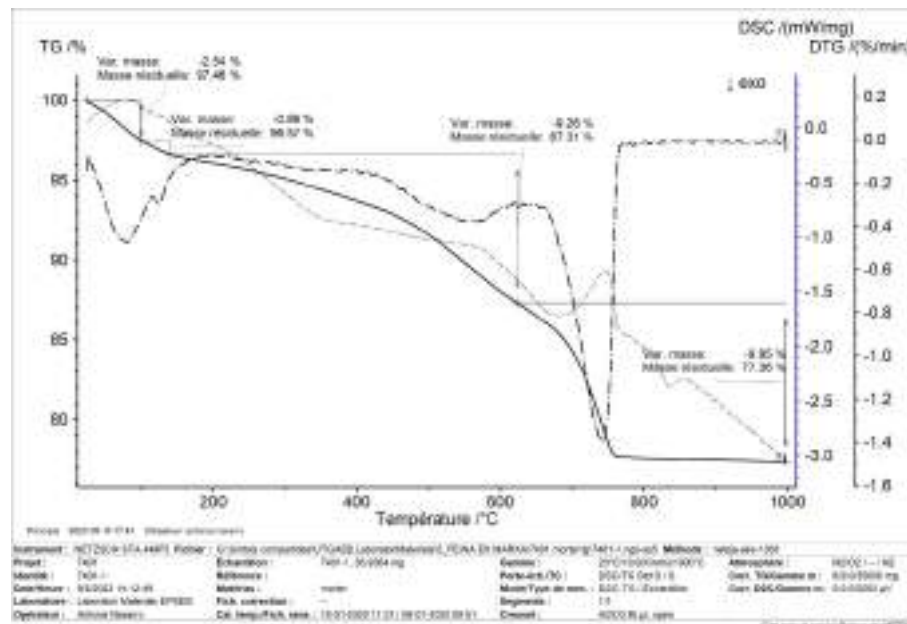
La composició principal és de quars, que pertany a la fracció fina de l'àrid.

La calcita correspon al conglomerant, hores d'ara ja carbonatat.

La moscovita deshidroxilada indica que ha estat escalfada per sobre de 500°C. Això ens indica que es va utilitzar com a adició per donar hidraulicitat al conglomerant calcari.

També s'ha realitzat l'anàlisi tèrmica diferencial de la fracció fina.

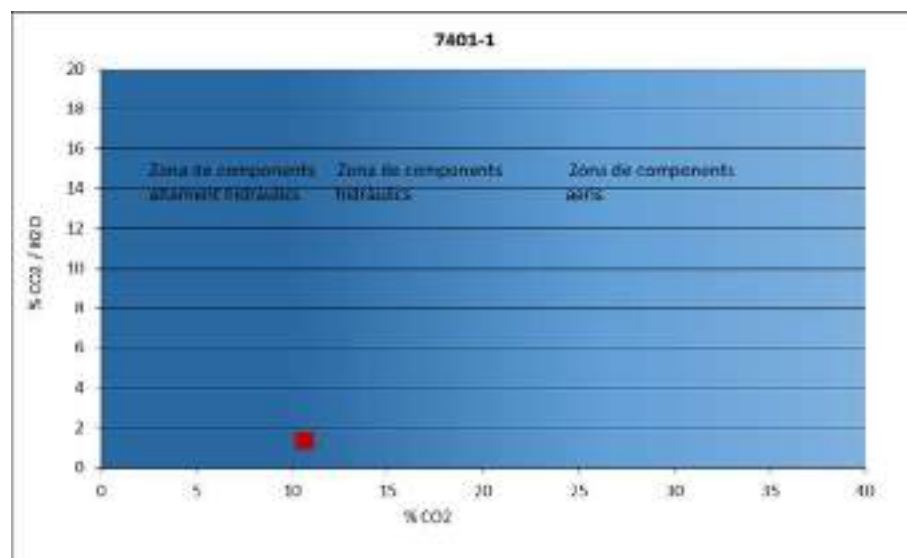
Al següent gràfic es mostra la gràfica de pèrdua de pes en funció de la temperatura (línia verda contínua), així com la derivada d'aquesta (línia verda discontinua).

6. Gràfic corresponent a l'anàlisi TG

Com es pot observar, es produeix una pèrdua de pes del 2,5% al voltant dels 100, que es correspon a la pèrdua d'aigua present per humitat; cap als 150 °C es produeix una pèrdua del 0,9% de pes, que es relaciona amb la pèrdua d'aigua de la fracció de conglomerant hidràulica; sobre els 600°C es produeix una pèrdua de pes d'un 9% que correspon amb la pèrdua d'aigua de la moscovita, detectada per difracció de raigs X; i per últim, la pèrdua de pes més important es produeix als 800 °C, que és de gairebé el 10%, i que correspon a la descomposició de la fase carbonatada (calcita).

Si comparem la pèrdua de pes produïda per la descomposició dels carbonats (descomposició del CO_2) a més de 600 °C i el quocient entre aquesta pèrdua i l'aigua que es descompon entre 200 i 600 °C, podem determinar el grau d'hidraulicitat del morter analitzat¹.

7. Gràfic que representa el grau d'hidraulicitat del conglomerant

Segons aquest gràfic, el conglomerant analitzat es situa a la zona de components hidràulics.

¹ A Moropoulou, A Bakolas, K Bisbikou. **Characterization of ancient, byzantine and later historic mortars by thermal analysis and X-ray diffraction techniques.** Thermochimica Acta, 269/270 (1995), pp. 779-795

7401.2. Morter 2

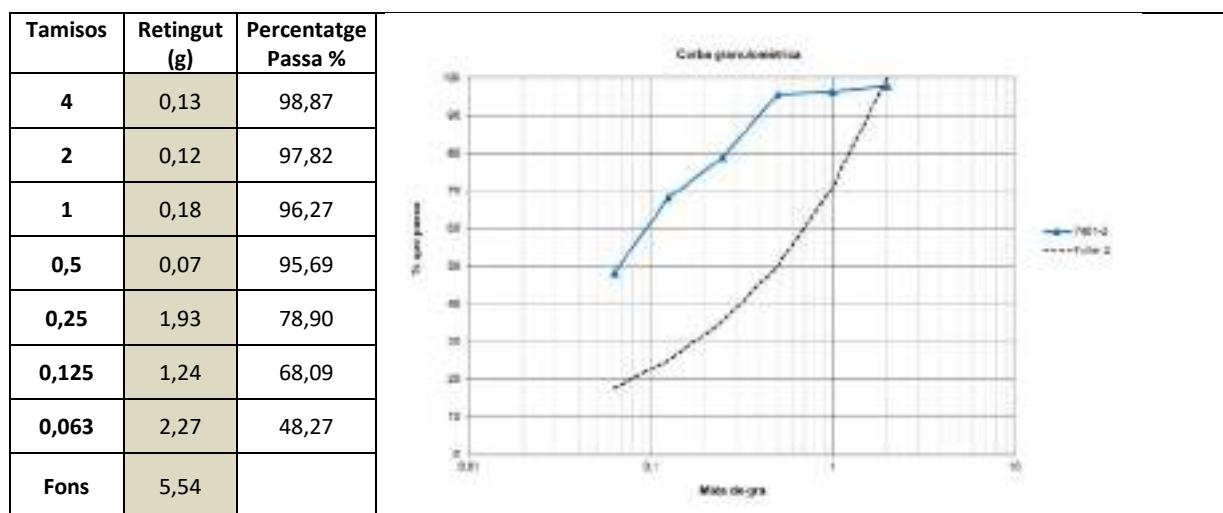
Aquest morter també presenta nòduls tous, blancs de mida variable, que poden arribar a mesurar fins a 10 mm. Aquests nòduls reaccionen amb el clorhídric, descomposant-se i generant efervescència, el que indica que la seva composició química és de carbonat càlcic.

Per realitzar l'estudi granulomètric, s'ha fet la disgregació del morter mecànicament. Els nòduls blancs són molt tous, i s'han trencat completament, passant a formar part de la fracció fina del morter (mida inferior a 0,063 mm).

Posteriorment, s'ha analitzat el retingut de cada fracció granulomètrica mitjançant observació amb lupa binocular i microanàlisi química.

Finalment, s'ha determinat la dosificació aproximada del morter en pes, considerant que tota la fracció fina correspon al conglomerant, que a hores d'ara ja està completament carbonatat.

A continuació es mostren a la taula, els valors obtinguts de l'estudi granulomètric, així com la gràfica del percentatge que passa.

8. Taula i gràfic corresponent a la granulometria de l'àrid.

La línia blava correspon a la corba granulomètrica del morter analitzat. La mida màxima de l'àrid és de 4 mm. S'adjunta, en línia discontinua negra, de la corba de màxima compacitat, segons Fuller, per un diàmetre màxim de 2 mm, ja que la quantitat d'àrid de mida superior és molt poca. Es pot observar que el morter analitzat té molta més quantitat de fins que la corba de referència de Fuller, tal com era d'esperar, ja que els nòduls blancs no es consideren àrids, sinó que pertanyen al conglomerant. La fracció fina correspon a l'àrid fi i al mateix conglomerant; té un percentatge aproximat del 48% en pes del total de la mostra.

Si es considera que la fracció fina de l'àrid (mida inferior a 0,063 mm) està formada principalment pel conglomerant, i que aquest és de **carbonat càlcic**, la dosificació en pes d'aquest morter actualment (una vegada ja carbonatat) és d'aproximadament un **1:1**.

A les següents fotografies es pot veure la fracció granulomètrica retinguda en cada tamís. També es comenta la composició mineralògica de les diferents fraccions, així com la forma dels àrids.

Tamís 2 mm

Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos.

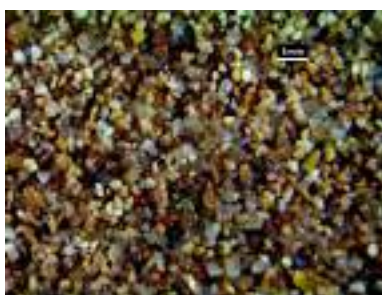
Tamís 1 mm

Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos. Contenen un 1% aprox. de conglomerant poc triturat.

Tamís 0.5 mm

Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos. Contenen un 5% aprox. de conglomerant poc triturat.

Tamís 0.25 mm

Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos. Contenen un 10% aprox. de conglomerant poc triturat.

Tamís 0.125 mm

Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos. Contenen un 30% aprox. de conglomerant poc triturat.

Tamís 0.063 mm

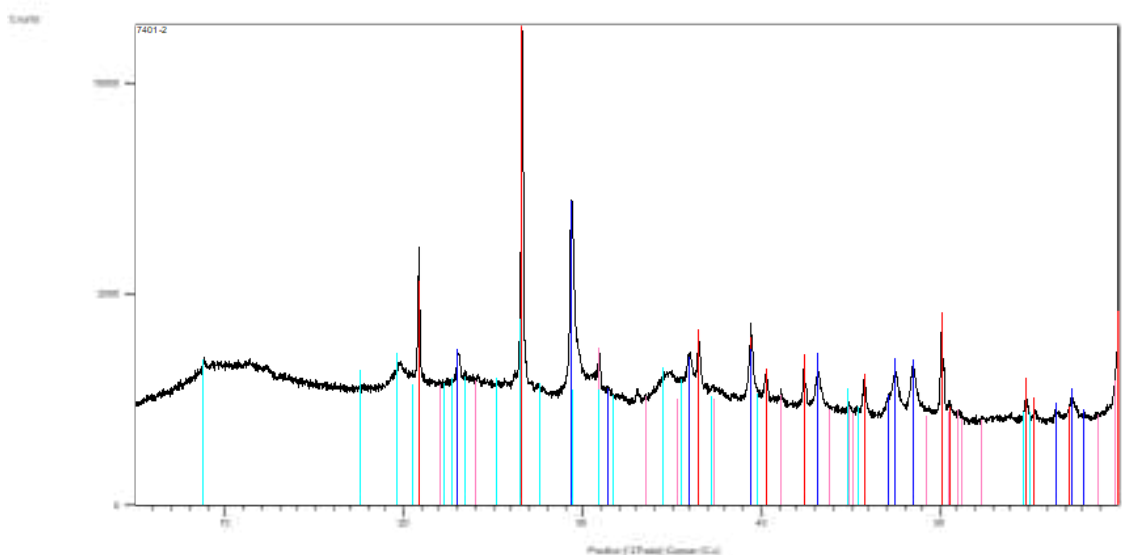
Fragments de quars blanc, negre i vermell, angulosos. Contenen un 40% aprox. de conglomerant poc triturat.

9. Grup de fotografies de les fraccions granulomètriques retingudes a cada tamís.

De l'estudi òptic granulomètric es desprèn que l'àrid és de composició silícica, format per grans de quars de diferent coloració. Són àrids angulosos (de matxuca).

S'ha determinat la composició mineralògica de la fracció fina (mida inferior a 0,063 mm), formada pel conglomerant i per l'àrid fi, mitjançant difracció de raigs X.

A continuació es mostra l'espectre obtingut, així com el detall dels minerals detectats. Cal tenir present que aquesta tècnica només detecta els compostos cristal·lins.

Codi referència	Nom Compost	Fórmula química
00-046-1045	Quars	SiO_2
00-005-0586	Calcita	CaCO_3
00-036-0426	Dolomita	$\text{CaMg}(\text{CO}_3)_2$
00-046-0741	Moscovita deshidroxilada	$\text{KAl}^3\text{Si}^3\text{O}^{11}$

10. Espectre de difracció de raigs X i taula amb detall dels minerals detectats.

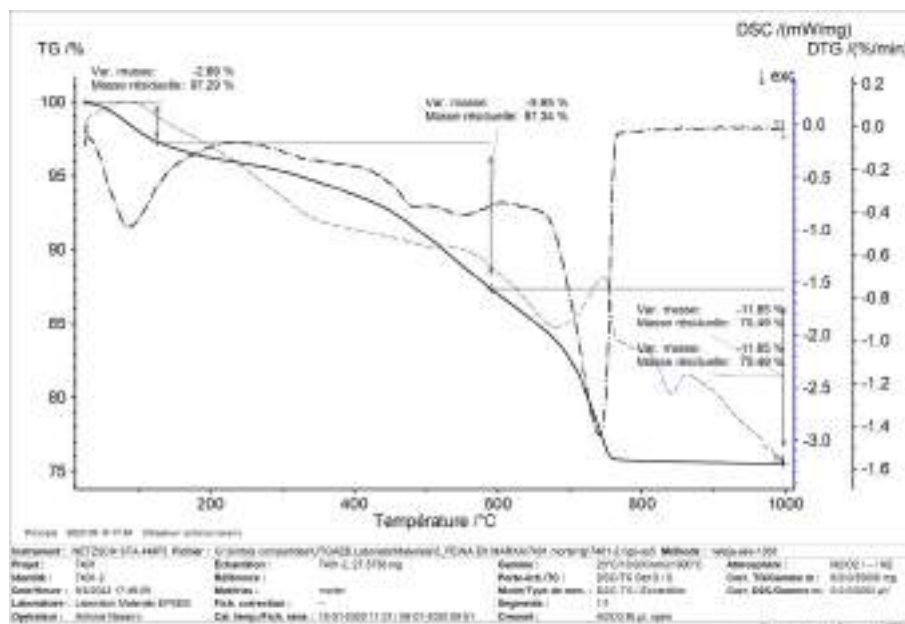
La composició principal és de quars, que pertany a la fracció fina de l'àrid.

La calcita correspon al conglomerant, hores d'ara ja carbonatat.

La moscovita deshidroxilada indica que ha estat escalfada per sobre de 500°C. Això ens indica que es va utilitzar com a adició per donar hidraulicitat al conglomerant calcari.

També s'ha realitzat l'anàlisi tèrmica diferencial de la fracció fina.

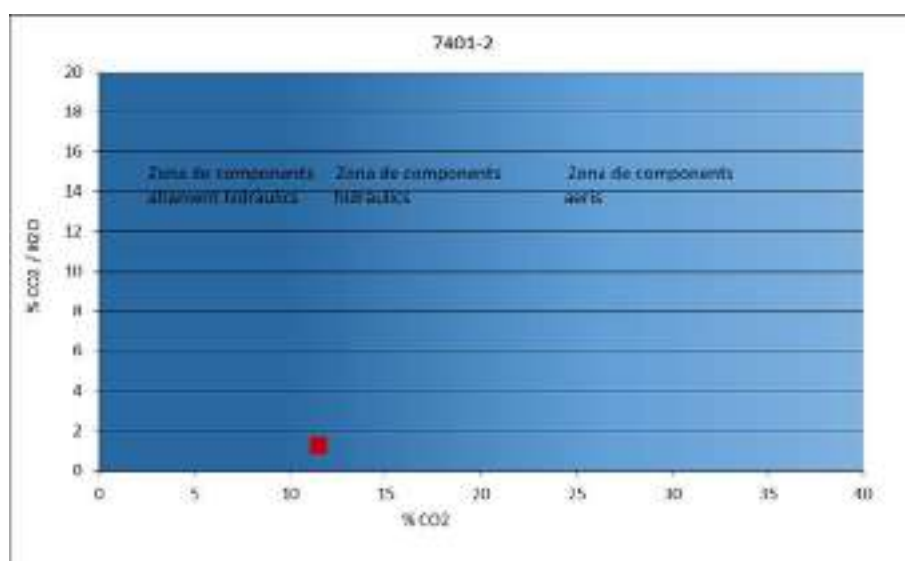
Al següent gràfic es mostra la gràfica de pèrdua de pes en funció de la temperatura (línia verda contínua), així com la derivada d'aquesta (línia verda discontinua).

11. Gràfic corresponent a l'anàlisi TG

Com es pot observar, es produeix una pèrdua de pes del 2,7% al voltant dels 100, que es correspon a la pèrdua d'aigua present per humitat; sobre els 600°C es produeix una pèrdua de pes d'un 10% que correspon amb la pèrdua d'aigua de la moscovita, detectada per difracció de raigs X; i per últim, la pèrdua de pes més important es produeix als 800 °C, que és de gairebé el 12%, i que correspon a la descomposició de la fase carbonatada (calcita).

Si comparem la pèrdua de pes produïda per la descomposició dels carbonats (descomposició del CO₂) a més de 600 °C i el quocient entre aquesta pèrdua i l'aigua que es descompon entre 200 i 600 °C, podem determinar el grau d'hidraulicitat del morter analitzat.

12. Gràfic que representa el grau d'hidraulicitat del conglomerant

Segons aquest gràfic, el conglomerant analitzat es situa a la zona de components hidràulics.

5.- CONCLUSIONS

A partir de les anàlisis realitzades, i de la informació obtinguda, podem concloure el següent:

Els dos morters són similars, tant en composició del conglomerant com d'àrid, a excepció de la mida màxima de l'àrid de les dues mostres estudiades:

El conglomerant dels dos morters presenta un cert grau d'hidraulicitat. Tenint en compte la gran quantitat de nòduls de calç de diferents mides, així com la presència d'una argila deshidroxilada, tot fa pensar que es va utilitzar una calç aèria, apagada juntament amb argiles reactives, que li van conferir el grau d'hidraulicitat. Això és el que es coneix com a morters amb calç en calent².

La composició de l'àrid és la mateixa pels dos morters: àrids de quars de diferents colors (blanc, vermell, negre), i angulosos. El morter 1 té una mida màxima de 16 mm, mentre que el morter 2 la seva mida màxima (al menys de les mostres analitzades) és de 4 mm.

Per últim, es diferencien en la dosificació obtinguda, considerant que els nòduls calcaris pertanyen al conglomerant. El morter 1 té una dosificació 1:3 en pes, mentre que el morter 2 té una dosificació 1:1 en pes, i sempre tenint en comte que tota la calç hores d'ara ja està carbonatada.

Antònia Navarro Ezquerro
Responsable de l'àrea de Petris

Judit Ramírez-Casas
Directora del Laboratori

Si necessiteu conèixer altres serveis que us podem oferir, entreu al següent QR .

UNIVERSITAT POLITÈCNICA
DE CATALUNYA
BARCELONATECH

Laboratori de materials de l'EPSEB
Av. Doctor Marañón, 44-50, Barcelona 08028
Telf. 93 401 62 34
e-mail: laboratori.materials@upc.edu

² Copsey, N. (2016). *Ocultos a plena vista: morteros de cal mezclados en caliente*. *Loggia, Arquitectura & Restauración*, (29), 118-131.

Anejo 4. Informe tècnic de la consolidació d'urgència dels morters de les torres del Castell de l'Albiol. Redactat per la restauradora Elena Urueña. Abril 2024

INFORME TÈCNIC DE LA CONSOLIDACIÓ D'URGÈNCIA DELS MORTERS DE LES TORRES DEL CASTELL DE L'ALBIOL

INTRODUCCIÓ

Amb motiu del projecte realitzat per a la consolidació dels murs perimetrals del castell de l'Albiol i de l'excavació arqueològica de l'interior de tres les torres que conformen el recinte fortificat del castell, van aparéixer una sèrie d'arrebossats i morters d'acabat que recobrien part dels murs interiors de les torres i que estaven tapats pel nivell del terreny.

En el procés d'extracció de terres i reducció de les cotes de les torres, es van trobar morters de diferent composició, naturalesa i textura que recobrien tant les juntes de morters dels elements de maçoneria com part de la cara externa d'extres, creant una superfície "homogènia" que recobria i protegia els murs.

Pel fet que es trobaven per davall del nivell de cota de sòl i enterrats, el seu estat de conservació és bastant deficient, per la qual cosa tenen un procés bastant avançat de degradació. A més d'això, els pocs morters que quedaven exposats a l'aire lliure, han tingut moltes alteracions ja que es troben sense protecció ni aïllament enfront dels agents externs de deterioració.

TIPOLOGIA DE MORTERS

Els morters trobats en les tres torres es troben integrats per diferents composicions. En el conjunt tractat s'han trobat fins a 5 tipologies diferents de morters segons proporcions i composició. Això ha donat lloc a alteracions diferencials quant a graus d'alteració, ja que s'han trobat morters molt estables en algunes zones i molt fràgils i deteriorats en unes altres.

Partint de la base que no s'han pogut realitzar analítiques, les conclusions d'aquest informe es basen únicament en l'anàlisi organolèptic i proves de resistència mecànica realitzades en superfície per a veure el tipus de composició i característiques de cadascun d'ells.

TORRE SUD

Composició: Aquest morter està format per una mescla calç i arena, amb una proporció alta de calç, és per això que el color resultant és molt blanquinós. La granulometria de l'arena és molt fina i arrodonida. La pàtina grisa que recobreix la superfície dels morters és el resultat de la presència de fongs i líquens que actualment no es troben actius.

En algunes zones pot observar-se que no hi ha quasi presència d'arena en parts del morter, i això dona lloc a una textura molt llisa i blanca.

La superfície del morter és texturada i irregular, no posseeix una homogeneïtat i planitut. Recobreix tant les juntes d'unió entre peces de maçoneria com les pedres, tenint un gruix fi sobre aquestes.

Té una resistència alta i és bastant dur al tacte. Manté una bona resistència físic-mecànica.

Colorimetria: S'observen petites zones acolorides, amb una tonalitat terrosa, quasi granada, tipus òxid de ferro. Es localitzen en l'extrem dret del mur dret de la torre i ocupen una zona molt petita quant a extensió.

Per davall de la capa biogènica superficial s'observa una fina pàtina de color ataronjat clar.

Morter de color blanquinós i amb capa biogènica superficial.

Macrofotografia dels líquens i fongs. Delaminació horitzontal del morter. Pàtina taronjada. Poca quantitat d'àrid.

Macrofotografia de la laminació superficial del morter i presència de líquens i fongs. Poca quantitat d'àrid.

Les restes de morter trobats es localitzen únicament per damunt de la cota de sòl actual de la torre.

Petit tros de policromia vermellosa.

Detall de les restes de policromia color vermellós en zones puntuals de morters.

TORRE OEST

En aquesta torre trobem tres tipus de morters segons la seva localització espacial. La torre pot dividir-se en dues parts mitjançant una línia horitzontal que separe per la meitat tot l'interior d'aquesta.

1. Part inferior:

- Composició:

És un morter blanquinós, amb molta quantitat de calç en la seva composició. La granulometria de l'arena és de gruix i grandària variable, amb presència de petites pedres punxegudes, tipus ull de perdiu i còdols que queden integrats en el morter. Aquest morter recobreix tant les juntes d'unió entre peces de maçoneria, com la superfície d'aquests. La capa més superficial del morter és de textura rugosa i irregular, no presenta una planitud en superfície.

En la part més inferior del mur poden observar-se restes de morter de farciment del mur, que recobreixen les juntes d'unió entre peces de maçoneria. És un morter amb molta quantitat de pedra arrodonida en la seva composició, de grandària heterogènia i amb bastant proporció de calç en la mescla.

- Colorimetria:

Pel fet que aquesta part estava mig enterrada, es diferencien dues parts horitzontals (superior i inferior):

- La zona inferior té una patina de color vermellós fosc, del mateix color que la terra que el protegia, que ha tenyit superficialment el morter. La granulometria és major que la part superior. En algunes zones on s'ha després la capa superficial del morter, pot observar-se un morter de farciment de juntes amb molta pedra en la seva composició.
- La part superior del morter és de color blanquinós amb una patina superficial de color ocre clar.

Restes de pàtina vermellova.

Zones amb pèrdues superficials de morter per desgast i pèrdua de cohesió.
Zona inferior amb pàtina superficial vermellova per la terra que la recobria.

2. Part superior:

- Composició:

Aquests morters recobreixen una gran part de la superfície dels murs. Abarca una superfície des de la meitat de l'altura de les finestres espitlleres (que abans es trobaven recobertes de terra), fins a una altura de més de 1,5m. sobre aquest nivell. Estan conformats per un morter de calç i arena, amb arena de granulometria fina i homogènia, sense pedres. Manté quasi tota la superfície i textura original, trobant-se en zones puntuals marques i petjades de les eines usades per a l'aplicació d'aquest.

- Colorimetria:

La pàtina superficial és de color ataronjat clar i té una xarxa de clivelles i craqueladures homegènies i amb arestes.

Xarxa de craqueladures homogènia.

TORRE NORD

- **Composició:**

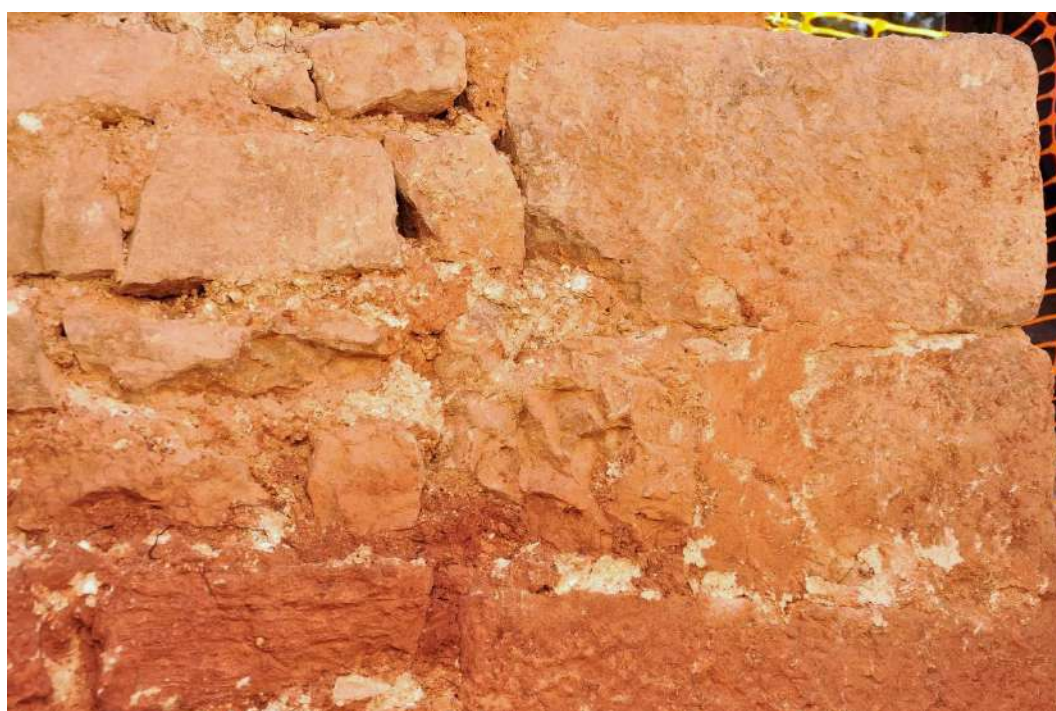
S'observen dos tipus de morters segons la seva altitud dins de la torre.

Els que es troben en una part més alta són arrebossats de morter, amb una capa més o menys llisa en superfície i que recobreixen els carreus. La composició és de calç i arena fina i en algunes zones poden veure's les empremtes de les eines utilitzades per a l'allisat superficial d'aquesta. El gruix sobre els carreus no supera els 6-8 mm. La part més inferior dels morters té una composició diferent de l'anteriors.

És un morter molt blanquinós i que en moltes zones manca d'àrid. A causa del mal estat de conservació en el qual es troba, no pot definir-se clarament la seva naturalesa, però pel tipus d'absorció, colorimetria i absència d'àrid, sembla ser un morter que posseïska algun percentatge d'algeps, sent un morter bastard de calç i algeps o ser algeps completament. No es pot confirmar amb exactitud per la falta d'analítiques, però pel tacte, textura i acabat el sembla.

- **Colorimetria:**

En estar enterrat baix terra, posseeix una pàtina de color terrós fosc, del mateix color que la terra per la qual estava protegit. En aquesta part inferior no es conserven case morters que recobrisquen les peces de maçoneria només es mantenen les juntes d'unió entre maçoneria

Restes d'arrebossats sobre els murs de carreu.

Detall de les restes de morters entre juntes d'unió entre carreus.

Arrebossat de gruix fi amb acabat llis i pàtina ataronjada

ESTAT DE CONSERVACIÓ

Realitzant una comparativa entre les tres torres, podem delimitar una clara diferenciació entre l'estat de conservació de cadascuna d'elles, ja que els morters que han quedat per davall de la cota de sòl i que han sigut excavats són els que posseeixen un pitjor estat de conservació.

Els pocs morters trobats per damunt d'aquesta cota tenen un millor estat de conservació, malgrat haver estat a la intempèrie, sense cap mena de protecció enfront de les inclemències termo-higromètriques de l'ambient.

A continuació, es descriuen les diferents alteracions trobades en cadascuna de les torres:

TORRE SUD

A pesar que queda molt poca extensió i superfície de morters, els que han quedat tenen una bona resistència al desgast mecànic, no han perdut la cohesió de l'aglomerant i no posseeixen quasi separació entre l'estrat i el mur.

PULVERULÈNCIA:

Posseeix una bona cohesió i resistència mecànica. Només s'hagen petites zones amb pulverulència per l'alteració de la calç en els perímetres de les llacunes o en zones de pèrdua de morter confrontant.

DESGAST I ABRASIÓ:

La forma de desgast és laminar, perdent-se la capa més superficial i dura del morter, i deixant la part interna desprotegida. Deixa una superfície irregular. Es troba desgastat en superfície, però escassament pulverulent.

PÀTINA DE COLOR:

La patina de color que ho recobreix és grisenca, provinent de la presència de líquens i fongs en superfície, que en l'actualitat no es troben actius. Aquesta capa biogènica no provoca pulverulència en superfície.

En alguns punts, es localitzen petites plantes arrelades en les juntes d'unió entre peces de maçoneria, però que en l'actualitat es troben seques, la qual cosa facilita l'extracció i eliminació d'aquestes.

TORRE OEST

La diferència en l'estat de conservació entre els morters superiors i l'inferiors queda molt palés a causa de la presència d'humitat per absorció de la terra que quedava per davall de la cota de sòl. D'aquesta manera:

1. Morters de la meitat inferior:

PULVERULÈNCIA I PÈRDUA DE COHESIÓ:

Presenten una gran descohesió i pèrdua de poder aglomerant de la calç que conforma el morter. Aquest s'ha incrementat a causa de la contínua presència d'humitat i aigua per les filtracions d'aigua de pluja que absorbia el terreny. Són molt fràgils al tacte i amb qualsevol incisió mecànica perden matèria. Amb molt poca resistència mecànica.

DESGAST I ABRASIÓ:

Han patit un gran desgast i pèrdua volumètrica dels mateix per rentada continuada d'aigua. La pèrdua volumètrica ha deixat morters clivellats, amb moltes pèrdues superficials i abrasió.

SEPARACIÓ DEL SUPORT MURAL:

En els perímetres de les llacunes i en les delaminacions es pot observar una separació dels morters respecte al mur. En algunes zones aquests morters es mouen i no tenen una estabilitat estructural.

PÀTINA DE COLOR:

La patina vermellosa superficial és molt alterable amb l'aigua i té poca resistència físic-mecànica, té pèrdua de cohesió, per la qual cosa qualsevol fricció mecànica l'elimina fàcilment.

2. Morters de la meitat superior:

Aquests morters són molt diferents quant a estat de conservació i tipus d'alteracions que la resta de morters trobats a la Torre.

PULVERULÈNCIA:

Són els únics morters que encara es mantenen en condicions òptimes de consolidació i resistència físic-mecànica. No té arenització i les pèrdues matèriques que té no són superficials sinó de tot el gruix de l'estrat.

SEPARACIÓ DEL MUR:

Posseeix una xarxa de clivellats amb arestes homogeni en tota la seva superfície. Aquestes clivelles són punts febles que faciliten la desestabilització dels morters amb possibilitat de caiguda d'aquests. A més, provoquen l'entrada d'aigua a l'interior, que també ajuda a la separació dels morters del mur.

Existeix una clara separació entre el mur i l'estrat de morter. Quasi tota la superfície del morter es troba enlairada del mur. Si es donen petits cops amb l'artell en tota la superfície de l'estuc, es pot comprovar que aquesta xarxa de craqueladures es mou i a més està separada del mur.

Això ha provocat pèrdues volumètriques produïdes per la caiguda de morter i en l'actualitat el risc de pèrdua és molt alt ja que els morters es troben a l'aire lliure i sense cap mena de protecció ni reforç que els aporte estabilitat.

PÀTINA DE COLOR:

De color ataronjat clar i homogènia. No posseeix pulverulència.

TORRE NORD

PULVERULÈNCIA:

De totes les torres és la que posseeix una major arenització, pulverulència i pèrdua de resistència mecànica. Molt fràgil a la fricció.

DESGAST I ABRASIÓ:

Es localitzen moltes pèrdues volumètriques tant en superfície com en tota la capa que recobria els peces de maçoneria dels murs.

Els morters més degradats i amb un major nombre de pèrdues matèriques són els trobats després de la prospecció arqueològica i que es trobaven enterrats. Sobre la part superior d'aquesta cota els pocs morters conservats tenen un millor estat de conservació i mantenen el gruix i superfície originals, amb poques pèrdues en superfície.

Les zones que millor s'han conservat coincideixen amb les juntes d'unió entre peces de maçoneria. Això és pel fet que el gruix del morter és major en aquestes zones i la seva volumetria permet i facilita l'adhesió al suport mural. Quant a les zones frontals dels peces de maçoneria, s'ha perdut pràcticament quasi tota la superfície del morter i policromia que el recobrien.

PÁTINA DE COLOR:

La capa superficial és de color vermellós i es troba amb moltes pèrdues de policromia. En la fotografia, i marcat amb un cercle vermell, pot observar-se una altra capa de policromia granat, de color més fosc i tonalitat diferent de la resta, que cobreix una petita part del morter acolorit.

Muy alterable al contacto y al agua debido a su alto nivel de descohesión. Esto se debe a que es la capa más superficial del estrato terroso que recubría todas estas zonas tapadas con tierra.

La superfície del morter és molt irregular. Les seues proporcions quant a calç i arena són similars al morter anterior, però el color del morter és un poc més grisenc que l'anterior.

PROCESSOS D'INTERVENCIÓ

Tal com es va plantejar en l'informe previ a la realització dels treballs d'intervenció conservativa, és important recordar que els processos que s'han realitzat tenen un caràcter conservatiu, on premia la mínima intervenció i la finalitat de la qual és intentar recuperar part de la força estructural i resistència mecànica que han perdut els diferents morters.

En realitzar aquests tractaments, es pretén no sols una major estabilitat d'aquests, sinó permetre allargar la durabilitat d'aquests, fins i tot estant en condicions poc òptimes d'estabilitat ja que es troben a l'aire lliure i exposats contínuament a les inclemències atmosfèriques.

A més, és necessari frenar les deterioracions derivades de l'entrada d'aigua cap a l'interior del mur. Les cavitats que separen els morters del mur són un punt important d'accés d'aigua a l'interior, per a això es procedirà al tancament de totes les cavitats i forats confrontants i perimetrals dels morters. Això ajudarà a estabilitzar i frenar tant la separació de morters del mur com l'acumulació d'humitat a l'interior d'aquest.

Quan es realitzen bisellats en morters tan degradats com aquests, és necessari no fer molt extensiu en superfície l'aplicació del morter. Això atén a unes causes:

- Els morters nous no han de guanyar en protagonisme visual enfront de la resta de morters.
- Els morters afegits han de tindre una funció única de subjecció perimetral dels morters que es troben desestabilitzats, separats o amb perill de desprendiment.
- En aquesta mena d'actuacions no s'apliquen els morters amb una finalitat merament reintegradora volumètricament parlant, sinó que només serveixen de reforç estructural i aporten estabilitat als originals.

En aquesta fase del projecte no es plantegen els processos de neteja físic-mecànica o físic-química de les superfícies de tots els morters, ja que actualment es trobem en una fase d'actuacions d'urgència enfront de possibles desprendiments, pèrdues o alteracions superficials.

Consolidació dels morters pulverulents:

Un de les principals deterioracions era la pèrdua de cohesió per alteració de les propietats aglutinants i conglomerants de la calç que integra els morters. Per a això s'ha triat un consolidant d'aigua de calç que, impregnant el mur successives vegades, aconsegueix arribar a un resultat de major duresa i resistència al tacte, aportant un major força i estabilitat als morters més degradats. Per a això s'han aplicat per polvoritzador d'aigua tipus air-less diverses capes cada dia de treball fins a aconseguir que el nivell de pulverulència disminuïra fins a quasi desaparèixer. No s'han produït halos blancs. S'han aplicat capes de consolidant tant en els morters blanquinosos, morters amb patina terrosa, com en les patines vermelloses que cobreixen els elements de maçoneria dels murs.

S'ha realitzat el segellament de les fissures i clivelles amb morter de calç aèria i arena llavada, de granulometria fina. S'ha procedit mitjançant un bisellat tot el perímetre de les zones de morter clivellades o amb el risc de desprendiment. El biselleu es realitza en un angle aproximat de 45° i s'han adequat estètica i cromàticament amb l'original de dues formes:

- Mitjançant l'afegit de pigments minerals en pols en el morter de calç aèria i arena.
- Mitjançant una veladura d'aigua de calç acolorida amb pigments minerals en pols.

Aquests tractaments s'han efectuat a la torre Sud (color grisenc de la veladura de calç) per a integrar-ho amb els originals i a la torre Oest mitjançant l'afegit de pigments en el morter de calç i arena.

Bisellat de morters i injecció morter líquid:

Els morters de la part superior de la torre Oest són els que es trobaven amb una major separació respecte del mur. Per a això, s'ha procedit a un primer bisellat de les grans llacunes i zones amb forats, clivelles o separació de morters i s'han deixat diferents zones sense bisellar per a realitzar la injecció de calç (afegint una major quantitat d'aigua perquè el morter poguera ser ben absorbit pel mur i es repartira per tots els intersticis), arena i un hidraulicidante (puzolana) per mitjà de xeringues.

Aquest primer pas de pre-bisellat ha permès que les injeccions no isqueren per fora dels morters separats, sinó que quedaren a l'interior del mur, sense tindre pèrdues o escorrenties de morter líquid.

S'han realitzat xicotets cops amb els artells en el mur per a comprovar el correcte ompliment dels intersticis així com la correcta adhesió dels morters al mur. S'ha

Elena Urueña Alejandre

Elena@rigatino.es

605133056

realitzat en diverses fases, per a deixar assecar i assentar el morter i comprovar que no quedaven zones buides.

Injecció de morter líquid:

Previ a la injecció s'ha aplicat amb xeringa una mescla d'alcohol i aigua al 50% per a netejar la zona d'arena i eliminar tensió superficial que perjudica l'entrada del morter d'injecció.

Els morters de reintegració de bisells s'han realitzat amb les següents proporcions:

- Torre Sud

Mortor de calç aèria i arena llavada de bellpuig, de granulometria 0-2. Amb una proporció de 1:3. S'han aplicat en zones puntuals una veladura de calç aèria per a poder adequar el morter afegit a les zones més blanquinoses del morter original.

- Torre Oest i Nord:

Mortor de calç aèria i arena llavada de bellpuig, de granulometria 0-2. Amb una proporció de 1:3. S'ha procedit a l'afegit de pigments minerals en pols, de color ocre i siena torrada fins a aconseguir una tonalitat lleugerament més clara que l'original.

Comparativa de color de morter amb pedres de color semblant al morter original.

Canvi de color morter de calç acolorit durant el procés d'assecat.

Process d'injecció de morter líquid en zones de separació del morter del mur.

Aplicació bisellat morter acolorit.

Anejo 6. Memòria de les intervencions arqueològiques realitzades en el Castell de l'Albiol (l'Albiol, Baix Camp). Redactat per Arqueòlegs.cat – Direcció arqueològica: Adrià Cubo Córdoba.

MEMÒRIA DE LES INTERVENCIONS ARQUEOLÒGIQUES REALITZADES EN EL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)

Expedients: 501 K 121 N-019-2022/1-38811, 2022/2-39015, 2023/1-39120, 2023/2-39261, 2023/1-41147, 2024/1-41515, 2023/1-43238.

PROMOTOR:

AJUNTAMENT DE L'ALBIOL

Realització

ARQUEÒLEGS.CAT

Direcció arqueològica:
Adrià Cubo Córdoba

Sant Joan de Vilatorrada, *Febrer de 2025*

FITXA TÈCNICA DEL JACIMENT

Nom: Castell de l'Albiol

Municipi: L'Albiol

Comarca: Baix Camp

Nivell de protecció: BCIN (748-MH)

Accés: Bo

Coordenades UTM: X: 339872m, Y: 4568599m, Z: 866m snm

Tipus de jaciment: rural fortificat

Tipus d'intervenció: preventiva

Cronologia: des d'època iberoromana fins l'època contemporània

Direcció arqueològica: Adrià Cubo Córdoba

Execució: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL

Promotor: Ajuntament de L'Albiol

ÍNDEX

1. RESOLUCIONS	1
2. SITUACIÓ	16
3. BREU DESCRIPCIÓ I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS	18
4. MOTIUS DE LES INTERVENCIONS	20
5. METODOLOGIA	21
6. TREBALLS ARQUEOLÒGICS	22
7. CONCLUSIONS	84
8. BIBLIOGRAFIA	88
- ANNEX I: Llistat d'unitats estratigràfiques i muraries	
- ANNEX II: Inventari i làmines del material arqueològic	
- ANNEX III: Llistat Imatges	
- ANNEX IV: Planimetria	

1. RESOLUCIONS

La memòria que a continuació es presenta es deriva de les intervencions arqueològiques realitzades en el Castell de l'Albiol entre el novembre de l'any 2022 i el novembre de l'any 2024, hi fan referència les següents resolucions emeses per la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Secretaria General
Serveis Territorials a Tarragona

Expedient ARQ002PREV-4336-2022 (R/N 501 K121 N-019-2022/1-38811) d'autorització d'una intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Fets

1. El dia 16 de novembre de 2022 (reg. d'entrada 9015-2347403/2022), el senyor Jordi Morera Camprubí (CATARQUEÒLEGS, SL), en nom del senyor Gerard Prats Ferré, representant de CONSTÈCNIA 3, SL, va presentar una sol·licitud d'autorització per realitzar una intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp), del 23 de novembre al 31 de desembre de 2022, sota la direcció de l'arqueòleg Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL).
2. En data 16 de novembre de 2022 es requereix esmena del projecte d'intervenció arqueològica on ha de constar la motivació completa i totes les actuacions arqueològiques que es van autoritzar des de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural (en projecte i com a condicionat de l'acord d'autorització). La nova documentació és aportada el 17 de novembre de 2022 en la qual no es recull un dels treballs arqueològics que consten en el projecte executiu autoritzat: "excavació arqueològica de la rampa d'accés al recinte un cop es desmunti la rampa provisional".
3. El dia 17 de novembre de 2022 l'arqueòloga dels Serveis Territorials del Departament de Cultura a Tarragona, va emetre informe favorable sobre l'esmentada sol·licitud. No obstant, atès que en la nova documentació aportada en resposta al requeriment que consta en el punt anterior, es sol·licita un canvi de dates de la intervenció, i se'n proposa del 28 de novembre al 31 de desembre de 2022. Per altra banda, la proposta de resolució resta condicionada a incloure en els treballs arqueològics que consten en el projecte d'intervenció arqueològica, l'excavació sota metodologia arqueològica de la rampa d'accés al recinte un cop es desmunti la rampa provisional.
4. El dia 17 de novembre de 2022, el Servei de Patrimoni Arqueològic i Paleontològic va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Acord de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de Tarragona de data 24 de novembre de 2021 – Execució del Projecte bàsic i d'execució de Restauració del Castell de l'Albiol – Fase III (Baix Camp)

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les

persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això, **resolc**:

1. **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les dades i condicions següents:

Lloc de la intervenció: Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp)

Persona o institució autoritzada: CONSTÈNCIA 3, SL

Direcció de la intervenció arqueològica: Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL)

Activitat autoritzada: control, excavació i documentació arqueològica

Termini de realització de la intervenció: del 28 de novembre al 31 de desembre de 2022

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Magatzems de CATARQUEÒLEGS, SL

Es recorda que s'han d'incloure i executar tots els treballs arqueològics que foren autoritzats del projecte executiu de referència així com els condicionats per l'acord d'autorització de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de Tarragona.

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient i d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. Notificar aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant la consellera de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010
La directora dels Serveis Territorials

Expedient ARQ002PREV-4531-2022 (R/N 501 K121 N-019-2022/2-39015) d'autorització d'una nova fase de la intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Antecedents

1. Amb data 17 de novembre de 2022 la directora dels Serveis Territorials a Tarragona del Departament de Cultura va autoritzar una intervenció arqueològica al Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp), del 28 de novembre al 31 de desembre de 2022, sota la direcció de l'arqueòleg Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL), autorització aturada el dia 16 de desembre de 2022.

Fets

1. El dia 21 de desembre de 2022 (reg. d'entrada 9015-2605207/2022), el senyor Jordi Morera Camprubí (CATARQUEÒLEGS, SL), en nom del senyor Gerard Prats Ferré, representant de CONSTÈCNIA 3, SL, va presentar una sol·licitud d'autorització per realitzar una nova fase de la intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp), del 2 de gener al 3 de febrer de 2023, sota la direcció de l'arqueòleg Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL).
2. El dia 21 de desembre de 2022 l'arqueòloga dels Serveis Territorials del Departament de Cultura a Tarragona, va emetre informe favorable sobre l'esmentada sol·licitud.
3. El dia 21 de desembre de 2022, el Servei de Patrimoni Arqueològic i Paleontològic va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Acord de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de Tarragona de data 24 de novembre de 2021 – Execució del Projecte bàsic i d'execució de Restauració del Castell de l'Albiol – Fase III (Baix Camp)

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 6566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això, **resolc**:

1. Autoritzar la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les dades i condicions següents:

Lloc de la intervenció: Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp)

Persona o institució autoritzada: CONSTÈCNIA 3, SL

Direcció de la intervenció arqueològica: Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL)

Activitat autoritzada: control, excavació i documentació arqueològica

Termini de realització de la intervenció: del 2 de gener al 3 de febrer de 2023

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Magatzems de CATARQUEÒLEGS, SL

Es recorda que s'han d'incloure i executar tots els treballs arqueològics que foren autoritzats del projecte executiu de referència així com els condicionats per l'acord d'autorització de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de Tarragona.

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient i d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. Notificar aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant la consellera de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010

La directora dels Serveis Territorials

Expedient ARQ002PREV-4643-2023 (R/N 501 K121 N-019-2023/1-39120) d'autorització d'una nova fase de la intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Antecedents

1. Amb data 17 de novembre de 2022 la directora dels Serveis Territorials a Tarragona del Departament de Cultura va autoritzar una intervenció arqueològica al Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp), del 28 de novembre al 31 de desembre de 2022, sota la direcció de l'arqueòleg Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL), autorització aturada el dia 16 de desembre de 2022. Posteriorment, es reprengueren els treballs del 2 de gener al 3 de febrer de 2023, sota la direcció de l'arqueòleg Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL), intervenció aturada el 13 de gener davant de la climatologia adversa.

Fets

1. El dia 18 de gener de 2023 (reg. d'entrada 9015-129841/20223, el senyor Jordi Morera Camprubí (CATARQUEÒLEGS, SL), en nom del senyor Gerard Prats Ferré, representant de CONSTÈCNIA 3, SL, va presentar una nova sol·licitud d'autorització per continuar amb la intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp), del 30 de gener al 10 de febrer de 2023, sota la direcció de l'arqueòleg Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL).
2. El dia 20 de gener de 2023 l'arqueòloga dels Serveis Territorials del Departament de Cultura a Tarragona, va emetre informe favorable sobre l'esmentada sol·licitud.
3. El dia 20 de gener de 2023, el Servei de Patrimoni Arqueològic i Paleontològic va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Acord de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de Tarragona de data 24 de novembre de 2021 – Execució del Projecte bàsic i d'execució de Restauració del Castell de l'Albiol – Fase III (Baix Camp)

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això, **resolc**:

1. **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les dades i condicions següents:

Lloc de la intervenció: Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp)
Persona o institució autoritzada: CONSTÈCNIA 3, SL
Direcció de la intervenció arqueològica: Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL)
Activitat autoritzada: control, excavació i documentació arqueològica
Termini de realització de la intervenció: del 30 de gener al 10 de febrer de 2023
Lloc de dipòsit provisional de les restes: Magatzems de CATARQUEÒLEGS, SL

Es recorda que s'han d'incloure i executar tots els treballs arqueològics que foren autoritzats del projecte executiu de referència així com els condicionats per l'acord d'autorització de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de Tarragona.

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient i d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. Notificar aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant la consellera de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010
La directora dels Serveis Territorials

Expedient ARQ002PREV-4752-2023 (R/N 501 K121 N-019-2023/2-39261) d'autorització d'una nova fase de la intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Antecedents

1. Amb data 17 de novembre de 2022 la directora dels Serveis Territorials a Tarragona del Departament de Cultura va autoritzar una intervenció arqueològica al Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp), del 28 de novembre al 31 de desembre de 2022, sota la direcció de l'arqueòleg Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL), autorització aturada el dia 16 de desembre de 2022. Posteriorment, es reprengueren els treballs del 2 de gener al 3 de febrer de 2023, sota la direcció de l'arqueòleg Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL), intervenció aturada el 13 de gener davant de la climatologia adversa. Més tard, s'autoritzà una nova fase del 30 de gener al 10 de febrer de 2023.

Fets

1. El dia 9 de febrer de 2023 (reg. d'entrada 9015-325139/2023), el senyor Jordi Morera Camprubi (CATARQUEÒLEGS, SL), en nom del senyor Gerard Prats Ferré, representant de CONSTÈCNIA 3, SL, va presentar una nova sol·licitud d'autorització per continuar amb la intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp), del 16 al 24 de febrer de 2023, sota la direcció de l'arqueòleg Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL).
2. El dia 14 de febrer de 2023 l'arqueòloga territorial del Departament de Cultura a Tarragona, va emetre informe favorable sobre l'esmentada sol·licitud.
3. El dia 15 de febrer de 2023, el Servei del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Acord de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de Tarragona de data 24 de novembre de 2021 – Execució del Projecte bàsic i d'execució de Restauració del Castell de l'Albiol – Fase III (Baix Camp)

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això, resolc:

1. **Autoritzar la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les dades i condicions següents:**

Lloc de la intervenció: Castell de l'Albiol – fase III (l'Albiol, Baix Camp)

Persona o institució autoritzada: CONSTÈCNIA 3, SL

Direcció de la intervenció arqueològica: Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEÒLEGS, SL)

Activitat autoritzada: excavació i documentació arqueològica

Termini de realització de la intervenció: del 16 al 24 de febrer de 2023

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Magatzems de CATARQUEÒLEGS, SL

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient i d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. Notificar aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant la consellera de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010
La directora dels Serveis Territorials

Resolució CLT_2023_EXP_ARQ002PREV_6452 (2275 CU00056 2023/1-41147)
d'autorització d'una intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol, Fase IV (l'Albiol, Baix Camp), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Fets

1. El dia 28 de novembre de 2023 (reg. d'entrada núm. 9015-2743580/2023), el senyor Jordi Morera Camprubí (CATARQUEOLEGS, SL), en nom del senyor Gerard Prats Ferré, representant de CONSTÈCNIA 3, SL, va presentar una sol·licitud d'autorització per realitzar una intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol, Fase IV (l'Albiol, Baix Camp), del 4 al 15 de desembre de 2023, sota la direcció de l'arqueòloga Laura Valèria Vicenç Saiz (CATARQUEOLEGS, SL).
2. El dia 28 de novembre de 2023, l'arqueòloga territorial dels Serveis Territorials a Tarragona del Departament de Cultura va emetre informe favorable sobre l'esmentada sol·licitud.
3. El dia 29 de novembre de 2023, el Servei del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Acord de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural del 22 d'octubre de 2023 – Execució del Projecte de Restauració de torres exteriors i un tram de muralla del Castell de l'Albiol - Fase IV, a Camí Mussara s/n, de Albiol (Alt Camp)

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això, **resolc**:

1: **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les següents dades i condicions:

Lloc de la intervenció: Castell de l'Albiol, Fase IV (l'Albiol, Baix Camp)

Persona o institució autoritzada: CONSTÈCNIA 3, SL

Direcció de la intervenció: Laura Valèria Vicenç Saiz (CATARQUEOLEGS, SL)

Activitat autoritzada: control i excavació arqueològica

Termini de realització: del 4 al 15 de desembre de 2023

Lloc de dipòsit provisional de les restes: dependències de CATARQUEOLEGS, SL

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, així com en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. **Notificar** aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant la consellera de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010

La directora dels Serveis Territorials

Resolució CLT_2024_EXP_ARQ002PREV_6789 (2275 CU00056 2024/1-41515)
d'autorització d'una nova fase de la intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol,
Fase IV (l'Albiol, Baix Camp), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del
Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic
i paleontològic.

Antecedents

1. Amb data 30 de novembre de 2023, la directora dels Serveis Territorials a Tarragona del Departament de Cultura va autoritzar una intervenció arqueològica al Castell de l'Albiol, Fase IV (l'Albiol, Baix Camp), del 4 al 15 de desembre de 2023, sota la direcció de l'arqueòloga Laura Valèria Vicenç Saiz (CATARQUEOLEGS, SL).

Fets

1. El dia 29 de gener de 2024 (reg. d'entrada núm. 9015-197801/2024), el senyor Jordi Morera Camprubí (CATARQUEOLEGS, SL), en nom del senyor Roger Prats Ferré, representant de CONSTÈCNIA 3, SL, va presentar una sol·licitud d'autorització per realitzar una nova fase de la intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol, Fase IV (l'Albiol, Baix Camp), de l'1 al 9 de febrer de 2024, sota la direcció de l'arqueòleg Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEOLEGS, SL).
2. El dia 1 de febrer de 2024, l'arqueòloga territorial dels Serveis Territorials a Tarragona del Departament de Cultura va emetre informe favorable sobre l'esmentada sol·licitud. No obstant, atès que les dates d'execució sol·licitades no s'ajusten al que preveu l'article 15.3 del Decret 78/2002 sobre els terminis de resolució de la sol·licitud es proposa un canvi de dates de la intervenció del 2 al 12 de febrer de 2024.
3. El dia 1 de febrer de 2024, el Servei del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Acord de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural del 22 d'octubre de 2023 – Execució del Projecte de Restauració de torres exteriors i un tram de muralla del Castell de l'Albiol - Fase IV, a Camí Mussara s/n, de Albiol (Alt Camp)

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això, resolc:

1: Autoritzar la realització d'una nova fase de la intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les següents dades i condicions:

Lloc de la intervenció: Castell de l'Albiol, Fase IV (l'Albiol, Baix Camp)

Persona o institució autoritzada: CONSTÈCNIA 3, SL

Direcció de la intervenció: Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEOLEGS, SL)

Activitat autoritzada: excavació arqueològica

Termini de realització: del 2 al 12 de febrer de 2024

Lloc de dipòsit provisional de les restes: dependències de CATARQUEOLEGS, SL

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, així com en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. Notificar aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant la consellera de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010
La directora dels Serveis Territorials

Resolució CLT_2024_EXP_ARQ002PREV_8331 (2275 CU00056 2023/1-43238)
d'autorització d'una intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol, Fase V (l'Albiol, Baix Camp), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Antecedents

1. El 5 de juny l'Ajuntament de l'Albiol va trametre la documentació referent al projecte de la V fase de restauració a la CTPC de Tarragona. El projecte ha obtingut finançament en la convocatòria de subvenció del Departament de Cultura de la Generalitat.
2. En data 7 de juny les tècniques del Departament realitzen una visita al castell, amb l'equip redactor.
3. En data 19 de juliol de 2024 el Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya tramet un informe als ST a Tarragona referent al projecte objecte d'estudi on es fa la següent valoració:
4. En data 24 de juliol de 2024, la Comissió territorial del patrimoni cultural de Tarragona adopta l'acord següent, respecte allò que és de la seva competència:

NO AUTORITZAR la col·locació indeterminada de grapes inclosa en el Projecte de Restauració de torres exteriors i un tram de muralla del Castell de l'Albiol - Fase V, a Camí de la Mussara s/n, de Albiol (Alt Camp)

AUTORITZAR el Restauració del Castell de l'Albiol - fase V, a Camí de la Mussara, s/n., de Albiol, (Baix Camp), amb les següent condicions:

- L'excavació de l'interior de les torres s'ha d'executar manualment sota metodologia arqueològica.
- L'excavació per a la formalització de talús amb travesses cal realitzar-la amb mitjans manuals i sota metodologia arqueològica i cal puntualitzar que l'excavació del volum necessari per col·locar les travesses, i els seus elements de suport, caldrà executar-lo en les dimensions necessàries per identificar correctament l'estratigràfica arqueològica.

Fets

1. El dia 17 d'octubre de 2024 (reg. d'entrada núm. 9015-2504364/2024), el senyor Jordi Morera Camprubí (CATARQUEOLEGS, SL), en nom del senyor Gerard Prats Ferré, representant de CONSTÈCNIA 3, SL, va presentar una sol·licitud d'autorització per realitzar una intervenció arqueològica preventiva al Castell de l'Albiol, Fase V (l'Albiol, Baix Camp), del 28 d'octubre al 29 de novembre de 2024, sota la direcció de l'arqueòleg Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEOLEGS, SL).
2. El dia 25 d'octubre de 2024, l'arqueòloga territorial dels Serveis Territorials a Tarragona del Departament de Cultura va emetre informe favorable sobre l'esmentada sol·licitud, recordant que la intervenció ha de complir amb l'acord de la CTPCT de 24.07.2024 i que l'excavació del talús per col·locar les travesses s'executarà en el volum i les dimensions necessàries per identificar correctament l'estratigràfica arqueològica.

3. El dia 28 d'octubre de 2024, el Servei del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Acord de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural del 24 de juliol de 2024 - Restauració del Castell de l'Albiol - fase V, a Camí de la Mussara, s/n., de Albiol, (Baix Camp),

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això, **resolc:**

- 1: **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les següents dades i condicions:

Lloc de la intervenció: Castell de l'Albiol, Fase V (l'Albiol, Baix Camp)

Persona o institució autoritzada: CONSTÈCNIA 3, SL

Direcció de la intervenció: Adrià Cubo Córdoba (CATARQUEOLEGS, SL)

Activitat autoritzada: excavació arqueològica

Termini de realització: del 28 d'octubre al 29 de novembre de 2024

Lloc de dipòsit provisional de les restes: dependències de CATARQUEOLEGS, SL

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, així com en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. **Notificar** aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant la consellera de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció

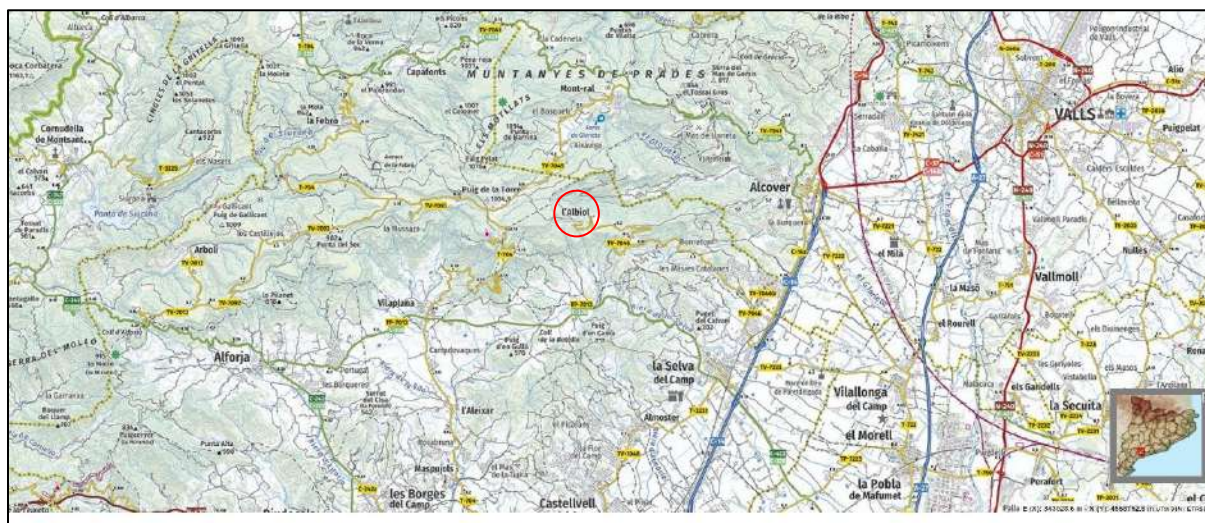
Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Secretaria General
Serveis Territorials a Tarragona

d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

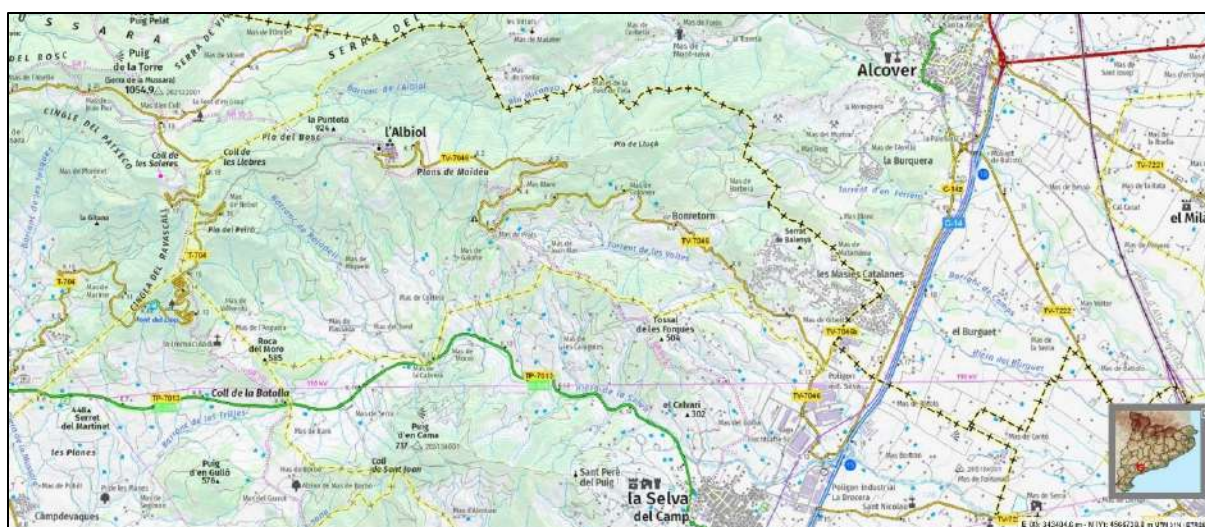
P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010
La directora dels Serveis Territorials

2. SITUACIÓ

El castell de l'Albiol es troba emplaçat al capdamunt del nucli de població homònim i per arribar-hi cal prendre la carretera TV-7046 que puja des d'Alcover fins a l'Albiol. Un cop arribats al poblet, cal avançar fins a l'església de Sant Miquel i seguir la pista que condueix vers la Mussara fins a trobar un encreuament de camins conegut com *La Creueta* i des del qual parteix un senderet que puja fins al castell.

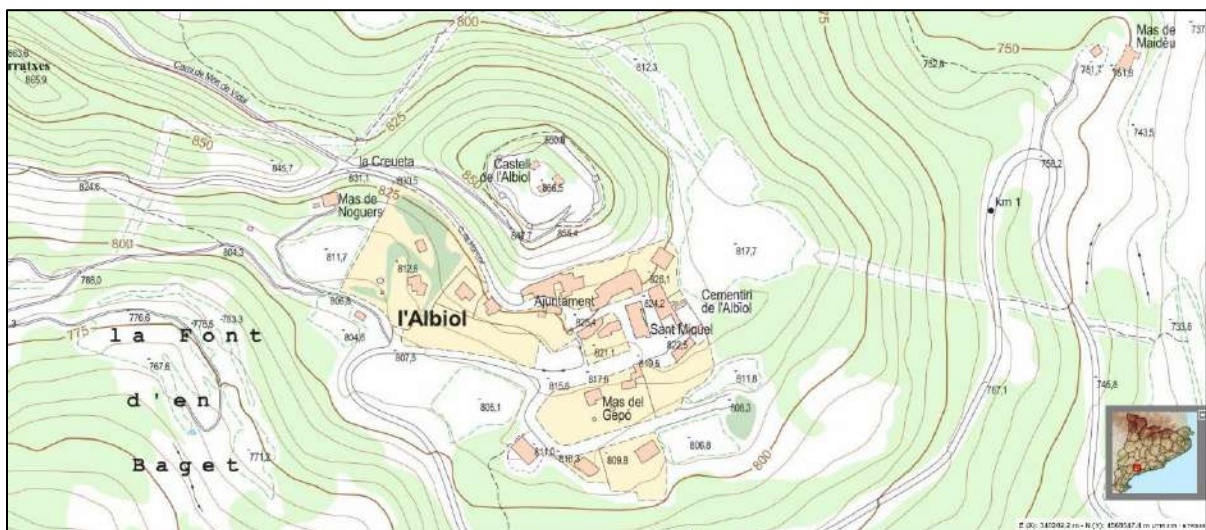
L'Albiol respecte als municipis que l'envolten (Font: ICGC)

El terme municipal de l'Albiol (Font: ICGC)

L'Albiol és un municipi d'uns 20 km² de superfície que s'ubica a la part més septentrional de la comarca del Baix Camp. Geogràficament s'estén entre els termenals de la plana del Camp i els darrers contraforts de les muntanyes de Prades, amb cingles com el de la serra del Pou, que circumden els 900 msnm. El seu terme municipal limita amb Alcover al nord-est, amb Mont-ral de l'Alt Camp al nord, amb Vilaplana al nord-oest, amb l'Aleixar al sud-oest i amb la Selva

del Camp al sud. Com a tantes poblacions d'aquesta contrada, l'Albiol presenta actualment una economia agropecuària, amb les zones conreables (vinya, ametllers, oliveres) situades a les zones baixes del terme, mentre que la part alta del municipi és destinada a l'explotació forestal i ramadera. En termes de poblament, i malgrat que el llogaret de l'Albiol actua com a cap administratiu del terme, el municipi no disposa de cap aglomeració urbana d'entitat i es caracteritza per disposar d'un poblament de tipus dispers i rural amb un gran nombre de masies desaminades pel seu terme. Essent la urbanització de les Masies Catalanes i les caseries de Bonretorn i Vila Sant Francesc els nuclis d'hàbitat concentrat més destacats del terme municipal.

L'actual llogaret de l'Albiol (Font: ICGC)

Ortofotografia del castell de l'Albiol (Font: ICGC)

La situació del Castell de l'Albiol segons el sistema de coordenades Universal Transverse Mercator (UTM) és: X: 33.9871.3, Y: 45.68600.8, Z: 860 m snm

3. BREU DESCRIPCIÓ I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

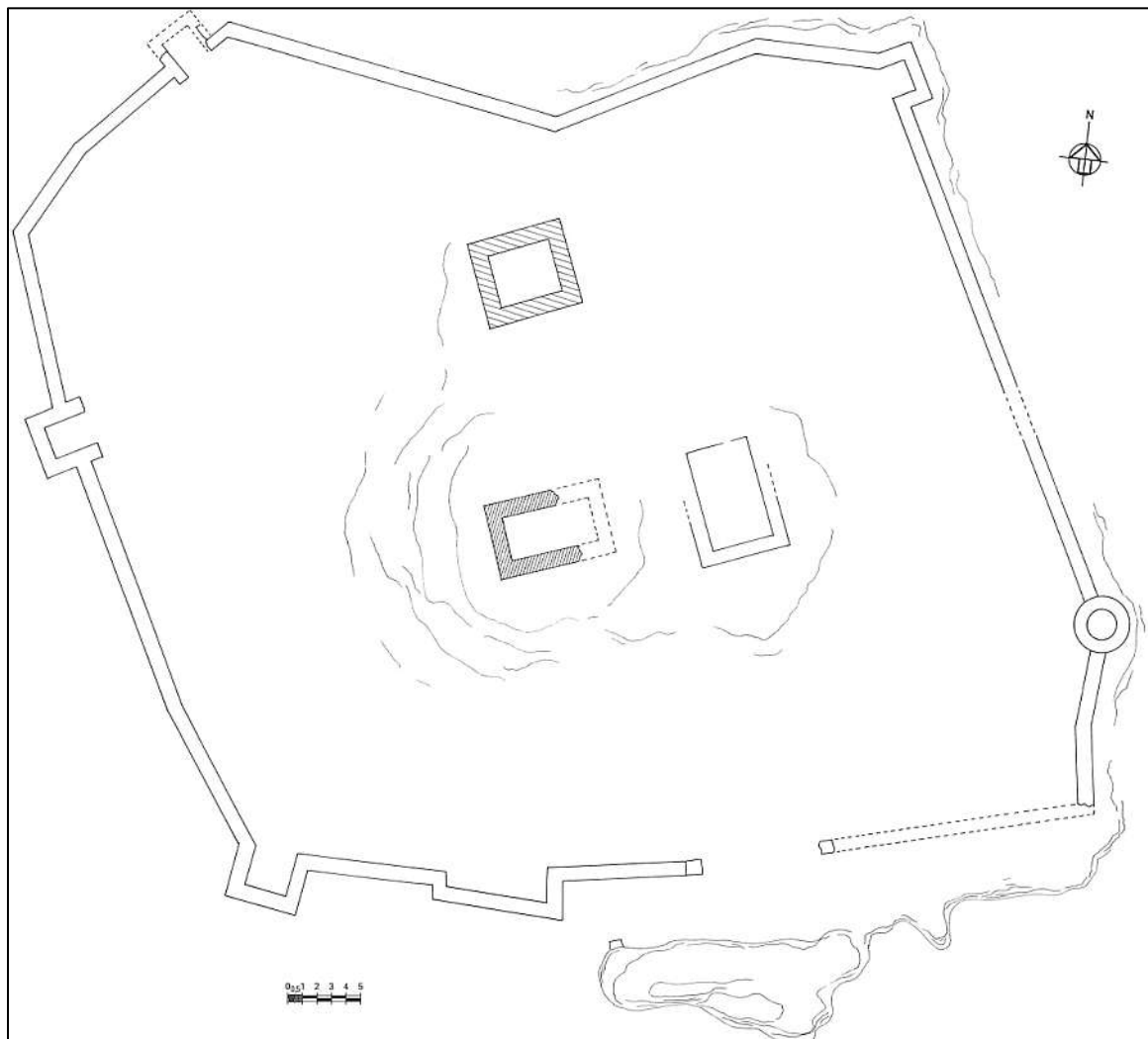
Les restes del castell de l'Albiol s'alcen imponents per sobre d'una gran mola calcària de planta lleugerament romboidal situada al nord de l'actual població. Tot aquest promontori rocós està encerclat per les restes d'una muralla que sumaria uns 200 m de perímetre i que circumdaria al seu interior una superfície d'uns 3500 m². Enmig de tot aquest espai, i ocupant el punt més elevat de tot el recinte castral, hi ha una gran torre de planta rectangular que hom considera el nucli històric del conjunt.

Imatge aèria del castell de l'Albiol

Entre els primers estudis específics dedicats a aquest castell cal fer referència als inclosos en l'apartat corresponent de *Els Castells Catalans*, amb una primera relació de documents referents a aquesta fortificació i una breu descripció de la mateixa (AADD, 1973). Tanmateix, també caldria fer esment a la informació continguda en el volum corresponent de la *Catalunya Romànica*, on Jordi Bolòs realitza una breu síntesi històrica del castell, alhora que efectua una succinta descripció del conjunt, tot atorgant-li una cronologia dels segles XII i XV. Tot i que no descartar uns orígens andalusins del lloc (BOLÒS, 1995). Més recentment, en relació als orígens del castell, l'arqueòleg Joan Menchón considera que alguns dels elements de l'Albiol, i malgrat presentar evidents refaccions i reformes al llarg del temps, presentarien certes traces constructives i arquitectòniques que l'assimilarien a altres fortificacions andalusines del territori circumdant com podria ser el castell de Siurana (MENCHÓN, 2013). Finalment, i a

petició de la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de l'Albiol, ha estat Ramon Martí qui, tot revisant les dades historiogràfiques, documentals i arqueològiques disponibles, ha realitzat l'estudi més complet d'aquest castell fins ara. Desenvolupant noves propostes interpretatives i diacròniques de la Mola de l'Albiol, amb una ocupació que enredereix fins a l'època ibèrica (MARTÍ, 2017).

Plànol del castell de l'Albiol (BOLÒS, 1995)

En darrer lloc, en relació ja a les primeres fases de restauració del castell de l'Albiol, el març de 2022 l'arqueòloga Laura Valèria Vicenç va dur a terme una primera intervenció arqueològica de tipus preventiu al jaciment. Aquesta consistí en l'obertura de dos petits sondejos a tocar de la muralla que només van afectar els estrats més superficials dels sectors intervinguts, sense esgotar la seqüència estratigràfica en cap dels casos. A més, també es feren unes primeres tasques de sanejament arqueològic al voltant d'algunes de les construccions més visibles del nucli central, tal i com seria el cas de la cisterna o l'edifici turriforme (VICENS, 2022).

4. MOTIU DE LES INTERVENCIONS ARQUEOLÒGIQUES

El Castell de l'Albiol compta amb la protecció de la categoria de Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN) amb el número de registre 748 MH segons la llei 9/93 del Patrimoni Cultural Català, disposició Decret 22/04/1949, i publicació B.O.E 05/05/1949.

Les distintes intervencions arqueològiques realitzades al castell de l'Albiol s'integren dins del projecte de restauració i posta en valor que el consistori municipal ha encarregat als arquitectes Miquel Orellana i Rubén Heres.¹ L'execució del projecte ha estat concedit a l'empresa constructora Constènia 3, SL que, al seu torn, ha subcontractat a l'empresa d'arqueologia ARQUEÒLEGS.CAT, SL, per tal que es fes càrrec de la direcció arqueològica.

D'aquesta manera, i malgrat que els treballs d'excavació han estat subjectes en tot moment a les tasques de consolidació i adequació del conjunt castral, actuant allà on marca la direcció facultativa de l'obra, s'han pogut realitzar importants intervencions de tipus arqueològic en diferents punts del castell que han proporcionat un volum de dades realment interessants per al coneixement històric d'aquest magnífic conjunt medieval.

Fins ara, a la part central i més elevada del castell, s'ha dut a terme un decapatge superficial que ha permès definir en planta tot un conjunt de construccions i estructures situades a redós de la torre principal i de les quals no es tenia gairebé constància amb anterioritat. A més, i de cara a la seva consolidació, en aquest mateix punt del castell també es va efectuar l'excavació d'una cisterna i d'una petita construcció turriforme que, en aquest cas, sí que eren ben visibles en iniciar els treballs arqueològics. Essent dos dels elements del castell més assenyalats pels investigadors que ens precedeixen. Per una altra banda, i si bé és cert que encara no s'ha realitzat cap estudi integral de la muralla, una part important de les actuacions que es deriven d'aquest projecte de consolidació s'han focalitzat en alguns dels seus components. Intervenint-se, per exemple, en el portal d'accés i en les distintes torres i bestorres integrades en el seu llenç. En darrer terme, també caldria esmenar les 4 rases longitudinals que es van executar al pati interior del castell durant la campanya de l'any 2022 i que van servir per comprovar la potència i seqüència estratigràfica de tota aquesta àrea.

¹ Projecte bàsic i d'execució: Restauració del Castell de l'Albiol redactat per {SOFFITTO} ARQUITECTURA SLP. En concret, en aquesta memòria es recullen els treballs arqueològics realitzats en el context de les fases III, IV i V d'aquest projecte.

5. METODOLOGIA

El mètode de registre de les dades que s'ha utilitzat per a l'excavació arqueològica del castell de l'Albiol és el proposat per E.C. Harris i per A. Carandini, modificat a partir de la pràctica corporativa i particular assolida en aquest tipus de jaciments.

Per al registre objectiu dels nivells arqueològics que s'exhumen en el procés d'excavació es realitza una numeració correlativa denominada *Unitats Estratigràfiques*(UE) que permet individualitzar un dels altres.

- Cada UE té una fitxa a la qual s'assenyala: la seva situació, la seva definició i la seva posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques i també en relació amb les unitats muraries.

Per l'anàlisi dels murs identificats en els sectors intervinguts arqueològicament es realitza una codificació individualitzada denominada *Unitats muraries* (UM) que permet diferenciar els uns dels altres.

- Cada UM té un fitxa en què s'indica: el sector o edifici en la qual s'ubica, les seves principals característiques arquitectòniques, els distints components estructurals que la conformen (Espitllera, Encaix de Bastida, Obertura, Porta, Finestra), així com les relacions constructives respecte a altres unitats muraries i unitats estratigràfiques. A més, en algunes construccions es conserven diferents tipus d'arrebossats i enlluïts de morter de calç que també poden ser individualitzats.

El material gràfic es compon de plantes generals i de detall, de seccions en les quals es representa la successió estratigràfica de les zones excavades i que es complementa amb ortofotografies zenitals i en alçat fotogramètrics de tots els sectors intervinguts realitzats a partir de models 3d georeferenciats. A més, també s'ha realitzat el reportatge fotogràfic imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats i estructures documentades.

La codificació del registre fotogràfic, així com els materials arqueològics recuperats durant la intervenció, s'han identificat amb les sigles CA seguides, en el cas dels darrers, del número d'estrat corresponent. Les sigles corresponen a l'abreviatura de Castell (C) de l'Albiol (A) i any de la intervenció (22) o (24).

Val a dir que totes les actuacions arqueològiques s'emmarquen dins dels termes establerts per les directrius de l'article 47 de la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català, així com pel Decret 78/2002 del Reglament de Protecció del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic (Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, núm. 3594, p.p.4608-4615) on es regulen les intervencions arqueològiques i paleontològiques i a on es garanteix la solvència tècnica de les intervencions.

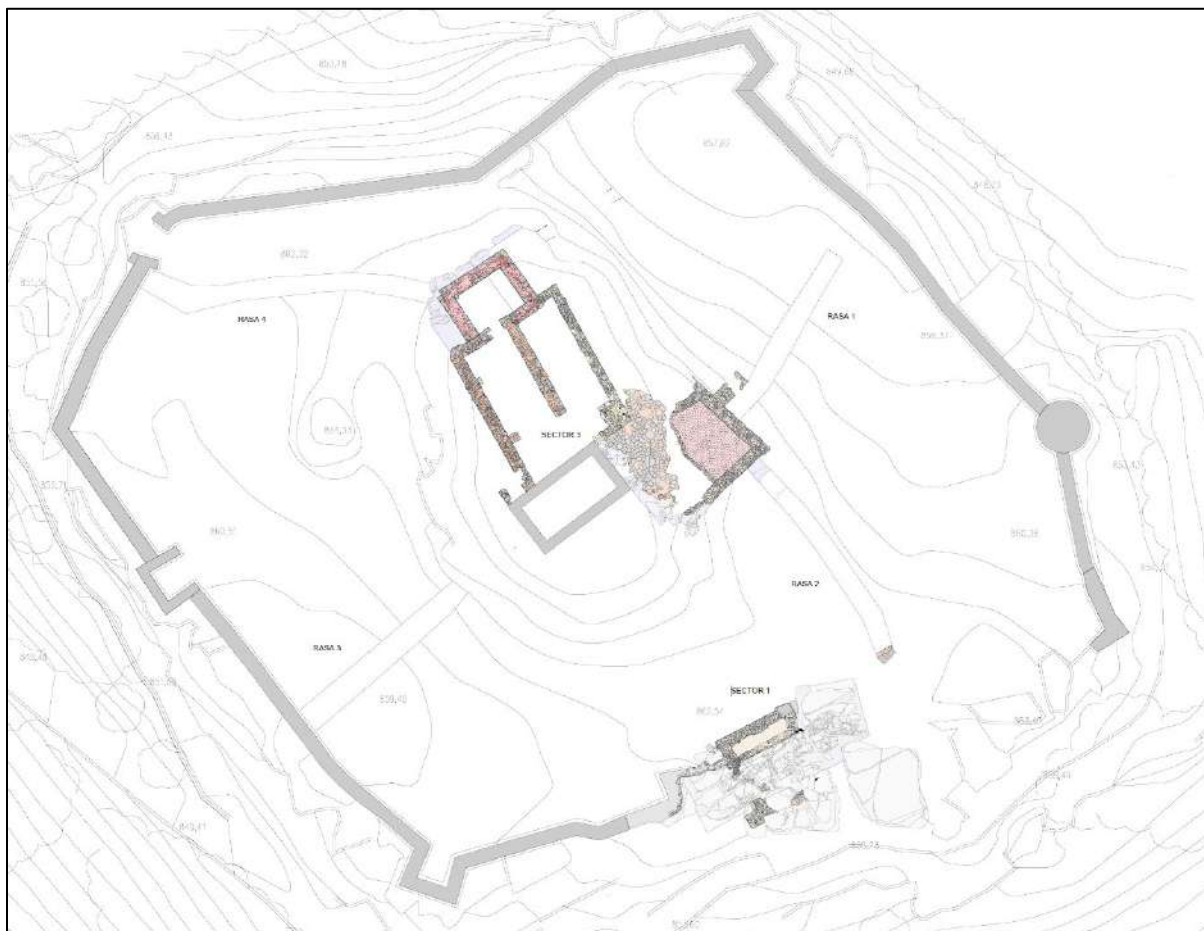
Model 3D fotogramètric d'una de les bestorres del recinte emmurallat

6. TREBALLS ARQUEOLÒGICS

Els treballs arqueològics als quals es fa referència en aquesta memòria es desenvoluparen entre finals de l'any 2022 i finals de l'any 2024. Durant aquest període de temps es van dur a terme la totalitat dels treballs arqueològics programats en les fases III, IV i V del projecte de restauració del castell de l'Albiol. Si bé, i sota les directrius del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, alguns d'ells es modificaren o ampliaren en el transcurs de les distintes intervencions per tal d'adequar-los a la realitat arqueològica que sorgia a mesura que s'avançaven els treballs de camp. Uns treballs en què hem estat auxiliats en tots moments per diversos operaris de l'empresa constructora adjudicatària.

Com fèiem esment més amunt, en el context d'aquestes actuacions s'ha intervingut en distintes àrees del castell, motiu pel qual hem optat per estructurar en diversos apartats l'explicació dels treballs arqueològics realitzats:

1. El nucli central del castell
2. El pati interior del castell
3. El recinte emmurallat del castell

Plànol general del castell de l'Albiol amb indicació de les àrees intervingudes arqueològicament

Tanmateix, a causa de les característiques monumentals que presenta tot el conjunt, s'ha fet del tot necessari dur a terme un anàlisi arquitectònic dels diferents sectors intervinguts i que ha permès complementar la informació estratigràfica obtinguda a partir de l'excavació. Aquesta actuació integral, que ha de permetre una millor seqüenciació de les fases històriques del conjunt, augmenta de forma exponencial la informació arqueològica disponible i permet analitzar d'una forma més aprofundida els diversos components i edificacions del castell. I si bé es podria arribar a considerar que les intervencions realitzades fins ara són gairebé

esporàdiques si es tenen en compte les dimensions del conjunt castral, això no exclou que els treballs realitzats hagin aportat un volum d'informació arqueològica realment important. En aquest sentit, però, cal tenir ben present que estem en l'inici de la recerca i que encara estem lluny de poder oferir interpretacions històriques definitives. Malgrat tot, ja disposem d'una primera base de dades a partir de la qual es poden començar a establir criteris de tipus arqueològic que permeten caracteritzar, tant a nivell cronològic com constructiu, algunes de les edificacions d'aquest castell.

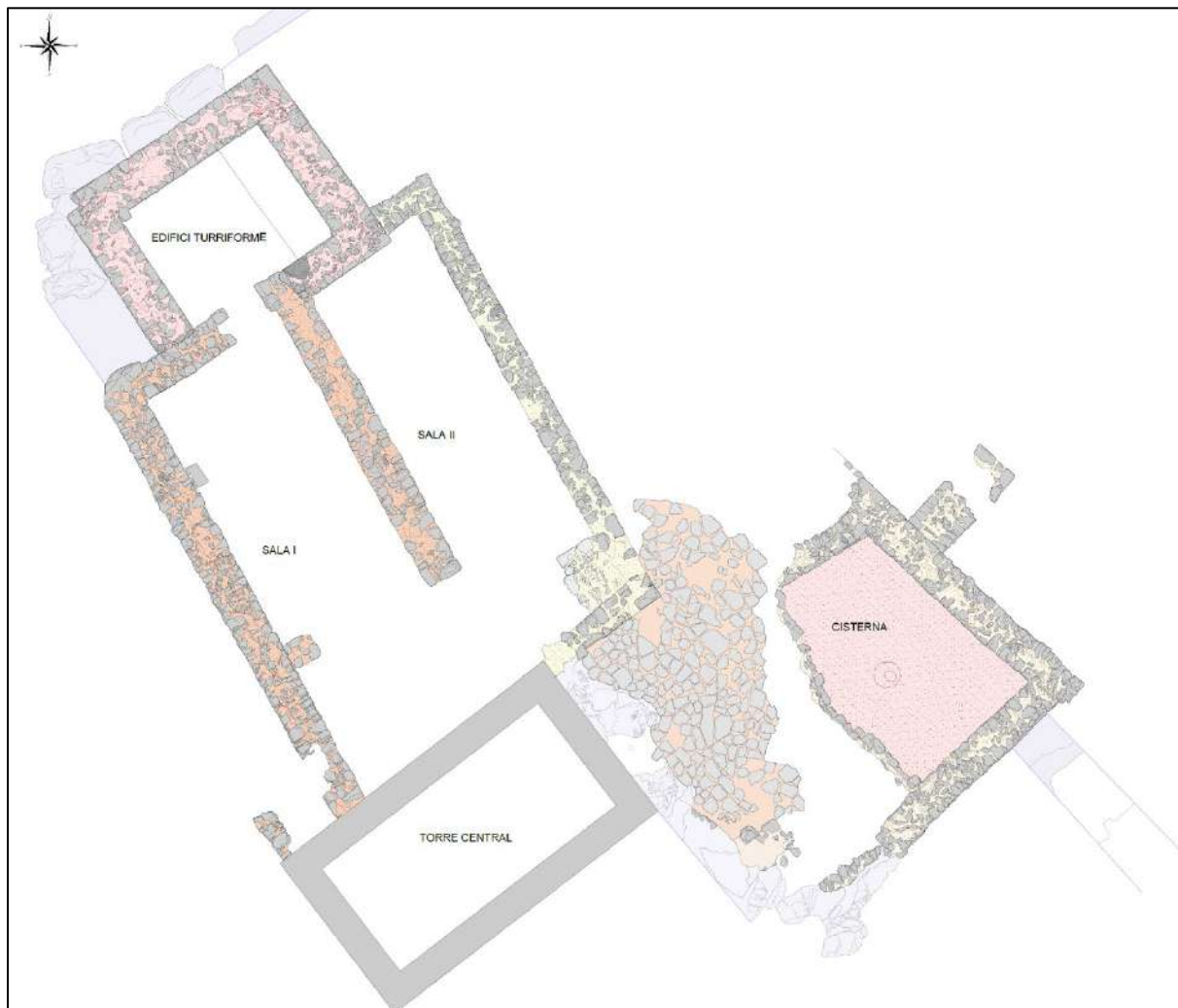
6.1. El nucli central del Castell

És la zona situada a la part més alta i concèntrica de la mola de l'Albiol i correspondria al nucli original de la fortificació medieval. Abans d'iniciar els treballs arqueològics, tot el sector es trobava envaït per una densa vegetació que emmascarava i amagava distintes construccions situades entorn la gran torre central. D'aquesta manera, la primera actuació que es va haver de realitzar va ser la de desbrossar manual tota l'àrea de treball per tal de començar a definir les construccions més visibles. Posteriorment a aquests primers treballs de sanejament, es van enretirar els nivells més superficials amb mitjans mecànics (UE 510).

Aproximadament, la superfície arqueològica intervinguda en aquesta zona central del castell va ser entorn uns 300 m² i els treballs arqueològics finalitzaven en assolir la cota d'arrasament de les estructures. Així, i a pesar que encara ens trobem en una fase molt embrionària de la investigació, amb les dades arqueològiques obtingudes en aquestes primeres actuacions podríem començar a oferir una primera proposta evolutiva del sector al qual, i més enllà de la seva datació genèrica d'època medieval, encara li manquen cronologies absolutes. Anem a veure-ho.

L'element principal, i a priori més antic del castell medieval, és la gran torre central que corona la mola de l'Albiol. Parcialment restaurada l'any 2009, correspon a una edificació de planta rectangular, d'uns 8 m de llarg per 5 m d'amplada. En l'actualitat una de les seves meitats es troba enderrocada i pràcticament desapareguda, mentre que la resta de la construcció es conserva en una alçada aproximada d'uns 10 m. Els diferents investigadors que s'hi han acostat històricament no només difereixen en els orígens que cal atorgar-li, sí és una construcció andalusina o comtal, sinó que també difereixen, o almenys en part, en la seva lectura arquitectònica i no queda del tot clar sí cal considerar-la una obra unitària o és el resultat de

diverses fases constructives. En relació això, és ben cert que a nivell de parament es distingeixen dos tipus d'obra ben diferenciats i a l'alçada de la planta baixa i inici de la primera s'observa un aparell regular de carreus lligats amb morter de calç, mentre que a la part superior s'observa un paredat molt més irregular, tipus encofrat, que alguns investigadors no dubten a qualificar com a *tabiya* (MENCHÓN, 2013).

Planta general del sector central del castell de l'Albiol

Tot i que no s'ha intervingut de manera específica sobre aquest element principal del castell, el que sí que s'ha pogut observar durant aquestes intervencions arqueològiques, o almenys de forma parcial, és una possible refacció estructural del seu tancament nord-oriental; identificant-se una fonamentació en base a uns gran blocs de pedra i un paredat irregular per sobre que, certament, sembla diferir de la resta del parament de la construcció (UM 04).

La meitat nord-oriental de la torre central es conserva només a nivell de fonamentació.

Posteriorment, a septentrió de la torre central, s'afegeix una construcció de planta rectangular, d'uns 12 m de llarg per uns 6 m d'ample, definida a partir d'uns murs de pedra d'1 m de gruix (UM 05, 06 i 07). En aquests, i en certa manera evidenciant la complexa evolució constructiva que es desenvolupa en aquest sector, s'identifiquen dos tipus de morters diferents; un de més antic, de tonalitat vermellosa i amb alta densitat d'argiles en la seva composició, i un de més recent, amb una major component de calç que l'anterior i de tonalitat gris. Tanmateix, és interessant destacar que les cantonades d'aquest edifici es fonamentarien per sobre d'uns grans blocs de pedra col·locats directament sobre la roca que pensem que podrien arribar a ser un dels elements més característics d'aquesta fase constructiva i, en un futur, caldria veure i comparar amb la resta de construccions del castell.

L'interior de tot aquest espai es trobava amortitzat per un important enderroc que podria arribar a tenir una potència estratigràfica entorn a 1 m (UE 505). Un altre element al què caldria fer referència respecte aquesta primera sala és la identificació del basament d'una pilastra d'una arcada, una estructura que podria estar evidenciant l'existència d'una planta superior (UE 517).

Imatge de detall dels murs de la Sala I, amb els dos tipus de morters identificats

L'evolució edilícia d'aquest sector del castell continuaria amb el bastiment d'una nova construcció adossada a la cantonada nord-oriental de l'edificació anterior i a partir de la qual s'hi accediria. Es tracta d'una de les estructures més ben reconegudes del conjunt castral i ha estat objecte de diferents descripcions per part dels investigadors que ens precedeixen que, sovint, l'han caracteritzat com una torre. Es conserva en gairebé 4 m d'alçada i correspon a una construcció de planta quadrangular, de 6.8 m de llarg per 5.8 m, definida per uns sòlids murs de pedra d'aparell força regular, format per un doble parament de pedres lligades amb morter de calç i que és especialment abundant en el reble interior de l'estructura (UM 08, 09, 10 i 11).²

En l'actualitat, les cantonades de l'edificació es troben completament descarnades a causa de l'espoli de material constructiu al qual ha estat sotmès tot el conjunt castral en els darrers segles. No obstant, això permet visualitzar força bé el rebliment interior dels murs i l'argamassa emprada en la seva construcció. Es tracta d'un morter de calç de tonalitat rosada i en la seva composició es detecta una considerable quantitat de grava gruixuda.

A més, aquesta construcció hauria estat arrebossada amb un revestiment de morter de calç, tal i com es pot observar en aquelles parts menys exposades a les inclemències del temps: detectant-se, molt succintament, un encintat. Es tracta d'un tipus de decoració senzilla que

² Les tres primeres tenen una amplada de 120 cm, mentre que la darrera té una amplada una mica inferior, de 100 cm. Constructivament els 4 murs es troben travats entre ells i tots corresponen a un mateix moment edificatiu.

marcaria línies horitzontals i verticals en l'arrebossat de morter de calç per representar les juntes entre les pedres i simular un paredat més regular.

L'exterior de l'edifici turriforme

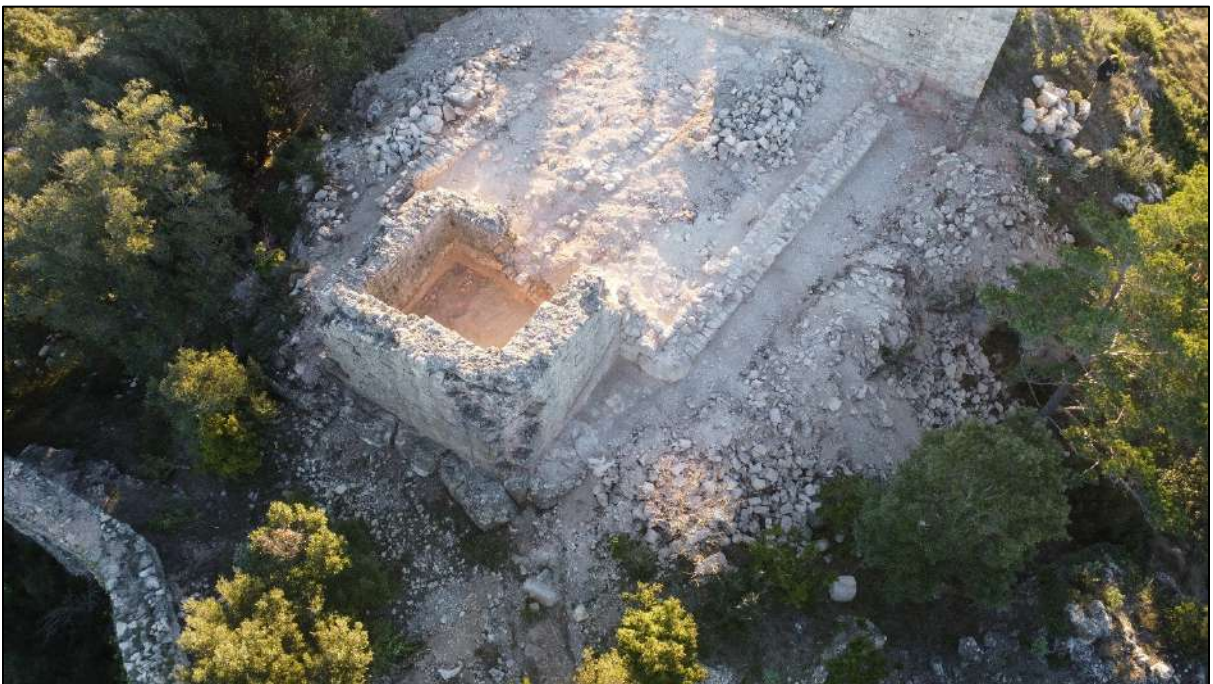
Si s'analitza en detall l'aparell constructiu del edifici es pot observar com aquest no és del tot uniforme i les dimensions de les filades varia segons el lloc que ocupen.³ D'aquesta manera, i segurament per dotar d'una major solidesa constructiva, en els fonaments de la construcció es col·locaren pedres de grans dimensions, disposades a llarg i través, creant filades d'uns 35-40 cm d'alçada, mentre que a la part central les filades tenen unes dimensions un xic inferiors, entorn als 20 cm d'alçada. De totes maneres, per sobre d'aquestes últimes filares es tornen a observar diverses filades formades per grans blocs de pedra. *Grosso modo*, i malgrat les dificultats que comporta la lectura del parament d'aquesta construcció, aquests segments de mur als què acabem de fer referència han de correspondre a les distintes tongades constructives en les què fou alçat l'edifici i segurament caldria veure un patró constructiu que, ara per ara, només es detecta en aquesta construcció. En total, es distingeixen força bé un mínim de tres tongades constructives i entre elles no es estrany detectar una filera de regularització de lloses de pedra. Si bé, en algun trams de mur es poden detectar diverses pedres posades a cantell i que també acomplirien aquesta funció regularitzadora entre filades o tongades constructives.

³ Les consideracions que fem sobre aquesta edificació es basen a partir de l'observació del seu exterior, ja que l'interior es troba en gran part arrebossat i no permet fer una lectura fàcil de l'aparell.

Altrament, no voldríem deixar de fer esment a un orifici quadrangular d'uns 25 cm de costat, identificat exteriorment a la cantonada sud-occidental del edifici. Es situa a mitja alçada respecte l'inici del mur i es visualitza en la seva part descarnada i no sabem del tot quina funció hauria acomplert exactament (O-01). El cert, és que és l'únic encaix d'aquestes característiques visible en tota l'edificació, i tal vegada, podria tractar-se de l'encaix d'una bastida lateral o una travessa de fusta que connectés estructuralment ambdues parets.

Detall del rebliment interior dels murs

Imatge general de l'edifici turriforme

Si ens centrem ara en la part interior de la construcció, aquí també es detecten diferents elements que encara permetrien afegir algunes consideracions sobre les seves característiques constructives i arquitectòniques. En primer lloc, a la part inferior dels murs es conserva un arrebossat de morter de calç de tonalitat blanquinosa que, de forma similar al que podríem observar en l'exterior, també sembla disposar d'un encintat que és especialment visible en la paret occidental del edifici (UM 09). Per tant, cal pensar que seria un programa decoratiu present a l'exterior i a l'interior de l'edifici turriforme.

Detall de l'encintat de morter de calç de l'interior de l'edifici.

En segon lloc, a l'angle oest de la construcció, s'identifica un permòdol que marcaria el trespol del primer pis i caldria pensar que en origen aquesta edificació hauria disposat d'una alçada considerable, amb més d'una planta. Un fet que és fa força evident si es té en compte la solidesa estructural amb la que fou bastida, amb uns murs força gruixuts com dèiem. Sigui com sigui, però, les evidències conservades sobre l'alçada original de l'edifici finalitzen en aquest punt. Si bé, restaria pendent comparar aquesta construcció amb altres possibles paral·lels existents en el territori.

En tercer lloc, al tancament oriental de la construcció (UM 10), s'identifiquen dos encaixos situats a la part central del mur i posicionats a mitja alçada respecte al darrer nivell d'ús (O-02 i 03). Es situen paral·lelament un d'altre i es separen 1 m entre ells. Tenen unes dimensions força similars, d'uns 30 cm de llarg per uns 15 cm d'ample, i han de correspondre a l'encaix

d'algun tipus d'estructura interna del què no queda cap rastre aparentment.⁴ Probablement, en relació a aquests darrers encaixos, encara caldria afegir-hi un tercer (O-04). Aquest, que es situa a l'angle sud-oriental de la construcció però una filada per sobre dels dos primers orificis, presenta una morfologia força similar als cassos anteriors.

Localització del permòdol

Els encaixos localitzats a l'interior de l'edifici (O-01, 02 i 03)

⁴ És possible que aquests encaixos tinguin relació amb el retall rectangular que es localitza just per sota i que ocupa tot el terç oriental de la construcció (UE 503).

L'excavació parcial que es va poder realitzar a l'interior d'aquesta edificació s'inicià amb l'extracció de les restes d'un enderroc que oscil·lava entre els 50 i els 100 cm de potència estratigràfica i que descendia en pendent des de la façana d'entrada (UE 500). Per sota, es documentava un nivell de terres barrejades amb una gran quantitat de fragments de teula i que correspondria a l'esfondrament de la coberta de l'edifici (UE 501). Aquesta hauria caigut sobre un nivell horitzontal de terres de matriu argilosa de tonalitat ocre i de superfície completament horitzontal que, tal vegada, caldria interpretar com a sòl de circulació (UE 502). En aquest sentit, tota la superfície d'aquest nivell es troba tacada per carbonets esmicolats i calç desfeta. A més a més, just en aquesta cota, es documentava un retall rectangular que ocupava tot el terç oriental de la construcció (UE 503). Era completament paral·lel a la UM 10 i es trobava amortitzat per un amalgama de calç rosada desfeta, trossos de morter de calç i pedres petites (UE 504). Malauradament, no es va poder excavar i, per ara, no podem aportar cap interpretació definitiva sobre aquesta estructura negativa. Si bé, cal tenir ben present que la composició d'aquest rebliment de morter de calç disgregat podria estar indicant que s'hauria extret o espoliat algun tipus d'estructura original. Però quina estructura? A nostres ens sembla del tot plausible que aquí es poguessin haver ubicat unes escales laterals que haurien permès accedir al pis superior. De totes maneres, per donar resposta aquest supòsit, així com a altres aspectes que concernirien més amb els orígens de la construcció, possibles fases d'ocupació i reestructuracions, caldria acabar d'esgotar l'estratigrafia interior del edifici.

L'interior de l'edifici turriforme amb el retall 503

El material arqueològic recuperat en els estrats que amortitzaven l'edifici permeten situar amb certa precisió el moment del seu abandonament a partir de finals del segle XV. Per tant, i molt probablement, en el context de la Guerra Civil Catalana (1462-1472) o poc temps després. La datació d'aquest context ceràmic ve marcada per la identificació de diferents peces característiques de finals de l'Edat Mitjana com podrien ser les produccions de pisa blava de fabricació barcelonina, entre elles 1 escudella i 2 plats, o les produccions en reflex metàl·lic i de les què s'ha pogut recuperar 1 fragment d'escudella. A més, aquest petit conjunt de vaixel·la de taula es complementa amb altres produccions més comunes com podria ser 1 morter i 3 petits bols o escudelles vidriades.

Seguint amb l'explicació dels treballs arqueològics realitzats en el nucli central, encara es detecta una darrera ampliació constructiva en aquest sector del castell que comportà la creació d'una nova sala rectangular edificada a orient de les construccions anteriors, i a les quals es recolza constructivament. Presenta unes dimensions de 11 m de llarg per 3.4 m d'ample i es defineix a partir d'uns murs de pedra lligada amb un morter de calç blanquinós, amb una amplada d'uns 75 cm (UM 12, 13 i 14). La porta d'aquest espai estaria ubicada a la cantonada sud-occidental de la construcció, lloc on també sembla conservar-se la caixa d'unes escales. Tot l'espai interior quedava colmatat per un potent nivell d'enderroc (UE 507).

Imatge aèria del nucli central

Per un altre cantó, davant de la torre central, es va poder definir un empedrat (UE 511) que, en part, s'hauria construït per sobre d'una cisterna que hauria recollit les aigües pluvials d'aquest sector del castell i que explicarem una mica més endavant. Abans, però, voldríem donar a conèixer una de les peces arqueològiques més interessants que s'han pogut recuperar fins ara. Aquesta, que va aparèixer en un dels nivells que amortitzaven l'empedrat (UE 513), correspon a una petita peça figurativa de terracota -un rostre antropomorf de tipus esquemàtic- que, originalment, podria haver estat encastada en alguns dels murs que conformen el nucli central, tal vegada la torre primigènia. I això s'evidencia força bé gràcies a les restes de morter de calç adherit que es conserven a la part posterior de la figura que, a més, és completament plana. Té unes dimensions d'uns 14 cm de llarg per 12 d'ample i exteriorment es troba engalbada. Malauradament, el context arqueològic en què es va poder recuperar, no permet atorgar-li una cronologia precisa. Si bé, la seva morfologia s'assimila força a l'estil figuratiu d'època medieval, romànica si es vol, i tant present en els edificis eclesiàstics i civils d'aquest període.

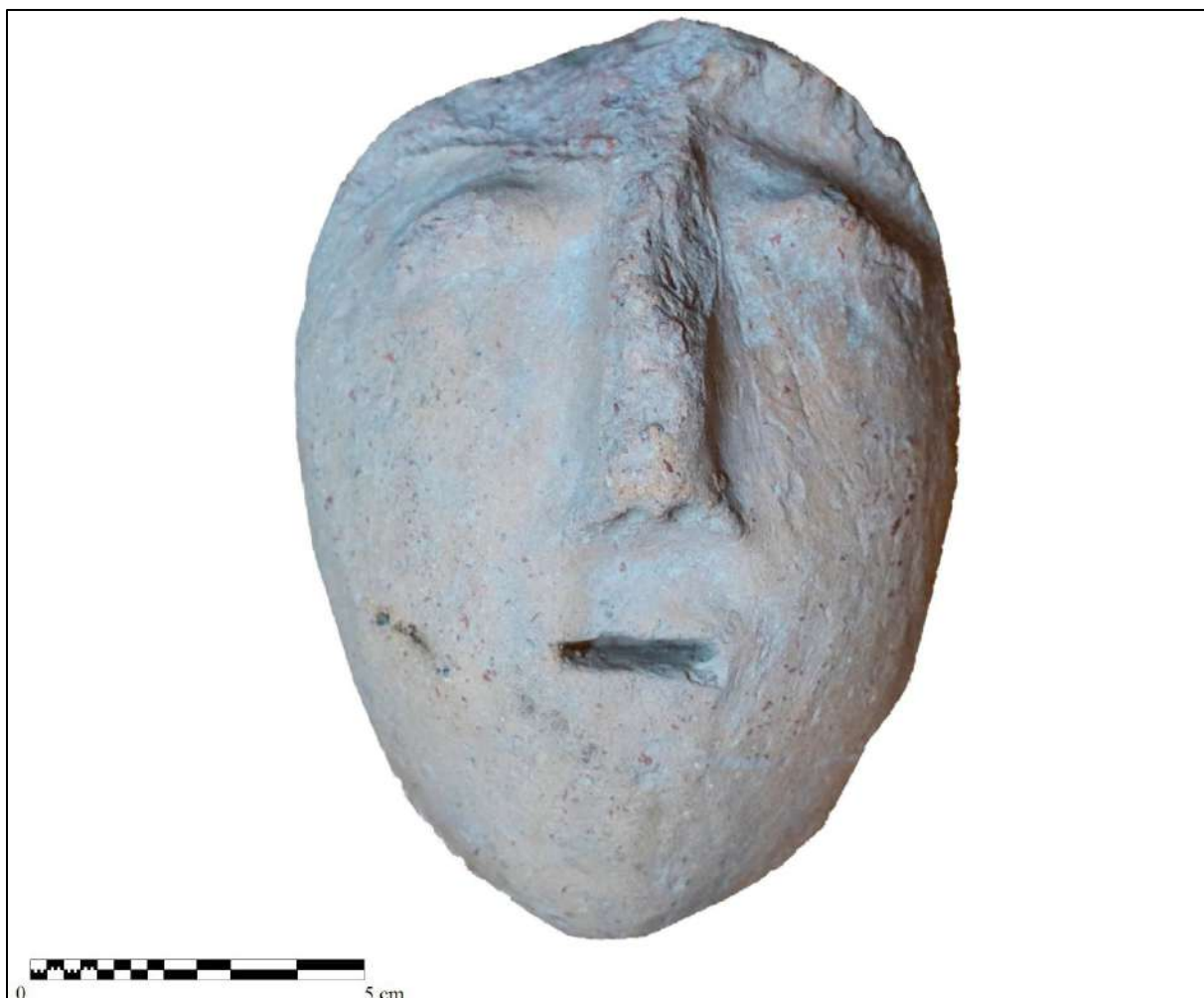

Figura antropomorfa del castell de l'Albiol

Pel que fa a la cisterna que tot citàvem suara, aquesta està situada a l'angle sud-oriental del nucli central, davant de la gran torre. Es tracta d'una construcció de planta rectangular de tendència trapezoidal, d'uns 23 m² de superfície interna, i dotada d'una capacitat d'emmagatzematge d'uns 70.000 litres d'aigua. Estructuralment, es defineix a partir d'unes parets de maçoneria de pedra i morter de calç de color gris, d'un gruix que varia entre els 60 i els 100 cm i que, de forma general, es preserven entorn els 3 m d'alçada (UM 15, 16, 17 i 18). A més, tal i com s'evidencia en el contorn superior dels murs laterals de la construcció (UM 16 i 17), aquesta estructura hauria estat coberta amb una volta rebaixada i de la que encara es conserva part del seu arrencament en la paret occidental (UM 18). Aquesta, que hauria col·lapsat no fa pas gaire temps, es trobava completament ensorrada a l'interior de l'estructura. Així mateix, caldria pensar que tots els nivells estratigràfics situats per sobre, com bé podria ser l'empedrat al què fèiem esment anteriorment, també haurien cedit a l'interior de la cisterna en el moment en què la volta s'esfondrà. D'aquesta manera, i com volíem deixar intuir, quan s'iniciaren els treballs arqueològics, tot l'interior d'aquesta estructura es trobava amortitzat per uns potents nivells de runa que podien aconseguir fins a 2 m de potència estratigràfica (UE 115 i 116).

Imatge aèria de la cisterna

A nivell funcional, i com caldria esperar, l'interior d'aquesta construcció es trobava impermeabilitzat a partir d'un revestiment de morter de calç de tonalitat rosada, d'entre 1 i 2 cm de gruix, que es conservava irregularment en diferents punts de l'estructura (A-02). Aquest,

al seu torn, cobria un arrebossat de morter de calç de tonalitat gris que s'adheria directament a les parets, essent visible tant a l'interior com a l'exterior de l'edificació (A-01). Mostrava una abundant presència de graves en la seva composició i tenia un gruix considerable a la part inferior, segurament conformant la base de la mitja canya de la solera de la cisterna. Aquesta, se situava directament per sobre de la roca, corresponia a una capa de morter de calç que hauria acabat d'impermeabilitzar tot l'espai. De fet, es tracta del mateix revestim hidràulic que el que s'identifica a les parets i no s'observa cap sobre posició entre ells, essent aplicat tot a la vegada, des del terra fins a la coberta. El fet que la solera de la cisterna fos la pròpia roca fa que aquesta no sigui del tot uniforme superficialment, si bé s'evidencia un cert desnivell des de les cantonades de la construcció cap al centre de la solera. Lloc on, per una altra banda, es documenta la cubeta de decantació que permetria la neteja de l'estructura en moments en què aquesta hagués disposat de poc volum d'aigua.

Restes de l'enlluït de morter de calç adossat a la volta de la cisterna

A nivell estructural, encara caldria fer esment a dos elements que pensem que són del tot significatius per a la comprensió d'aquesta estructura. Primerament, a l'angle superior de la banda nord oriental de la cisterna (UM 16), s'endevina l'obertura d'una canal que desguassaria l'aigua pluvial a l'interior de l'estructura (O-01). Segonament, en un dels murs laterals (UM 17), s'observa un petit orifici, d'uns 5 cm de diàmetre, que travessa tot el mur i que podria

correspondre a la caixa de la cisterna (O-02).⁵

En últim lloc, només esmenar que gràcies al material arqueològic recuperat en el runam que amortitzava l'interior de la cisterna s'ha pogut datar amb força precisió a partir de quin moment es devia d'haver produït el seu col·lapse estructural i com aquest s'hauria de situar a partir de la segona meitat del segle XIX, un cop finalitzades les guerres carlines. Precisament, i deixant de banda l'utilatge ceràmic característic d'aquest període, d'aquest conjunt arqueològic destaca la troballa de 3 monedes corresponents a 8 maravedís de Ferran VII (I) i d'Isabel II (II)), 3 bales de fusell, 1 botó d'infanteria i una sivelleta de corretja. Tanmateix, pensem que el material recuperat en els nivells d'amortització de la cisterna podrien ser un bon indicador de les distintes fases d'ocupació del Castell de l'Albiol i, certament, el gruix de la ceràmica cal situar-la en època medieval. Distingint-se, una clara ocupació baix medieval anterior al segle XV, donada l'absència de produccions de pisa blava o de reflex metàl·lic.

Material d'època de les Guerres Carlines recuperat en els estrats d'amortització de la cisterna

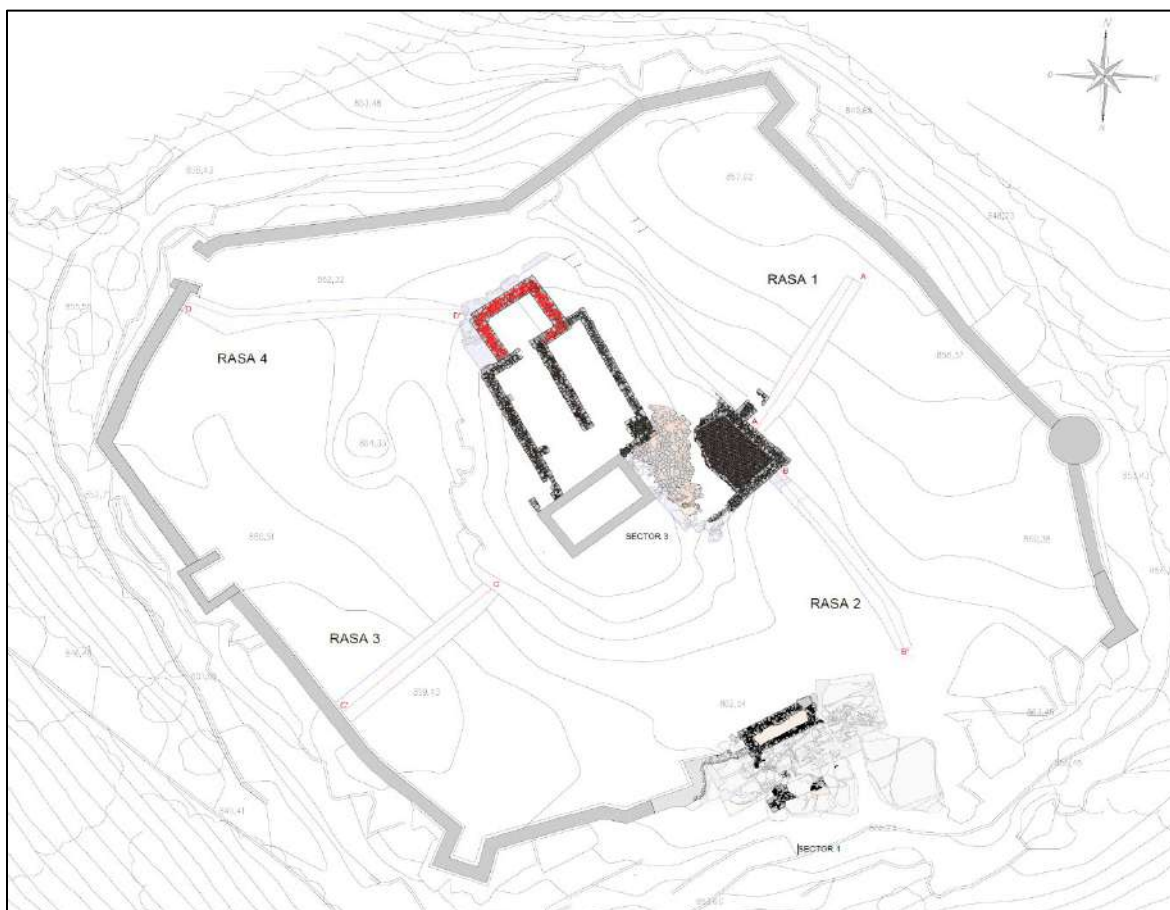
Finalment, per acabar amb l'explicació del nucli central del castell, no volem deixar d'assenyalar que tota aquesta àrea podria haver estat incendiada en algun moment, tal com s'evidencia en diversos punts de les construccions, on les parets mostren evidents signes de termoalteració. Si això fos així, podríem imaginar un episodi violent que hauria provocat el col·lapse estructural de tot aquest sector, però el context històric precís en què es podria haver produït aquest fet encara se'ns escapa. De totes maneres, per ara, només es tracta d'una hipòtesi

⁵ En relació la cisterna i l'empedrat del nucli central, seria interessant excavar l'estratigrafia preservada just allà on no s'ha conservat el segon. Això permetria datar ambdós elements arqueològicament.

de treball que caldria acabar de verificar en un futur. En aquest sentit, només a partir de l'excavació arqueològica en extensió de tot el nucli central es podria arribar a confirmar i datar històricament aquest supòsit.

6.2. El pati interior del Castell

Bàsicament, amb aquesta denominació ens referim al sector del castell on s'han realitzat les rases de sondeig. Aquestes s'ubiquen radialment de tal manera que connecten el nucli central del castell amb la muralla. Tots els treballs d'excavació s'efectuaren de forma mecànica, enretirant els nivells més superficials fins a localitzar elements de significació arqueològica o el terreny geològic.

Ubicació de les rases realitzades en el recinte interior del castell

6.2.1. Rasa 1

La rasa 1 està situada al quadrant nord-oriental del recinte castral i s'estén uns 15 m des de l'exterior de la cisterna fins a pràcticament tocar la muralla d'aquesta banda del castell. La roca

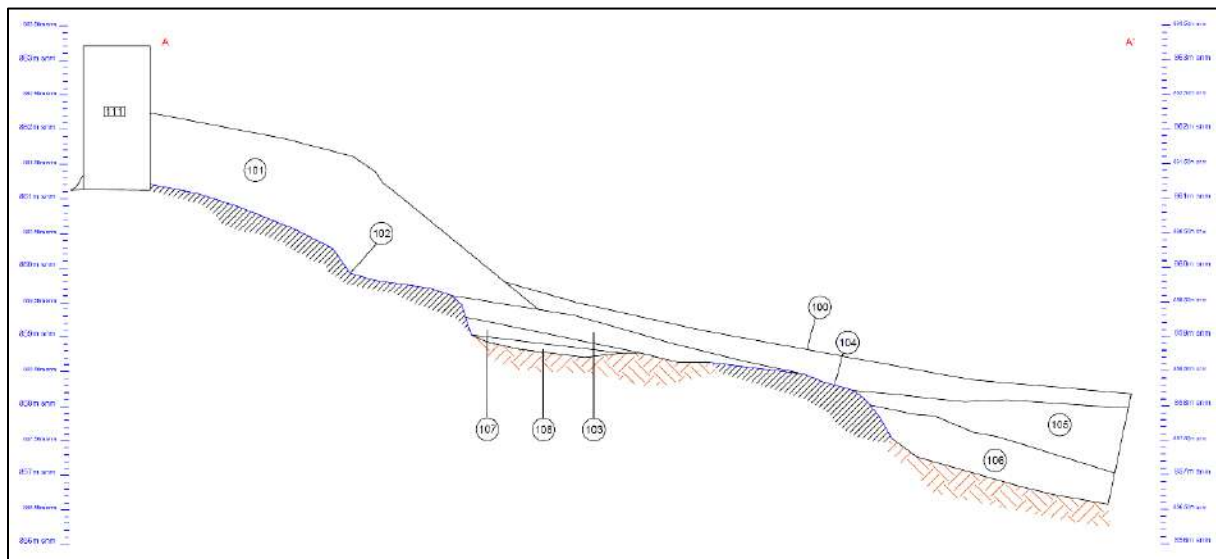
en aquest sector presenta una continua pendent des de la part central del castell cap als límits de la mola. A la part topogràficament més elevada de la rasa es conserva un important enderroc de pedres i morter de calç desfet (UE 101) que s'estén uns 5 m al voltant de la cisterna. A nivell estructural, en aquesta zona de la rasa, es va documentar un contrafort recolzat exteriorment a la cisterna i que clarament hauria estat construït per reforçar aquesta banda de la construcció, sotmesa a una major pressió estructural a conseqüència del pendent general que presenta aquesta àrea del castell. El contrafort correspon a un sòlid mur d'1.2 m de gruix i 2.8 m de llarg, construït a partir d'un doble parament de pedres lligades amb morter de calç i la seva part central es trobava perduda o esfondrada (UM 19).

El contrafort exterior de la cisterna

A nivell estratigràfic, per sota de l'enderroc al que fèiem menció suara, es documenta un nivell de terres sorrenques de tonalitats groguenques de compactació mitjana, barrejades amb esquerdills que no s'arribà a excavar del tot, ja que es preferí preservar-lo de cara a futures intervencions (UE 102). S'entregava tant a l'exterior de la cisterna com al contrafort, i tal vegada, podria correspondre a un nivell de circulació. De totes maneres, una miqueta més endavant, poguérem observar com aquest estrat cobria les restes d'uns nivells estratigràfics anteriors que es conserven just per sobre del terreny natural. Així, i més o menys a la part central de la rasa, es documentava un estrat de terres sorrenques de color marró fosc, d'uns 40 cm de gruix (UE 107) que cobria un petit paquet de cendres depositades directament per sobre de la roca (UE 108). Allà on hi havia aquestes cendres s'evidenciaven evidents signes de

termoalteració en el terreny i segurament s'hauria de relacionar amb alguna tipus d'estructura de combustió que, en el context d'aquesta intervenció, no es va poder definir del tot. A partir d'aquí, i en direcció a la muralla, la roca apareix pràcticament per sota de la capa vegetal (UE 100) i manté una certa horitzontalitat fins als últims 6 m de la rasa, punt en el que aquesta mostraria un desnivell més pronunciat. En aquest extrem de la rasa es documenten dos estrats i ambdós mostren una gran compactació i una certa inclinació vers els límits de la roca. El més superficial, d'entre 20 i 100 cm gruix, corresponia a un paquet de terres sorrenques de tonalitat marró clar (UE 105), mentre que l'altre corresponia a un nivell de terres sorrenques de color marró fosc, barrejades amb pedruscall i es depositava per sobre de la roca (UE 106). En aquest cas, tenia una potència estratigràfica d'uns 50 cm

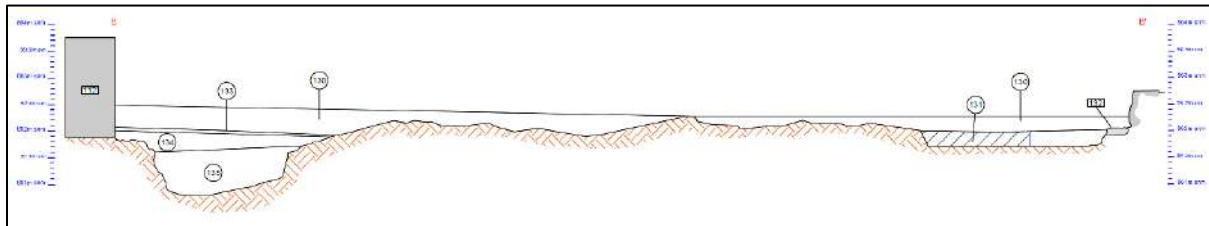

Secció Rasa 01

6.2.2. Rasa 2

La rasa 2 es va realitzar al quadrant sud-oriental del castell i s'iniciava a la cantonada sud-est de la cisterna i el seu traçat es prolongava gairebé uns 20 m en direcció sud, cap al portal del recinte murallat. En aquest cas, la roca aflorava ràpidament per sota del substrat vegetal. De totes maneres, es van poder identificar diversos elements d'interès arqueològic. Així, a la zona de la rasa més pròxima a la cisterna, es va enretirar les restes d'un enderroc molt poc ferm que es barrejava amb el substrat vegetal i, per tant, caldria pensar en una formació recent (UE 132). Per sota s'identificava un nivell força horitzontal de calç desfeta, d'uns pocs cm de gruix, que s'estenia uns 3 m al voltant de la paret de la cisterna (UE 133). La formació sedimentària d'aquest nivell, potser, s'hauria de relacionar amb el col·lapse estructural i espoli de la cisterna,

ja que, en aquest sentit, s'observava perfectament com les pedres de la cantonada nord-est d'aquesta construcció havien estat arrancades. A més, i en aquest punt, també poguérem visualitzar com el mur de la cisterna s'assentava directament sobre la roca. Per sota del nivell de calç desfeta que mencionàvem suara, s'identificà un estrat de terres sorrenques de tonalitat marró, força pla en la seva superfície i que, potser, caldria relacionar amb un nivell de circulació i regularització del terreny (UE 134).

Secció rasa 2

A uns 80 cm de la paret de la cisterna, i cobert pel nivell estratigràfic anterior, s'identificà un retall excavat a la roca, d'uns 2 m d'ample i 1 m de profunditat, i les seves dimensions reals ens són del tot desconegudes pel fet que els seus extrems s'endinsen pels límits laterals de la rasa de sondeig. Es trobava reblert per un estrat de terres de tonalitats groguenques barrejades amb pedres petites (UE 135) i del poc material que s'hi va poder recuperar de la seva excavació, en destaca un fragment de ceràmica vidriada en verd, típica dels segles XIV-XV. Per tant, l'amortització d'aquest retall es podria situar a partir d'aquests moments.

Detall del mur lateral de la cisterna

Més o menys a la part central de la rasa de sondeig, es va poder identificar una mica de morter de calç adherit directament per sobre la roca que estaria evidenciant l'existència d'alguna estructura de la que pràcticament no queda cap rastre (UE 132).

A l'altre extrem de la rasa, just per sota d'un gran bloc de pedra que podria arribar a tenir alguna relació amb el portal del recinte emmurallat, es va localitzar una mena d'estructura de pedres de mida petita i mitjana lligades amb fang que, malauradament, no sabem interpretar del tot, i tant podria correspondre a un petit empedrat com algun tipus de preparació constructiva (UE 139). Justament, davant d'aquesta estructura es conservava un estrat de terres argiloses de tonalitat marró-vermellós (UE 131) que, de forma general, sembla regularitzar els desnivells que presenta la roca en aquest sector de la rasa. El poc material recuperat en aquest darrer estrat indica un horitzó baix medieval imprecís, amb diverses ceràmiques comunes vidrades d'aquest període.

UE 139

6.2.3. Rasa 3

Aquesta se situa al quadrant sud-occidental del castell i el seu traçat es prolongava uns 16 m des de la muralla de la fortificació fins al nucli central del conjunt medieval. En tot cas, la rasa no connectava directament ambdós elements, sinó que aquesta s'iniciava a uns 6 m de distància de la torre central. En aquesta zona més propera al nucli del castell la roca presentava un relleu força abrupte que només s'aniria suavitzant a mesura que avança vers els límits de la mola, tot

mostrant una pendent continua. En canvi, a la meitat de la rasa més pròxima a la muralla es conserva una interessant seqüència estratigràfica que, en certa manera, podria arribar a evidenciar diferents moments d'ocupació i amortització d'aquest sector de la Mola.

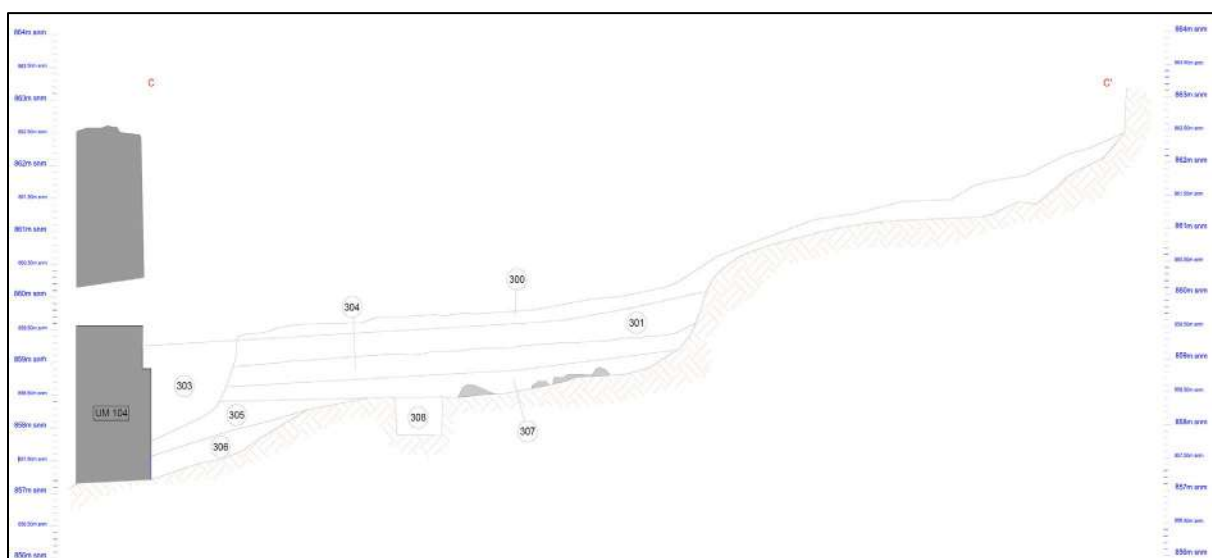
Però abans d'iniciar l'explicació de l'estratigrafia documentada en aquesta zona de la rasa, primer caldria fer esment a un retall recent que, en gran part, ens ha privat d'establir les relacions estratigràfiques existents entre els nivells arqueològics conservats en aquest sector del pati interior del castell i la muralla. Aquest, que havia estat excavat a ran de la muralla, se separava uns 2 m d'aquesta i s'iniciava a l'alçada de la cota del substrat vegetal. Tenia una profunditat de gairebé 1 m i el seus extrems s'endinsaven més enllà dels talls laterals de la rasa (UE 302). Es trobava reblert per un estrat de terres sorrenques de tonalitats marrons de poca compactació (UE 303).

Imatge general de la rasa 3 amb la muralla al fons.

Deixant de banda aquest retall, l'estratigrafia seqüenciada en la meitat de la rasa més pròxima a la muralla s'iniciava amb uns nivells sedimentològics que, probablement, s'haurien de posar en relació a processos erosius de llarga duració, provinents de la descomposició estratigràfica de la part central del nucli central (UE 301, 304 i 307). Si bé, no es podia descartar que algun d'ells també hagués funcionat com a nivell de circulació en algun moment. En tots els casos es

tracta de nivells formats per terres de matriu sorrenca de tonalitats marrons, barrejades amb mes o menys quantitat de pedres petites. El seu gruix també era força similar, i oscil·lava entre els 20 i 40 cm. El darrer estrat, se situava ja per sobre el terreny geològic que, en aquesta part central de la rasa, no corresponia pròpiament a la roca sinó a unes argiles vermelloses de gran compactació i en les que s'hi podien trobar desaminades distintes pedres de mida mitjana i gran dipositades per la seva superfície (UE 308).⁶ Aquestes argiles, que mostraven una superfície força horitzontal, podrien haver actuat com a un primer nivell de circulació del pati. No obstant això, aquestes no es prolongaven fins la muralla, sinó que a uns 4 m de distància de la muralla, el terreny geològic torna a presentar un desnivell i aquí encara es van poder identificar dos estrats més. El primer, que també es trobava cobert per la UE 307, corresponia a un nivell de terres sorrenques de tonalitat marró clar, amb un gruix d'entre 15 i 30 cm (UE 305). El poc material arqueològic recuperat no permet fer gaires apreciacions sobre la seva cronologia. Si bé, cal situar-lo entorn als segles XIII-XIV. El segon estrat, que apareixia per sota de l'anterior, estava format per terres de color marró fosc barrejades amb nòduls calcaris i mostrava una forta compactació (UE 306). Aquest darrer nivell, clarament ja seria anterior a la construcció de la muralla i no només perquè passava parcialment per sota d'aquesta sinó perquè tot el material ceràmic recuperat es podria englobar en un horitzó prehistòric, entre el Neolític Final i inici del Calcolític (3500-2300 cal BC). Es tracta d'una ceràmica feta a mà, de coccions reduïdes o mixtes, sovint amb tractament de superfície polit a ambdues cares de les peces, de vores rectes.

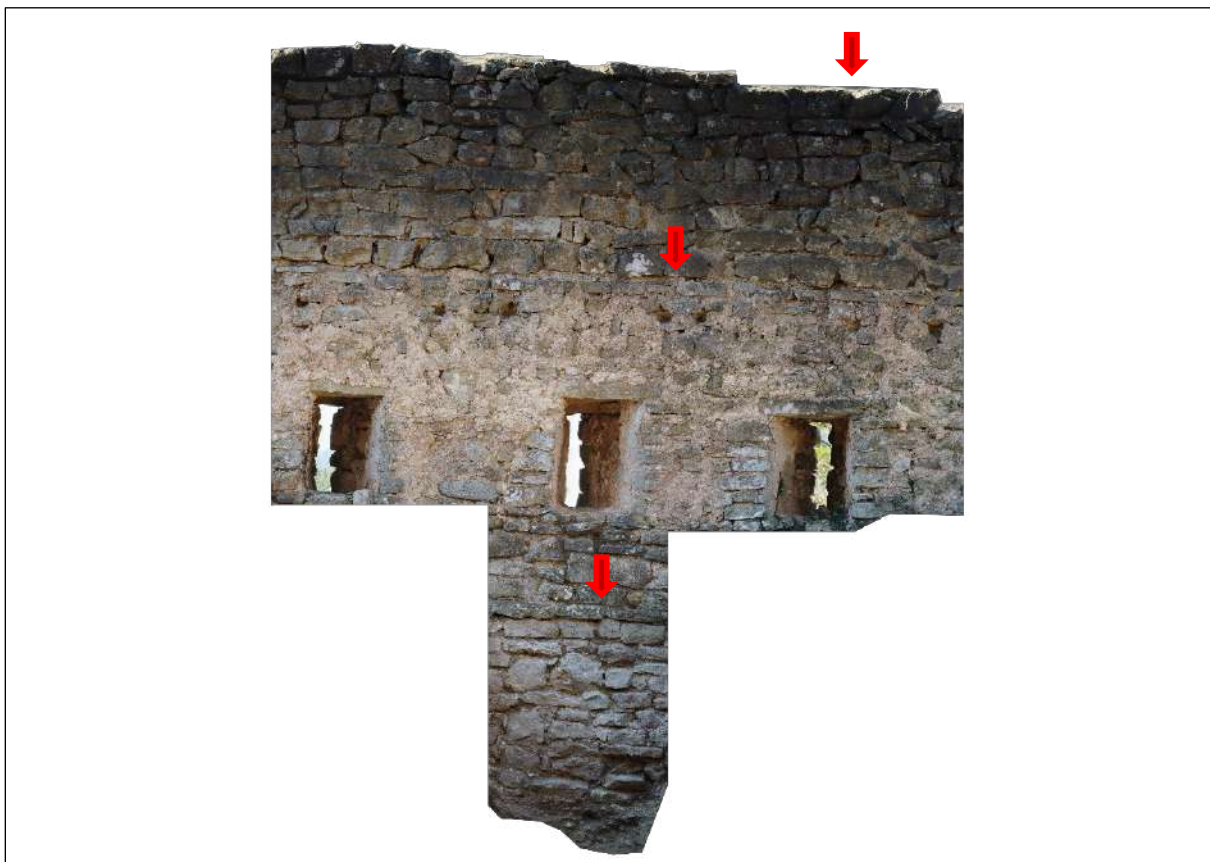

Secció general de la rasa 3

⁶ Per tal de comprovar si veritablement es tractava d'un nivell geològic es realitzà un petit sondeig d'uns 70 cm de profunditat sense que es poguessin esgotar aquestes argiles. Tampoc es va poder recuperar cap mena de material arqueològic.

Per una altra banda, l'execució d'aquesta rasa ens va permetre observar la cara interna de la muralla d'aquesta banda del recinte emmurallat (UM 104). En termes generals, aquesta presenta un estat de conservació força bo, amb punts on es preservaria en més de 4 m d'alçada i, certament, un dels elements que més caracteritzen aquest pany occidental de la muralla són la dotzena d'espitlleres disposades de forma escalonada al llarg de tot el seu llenç.

A nivell constructiu, es distingeix un tram inferior, d'uns 120 cm de alçada, format per un aparell irregular de pedres, poc desbastades, lligades amb morter de calç i que correspondria a la fonamentació de la muralla. A partir d'aquest punt el mur s'estreny uns 15 cm, però continua mostrant el mateix tipus d'aparell, si bé, a l'alçada de la base de les espitlleres, es conserva un arrebossat de morter de calç de tonalitat blanquinosa que és absent a la resta del mur (A-01). Uns 50 cm per sobre de les sageteres s'observen un seguit d'orificis de petites dimensions, agrupats de dos en dos, col·locats a una distància regular uns dels altres, i que podrien correspondre als encaixos d'un hipotètic cobert que donaria protecció a les espitlleres. Per sobre d'aquests forats es localitzen dues filades de regularització en base a la col·locació de pedres planes i un nou paredat sense cap tipus de revestiment de morter de calç.

Alçat fotogramètric del tram de muralla intervingut amb indicació de les principals parts constructives mencionades en el text

6.2.4. Rasa 4

Aquesta última rasa es va realitzar al quadrant nord-occidental del castell i s'estén uns 23 m des de la bestorre d'aquest sector del castell fins a pràcticament tocar l'edifici turriforme del nucli central del conjunt medieval. En aquest cas, la roca aflorava a poca profunditat respecte el substrat vegetal i, de forma general, poguérem observar com aquesta presentava un relleu més aviat suau, però marcant una continuada pendent escalonada cap als límits de la mola. Així, i si comencem l'explicació per la part més pròxima al nucli central, aquí s'identificaren les restes d'uns estrats força similar en tots els casos, formats per uns sediments de terres sorrenques de tonalitats groguenques, barrejades amb més o menys quantitat de pedres petites, que només es preservaven allà on es marcaven els desnivells més pronunciats de la roca (UE 401, 402 i 403).

Imatge general de la rasa 4 vista des del nucli central del castell

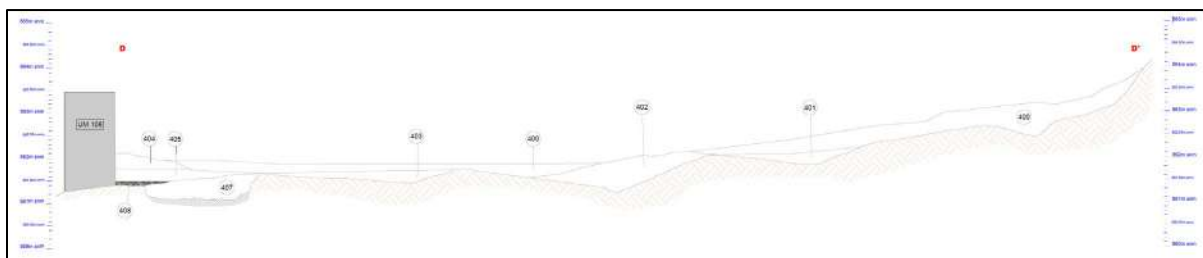
En canvi, a la part més pròxima a la muralla es conserva una petita seqüència estratigràfica que s'hauria de posar directament en relació amb aquesta. Primerament es documentà un estrat d'amortització format per terres barrejades amb pedres petites i morter de calç desfet (UE 404) que cobria parcialment un dels murs laterals de la bestorre IV (UM 44), alhora que s'entregava a la muralla (UM 106). Per sota s'identificà un estrat de regularització del terreny formant per un paquet de terres sorrenques de tonalitats vermelloses, d'entre 30 i 50 cm de gruix, que es lliurava indistintament a la muralla i la bestorre i que, clarament, correspondria a un nivell de circulació associat al funcionament del recinte emmurallat d'aquest sector de la fortificació

(UE 405). Aquest darrer nivell cobria una gran diàclasi de la roca (UE 406) que, probablement, hauria estat reomplerta intencionadament amb terres i pedres petites en el moment en que es portà a terme la construcció del recinte emmurallat (UE 407). Respecte això, els treballs arqueològics no permeteren esgotar del tot aquest nivell de rebliment, i només s'excavà entorn els 50 cm. L'estudi del material recuperat, tot ell del període medieval, permetria proposar una cronologia per a la construcció d'aquest sector del recinte emmurallat del castell de l'Albiol a partir dels segles XII i XIII.

A més, a tocar de la muralla, es documentava una base de morter de calç que s'adheria superficialment a la roca i per sobre el qual s'hauria aixecat tant la muralla com la torre de flanqueig (UE 408). En aquest sentit, voldríem fer esment a que l'execució d'aquesta rasa ens va permetre observar com la muralla es recolza constructivament al lateral de la bestorre IV. Tot i això, i com desenvoluparem de forma més aprofundida en el següent apartat, aquesta relació constructiva d'anterioritat i posterioritat que es dona entre ambdues elements no implica que es tracti de construccions de dos períodes diferents i cal considerar-les part d'un mateix projecte de fortificació. De fet, i fins a on hem pogut observar, les primeres estructures que es deuen d'haver projectat i començat a construir del recinte emmurallat haurien estat les distintes torres de flanqueig, atès que els diversos segments que conformarien la muralla s'hi adossen constructivament.

Angle format per la muralla i la bestorre nord-occidental. S'observa força bé com la primera es recolza constructivament a la segona

Secció general de la rasa 4

6.3. El recinte emmurallat del Castell

Un dels elements patrimonials més rellevants del castell de l'Albiol és la muralla que encercla i protegeix tot el conjunt, tot resseguint els límits de la mola. Avui dia, i malgrat el seu estat de conservació irregular, amb una gran pèrdua volumètrica, el recinte emmurallat de l'Albiol encara es mostra del tot imponent en molts punts i només caldria resseguir el caminet exterior que circumda tota la fortificació per fer-se una idea de la seva aparença i monumentalitat; on llenç defensiu i roca es fusionen per formar una barrera que pot superar els 12 m d'alçada. Tot i això, també cal fer esment a que hi ha alguns trams que es troben completament perduts o que només es conserven a nivell de fonamentació, tal com succeeix a la banda de migjorn.

Vista exterior de la muralla del castell

Certament, el recinte emmurallat del castell ha estat un dels components que més atenció a rebut per part dels investigadors que ens precedeixen. Un fet, que en bona part, es deu al seu estat de conservació i fàcil reconeixement visual. En aquest sentit, i més enllà de les

descripcions formals que hi realitzen, consideren que el clos defensiu existent formaria part d'un únic programa constructiu que s'hauria de relacionar amb les fases més avançades del castell i, normalment, situen la seva construcció vers finals del segle XV, en el context de la Guerra Civil Catalana (1462-1472). I si bé per a nosaltres és una datació del tot plausible i que en tots moments contemplem, l'estat incipient en què encara es troba l'excavació i estudi del sistema defensiu del castell no permet fer apreciacions cronològiques tant precises. De totes maneres, és cert que després de les distintes actuacions realitzades en el context de les darreres intervencions arqueològiques, disposem d'unes primeres dades que, efectivament, permetrien situar la construcció d'aquest clos defensiu en època baix medieval, a partir de finals el segle XIII o de la primera meitat del segle XIV.

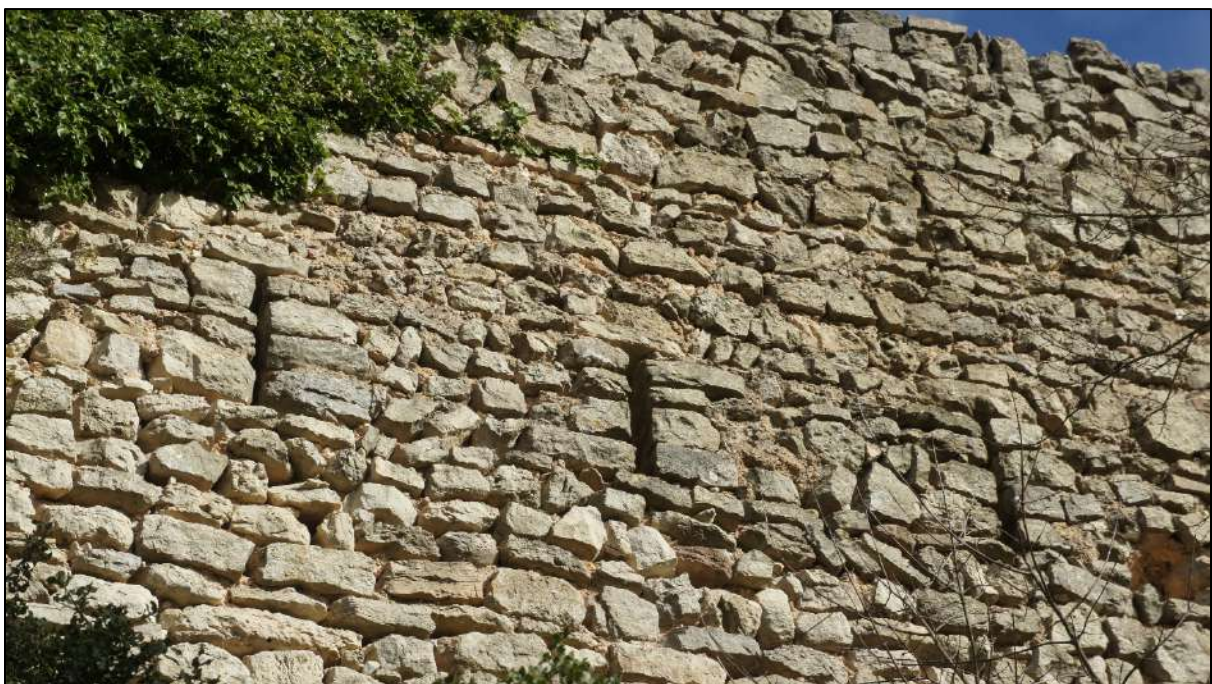
És obvi que l'erecció d'aquest recinte emmurallat ha d'obeir a un important projecte de refortificació del castell, però en quin context històric es portà a terme o quins foren els motius i les circumstàncies concretes que van fer necessària la seva creació són qüestions que encara se'ns escapen. Evidentment, per donar-hi resposta caldria continuar actuant arqueològicament, però sobretot caldria realitzar un estudi integral del conjunt emmurallat, tot analitzant aquells aspectes que aportin dades concretes sobre les tècniques constructives emparades, el tipus de materials utilitzats, refeccions i possibles fases constructives. Només a partir de llavors, es podrien començar a tractar assumptes de caràcter més general com podria ser la poliorcètica del conjunt o de si es tracta d'un projecte unitari o no.

Imatge aèria del castell de l'Albiol

Envers aquest últim aspecte, un dels factors que més hauria condicionat el desenvolupament defensiu del castell és la pròpia mola de l'Albiol. Sens dubte, la protecció que aquesta proporcionava de manera natural, rodejada de forts pendents i talls verticals, hauria afavorit a la seva ocupació des d'època ben antiga, però aquesta mateixa orografia també hauria condicionat molt la dinàmica constructiva del conjunt castral. Un fet que es fa del tot evident en relació al recinte emmurallat, ja que aquest es va haver d'adaptar a la morfologia i relleu irregular del massís rocós, tot aplicant diferents solucions constructives. Probablement, els primers elements que es deurién d'haver projectat i començat a construir d'aquest clos defensiu haurien estat les torres de flanqueig i el portal d'accés al castell, atès que els diversos segments que conformarien la muralla s'hi adossen constructivament. Per tant, no podríem considerar la muralla un únic llenç murari, sinó que aquesta es podria dividir en els diversos trams que anirien d'una torre a un altra. De forma general, aquests panys de muralla estan aixecats amb maçoneria de pedra i morter de calç, amb una certa tendència a crear filades regulars, i de les que es podrien arribar a distingir les distintes tongades constructives en les què foren alçats. En el seu conjunt, el gruix d'aquests murs és en tots els casos força similar, i es situa entorn als 100-115cm.

Per últim, només esmentar que un dels components més interessants i que més caracteritzen el recinte emmurallat del castell de l'Albiol són les múltiples espitlleres que s'observen al llarg de tot el seu perímetre.

Part de la bateria d'espitlleres que protegeixen el flanc occidental de la fortificació

Com tot seguit veurem, una part important de les actuacions arqueològiques que s'han pogut realitzar fins ara al castell de l'Albiol s'han focalitzat en alguns dels components del recinte emmurallat i han aportant un seguit de dades, tant estratigràfiques com constructives, que permeten tenir un millor coneixement del clos defensiu. Per una banda, s'ha pogut intervenir entorn a l'accés principal de la fortificació, un sector que si bé era ben reconeixible en tots moments, l'estat ruïnós i desdibuixat en el que es trobava feia difícil observar les seves característiques edilícies principals. Per una altra banda, també s'han efectuat unes primeres tasques de delimitació de les distintes torres i bestorres integrades en el clos defensiu i de les que s'han pogut excavar quatre completament.⁷

6.3.1 El portal d'accés del recinte emmurallat

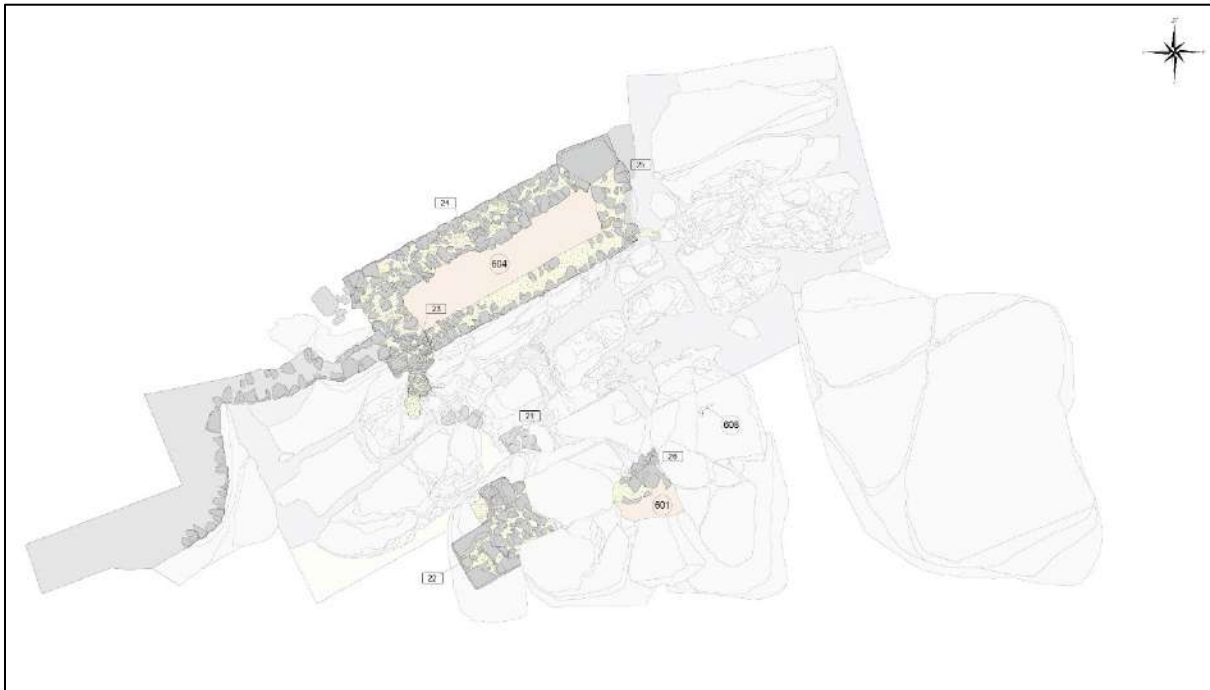
Aquest es situa a la banda sud-occidental del castell i correspon a l'única entrada del conjunt. Principalment, els treballs arqueològics realitzats en aquesta àrea consistiren en l'extracció de forma mecànica de la rampa de graves i sorres que s'hauria col·locat anys enrere per facilitar l'entrada a l'interior del castell (UE 600). De forma general, aquesta primera fase d'excavació finalitzava o bé al localitzar la roca, i que tot sovint apareixia de forma superficial, o bé al trobar nivells antròpics o constructius.

La rampa d'accés del castell de l'Albiol abans d'iniciar els treballs arqueològics

⁷ Cinc serien les torres de flanqueig que es comptabilitzen en tot el perímetre emmurallat: tres correspondrien a bestorres de planta rectangular, una quarta correspondria a una bestorre de planta pentagonal i la cinquena correspondria a una torre de planta circular.

En el context d'aquests treballs també s'efectuà el desbrossament de tota la vegetació que s'havia anat formant en els darrers anys i que amagava els diferents elements estructurals conservats del portal d'accés i del tram de muralla més pròxim a aquest. En total, es va intervenir arqueològicament al voltant d'una superfície de 150 m².

Planta general del portal del castell de l'Albiol

D'inici, i degut a que pensem que podria ser un factor important que caldria tenir en compte en tots moments, volem fer referència a que bona part d'aquest portal podria haver estat espoliat d'antic, sent reaprofitat com a cantera de material constructiu en els darrers segles ja que, en aquest sentit, no s'ha pogut documentar ni el més mínim indici d'un enderroc que hauria d'haver estat important donades les característiques arquitectòniques que presenta aquesta construcció.⁸

El portal, que s'hauria construït aprofitant un tall en el cingle, ocupa una posició central respecte el tram de muralla que protegeix el cantó meridional de la fortificació i el seu estat de conservació es força precari, amb una gran pèrdua volumètrica que no permet fer gaires apreciacions sobre les característiques edilícies que podria haver ostentat originalment. En aquest sentit, caldria tenir ben present que els murs que definirien aquest portal es conserven de forma molt

⁸ Desconeixem si aquest episodi d'espoli podria haver esdevingut un cop aquest portal ja es trobava esfondrat i, a partir de llavors, es van reaprofitar les seves pedres per les construccions modernes del poble actual o, per contra, podria haver estat objecte d'una acció més agressiva que hauria implicat el seu desmuntatge i, on bona part dels seus elements haurien estat arrancats amb l'objectiu d'extreure les pedres que el conformaven.

irregular o, fins i tot, completament perduts com succeeix a la banda meridional. De totes maneres, i a partir de les diverses evidències estructurals conservades com podrien ser les empremtes de morter de calç preservades per sobre la roca, així com distintes adequacions antròpiques de la mateixa -amb evidents talls rectes i verticals en alguns punts- es pot arribar a fer una primera aproximació a la fisonomia d'aquest portal d'accés.

Hipòtesi de la planta del portal d'accés del castell de l'Albiol segons les evidències constructives detectades

De forma general, es defineix una construcció de planta quadrangular, de 7.5 m de llarg per 6.8 m d'ample, amb la porta d'entrada situada a la banda sud-occidental, i de la què encara s'aprecien en distinta forma els seus muntants. És cert que aquests es conservaven de forma molt irregular i, en alguns punts, només eren identificables a partir de les restes de morter de

calç adherit a la roca. A l'interior es delimita un espai intern, una mena de corredor d'uns 3.8 m d'amplada, i és probable que la roca fos el mateix sòl de circulació ja que no s'ha pogut documentar cap tipus d'empedrat, nivell de terra batuda o de morter de calç que pogués arribar a associar-se a algun paviment de forma clara. El que sí que semblaria evident, i un cop traspassat tot el portal, és l'existència de diversos graons esculpits a la roca.

La part que es conserva del brancal de la porta del portal d'accés del recinte emmurallat

De forma realment interessant, i segons s'observa amb força claredat en la banda meridional, semblaria que aquest portal disposaria d'unes pilastres frontals construïdes amb carreus lligats amb morter de calç, d'uns 120 cm d'ample que, tal vegada, podrien haver sustentat un arc avançat respecte els brancals de la porta i que, probablement, donaria un aspecte del tot monumental a l'entrada del castell. De totes formes, les restes conservades d'aquest brancal són exigües, i només es podria observar amb certa claredat la seva part interior, ja que la resta es troba descarnada o totalment perduda (UM 22). El que sí que es podria evidenciar força bé, almenys a nivell de fonamentació, es com aquest element s'hauria adaptat constructivament a la roca. A més, a l'interior del mur, s'identifica un forat rectangular, d'uns 15 cm d'alçada per un 30 cm d'ample que podria correspondre a l'encaix per col·locar la travessa de tancament de la porta (O-01). El muntant lateral de la porta feia 1 m d'ample.

En aquest cantó més meridional del portal s'han conservat unes poques evidències que permetrien prolongar el seu traçat des del brancal de la porta en direcció nord-est; observant-se

les restes molt mal preservades d'un rebliment de pedres i morter de calç dins d'una petita diàclasis (UM 26), diverses empremtes de morter adherides a la roca (UE 608), així com altres tipus d'evidències ben visibles a la roca.

Restes conservades a la part meridional del portal, amb la pilastra en primer terme

Per una altra banda, i un cop traspassat l'espai de la porta cap a l'interior del castell, la roca presenta un tall vertical, i allà on hipotèticament hi hauria d'haver la resta de la façana d'entrada i el muntant septentrional de la porta, es va poder localitzar les restes d'un reompliment de pedres, amuntegades unes sobre les altres (UE 601), per sobre del qual s'hauria d'haver situat aquest element, o almenys parcialment. Així mateix, i al voltant d'aquest espai, existeix una diàclasis de la roca, força profunda i d'uns 50 cm d'ample (UE 606), a l'interior de la qual es va localitzar un petita estructura murària, només d'una sola cara vista, formada per pedres lligades amb morter de calç que, probablement, correspondria a un petit graó o fonamentació que hauria facilitat la circulació per l'interior del portal (UM 21). Allà on no hi havia aquesta estructura es documentava un nivell de terres marrons de força compactació que acaba de reomplir l'espai (UE 607).

Per la seva part, el tancament septentrional del portal, molt millor preservat que l'anterior, està definit estructuralment per diferents elements. Primerament, i partint del muntant de la porta, es defineix una paret bastida a partir d'un doble parament de pedres lligades amb morter de calç, amb una llargada de 6.7 m i un amplada de gairebé 1 m (UM 24), amb una orientació en sentit nord-est/sud-oest. En segon terme, es documenta una altre estructura murària, en aquest

cas de només uns 60 cm d'amplada, construïda paral·lelament a l'anterior, de la que es separa uns 100 cm i que, de fet, correspondria a la cara interior del portal (UM 25). Presentant un tipus de fabrica constructiva similar a l'anterior i caldria acabar de veure si ambdues corresponen a un mateix moment constructiu. Entre aquests dues parets es documenta un nivell de terres, barrejades amb pedres petites (UE 604) que seria força interessant excavar, ja que podria aportar materials arqueològics que podrien ajudar a datar el portal. Tanmateix, caldria acabar d'analitzar si aquest portal disposava algun tipus de volta o arcada que sustentessin una hipotètica planta superior ja que, en aquest sentit, es possible que aquest espai es configurés com algun tipus de torre-portal.

Restes conservades del muntant de la porta de la banda septentrional del portal

Per últim, resta per esmentar que davant de la porta es conservava un seguit d'estratigrafia que, en un futur caldria acabar d'esgotar i definir els seus límits. Així, en aquesta zona inferior del portal, es va poder excavar parcialment un estrat de terres sorrenques de tonalitats marrons, barrejades amb pedres petites, que va proporcionar una quantitat bastant significativa de ceràmica medieval que, de forma general, es podria datar entre els segles XI-XIII (UE 611). Aquest darrer estrat cobria un nivell de pedruscall i terres argiloses de color marró fosc que semblava reblir la diàclasi a la que anteriorment fèiem referència i que s'estenia més enllà dels límits d'excavació (UE 612). En aquest cas, i de forma realment interessant, el poc material recuperat podria datar-se en època iberoromana. Respecte a la interpretació estratigràfica que es podria donar aquests darrers nivells, pensem que podria tractar-se, especialment el segon, de

nivells que s'haurien format a partir de processos erosius de llarga duració, provinents de la descomposició estratigràfica de la part superior de la mola de l'Albiol i que hauria estat arrossegada per processos al·luvials.

La part inferior de la rampa d'accés al castell de l'Albiol, a la cota de la ue 612

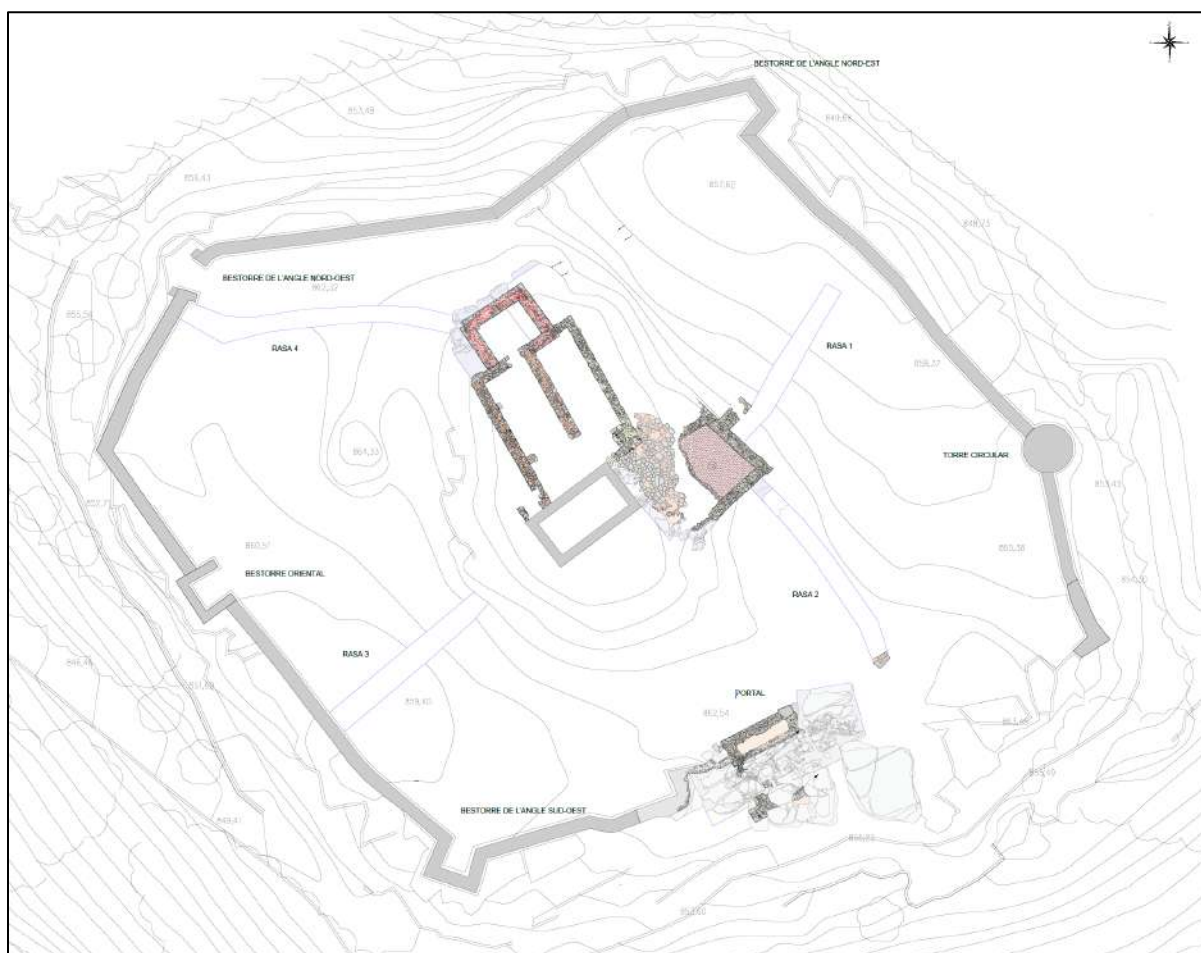
Tanmateix, cal tenir en compte que la descripció i interpretació que poguéssim acabar donant a aquest conjunt d'accés al castell de l'Albiol podria acabar variant en molts dels seus aspectes ja que, i deixant de banda que les evidències arqueològiques poden tenir més d'una lectura, sobretot quan aquestes són minses, encara resten algunes parts importants que caldria acabar de definir arqueològicament, especialment la seva part superior.

6.3.2. Les torres de defensa del recinte emmurallat del castell

Principalment, les intervencions arqueològiques realitzades durant l'any 2024 es van focalitzar en les cinc torres de defensa del recinte emmurallat del castell. En el context d'aquestes actuacions, el primer que es portà a terme va ser intentar definir la seva planta real, ja que si bé és cert que aquestes eren força reconeixibles abans d'iniciar els treballs, algunes d'elles, i degut al seu estat de conservació, no s'acabaven de distingir completament. En total, la muralla del castell de l'Albiol compta amb una torre de planta circular, tres bestorres de planta quadrangular i una bestorre de planta pentagonal i, com veurem, caldria pensar que totes elles formen part

d'un mateix projecte constructiu i que foren bastides en relació a l'emmurallament d'època baix medieval.

De fet, són un tipus de torres de flanqueig ben present en un bon grapat de fortificacions, viles i ciutats d'aquest període i només per citar alguns dels exemples més pròxims podríem fer menció al recinte emmurallat de Montblanc (VILA, 2022). Tanmateix, un dels elements que més hauria condicionat el desenvolupament defensiu d'aquest castell és la topografia irregular de la mola de l'Albiol i les distintes torres es bastiren aprofitant aquells espadats rocosos que sobresortien més del seu perímetre i, per tant, amb una superfície constructiva força limitada. Això podria arribar a explicar el perquè aquestes mateixes bestorres presenten petites variacions formals entre elles. A més, pensem que també podria arribar a ser del tot plausible que l'elecció d'un tipus de planta o altre és degué a factors poliorcètics i és evident que la ubicació que ocupen aquestes torres no és casual i flanquegen tot el perímetre del castell. De totes maneres, i com s'observa en planta, aquestes no es bastiren escalonadament i la distància entre una torre i una altra varia a causa de la topografia de la mola de l'Albiol.

Plànol amb indicació de les torres de flanqueig de la muralla del castell

Tanmateix, i un cop s'efectuaren aquests treballs més superficials s'excavaren quatre de les cinc torres que conformen aquest conjunt fortificat: la bestorre de l'angle nord-oriental (I), la torre circular, la bestorre de l'angle sud-occidental (II) i la bestorre del tram lateral de la banda occidental (III). Com tot seguit començarem a explicar, i de manera realment interessant, aquestes actuacions han proporcionat un seguit de dades que no només ens permetrien fer una primera aproximació a les característiques constructives, funcionals i cronològiques d'aquestes torres, sinó que aquestes mateixes dades també podrien ser extrapolables a la resta del recinte emmurallat o, almenys, en part. D'entrada, i com ja hem anat avançant al llarg d'aquesta treball, cal situar la seva construcció ençà el segle XIII, però també cal fer esment a que gairebé totes elles presentarien diversos moments d'ús entre la baixa edat mitjana i l'època contemporània. Una llarga seqüència cronològica d'ocupació que es podria posar en relació als principals esdeveniments bèl·lics que es reconeixen a nivell històric del castell, sigui per la informació proporcionada per la documentació d'arxiu o per l'obtinguda a partir de les excavacions arqueològiques: la Guerra Civil Catalana (1462-1472), la Guerra dels Segadors (1640-1652), les Guerres Carlines (1853-1876) o, fins i tot, l'última Guerra Civil Espanyola (1936-1939).

- La Bestorre I

Aquesta construcció defensiva flanqueja l'extrem nord-est del recinte emmurallat del castell de l'Albiol i sobresurt uns 2.8 m de la línia de muralla. Es conserva en una alçada d'uns 5 m i presenta una planta de tendència quadrangular de 4.40 m de llarg per 4.15 m d'ample, amb superfície interior d'uns 6 m². Constructivament, és defineix a partir d'uns murs de maçoneria de pedra i morter de calç, d'1 m de gruix, amb les cantonades reforçades amb carreus de pedra (UM 26, 27 i 28).⁹ A més, també s'observa com els extrems dels dos murs laterals estarien reforçats amb carreus, constituint una mena de brancals d'entrada. Malauradament, l'anàlisi arquitectònic d'aquesta construcció es va realitzar després de la seva consolidació parcial i, en gran mesura, això ens ha privat de reconèixer bé el seu aparell constructiu, el qual es troba completament desdibuixat en l'actualitat. Tot i això, en alguns punts de l'exterior i interior de l'edificació, encara s'insinuen força bé les distintes tongades constructives amb les que fou erigida, i com aquestes es van aixecant en trams d'uns 90-100 cm.

A més, i com veurem d'una forma més clara en parlar de la Bestorre III, caldria pensar que es

⁹ Constructivament els 3 murs es troben travats entre ells i tots corresponen a un mateix moment constructiu.

podrien haver emprat bastides perimetrals per alçar la part superior d'aquesta construcció, tal i com s'evidencia en un dels seus angles. Aquí s'identifiquen dos petits encaixos rectangulars, d'uns 10 cm d'ample i 20 cm d'alçada, posicionats ambdós a la mateixa alçada, i mentre que el primer travessaria tot el mur frontal de l'edificació (EB-1) el segon només s'encastaria parcialment en el mur lateral (EB-2).

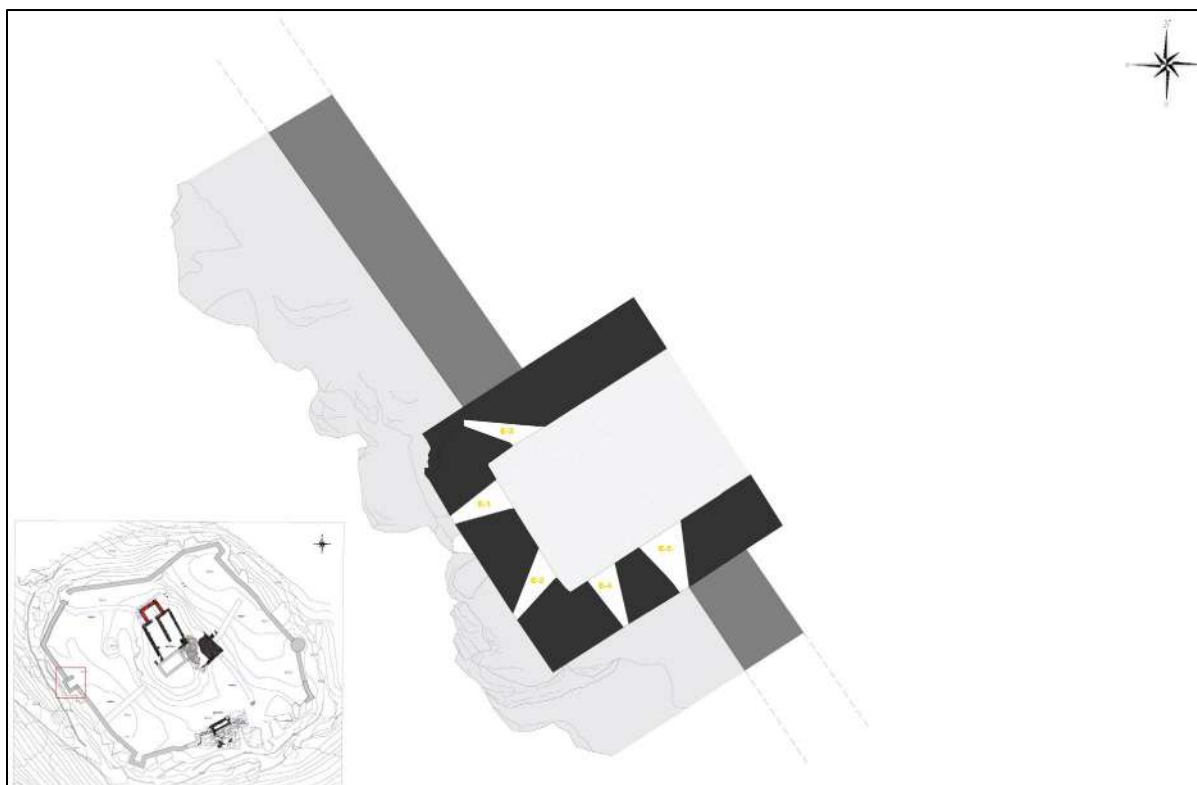

Imatge exterior de la Bestorre I, amb indicació dels dos encaixos de la bastida perimetral

A nivell poliorcètic, aquesta bestorre estria equipada amb diverses espitlleres que donarien cobertura defensiva a tot l'angle nord-oriental del recinte emmurallat: dues es situen en el mur frontal de la construcció (E-1 i 2), una tercera se ubicaria en el mur nord occidental (E-3) i una quarta se situaria en el mur sud-oriental (E-4).

Totes elles es troben posicionades a la mateixa alçada, a uns 50 cm del nivell de circulació original, i s'observa força bé com es construeixen tenint en compte unes necessitats visuals molt concretes, tot aplicant-se diferents solucions constructives que motivaria que totes elles tinguin una morfologia un mica diferent, més ample o estreta segons l'espitllera a la que es pugui fer referència. De totes maneres, no voldríem deixar de fer esment a una cinquena sagetera (E-5). Aquesta, que és d'especial interès per la comprensió global del sistema defensiu del castell, s'hauria d'haver projectat constructivament tenint en compte tant la bestorre com la muralla que protegeix el flanc septentrional de la mola, ja que aquesta restaria integrada entre ambdós elements. En certa manera, això demostraria que constructivament els dos elements

serien del tot coetanis, malgrat que la muralla sembla recolzar-se constructivament a la torre.

Planta de la bestorre amb situació de les espitlleres

Per acabar amb aquesta part més constructiva, només dir que en distints punts de l'interior de la bestorre es conservava, més o menys disgregat, un arrebossat de morter de calç de tonalitat blanquinosa que caldria pensar que és l'original de l'obra (A-01). Aquest, que s'inicia a la cota del primer nivell de circulació, també revesteix de forma uniforme l'interior de l'espitlleres.

A més, tota aquesta informació de tipus arquitectònic i constructiu es complementa amb les dades estratigràfiques obtingudes en el context de les darreres intervencions arqueològiques. En aquest cas, els treballs arqueològics s'iniciaren amb l'excavació de l'enderroc que amortitzava l'interior d'aquesta torre i que, de forma general, es situava per sobre de la línia de les espitlleres (UE 1001). Per sota d'aquest primer nivell, s'identificava un nivell de regularització format per un estrat de terres de matriu argilosa, de tonalitat vermellosa, d'uns 50 cm de gruix i força horitzontal a la seva superfície (UE 1002). Es tractava d'un estrat molt net pel que fa a la seva composició, ja que en bona part es tractava d'argiles naturals abocades que, molt probablement, s'haurien extret de la pròpia mola. Aquesta composició sedimentològica ha fet que el material arqueològic sigui pràcticament inexistent, amb la dificultat que això comporta alhora de poder establir una datació clara. Si bé, caldria situar-lo a

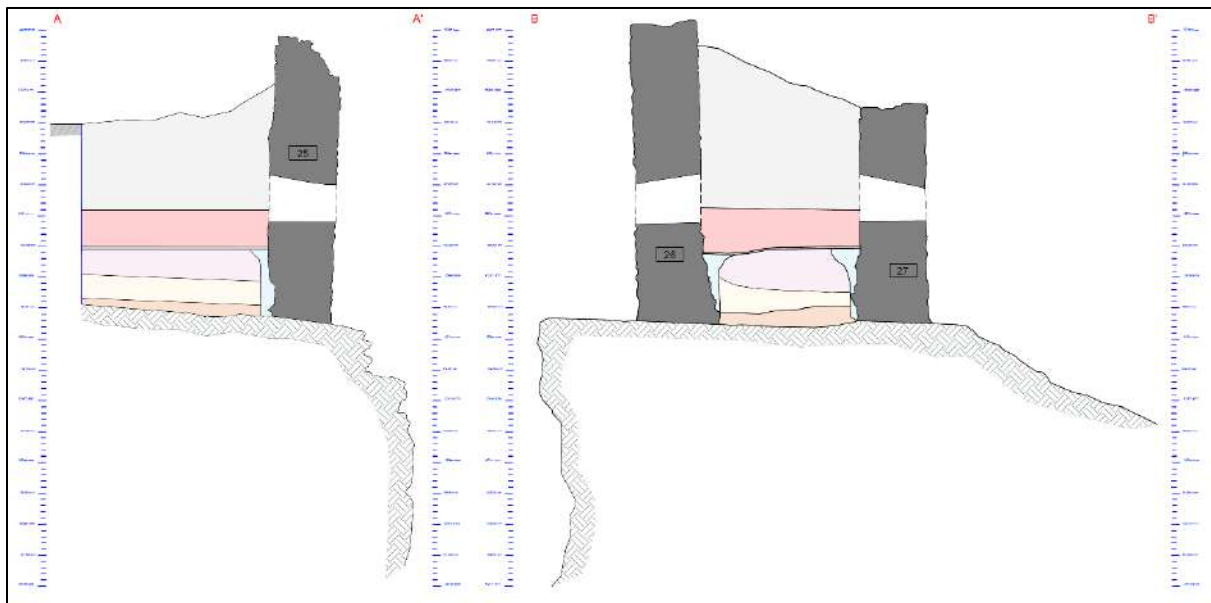
partir del segle XIII a partir de la recuperació d'uns pocs fragments de ceràmica comuna vidriada. Així mateix, davant del mur frontal de la bestorre, aquest estrat es trobava barrejat amb pedres de diferent mida que no es localitzaven a la resta de l'espai interior. A més d'això, en el context d'aquesta adequació, també s'hauria recrescut la solera de les espitlleres a partir de la col·locació de diverses falques de pedra i les mateixes argiles que reomplien la resta del espai. De forma realment interessant, el que voldríem destacar d'aquest reompliment de terres és que s'hauria apujat intencionadament uns 50-60 cm la cota de circulació original de la torre de tal manera que les sageteres quedaven a peu pla. Així, l'única manera en que es podia haver disparat un projectil hauria estat estirat. Tal vegada, i encara que només és un supòsit, el que es podria haver cercat amb aquesta reforma de l'interior de la torre hauria estat adequar-la a l'ús de les armes de foc. Per tant, en un moment que podríem situar a partir del segle XIV.

El nivell d'argiles ue 1002

El nivell de circulació original de la bestorre, que s'identificava amb una capa de morter de calç, és situava a uns 50 cm per sota de les espitlleres (UE 1004). Just per sobre, i només en alguns punts, es conservava un petit estrat d'amortització format per terres de matriu argilosa de tonalitat ocre, d'uns pocs centímetres de gruix, en el qual es van poder recuperar alguns fragments de morter de calç amb marques d'encanyissat (UE 1003). Les espitlleres, i un cop es van extreure les falques a les què fèiem referència suara, es podia observar com tota la seva base conservava un arrebossat de morter de calç molt similar al que preserva al terra i a les parets del edifici. A partir del nivell de calç, caldria considerar tota la seqüència estratigràfica

anterior a la construcció de la bestorre, ja que aquesta apareixia retallada per la rasa constructiva de les parets (UE 1007).¹⁰ El seu rebliment es composava de terres de tonalitat marró barrejades amb pedres petites i morter de calç disgregat (UE 1008). El poc, però representatiu material arqueològic recuperat en aquest darrer nivell permet datar la construcció d'aquesta edificació a partir de finals del segle XIII. Es tracta d'un petit conjunt ceràmic caracteritzat tipològicament per diversos fragments d'olles de producció comuna i coccio reduïda que s'acompanyen d'uns pocs exemplars de ceràmica comuna vidrada, i on destacaria l'absència total de produccions en verd i manganès, ceràmiques ben comunes a partir del segle XIV.¹¹

Seccions de la bestorre I

Per sota del nivell d'ús original de la torre, es documentava un primer paquet de terres barrejades amb esquerdills, d'uns 50-70 cm de potència, de força compactació (UE 1005). Aquest, al seu torn, cobria un nivell de terres sorrenques molt fines, de color marró gris, barrejades amb carbonets i d'uns 30-40 cm de gruix (UE 1006). En aquest darrer estrat es va poder recuperar un conjunt ceràmic força interessant i que tipològicament resta representat per diverses produccions comunes de coccio reduïda, majoritàriament olles de cuina, que es podria datar entre els segles XII i XIII.

Per últim, i cobrint la roca, es conservava un darrer nivell de terres cendroses, amb restes de

¹⁰ Més que la tradicional rasa constructiva, sembla que els murs s'encastaren contra el terreny des de la part exterior. Això no vol dir, que no s'adequés constructivament l'espai i es poguessin haver retocat els perfils estratigràfic preexistents. Per això la rasa només era visible des de l'interior de la construcció.

¹¹ Així doncs, pensem que es tracta d'un conjunt que s'assimilaria força alguns contextos ceràmics apareguts a la ciutat de Tarragona com podria ser el de l'excavació del solar 10 de la Rambla Vella (MACÍAS *et alii*, 1997).

troncs carbonitzats que, tal vegada, podria correspondre a un nivell d'incendi (UE 1009). Aquí, cal preguntar-se quin seria l'origen d'aquests darrers estrats, sí correspondrien a nivells de llarga formació sedimentològica o, al contrari, correspondrien més amb nivells de regularització, amortització o circulació previs a la creació del recinte emmurallat.

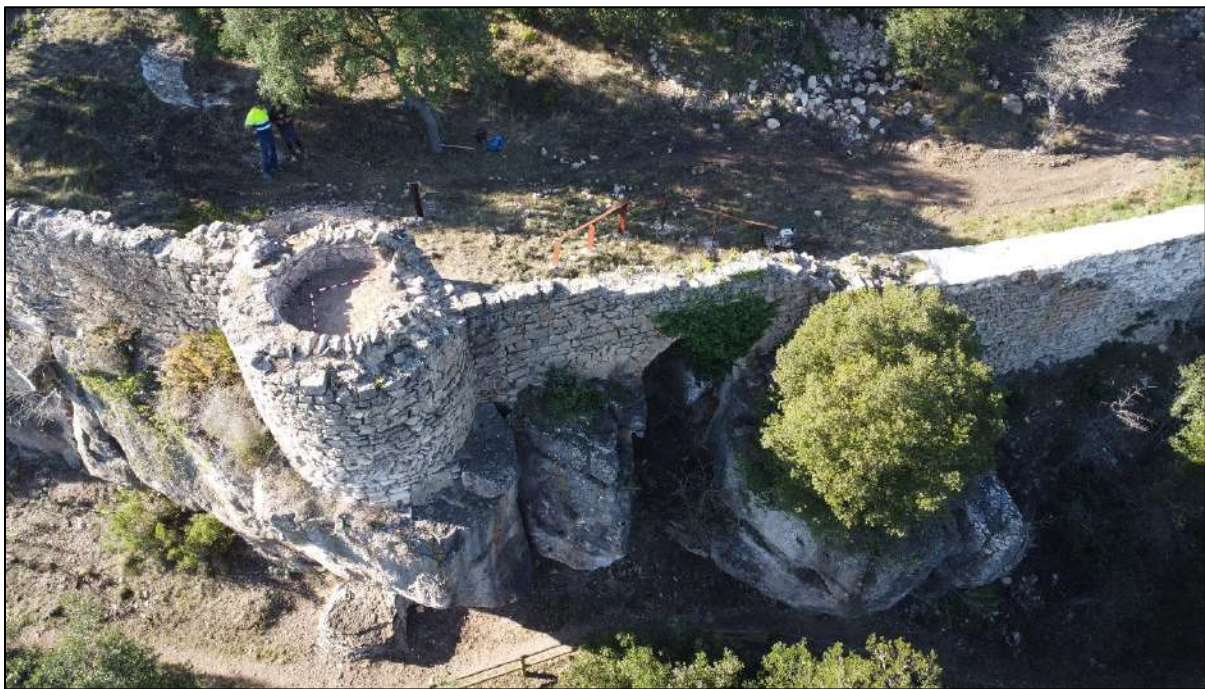
El nivell de cendres i troncs carbonitzats localitzats al fons de l'excavació

Imatge de la bestorre de l'angle nord-oriental un cop finalitzats els treballs d'excavació

- La Torre Circular

Aquesta torre se situa a la banda oriental del recinte emmurallat i ha estat analitzada, amb més o menys detall, per part de la majoria d'investigadors que ens precedeixen. Correspon a una edificació de planta circular, de 4 m de diàmetre exterior, definida a partir d'un mur anular de maçoneria de pedra i morter de calç, d'uns 90 cm de gruix (UM 30). Es conserva en gairebé 4 m d'alçada, i s'havia defensat que podria tractar-se d'una construcció que, en origen, s'hauria d'enquadrar vers la fase feudal del conjunt castral, entorn els segles XI-XII (MARTÍ, 2017). I si bé era una proposta cronològica que nosaltres també contemplàvem abans d'intervenir-hi arqueològicament, la excavació realitzada al seu interior permet descartar aquesta proposta i ara es pot situar la seva construcció en un context més tardà, a partir de finals del segle XIII o la primera meitat del segle XIV. En aquest sentit, voldríem anticipar que els treballs arqueològics no només han servit per ajudar a precisar en quin moment es deuria d'haver porat a terme la construcció d'aquesta torre, sinó que també, i d'una manera realment interessant, han permès aproximar-se a la manera en què fou edificada. D'aquesta manera, i malgrat el que s'havia proposat fins ara, aquesta torre de flanqueig formaria part del mateix projecte constructiu que la resta del recinte emmurallat del castell de l'Albiol. Anem a veure-ho.

Imatge aèria de la torre circular

Si ens fixem en detall, les característiques arquitectòniques d'aquest edifici no difereixen gaire a les que es poden observar a la resta del recinte emmurallat i s'aprecia un aparell de pedres, de formes poc o molt irregular, col·locades en filades, amb un tram inferior ben visible en *opus*

spicatum.¹² Precisament, és a la fonamentació de la torre on s'observen unes primeres fileres constructives que regularitzen el desnivell de la roca, ja que totes elles presenten una certa inclinació que no es corregeix fins l'alçada del tram d'*opus spicatum*. A partir d'aquí, les filades van guanyant horitzontalitat i es distingeixen força bé les distintes tongades constructives amb les què fou bastida la torre i com aquestes es van aixecant en trams d'uns 80-100 cm.

Alçat fotogramètric de l'exterior de la torre circular

Alçat fotogramètric de la muralla amb diferenciació cromàtica de les tongades constructives de la torre circular
A més a més, s'ha pogut evidenciar com, sovint, aquestes tongades constructives coincideixen

¹² Certament, és gairebé l'única estructura que consta d'un aparell d'*opus spicatum* de tot el conjunt castral. Aquí es pot intuir amb certa precisió com aquest tram respon a una filera de regularització de la fonamentació de la torre. No obstant, no seria a l'únic sector de la construcció en la que s'utilitza aquest tipus d'aparell i a l'interior també es detecten alguns segments.

amb els canvis estratigràfics detectats en l'interior de la torre. Curiosament, és entre un i altre nivell estratigràfic on distingeix força bé una rebava de morter de calç en el parament del mur que, al seu torn, marca l'inici o el final d'aquestes tongades constructives. Així doncs, caldria pensar que a mesura que s'anava aixecant la paret de l'edifici també s'aniria reomplint amb terres el seu espai interior, a mode de plataforma constructiva. En aquest sentit, pensem que la gran quantitat d'esquerdills de pedra que s'identifica en els nivells de rebliment de l'interior de la torre ha de provenir del propi rebuig constructiu fruit del desbastament de les pedres utilitzades en la construcció (UE 1022, 1023 i 1025). En relació això, cal afegir que el parament interior de la torre no disposa d'un acabat pròpiament dit i no s'observa cap mena d'arrebossat o revestiment que faci pensar en un espai útil. Al contrari, cal creure que gran part de l'estructura conservada seria massissa i que correspondria a la fonamentació de la torre. Només, i a partir de l'últim tram de pany conservat, es podria començar a intuir l'existència d'una primera planta. Justament, i malgrat coincideixi amb la cota d'arrasament de la torre, les darreres filades de l'estructura mostren un aparell un xic més regular que al que es pot observar a la part inferior de l'estructura. A més, un altre punt a tenir en compte sobre la correcta interpretació d'aquesta construcció, o almenys de la seva part conservada, és l'absència de qualsevol tipus d'obertura o estructura, tal i com podrien ser les múltiples espitlleres que es documenten a la resta del conjunt emmurallat.

El parament interior de la torre, amb indicació de les rebaves de morter de calç

Altament, i deixant una mica de banda aquesta part més constructiva que venim desenvolupant

al llarg de les línies precedents, a nivell més interpretatiu caldria preguntar-se perquè la part inferior de la torre seria massissa i pensem que, en gran mesura, caldria anar a buscar l'explicació en l'alçada original que podria haver tingut, segurament bastant superior a la que avui dia es conserva. Només així s'entendria la necessitat de crear una fonamentació tant sòlida i, certament, no hauria de ser casual la posició que ocupa aquesta torre dins el conjunt castral, ja que des d'aquest punt s'obté un domini visual preferent sobre l'Alt Camp i de la serra del Montmell-Marmellar.

Visió de l'entorn geogràfic des de la torre circular

La seqüència estratigrafia de l'interior de la torre s'inicia amb un nivell d'amortització format per una capa de terres de tonalitat marronosa, pedres menudes i gravetes, i es podia observar bastant bé com aquest s'hauria anat degradant i esllavissant cap a l'exterior de l'estructura amb el pas del temps. Així, mentre que a la meitat interior de la torre aquest nivell es preservava en uns 70 cm de gruix, a la meitat exterior, més exposada a les vicissituds del pas del temps, només es preservava en uns 15 cm (UE 1021). Per sota d'aquest primer estrat es documentava un reompliment de terres de tonalitat marró-vermellosa, barrejades amb uns pocs blocs de pedra de mida petita i mitjana (UE 1022). Tenia una potència estratigràfica de poc més d'1 m i cobria un segon nivell de reompliment format per terres de matriu sorrenca de tonalitat ocre que es barrejaven amb una gran quantitat d'esquerdills de pedra (UE 1023). En aquest cas, el gruix d'aquest estrat era una mica inferior a l'anterior, entorn als 80 cm de potència, i a la seva superfície es va poder identificar un petit forat circular que, sorprenentment, es trobava

completament buit de sediment (UE 1024). Es situava just al centre de l'espai interior de la torre, amidava uns 20 cm de diàmetre i podria correspondre un puntal de fusta emprat en la construcció de l'edifici.¹³ En certa manera, el fet de no haver pogut detectar cap tipus de resta orgànica al seu interior podria estar evidenciant que aquest s'hauria extret d'antic, un cop avançada o finalitzada la construcció. En aquest sentit, i si la nostra hipòtesi arriba a ser correcte, i gran part de l'estratigrafia de l'interior de la torre correspon a nivells de reompliment i regularització vinculats al moment de construcció de la torre, el que veritablement es documenta és la negativa que s'hauria creat al extreure aquest element de fusta més que un encaix que retalla l'estratigrafia des d'aquest punt. D'aquesta manera, haurien estat els mateixos nivells de reompliment els que haurien colgant i fixant el puntal a mesura que s'avançava la construcció.

Imatge general de la ue 1023 amb el forat de pal central

El següent nivell de reompliment que es documenta a l'interior de la torre no es diferenciava gaire dels anteriors i també corresponia a una capa de terres sorrenques de tonalitats marronoses barrejades amb restes morter de calç, pedres petites i una gran quantitat d'esquerdills de pedra (UE 1025). En aquest cas, de només 40 cm de potència estratigràfica. La seva excavació va

¹³ Gran part de l'estratigrafia de l'interior de la torre era molt poc ferma a causa de la gran presència de pedres petites i esquerdills que, sovint, feia que els estrats s'erosionessin a mesura que anàvem excavant i, malauradament, aquest forat va quedar colgat per les mateixes pedres que formaven els estrats i no vam ser capaços de tornar a identificar-lo a un cota inferior. Si bé es va poder documentar en uns 40 cm de profunditat.

deixar al descobert una mena de massissat de pedres i morter de calç localitzat al terç interior de la torre (UM 31). Es tracta d'una estructura que no es troba absenta de problemàtica interpretativa i, certament, podrien ser diverses les seves lectures arqueològiques i funcionals que se li podrien arribar a atorgar. Bàsicament, aquest massissat de pedres i morter de calç corresponia a una filera d'*opus spicatum*, d'uns 40 cm de gruix, per sobre la qual, i d'una forma clara, arrancaria una de les tongades constructives de la torre. Evidentment, existeix una relació constructiva d'anterioritat i posterioritat entre un i altre element, però caldria pensar que són, més o menys, coetanis entre ells. En aquest sentit, i almenys a nivell visual, el morter de calç emprat en ambdós elements semblava força similar, si no el mateix. I si bé és cert que no disposem d'una interpretació definitiva, potser, el que caldria veure és un replanteig de l'obra original més que una construcció d'una fase cronològica anterior i, en part, és possible que es tracti de la fonamentació de la muralla, tal i com s'evidencia a vista de dron. Precisament, la torre acabaria fent de punt d'intersecció entre els dos segments de muralla que tanquen aquesta banda oriental de la mola de l'Albiol.¹⁴ Tanmateix, l'espai existent entre el mur de la torre i l'estructura anterior, es trobava reblert per un nivell de terres argiloses de tonalitat vermellosa barrejades amb pedres petites i morter de calç desfet, i tenia uns 30-40 cm de gruix estratigràfic (UE 1026).

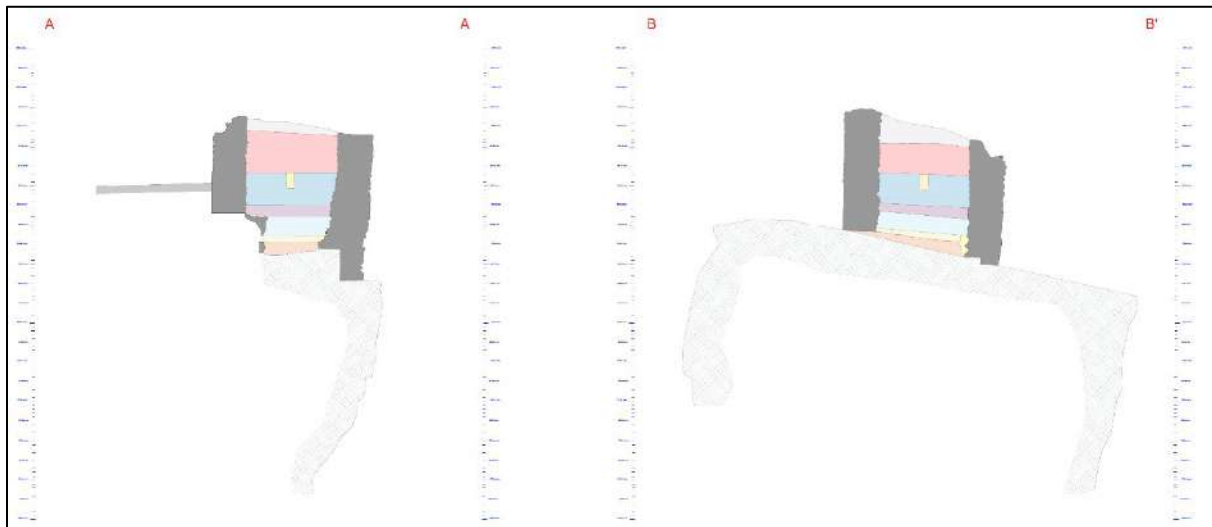

Imatge del massissat de pedres i morter de calç

Analitzant d'una manera conjunta el material arqueològic recuperat en aquests nivells de

¹⁴ Esperem que futures intervencions arqueològiques puguin acabar de resoldre els dubtes que ara resten oberts entorn aquesta estructura i seria interessant comprovar si aquesta és documenta a la part interior del recinte.

reompliment de l'interior de la torre, podríem dir que majoritàriament està conformat per produccions ceràmiques de coccio reduïda, bàsicament olles de coccio, però en els que també hi és present un nodrit grup de produccions vidrades, olles i gerres d'emmagatzematge, cassoles i gibrells i, únicament s'ha pogut identificar un fragment de plat en verd i manganès.¹⁵ Així doncs, caldria datar aquest context ceràmic a cavall entre finals del segle XIII i la primera meitat del segle XIV. Per tant, caldria situar la construcció d'aquesta torre a partir d'aquests moments.¹⁶

Seccions de l'estratigrafia interior de la torre circular

De totes maneres, l'excavació de l'interior de la torre no finalitzava en aquest punt i encara es conservaven uns 50 cm d'estratigrafia. Això sí, a partir d'aquest darrer nivell caldria considerar tota l'estratigrafia prèvia al bastiment de l'edifici ja que es començava a intuir la seva rasa constructiva (UE 1027).¹⁷ Aquesta es trobava reblerta per un nivell de terres molt soltes barrejades amb morter de calç desfet i pedres menudes i únicament es va poder recuperar un fragment de ceràmica reduïda informe que no permet fer cap precisió cronològica, més enllà d'una datació genèrica d'època medieval (UE 1028).

El primer estrat que es trobava tallat per la rasa constructiva de la torre corresponia a un petit

¹⁵ Aquest conjunt ceràmic s'assimilaria a altres contextos ceràmics analitzats a la ciutat de Tarragona com podria ser els apareguts al Solar núm 10 de la Rambla Vella (MACÍAS *et alii*, 1997).

¹⁶ Encara que sigui de forma indirecta, a favor d'aquesta cronologia tardana, disposem d'un altre element que podria enquadrar-se a la perfecció amb aquesta proposta cronològica. Es tracta de l'arc apuntat visible a la fonamentació de la muralla, situat a poc metres de la torre i que, segurament, es construí per salvar arquitectònicament una escletxa de de la roca, alhora que podria haver tingut funcions de desguàs.

¹⁷ Amb tot, voldríem deixar oberta la possibilitat a que es tractessin d'uns primers nivells de regularització realitzats en el context de erecció del recinte emmurallat del castell més que a una estratigrafia cronològicament anterior. En aquest sentit, en la UE 1029, encara es van poder recuperar alguns fragments de ceràmica vidrada, similar a la documentada en els estrats superior. Si bé, no podríem descartar de que es tractés de contaminacions.

nivell de terres sorrenques de tonalitat marronosa barrejades amb pedres petites i nòduls de calç, i tenia un gruix d'uns 10-20 cm com a màxim (UE 1029). Aquest estrat amortitzava o cobria una estructura de pedres situades just per sota del mur d'*opus spicatum* (UM 32). Es tractava d'una renglera de pedres petites i mitjanes, col·locades en sec, que només va poder ser observada molt parcialment. Tot i això, semblava evidenciar-se com aquesta cobria i reomplia una escletxa de la roca i, tal vegada, corresponia a alguna mena d'estructura de regularització del terreny prèvia a la construcció del recinte emmurallat. De totes formes, sense gaires més opcions interpretatives, el més lògic seria pensar que correspondria a un muret anterior al bastiment de la torre. Finalment, i en relació a aquesta darrera estructura, es documentava una capa de terres argiloses de color vermellós, d'entre 15 i 30 cm de potència estratigràfica, que es situava ja per sobre de la roca (UE 1030). A més, si restava algun dubte sobre la seva anterioritat respecte a la construcció de la torre, es va poder observar com aquest nivell s'endinsava per sota del mur de la construcció per una de les seves bandes. Malauradament, no es va poder recuperar cap tipus de material arqueològic que ens permetés datar aquest darrer nivell estratigràfic.

Estructura de pedres identificada per sota el mur d'*opus spicatum*

Per últim, no voldríem deixar d'insistir en la necessitat de realitzar un estudi arquitectònic complet que integri les torres de flanqueig i els diferents segments de muralla, ja que en aquest sentit, sembla evidenciar-se com les tongades constructives de la torre circular coincideixen en bona part amb els de la muralla.

Imatge de la torre circular un cop es van finalitzar els treballs arqueològics

- La Bestorre II

Aquesta bestorre flanqueja l'extrem sud-oest del recinte emmurallat i és la que protegeix el portal d'accés al castell. Sobresurt uns 3 m de la línia de muralla i el seu estat de conservació és força irregular a causa del fort espoli al qual hauria estat sotmesa al llarg del temps, amb una gran perduda volumètrica que fa que actualment només un dels seus costats es conservi en una alçada superior als 3 m. Presenta una planta de tendència rectangular, de 4.5 m de llarg per 4.3 d'ample, i disposa d'una superfície interior d'uns 10 m². Constructivament és defineix a partir d'uns murs de maçoneria de pedra i morter de calç, de poc més d'1 m d'ample (UM 33, 34 i 35).¹⁸ En aquest cas, i a diferència del que succeeix amb la resta de les bestorres del recinte emmurallat, des de l'exterior sembla evidenciar-se com el tancament oriental d'aquesta torre i la muralla es traven constructivament entre ells.

Atès el seu estat de preservació, és lògic suposar que l'estratigrafia que es conservava a l'interior d'aquesta estructura era més aviat exigua, alhora que de formació recent. En aquest sentit, i avançant una mica els resultats de la intervenció arqueològica, es podria arribar a suposar un ús recurrent d'aquesta torre fins a la primera meitat del segle passat. Motiu pel qual, i més enllà del sòl de circulació original de la torre, no s'ha detectat cap altre nivell anterior al

¹⁸ Constructivament els 3 murs es troben travats entre ells i tots corresponen a un mateix moment constructiu.

segle XX. A més, sorprèn el fet que no s'hagi pogut documentar cap mena enderroc que, per les característiques arquitectòniques originals de la construcció, hauria d'haver estat prou significatiu. Així, una de les primeres coses que ens podríem plantejar seria quin era el seu l'estat de conservació en aquest context històric tan tardà: encara es mantindria dempeus? O, al contrari, ja es trobaria ensorrada i mig espoliada?

Vista exterior de la torre de l'angle sud-occidental amb les cantonades completament descarnades

Sigui com sigui, el que voldríem esmentar des d'un primer moment és que aquesta construcció podria haver estat emprada per darrera vegada en el context de l'últim Guerra Civil Espanyola (1936-1939). Moment, en que hauríem de creure que s'hauria adequat el seu interior, tal i com succeeix amb alguna altra torre del conjunt. A partir d'aquí, i fins a dia d'avui, només podem imaginar una sèrie de circumstàncies que haurien provocat el col·lapse definitiu de l'estructura.

Els treballs arqueològics realitzats a l'interior d'aquesta torre es van iniciar amb l'excavació d'un nivell d'amortització que s'estenia en pendent des de l'exterior de l'edifici cap a l'interior (UE 1041). Era format per una munió de pedres de diferent tipus i mida, barrejades amb una gran quantitat de terres orgàniques i tenia una potència estratigràfica d'entre 20 i 60 cm de gruix. Per sota d'aquest primer nivell es va poder identificar una capa de morter de calç que, tal i com s'ha pogut documentar en la resta de les bestorres del conjunt, corresponia al nivell

de circulació original de la torre (UE 1044).¹⁹ En aquest cas, però, és possible que també hagués funcionat com a nivell d'ús en època contemporània o, almenys, això ens indica el material arqueològic recuperat en els nivells d'amortització. A nivell estructural, just per sobre el nivell d'ús de la bestorre, es va poder identificar una mena de graó obrat amb pedres reutilitzades (UM 36). Aquesta estructura, de factura constructiva simple, s'adossava al tancament oriental de la construcció i es situava sota de l'única espitllera que es conserva en edificació i amb la què tindria una clara relació funcional (E-01). Certament, aquesta sagetera resta a una alçada bastant elevada que no permetria disparar d'una forma còmoda des del nivell original de circulació de la torre i per aquest motiu es va fer necessària la construcció d'una petita plataforma. El què no queda gens clar és si s'hauria de considerar una estructura d'època medieval o contemporània.

L'interior de la torre després d'una primera neteja superficial

De totes formes, i uns dels motius principals que ens porten a pensar que l'interior de la torre hauria estat adequat en època recent, és el fet que a l'exterior es conserva un seguit d'estratigrafia que mostrava una composició sedimentaria molt més compacta que la que es localitzava a l'interior.²⁰ Aquí es documentava un nivell de terres argiloses de tonalitat vermellosa barrejades amb morter de calç desfet que, de forma general es lliurava als laterals de la bestorre i a la muralla (UE 1045). A més, just a la zona de l'entrada del edifici es preservaven un seguit de blocs de pedra amb pegots de morter de calç adherits que, tal vegada, correspondrien a les restes d'un enderroc antic. Aparentment, aquests darrers nivells es situaven

¹⁹ Motiu pel qual és decidí conservar. Per tant, l'excavació de la torre finalitzà en aquest punt.

²⁰ Aquí només s'excavà el nivell d'amortització ue 1041, deixant *in situ* la resta d'estratigrafia.

per sobre del nivell de morter de calç (UE 1044). Per tant, podrien correspondre a una amortització prèvia a la d'època contemporània.

Finalment, només dir que la major part del material arqueològic recuperat en el context d'aquesta intervenció prové de la ue 1041 i es compon per diferents fragments de ceràmica comuna vidriada de producció contemporània. Essent la ceràmica medieval del tot residual.

Imatge aèria de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació

- La Bestorre III

Aquesta construcció defensiva flanqueja els límits occidentals de la mola de l'Albiol i, conjuntament amb la bestorre de l'angle nord-oriental, és una de les torres millors preservades de tot del recinte emmurallat, amb una alçada que es situa entorn els 5 m. Això ha permès analitzar amb cert grau de detall les seves característiques arquitectòniques i funcionals, i més que qualsevol altre edificació, aquesta bestorre és la que ens permetria imaginar-nos com hauria estat l'aparença original d'aquestes estructures. Es tracta d'una construcció de planta quadrangular de 4.3 m de costat i la seva superfície interior és d'uns 8 m². Es defineix a partir d'unes parets de maçoneria de pedra i morter de calç, d'1 m de gruix, amb les cantonades reforçades amb carreus de pedra, alguns d'ells encoixinats (UM 37, 38 i 39).²¹

²¹ Constructivament els 3 murs es troben travats entre ells i tots corresponen a un mateix moment constructiu.

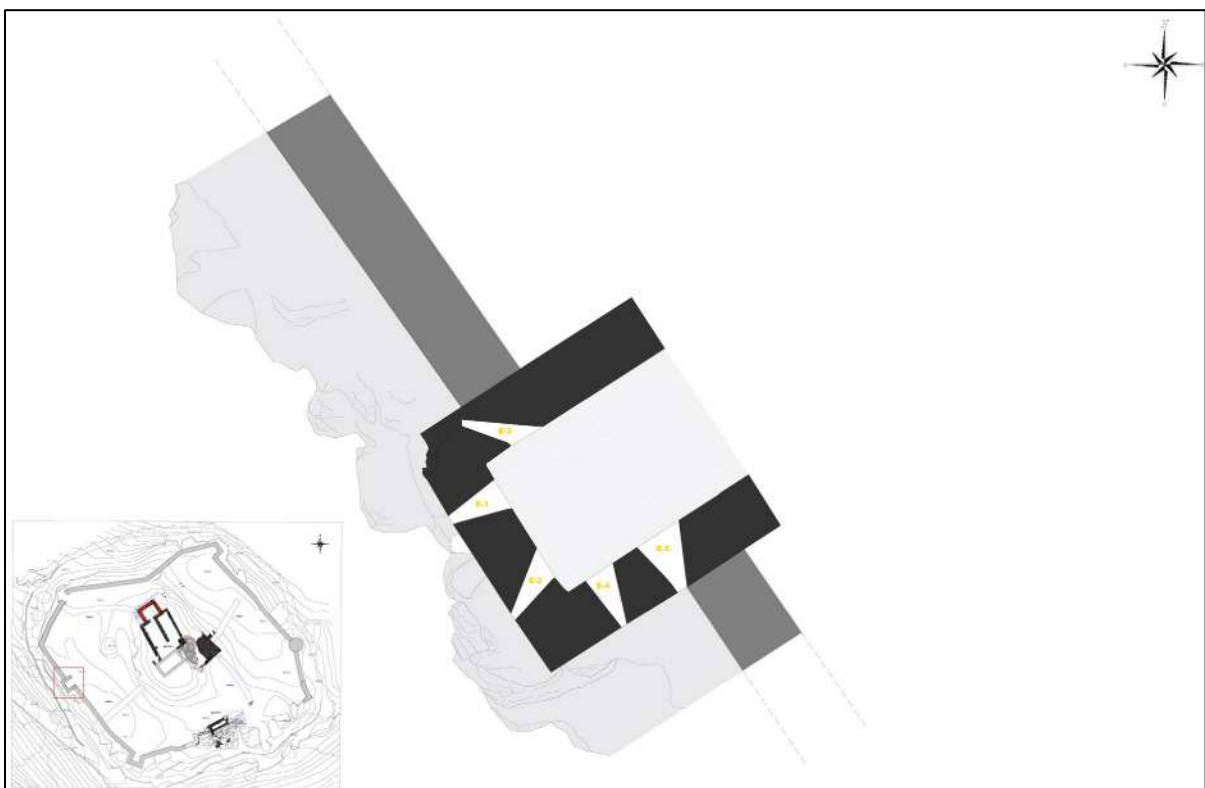
Edificada sobre un petit esperó de la mola, els dos segments de muralla que s'hi recolzen no segueixen el mateix eix horitzontal, motiu pel qual la torre sobresurt de la línia de muralla uns 2.8 m per un cantó i només 1.2 m per l'altre.

Imatge aèria de la bestorre

L'anàlisi arquitectònic d'aquesta construcció ha permès detectar diversos elements d'interès que ens apropen a les tècniques constructives emprades en la seva edificació. Primerament, i com em pogut observar en la resta de torres del recinte emmurallat, aquí també s'insinuen les distintes tongades constructives amb les que fou erigida, i com aquestes es van aixecant en trams d'uns 90-100 cm. A més, en aquest cas concret, també es podrien haver emprat bastides perimetral per aixecar la part superior de la construcció, tal i com s'evidencia en el mur frontal de la bestorre. Aquí s'identifiquen dos petits encaixos rectangulars, d'uns 10 d'ample i 20 cm d'alçada, situats paral·lelament un al costat de l'altre, i ambdós travessen l'amplada de la paret (EB-1 i 2). Tanmateix, a la part interna dels murs laterals construcció s'observen 8 orificis de morfologia irregular que, sens dubte, correspondrien als encaixos d'una coberta embigada a una sola vessant (O-1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 8). Aquests orificis es situen quatre a cada cantó de la construcció, i es trobarien enfrontats entre ells, prenen una posició simètrica en un i altre costat. Evidentment, no correspondria a la coberta original de la bestorre, sinó que aquesta s'hauria col·locat durant la darrera fase d'ocupació documentada, en el context de la Guerra Civil Espanyola.

Com la resta de bestorres del recinte emmurallat, aquesta també està equipada amb diverses espitlleres que donarien cobertura defensiva al sector: dues es situen en el mur frontal (E-1 i 2), dues més en el mur sud-oriental (E-3 i 4) i una darrera en el mur nord-occidental (E-5). Totes elles es troben posicionades a la mateixa alçada, a uns 50 cm del nivell de circulació original, i s'observa força bé com es construeixen tenint en compte unes necessitats poliorcètiques molt concretes, tot aplicant-se diferents solucions constructives que causa que totes elles tinguin una morfologia un mica diferent, més ample o estreta segons l'espitllera a la que es pugui fer referència. Curiosament, a l'extrem de les estructures es localitzen unes falques de pedra que redueixen la dimensió de la mira exterior.²²

Planta de la bestorre amb situació de les espitlleres

Per acabar amb aquesta part més constructiva, només dir que en distints punts de l'interior de la bestorre es conservava, més o menys disgregat, un arrebossat de morter de calç de tonalitat blanquinosa que caldria pensar que és l'original de l'obra (A-01). Aquest, que s'inicia a la cota del primer nivell de circulació es prolonga fins l'alçada de les espitlleres, tot revestint el seu interior. No obstant, a partir d'aquestes es visualitza un segon arrebossat de morter de calç de

²² Aquestes falques també havien estat identificades en la bestorre I, encara que en aquell cas no estaven lligades amb el morter de calç i, estratigràficament, formaven part del nivell de reompliment i regularització d'argiles vermelles.

tonalitat marró-blanquinós (A-2) que s'assimila força al conservat al pany de muralla d'aquesta banda del recinte emmurallat (UM 104) i al que ja havíem fet referència al explicar els treballs de la Rasa 3. De totes maneres, sense analítiques específiques que permetin comparar la composició d'ambdós revestiments és del tot impossible establir si són el mateix tipus de morter de calç o no. Tanmateix, i a nivell interpretatiu també existeixen dubtes sobre si cal considerar-los d'època medieval o d'època posterior, ja que en aquest sentit també es podrien haver aplicat durant algunes de les reocupacions del castell ocorregudes entre els segles XVII i el segle XX. El fet és que aquest arrebossat només s'ha pogut identificar en aquest cantó sud-occidental del recinte, precisament el que protegeix el camí que actualment puja des del poble de l'Albiol. A més, també és l'únic sector de la fortificació on s'ha pogut detectar una fase d'ocupació de la Guerra Civil i, per tant, podríem arribar a sospitar que aquest darrer revestiment de morter de calç podria haver-se aplicat en aquests moments. Tot efectuant petites reformes al conjunt.

Tota aquesta informació de tipus més arquitectònic o constructiu es complementa amb les dades estratigràfiques obtingudes en el context de les darreres intervencions arqueològiques i que han ajudat a precisar alguns dels aspectes que fins ara restaven més oberts, tal i com podria ser la cronologia d'aquestes construccions o la seva reutilització a llarg del temps. Confirmant-se, en aquest cas, i d'una manera fefaent, una darrera ocupació en el context de la darrera Guerra Civil Espanyola. Tanmateix, tampoc voldríem deixar de fer esment a la similitud estratigràfica que mostra aquesta bestorre amb l'angle nord-oriental i, en certa manera, això permetria confirmar que es tractava de construccions coetànies, amb una evolució arqueològica i històrica gairebé paral·lela. Anem a veure-ho.

La seqüència estratigràfica de l'interior d'aquesta construcció s'iniciava amb un nivell d'enderroc de molt poca consistència, d'uns 60 cm de potència estratigràfica, format per pedres menudes barrejades amb terres orgàniques (UE 1081). Aquesta amortització de l'interior de la torre ha pogut ser ben datada en el segle passat gràcies a la recuperació de tres bales de fusell fabricades a Txèquia l'any 1937, una d'elles encara sense disparar. Per tant, l'abandonament d'aquesta torre es pot situar força bé en el context de la Guerra Civil o de poc temps després. Constructivament, en aquests moments s'hauria tancat la banda interior de la bestorre amb la construcció d'un muret de pedres col·locades en sec (UM 40), alhora que s'hauria col·locat la coberta que abans explicàvem. A més, també ens hauríem d'imaginar que l'interior d'aquest espai s'hauria adequat en aquests moments i es probable que s'hi realitzés alguna mena de

rebaix que hauria afectat l'estratigrafia preexistent. En aquest sentit, per sota de l'enderroc es documentava un estrat força horitzontal, format per terres argiloses de tonalitat vermella, barrejades amb pedres petites i que, certament, actuava com a nivell de circulació durant aquest darrer període, però també en època medieval (UE 1082). Així doncs, i de forma similar al que s'observava en la bestorre de l'angle nord-oriental del recinte emmurallat, aquí també s'hauria apujat uns 50 cm la cota de circulació original de l'edifici, a la vegada que s'hauria reomplert amb les mateixes terres l'interior de les espitlleres, reduint intencionadament les seves dimensions que, ara, quedaven a peu pla.

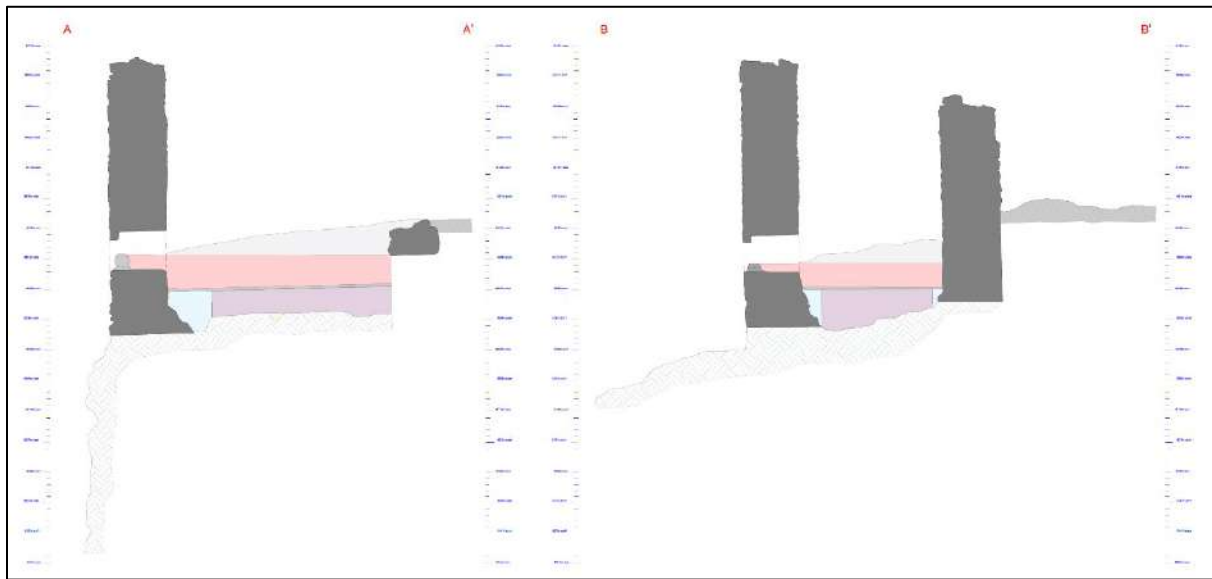
Respecte el material arqueològic recuperat en aquest darrer nivell, i malgrat existeixi la incertesa de fins a quin grau podria haver estat contaminat durant la fase contemporània, es podria situar força bé en un context baix medieval. Aquí, la majoria de fragments ceràmics corresponen a produccions comunes de cocció reduïda, si bé s'han individualitzat tres peces amb acabat vidrat que permetrien datar aquest petit context ceràmic entorn el segle XIV.

Com a la resta de bestorres que conformen el recinte emmurallat del castell, el nivell de circulació original de la construcció també corresponia a una capa de morter de calç endurit, força ben conservat i sense gaires evidències de concurrència (UE 1083). S'observa força bé com aquest es lliura a les parets de la torre, i com seria especialment abundant a les cantonades.

Nivell d'ús original i les espitlleres del mur frontal de la construcció.

A partir d'aquesta cota, cal considerar tota l'estratigrafia anterior a l'edificació de la bestorre, ja que es començava a insinuar la rasa de fonamentació dels murs (UE 1085). Aquesta, que només era visible des de l'interior de la construcció, era reblerta amb terres de tonalitats vermelloses, barrejades amb abundant restes de morter de calç i pedres petites (UE 1086). D'aquest estrat, es va poder recuperar un fragment de cassola amb un acabat exterior vidrat de tonalitat groguenca, amb restes de morter adherit i que es podria enquadrar cronològicament entorn al segle XIV, amb diversos paral·lels coneguts a la ciutat de Tarragona (MACÍAS *et alii*, 1997).

Seccions de la bestorre III

Bàsicament, per sota del nivell de circulació medieval, es detectava un nivell de terres molt endurides, de tonalitats marrons, que es trobava cobrint ja la roca (UE 1084). Tenia un gruix estratigràfic que oscil·lava entre els 20 i 60 cm a causa del desnivell natural que presenta la mola en aquest sector. Aquest estrat proporcionà un petit conjunt de ceràmica a mà, cuites en ambients oxido-reduïts i, sovint, amb acabats exteriors brunyits. S'identifiquen un mínim de 6 peces, entre els què hi destacaria un vas hemisfèric amb decoracions plàstiques de tipus mugró i que, provisionalment, datem vers el Neolític final i inicis del Calcolític (3500-2400 cal BC). A més, l'excavació d'aquest estrat va permetre identificar un forat de pal excavat a la roca (UE 1087). Tenia uns 30 cm de diàmetre i poc més de 20 cm de profunditat i es trobava reblert amb terres marronoses de poca compactació (UE 1088). Així, i encara que sigui succintament, no voldríem deixar de fer esment a que aquest no és l'únic punt on s'ha pogut detectar estratigrafia d'època prehistòrica i voldríem recordar que al fons de la rasa 3, i situada a pocs metres d'aquesta bestorre, també es conserven alguns nivells d'aquest període. Fins ara, són els dos

únics punts on s'han pogut evidenciar aquesta fase d'ocupació que, ara per ara, quedaria força ben delimitada en aquest sector més occidental de la Mola de l'Albiol.

Imatge de final de l'excavació amb la fonamentació de la bestorre a la vista i el forat de pal identificat

- La Bestorre IV

Aquesta bestorre protegeix l'extrem nord-occidental del recinte emmurallat i, malauradament, és la que es troba en pitjor estat de conservació de tot el conjunt, preservant-se només a nivell de fonaments. A més, aquí, els treballs arqueològics han estat del tot superficials i nivell històric no es podem oferir cap tipus d'interpretació definitiva. Amb tot, però, s'ha pogut definir la seva planta, alhora que s'evidencia una certa evolució edilícia. En relació amb això mateix, uns dels aspectes sobre els què més caldria incidir és en la planta de tendència pentagonal que presenta aquesta bestorre, l'única amb aquestes característiques de tot el conjunt. I si bé, no es tractaria d'un tipus d'obra infreqüent en l'arquitectura defensiva baix medieval, en aquest cas caldria preguntar-se el motiu pel qual s'optà per aquest tipus de planta i no un altre.²³ En aquest sentit, i més enllà de buscar respostes en les característiques poliorcètiques concretes que ofereixen aquest tipus de torres, el que veritablement pensem que s'hauria de tenir en compte a la hora explicar les particularitats constructives d'aquesta bestorre és la posició exacte en la que fou edificada; evidenciant-se força bé com aquesta s'hauria adaptat als límits i relleu irregular del

²³ De totes maneres, aquesta bestorre s'allunya d'altres construccions dotades amb aquesta planta arquitectònica i que, sovint, presenten una morfologia edilícia molt més marcada i que les assimila a una proa de vaixell.

sector. Per aquest motiu, i més que qualsevol altre, aquesta bestorre presenta aquesta morfologia edilícia.

Imatge aèria de la bestorre de l'angle nord-oriental

Es tracta d'una construcció d'uns 8 m² de superfície interna, definida a partir d'uns murs de maçoneria de pedra i morter de calç, d'uns 100 cm de gruix (UM 41,42, 43 i 44). Com esmentàvem, el seu estat de conservació era força deficient i els dos murs que formen el vèrtex exterior de la construcció es troben pràcticament desapareguts. A més, i probablement com succeeix amb la bestorre anterior, és ben possible que en època contemporània s'hagués tancat la banda interior de la construcció a partir d'una paret de pedra, d'uns 50 cm de gruix (UM 45). Al voltant d'aquesta estructura encara es conserva un petit enderroc que cobreix parcialment uns dels mur lateral de la bestorre (UE 1061).

Els treballs arqueològics realitzats en aquesta torre de flanqueig consistiren en l'excavació d'un primer nivell superficial, d'uns 15-20 cm de potència estratigràfica (UE 1060) que cobria un estrat de terres argiloses de color vermellós, molt similar al que documentem a l'interior de les bestorres I i III (UE 1062). Tanmateix, en alguns punts, també s'insinuava una capa de morter de calç blanquinós que podria correspondre al nivell d'ús original, tal i com hem pogut comprovar en la resta de les bestorres del recinte emmurallat del castell de l'Albiol.

7. CONCLUSIONS

Arribats aquest punt és hora de començar a valorar i sintetitzar els resultats obtinguts en les intervencions arqueològiques realitzades entre els anys 2022 i 2024 en el castell de l'Albiol. D'entrada, cal tenir ben present que estem en l'inici de la recerca i que encara som lluny de poder oferir interpretacions històriques definitives, ja que, en aquest sentit, encara resten molts sectors en els que no s'hi ha pogut intervenir o que només s'ha fet d'una manera molt superficial, tal com succeeix en el nucli central o el pati interior del castell. De totes maneres, voldríem deixar clar que el castell medieval és només la part més ben reconeguda a nivell històric i arqueològic de la Mola de l'Albiol, però la seva ocupació es pot enrederir fins a l'època prehistòrica. Per tant, ens trobem davant d'un jaciment arqueològic amb una seqüència d'ocupació que abastaria més de 5000 anys d'història, des del Neolític final fins a la Guerra Civil Espanyola.

- Horitzó Prehistòric

Aquest horitzó cronològic, que ha estat definit molt parcialment a la meitat occidental de la Mola de l'Albiol, s'infereix a partir de diversos nivells estratigràfics (UE 306 i 1084) conservats per sobre la roca i que han aportat un petit, però, significatiu conjunt ceràmic que es podria datar entre el neolític final i el calcolític (3500-2400 aC). Es tracta de ceràmiques fetes a mà, cuites en ambients reduïts o oxido-reduïts, algunes d'elles amb acabats exteriors brunyits (Làmines 02, 11 i 12). Es distingeixen diferents tipus de produccions entre les quals destacaríem un gran vas troncocònic semi globular amb aplicacions plàstiques de tipus mugró en disposició paral·lela al voltant del cos ceràmic (VICENS, 2024). Amb les evidències actuals és del tot impossible definir el tipus d'assentament que es podria haver establert durant aquesta fase d'ocupació de la Mola de l'Albiol i només futures intervencions arqueològiques en extensió podrien aportar més dades històriques al respecte.

- Horitzó Ibèric

Aquest horitzó cronològic s'infereix a nivell arqueològic d'una manera similar a l'anterior, i deixant de banda el material ceràmic residual aparegut en estrats medievals, es podria destacar que a la part inferior del portal d'accés al castell es va identificar un estrat de formació sedimentària erosiva que únicament va proporcionar ceràmica ibèrica (UE 612). Sense gaires

més evidències que aquestes, situem cronològicament aquest període d'ocupació de la Mola de l'Albiol entre els segles VI i III aC. Així, i com succeeix amb la fase d'ocupació anterior, és del tot impossible definir les característiques de l'assentament d'aquest període, si bé es podria començar a hipotetitzar amb l'existència d'un *oppidum*.

- Horitzó Romà

En l'estat actual de la investigació, aquest període històric és un dels pitjors reconeguts del conjunt arqueològic de l'Albiol, ja que només ha pogut ser identificat a partir d'un reduït nombre de fragments ceràmics apareguts de forma residual en diversos nivells d'època medieval (UE 134 i 613). No obstant això, aquests demostrarien una ocupació del lloc que es podria haver desenvolupat en època imperial, entre els segles I i V dC.

-Horitzó Medieval

Sens dubte, aquest és l'horitzó cronològic més ben reconegut de tot el jaciment i el que caracteritza a nivell històric i arqueològic tot el conjunt. Les restes del castell s'alcen imponents per sobre la Mola de l'Albiol, un gran massís de planta lleugerament romboidal situat a més de 800 m d'altitud i des del qual s'obté un domini visual de tot el Camp de Tarragona. Tota la mola està encerclada per les restes d'una muralla que sumaria uns 200 m de perímetre i que circumdaria al seu interior una superfície d'uns 3500 m². Enmig de tot aquest espai, i ocupant el punt més elevat de tot el recinte castral, hi ha una gran torre de planta rectangular que hom considera el nucli històric del conjunt. En relació amb als orígens d'aquesta fortificació, la majoria dels investigadors que ens precedeixen defensen que, probablement, la mola de l'Albiol fou ocupada durant el període andalusí, quan la frontera entre els dominis islàmics i cristians es desplaça a les comarques de Tarragona. Sigui com sigui, la veritat és que no es disposen de dades documentals sobre aquest castell fins a mitjans segle XII dC, quan l'arquebisbe Bernat Tort i Robert d'Aguiló donaren el lloc de l'Albiol a Joan de Martorell perquè hi construís una fortalesa i la posseís en feu de l'església de Tarragona (BOLÒS, 1995). A partir de llavors, i d'acord amb la documentació conservada, es podria evidenciar una ocupació continuada del castell durant gairebé quatre-cents anys (MARTÍ, 2017). Evidentment, durant aquest període de temps, es podrien arribar a distingir diverses fases evolutives que, en cada cas, es relacionarien amb un context històric i arqueològic molt concret. No obstant això, per ara, preferim no fer excessives valoracions al respecte, ja que creiem que fins que no es disposi de més informació

per la comprensió global del conjunt no seria del tot encertat començar a creuar les dades arqueològiques amb les documentals. Malgrat tot, i com hem intentat desenvolupar al llarg de les pàgines precedents, gràcies a les darreres intervencions arqueològiques disposem d'una primera base de dades amb què es podria començar a establir criteris de tipus arqueològic que, entre altres, permeten començar a caracteritzar, tant a nivell cronològic com constructiu, algunes de les edificacions d'aquest castell, en especial aquelles que es podrien associar a les fases d'ocupació més tardanes del castell. Així, i si bé és cert que no disposem cap dada que ens permetin datar amb precisió les etapes formatives d'aquesta fortificació, semblaria del tot evident que entre les restes més antigues del castell de l'Albiol caldria situar la gran torre del nucli central. Com hem vist, al voltant d'aquesta primera edificació s'ha pogut evidenciar una intensa activitat constructiva que abastaria més de quatre segles. En aquest sentit, però, l'estat embrionari en què es troba la investigació arqueològica del nucli central impedeix fer propostes cronològiques precises sobre l'evolució edilícia d'aquest sector i, per ara, només podem atorgar una cronologia genèrica d'època medieval per a la majoria de les construccions. Tot i això, sembla evidenciar-se una important reestructuració en època baix medieval que pensem que podria haver estat paral·lela a la construcció del recinte emmurallat. Per tant, en un important context de refortificació del castell i que les distintes actuacions arqueològiques permetrien situar a partir de finals del segle XIII o la primera meitat del segle XIV. Així, edificacions com la sala II i la cisterna es podrien englobar dins d'aquesta fase d'ocupació. En relació a això, voldríem recordar que gran part de les intervencions realitzades entre els anys 2022 i 2024 s'havien focalitzat en alguns dels elements principals del recinte emmurallat, tal com serien el seu portal d'accés i les cinc torres de flanqueig integrades en el seu llenç. Al llarg de les pàgines precedents hem intentat exposar les principals característiques constructives, funcionals i poliorcètiques d'aquests elements, alhora que esmentàvem que haurien estat les primeres estructures a projectar-se i començar a construir, atès que els diversos segments que conformarien la muralla s'hi adossen constructivament. A més, també fèiem esment a què en alguns punts s'havia pogut observar com les tongades constructives de les torres coincidien amb les identificades en la muralla. Això, podria estar evidenciant que tot el recinte emmurallat s'hauria anat construint progressivament, tongada rere tongada, fins a completar el tancament de tot el perímetre de la mola.

En relació amb les distintes torres de flanqueig del recinte emmurallat, ja hem anat avançant que caldria situar la seva construcció ençà la primera meitat del segle XIV, però també cal fer esment a què gairebé totes elles presentarien diversos moments d'ús entre la baixa edat mitjana

i l'època contemporània. En aquest sentit, un dels aspectes que encara es genera alguns dubtes és la correcta interpretació dels nivells de circulació de l'interior de les bestorres i, ara per ara, no sabem del tot si el paviment de morter de calç original que apareix en la majoria de les edificacions correspondria a un primer sòl circulació relacionat amb el seu funcionament o si aquest només seria emprat en el moment de construcció de les torres. El fet és que aquests nivells de morter de calç apareixien força nets, sense gaires evidències d'una recurrència d'ús o circulació. Això ens porta a plantejar-nos si veritablement, i més enllà del seu ús puntual durant la construcció de les torres, haurien funcionat com a tal en algun moment. En relació això, i tal com es documenta en tres de les quatre bestorres del recinte emmurallat, és possible que el nivell de circulació original s'hagués recrescut d'una manera gairebé immediata a l'aixecament dels edificis o poc temps després. De fet, aquest segon nivell d'ús detectat a l'interior de les bestorres també es documenta en relació als panys de muralla més pròxims a aquestes. Per tant, es tracta d'un projecte del tot unitari que hauria regularitzat i adequat el terreny del clos defensiu. En aquests moments, les distintes espitlleres haurien quedat a peu pla.

-Horitzó Modern i Contemporani

Dins d'aquest horitzó incloem les fases més modernes reconegudes del castell de l'Albiol. Les dades documentals informen que l'any 1654, s'ordenà als homes de la Selva que enderroquessin el castell com a represàlia per la seva participació en la Guerra dels Segadors al costat de la Diputació del General (1640-1652). Malauradament, no s'ha trobat cap evidència material clara d'aquest període d'ocupació encara que, tal vegada, es podria pensar que la Torre Central podria haver estat enderrocada parcialment en aquest context històric. Novament, dins d'un altre context històric conflictiu, el castell de l'Albiol hauria estat reocupat durant les Guerres Carlines (1833-1876) i d'aquest període es del tot significatiu el material arqueològic recuperat en els nivells d'amortització de la cisterna del nucli central. Destacant la troballa de 3 monedes corresponents a 8 maravedís de Ferran VII (I) i d'Isabel II (II)), 3 bales de fusell, 1 botó d'infanteria i una sivelleta de corretja (Làmina 04). En darrer lloc, encara es documenta una última reocupació del castell en el context de la Guerra Civil Espanyola (1936-1939). Durant aquest període s'haurien adequat alguns dels components del recinte emmurallat Baix Medieval, tal com s'evidencia d'una forma clara en l'interior de la Bestorre III. Lloc on, per altra banda, es recuperaren tres bales de fusell de l'any 1937 (Làmina 12).

8.BIBLIOGRAFIA

- AADD: 1973. “*El Castell de l’Albiol*”. Els Castells Catalans vol. IV, Barcelona, pp. 131-137
- BOLÒS, Jordi: 1995. “*Castell de l’Albiol*”. Catalunya Romànica vol. XXI, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, pp. 223-225.
- MARTÍ, Ramon: 2017. “*Estudi històric del Castell de l’Albiol (Baix Camp, Tarragona)*”, Bellaterra. Treball inèdit.
- MENCHÓN, Joan: 2013. “*Algunes fortificacions (islàmiques?) al sud de Catalunya. Reflexions, dubtes i provocacions.*” L’empremta de l’islam a Catalunya. Materials, tècniques i cultura. Patrimoni Consultors edicions, Barcelona, pp. 57-106
- VICENS, Laura: 2002. “*Memòria arqueològica en el marc de les obres al castell de l’Albiol (L’Albiol, Baix Camp)*”. Entregada al Servei d’Arqueologia de la Generalitat de Catalunya el mes d’Abril de 2022.
- VICENS, Laura: 2024. “*Aproximació a la ceràmica prehistòrica del Castell de l’Albiol*”. Treball inèdit.
- VILA, Josep M^a: 2024. “*Les muralles de Montblanc i d’altres poblacions mitjanes de les comarques tarragonines gènesi, procés constructiu i evolució posterior*”. Rodis. Journal of Medieval and Post-Medieval Archaeology -05. Girona, pp. 57-80

ANNEX I

Llistat d'Unitats Estratigràfiques i Unitats Muràries

1- EL NUCLI CENTRAL DEL CASTELL

U.M.: 01

DESCRIPCIÓ: Estructura murària de 4.8 m de llarg i 1 m d'ample, disposada en sentit nord-oest/sud-oest. A la part baixa, l'aparell està conformat per filades de carreus, poc o molt escairats, de mides diverses i fixats amb morter de calç. A la part alta, l'aparell constructiu és més irregular i totalment diferencial a l'anterior.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 02 i 03

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 510

DATAció: Medieval indeterminat

INTERPRETACIÓ: Façana occidental de la torre central. No intervinguda de forma específica durant les actuacions realitzades.

U.M.: 02

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 8 m de llarg i 1 m d'ample, disposada en sentit nord-est/sud-oest. A la part baixa, l'aparell està conformat per filades de carreus, poc o molt escairats, de mides diverses i fixats amb morter de calç. A la part alta, l'aparell constructiu és més irregular i totalment diferencial a l'anterior.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 01

S'hi recolza: UM 04, 05, 06 i 07

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 505 i 510

DATAció: Medieval indeterminat

INTERPRETACIÓ: Façana septentrional de la torre central. No intervinguda de forma específica durant les actuacions realitzades.

U.M.: 03

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 8 m de llarg i 1 m d'ample, disposada en sentit nord-est/sud-oest. A la part baixa, l'aparell està conformat per filades de carreus, poc o molt escairats, de mides diverses i fixats amb morter de calç. A la part alta, l'aparell constructiu és més irregular i totalment diferencial a l'anterior.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 01

S'hi recolza: UM 04

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 510

DATAció: Medieval indeterminat

INTERPRETACIó: Façana meridional de la torre central. No intervinguda de forma específica durant les actuacions realitzades.

U.M.: 04

DESCRIPCIó: Estructura murària de 4.8 m de llarg, conservada en poc més d'1 m d'alçada, i la seva amplada desconeguda, ja que només s'ha pogut observar la seva cara exterior. Està disposada en sentit nord-oest/sud-est i la base del mur està conformada per un seguit de blocs de grans dimensions col·locats per sobre la roca, sobre la qual s'identifica un aparell irregular de pedres més menudes.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Recolza en: UM 03 i 04

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 510 i 511

DATAció: Medieval indeterminat

INTERPRETACIó: Refecció de la façana oriental de la torre central. No intervinguda de forma específica durant les actuacions realitzades.

U.M.: 05

DESCRIPCIó: Estructura murària de 12 m de llarg per 1 m d'amplada, disposada en sentit nord-oest/sud-est. Constructivament es defineix a partir d'un doble parament de pedres, més o menys desbastades, lligades amb un morter de calç de tonalitat vermellosa amb l'interior reblert amb pedruscall.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 06

Recolza en: UM 03

Hi recolza: UM 09

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 510

S'hi lliura: 505 i 506

DATAció: Medieval indeterminat

INTERPRETACIó: Façana occidental de la Sala I. Només documentada en planta.

U.M.: 06

DESCRIPCIÓ: Estructura murària de 6 m de llarg per 1 m d'amplada que només ha estat documentada a nivell de planta. Es troba disposada en sentit nord-nord-est/sud-oest, i constructivament es defineix a partir d'un doble parament de pedres, més o menys desbastades, lligades amb un morter de calç de tonalitat vermellosa, amb l'interior reblert amb pedruscall.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 05 i 07
Recolza en: UM 03
Hi recolza: UM 09

Observacions:

S'identifica l'obertura d'una porta en un dels seus extrems (P-02). Aquesta hauria de correspondre a una reestructuració posterior de l'edificació.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 510
S'hi lliura: 505

DATAció: Medieval indeterminat

INTERPRETACIÓ: Façana septentrional de la Sala I.

U.M.: 07

DESCRIPCIÓ: Estructura murària de 12 m de llarg per 1 m d'amplada, disposada en sentit nord-oest/sud-est, i constructivament es defineix a partir d'un doble parament de pedres, més o menys desbastades, lligades amb un morter de calç de tonalitat vermellosa amb l'interior reblert amb pedruscall.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 06
Recolza en: UM 03
Hi recolza: UM 09

Observacions:

S'identifica un espai de porta d'uns 3 m d'ample situat en un dels extrems del mur (P-01). Podria correspondre a la porta original de la construcció.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 510
S'hi lliura: 505 i 507

DATAció: Medieval indeterminat

INTERPRETACIÓ: Façana oriental de la Sala I. Només documentada en planta.

U.M.: 08

DESCRIPCIÓ: Estructura murària de pedres lligades amb morter de calç de tonalitat rosada, de 6.5 m de llarg per 1.2 m d'amplada, i conservada en uns 4 m d'alçada. Es trobava disposada en sentit nord-est/sud-oest. L'aparell constructiu és força regular, però no del tot uniforme i les dimensions de les filades varia segons el lloc que ocupen. D'aquesta manera, en els fonaments de la construcció es col·locaren pedres de grans dimensions, disposades a llarg i través, creant filades d'uns 35-40 cm d'alçada, mentre que a la part central i superior les filades tenen unes dimensions un xic inferiors, entorn als 20 cm d'alçada.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 09 i 10

Observacions:

El parament interior del mur encara conserva part d'un revestiment de morter de calç de tonalitat rosada, decorat amb la tècnica de l'encintat (A-01).

També s'identifica un permòdol situat a la part superior d'un dels seus angles i que, segurament, correspon al trespol del primer pis (PL-01).

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 500, 501 i 502

DATAció: Medieval indeterminat.

INTERPRETACIÓ: Façana septentrional de l'Edifici Turriforme.

U.M.: 09

DESCRIPCIÓ: Estructura murària de pedres lligades amb morter de calç de tonalitat rosada, de 4.5 m de llarg per 1.2 m d'amplada i conservada en uns 4 m d'alçada. Es trobava disposada en sentit nord-oest/sud-est. L'aparell constructiu és força regular, però no del tot uniforme i les dimensions de les filades varia segons el lloc que ocupen. D'aquesta manera, en els fonaments de la construcció es col·locaren pedres de grans dimensions, disposades a llarg i través, creant filades d'uns 35-40 cm d'alçada, mentre que a la part central i superior les filades tenen unes dimensions un xic inferiors, entorn als 20 cm d'alçada.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 08

Recolza en: UM 06

Observacions:

A l'exterior, a mitja alçada i a tocar de la cantonada del mur, s'identifica un orifici quadrangular de 25 cm de costat (O-01)

Tant el parament interior com exterior d'aquest mur encara conserva part d'un revestiment de morter de calç de tonalitat rosada, decorat amb la tècnica de l'encintat (A-01).

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 500, 501 i 502

DATAció: Medieval indeterminat.

INTERPRETACIÓ: Façana occidental de l'edifici turriforme.

U.M.: 10

DESCRIPCIÓ: Estructura murària de pedres lligades amb morter de calç de tonalitat rosada, de 4.5 m de llarg per 1.2 m d'amplada i conservada en poc més de 2.5 m d'alçada. Es trobava disposada en sentit nord-oest/sud-est. L'aparell constructiu és força regular, però no del tot uniforme i les dimensions de les filades varia segons el lloc que ocupen. D'aquesta manera, en els fonaments de la construcció es col·locaren pedres de grans dimensions, disposades a llarg i través, creant filades d'uns 35-40 cm d'alçada, mentre que a la part central i superior les filades tenen unes dimensions un xic inferiors, entorn als 20 cm d'alçada.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 08 i UM 11

Observacions:

Tant el parament interior com exterior d'aquest mur encara conserva part d'un revestiment de morter de calç de tonalitat rosada, decorat amb la tècnica de l'encintat (A-01). Tot i que en aquest cas es troba força disgregat.

A més, a la part central de la cara interna, s'identifiquen dos encaixos rectangulars d'uns 30 cm de llarg per uns 15 cm d'ample (O-02 i 03). Es situen paral·lelament un d'altre, i es separen entre ells 1 m.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 500, 501 i 502

DATACIÓ: Medieval indeterminat.

INTERPRETACIÓ: Façana oriental de l'Edifici Turriforme.

U.M.: 11

DESCRIPCIÓ: Estructura murària de pedres lligades amb morter de calç de tonalitat rosada, de 2.5 m de llarg per 1.2 m d'amplada i conservada en poc més de 2m d'alçada. Es trobava disposada en sentit nord-oest/sud-est. L'aparell constructiu és força regular, però no del tot uniforme i les dimensions de les filades varia segons el lloc que ocupen. D'aquesta manera, en els fonaments de la construcció es col·locaren pedres de grans dimensions, disposades a llarg i través, creant filades d'uns 35-40 cm d'alçada, mentre que a la part central i superior les filades tenen unes dimensions un xic inferiors, entorn als 20 cm d'alçada.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 10

Recolza en: UM 07

Observacions:

El parament interior d'aquest mur encara conserva part d'un revestiment de morter de calç de tonalitat rosada (A-01) i en la seva part superior s'identifica un encaix rectangular d'uns 30 cm de llarg per 15 cm d'ample (O-04)

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 500, 501 i 502

DATACIÓ: Medieval indeterminat.

INTERPRETACIÓ: Façana meridional de l'Edifici Turriforme.

U.M.: 12

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 12 m de llarg per 0.8 m d'amplada que només ha estat documentada a nivell de planta. Es trobava disposada en sentit nord-oest/sud-est i constructivament es defineix a partir d'un doble parament de pedres, més o menys desbastades, lligades amb un morter de calç de tonalitat ocre, amb l'interior reblert amb pedruscall.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 13 i 14

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 510

S'hi lliura: UE 506 i 507

DATACIÓ: Medieval indeterminat

INTERPRETACIÓ: Façana occidental de la Sala II. Només documentada en planta.

U.M.: 13

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'1 m de llarg per 0.8 m d'amplada, disposada en sentit nord-est/sud-oest. Constructivament es defineix a partir d'un doble parament de pedres, més o menys desbastades, lligades amb un morter de calç de tonalitat ocre, amb l'interior reblert amb pedruscall.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 12

Recolza en: UM10

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 510

S'hi lliura: UE 505 i 506

DATACIÓ: Medieval indeterminat

INTERPRETACIÓ: Tancament septentrional de la Sala II. Només documentat en planta.

U.M.: 14

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 3.5 m de llarg per 0.8 m d'amplada, disposada en sentit nord-est/sud-oest. Constructivament es defineix a partir d'un doble parament de pedres, més o menys desbastades, lligades amb un morter de calç de tonalitat ocre, amb l'interior reblert amb pedruscall. Només documentada en planta.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 12

Recolza en: UM 04

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 500

S'hi lliura: UE 505 i 506

DATAció: Medieval indeterminat

INTERPRETACIÓ: Tancament meridional de la Sala II. Només documentat en planta.

U.M.: 15

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 8 m de llarg per 0.9 m d'amplada, conservada en 2.5 m d'alçada, i disposada en sentit nord-est/sud-oest. Mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç, si bé les filades mantenen de certa horitzontalitat entre elles.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 16 i 17

Hi recolza: UM 18

Observacions:

Tant a la cara interior com exterior del mur es conserva un arrebossat de morter de calç de tonalitat gris, amb presència abundant de gravetes (A-01).

A més, a la banda interior, també s'observa un segon revestiment que cobreix el primer. Es tracta d'una capa de morter de calç de tonalitat rosada, d'1-2 cm de gruix, enlluït superficialment i impermeable (A-02)

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 110, 115 i 116

DATAció: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Façana oriental de la Cisterna.

U.M.: 16

DESCRIPCIÓ: Estructura murària de 6 m de llarg per 0.9 m d'amplada, conservada en gairebé 4 m d'alçada, i disposada en sentit nord-oest/sud-est. Mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç, si bé les filades mantenen de certa horitzontalitat entre elles. A més a la seva part s'insinua o es manté el perfil de la volta que cobria l'edifici.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 15 i 18

Observacions:

La cara interior conserva un primer arrebossat de morter de calç de tonalitat gris, amb presència abundant de gravetes (A-01). Per sobre es documenta un segon revestiment de morter de calç de tonalitat rosada, d'1-2 cm de gruix, enlluït superficialment i impermeable (A-02).

A més, en un dels seus angles superiors, s'identifica una obertura rectangular, de 30 cm per 15 cm, que podria correspondre al sortint d'una canalització d'aigües pluvials (O-01).

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 115 i 116

DATAció: Baix Medieval?

INTERPRETACió: Tancament septentrional de la Cisterna.

U.M.: 17

DESCRIPCIó: Estructura murària de 6 m de llarg per 0.9 m d'amplada, conservada en gairebé 4 m d'alçada, i disposada en sentit nord-oest/sud-est. Mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç, si bé les filades mantenen de certa horitzontalitat entre elles.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 15 i 18

Observacions:

La cara interior conserva un primer arrebossat de morter de calç de tonalitat gris, amb presència abundant de gravetes (A-01). Per sobre es documenta un segon revestiment de morter de calç de tonalitat rosada, d'1-2 cm de gruix, enlluït superficialment i impermeable (A-02).

A la part central del mur, s'observa un petit orifici, d'uns 5 cm de diàmetre, que travessa tot el mur i que podria correspondre a la caixa de la cisterna (O-02).

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 115 i 116

DATAció: Baix Medieval?

INTERPRETACió: Façana meridional de la Cisterna.

U.M.: 18

DESCRIPCIó: Estructura murària d'uns 8 m de llarg per 0.9 m d'amplada, conservada en 2.5 m d'alçada, i disposada en sentit nord-est/sud-oest. Mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç, si bé les filades mantenen de certa horitzontalitat entre elles. Conserva l'arrencament de la volta que cobria l'edifici.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 16 i 17

Observacions:

Tant a la cara interior com exterior del mur es conserva un arrebossat de morter de calç de tonalitat gris, amb presència abundant de gravetes (A-01). A més, a la banda interior, també s'observa un segon revestiment que cobreix el primer. Es tracta d'una capa de morter de calç de tonalitat rosada, d'1-2 cm de gruix, enlluït superficialment i impermeable (A-02).

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 510 i 511

S'hi lliura: UE 110, 115 i 116

DATACIÓ: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Tancament oriental de la Cisterna.

U.M.: 19

DESCRIPCIÓ: Sòlid mur d'1.2 m de gruix i 2.8 m de llarg, construït a partir d'un doble parament de pedres lligades amb morter de calç.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Recolza en: UM 15

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 110

DATACIÓ: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Contrafort exterior de la Cisterna.

U.M.: 20

DESCRIPCIÓ: Restes d'una estructura murària documentada molt parcialment al costat de la torre central. Esta formada per pedres lligades amb argila, i només s'ha pogut identificar en 1 m de llargada.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Recolza en: UM 03?

Tallada per: UM03?

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 110

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Indeterminada

U.E.: 500

DESCRIPCIÓ: Estrat format per una gran quantitat de pedres barrejades amb terres. D'una potència estratigràfica d'entre 50 i 100 cm.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 501

Es lliura a: UM 08, 09, 10 i 11

DATACIÓ: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Enderroc de l'interior de l'Edifici Turriforme

U.E.: 501

DESCRIPCIÓ: Nivell format per terres de tonalitat ocre, barrejades amb una gran quantitat de fragments de teula corba. D'uns 20 cm a potència estratigràfica com a màxim.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 500
Cobreix: UE 502
Es lliura a: UM 08, 09, 10 i 11

DATAció: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Ensorrament de la teulada de l'Edifici Turriforme.

U.E.: 502

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres de matriu argilosa de tonalitat ocre, amb restes de carbonets i morter de calç a la seva superfície.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 501
Cobreix: UE 503
Es lliura a: UM 08, 09, 10 i 11

DATAció: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Darrer nivell d'ús de la planta inferior de l'edifici Turriforme?

U.E.: 503

DESCRIPCIÓ: Estructura negativa de contorn rectangular de 3,5 m de llarg per 1.2 m d'ample. Es situa i ocupa el terç occidental de l'edifici, i es completament paral·lel a la UM 10.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 501
Talla: UE 502
Reblert per: UE 504

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: No excavat

U.E.: 504

DESCRIPCIÓ: Estrat format de poca compactació formant per restes de morter de calç de tonalitat rosada, completament desfet.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 501

Rebleix: UE 503

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: Rebliment del retall 503

U.E.: 505

DESCRIPCIó: : Estrat format per diferents tipus de pedres sense cap mena de lligam.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 510

Es lliura a: UM 03, 05, 06 i 07

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: Enderroc de l'interior de la Sala I. No excavat

U.E.: 506

DESCRIPCIó: : Estrat format per diferents tipus de pedres sense cap mena de lligam.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 510

Es lliura a: UM 08, 08 i 10

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: Enderroc de l'exterior de l'Edifici Turriforme

U.E.: 507

DESCRIPCIó: Estrat format per diferents tipus de pedres sense cap mena de lligam.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 510

Es lliura a: UM 06, 11, 12, 13 i 14

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: Enderroc de l'interior de la Sala II. No excavat

U.E.: 508

DESCRIPCIó: Estructura negativa de forma amorfa, d'1.5 m de dimensió màxima.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Talla: UE 510 i UM 05 i 20

Reblert per: 509

DATAció: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Espoli, extracció de material constructiu per la restauració de la torre?
Instal·lació bastides? Instal·lació d'un focus?

U.E.: 509

DESCRIPCIÓ: Estrat format per pedres minúscules i terres vegetals

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Rebleix: UE 508

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Rebliment del retall 508.

U.E.: 510

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres de tonalitat marró fosc i de poca compactació localitzat a tota l'àrea que conforma el nucli central del castell de l'Albiol

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 501, 505, 506 i 507

UM 05, 06, 07, 08, 09, 10, 11, 12, 13,14

Es lliura a: UM 01, 02, 03,04, 08, 09, 10 i 11

DATACIÓ: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Substrat vegetal del nucli central del Castell.

U.E.: 511

DESCRIPCIÓ: Paviment constituït per pedres de forma i dimensions variables, col·locades de forma plana. Principalment es conserva a l'exterior de la torre central i la sala II.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 510

Cobreix: UM 18

S'adossa a: UM 14 i 12

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Empedrat nucli central del castell

U.E.: 512

DESCRIPCIÓ: Retall de forma amorfa de poc més d'1m de grandària, només detectat a nivell superficial.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 510
Reblert por: UE 513
Talla: Roca

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: No excavat

U.E.: 513

DESCRIPCIó: Estrat format per terres sorrenques barrejades amb pedres petites.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 510
Rebleix: 511

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: No excavat

2- EL PATI DEL CASTELL

RASA 1:

U.E.: 100

DESCRIPCIó: Nivell de terres de tonalitat marró fosc i de poca compactació. D'entre 10 i 30 cm de gruix estratigràfic

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 101, 103, 104 i 105
Es lliura a: UM 15 i 18

DATAció: Contemporània

INTERPRETACió: Substrat vegetal del pati interior del recinte castral.

U.E.: 101

DESCRIPCIó: Estrat format per pedres de forma i dimensions variables, barrejades amb morter de calç desfet.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 100
Cobreix: UE 102 i 103
Es lliura a: UM 15 i 18

DATACIÓ: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Enderroc exterior de la cisterna del nucli central

U.E.: 102

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres sorrenques de tonalitats groguenques de compactació mitjana, barrejades amb esquerdills. No excavat

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 101
Cobreix: UE 102,103 i 107
Es lliura a: UM 15 i 18

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Nivell de circulació de l'exterior de la cisterna?

U.E.: 103

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres sorrenques de tonalitats groguenques de compactació mitjana, barrejades amb esquerdills.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Igual a: 102?
Cobert per: 101
Cobreix: UE 104 i 107

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Nivell de circulació de l'exterior de la cisterna?

U.E.: 104

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres sorrenques de tonalitats ocre i forta compactació. No excavat.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 100
Cobreix: Roca?
S'hi lliura: 105

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: nivell d'amortització per sobre la roca?

U.E.: 105

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres sorrenques de tonalitat marró clar, de força compactació. Es sedimenta en pendent des de la part central de la rasa fins la muralla.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 100
Cobreix: UE 106
Es lliura a: UE 104

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: Nivell d'amortització sedimentaria. Nivell de reompliment i regularització del terreny?

U.E.: 106

DESCRIPCIó: Nivell de terres sorrenques de color marró fosc barrejades amb pedruscall i d'uns 50 cm de potència estratigràfica Es sedimenta en pendent des de la part central de la rasa fins la muralla.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 105
Cobreix: Roca

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: Nivell d'amortització sedimentaria.

U.E.: 107

DESCRIPCIó: Estrat de terres sorrenques de color marró fosc, d'uns 40 cm de gruix

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE102
Cobreix: UE 108

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: Nivell d'amortització sedimentaria.

U.E.: 108

DESCRIPCIó: Estrat de terres de matriu cendrosa.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 107
Cobreix: UE 109

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: Restes estructura combustió.

U.E.: 109

DESCRIPCIÓ: Estructura de combustió identificada a partir de les evidències de termoalteració de la roca.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 108

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Restes estructura combustió

RASA 2:

U.E.: 130

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres de tonalitat marró fosc i de poca compactació. D'entre 10 i 30 cm de gruix estratigràfic.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 101, 103, 104 i 105
Es lliura a: UM 15 i 18

DATACIÓ: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Substrat vegetal del pati interior del recinte castral.

U.E.: 131

DESCRIPCIÓ: Estrat de terres argiloses de tonalitat marró-vermellós, de força compactació.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 133
Es lliura a: UE 139

DATACIÓ: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Nivell de regularització?

U.E.: 132

DESCRIPCIÓ: Estrat format per pedres de forma i dimensions variables, barrejades amb morter de calç desfet i terres vegetals.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 133
Es lliura a: UM 17

DATACIÓ: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Nivell d'amortització de l'exterior de la cisterna.

U.E.: 133

DESCRIPCIÓ: nivell força horitzontal de calç desfeta, d'uns pocs cm de gruix, i que s'estenia uns 3 m al voltant de la paret de la cisterna

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 134 i 136

Es lliura a: UM 17

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Nivell d'amortització de l'exterior de la cisterna.

U.E.: 134

DESCRIPCIÓ: Estrat de terres sorrenques de tonalitat marró, força pla en la seva superfície, i d'uns 20 cm de gruix estratigràfic.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 133

Cobreix: UE 135 i 136

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Nivell circulació exterior de la cisterna?

U.E.: 135

DESCRIPCIÓ: Estrat de terres de tonalitats groguenques barrejades amb pedres petites, d'uns 80 cm de potència estratigràfica.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Rebleix: UE136

Cobert per: UE 133

Cobreix: UE 135

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Nivell d'amortització de l'exterior de la cisterna.

U.E.: 136

DESCRIPCIÓ: Estructura negativa de perfil

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Talla: Roca

Reblert per: UE 135

Cobert per: UE 134

DATAció: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Indeterminada

U.E.: 137

DESCRIPCIÓ: Estructura negativa d'uns 2 m d'ample i 1 m de profunditat. Només documentada en planta parcialment. Els seus extrems s'endinsen per sota dels límits laterals de la rasa.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Talla: Roca
Reblert per: UE 135
Cobert per: UE 134

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Nivell d'amortització de l'exterior de la cisterna.

U.E.: 138

DESCRIPCIÓ: Restes de morter de calç de tonalitat gris, adherit a la roca

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 130

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Restes d'estructura murària?

U.E.: 139

DESCRIPCIÓ: Alineació de pedres de mida petita i mitjana.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 130
Cobreix: Roca
S'hi lliura: UE 131

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Estructura murària?

RASA 3:

U.E.: 300

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres de tonalitat marró fosc i de poca compactació. D'entre 20 i 30 cm de gruix estratigràfic.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE: 301

Tallat per: UE 302

DATACIÓ: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Substrat vegetal del pati interior del recinte castral.

U.E.: 301

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres de matriu sorrenca i de tonalitats groguenques que es barrejaven amb una gran quantitat de pedres petites.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 300

Cobreix: UE 304

Tallat per: UE 302

DATACIÓ: Indeterminat

INTERPRETACIÓ: Estrat de formació sedimentaria lenta?

U.E.: 302

DESCRIPCIÓ: Estructura negativa de planta amorf situada just al davant de la muralla. Tenia unes dimensions de 1.5 m d'amplada per 2 m de llarg i una profunditat de gairebé 1.5 m.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Talla: UE 301, 304 , 305 i 307

Reblert per: UE 303

DATACIÓ: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Retall realitzat en els darrers anys.

U.E.: 303

DESCRIPCIÓ: Estrat de terres sorrenques de tonalitats marrons, barrejades amb gravetes i pedres petites, de poca compactació.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Rebleix: UE 302

Es lliura a: UM 36

Reblert per: UE 303

DATACIÓ: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Rebliment del retall 302.

U.E.: 304

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres sorrenques de color marró fosc, d'entre 20 i 40 cm de gruix, barrejades amb algunes pedres de mida mitja.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 301
Cobreix: UE 307
Tallat per: UE 302

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: Nivell de circulació del pati interior?

U.E.: 305

DESCRIPCIó: Nivell de terres sorrenques de tonalitat marró clar amb un gruix d'entre 15 i 30 cm

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 307
Cobreix: UE 306
Tallat per: UE 302

DATAció: Ibèrica?

INTERPRETACió: Nivell de colmatació?

U.E.: 306

DESCRIPCIó: Nivell de terres de color marro fosc barrejades amb de nòduls calcaris i pedres petites. De força compactació i d'uns 40-50 cm de gruix estratigràfic.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 305
Cobreix: Roca
Tallat per: UE 302 i UM 36

DATAció: Prehistòrica

INTERPRETACió: Nivell estratigràfic situat per sobre la roca. Clarament, anterior a la muralla Baix Medieval.

U.E.: 307

DESCRIPCIó: Nivell de terres de color marro fosc barrejades amb pedres petites. De força compactació i d'uns 30-40 cm de potència estratigràfica.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 304
Cobreix: UE 308
Tallat per: UE 302 i UM 36

DATAció: Plena Edat Mitjana

INTERPRETACió: Nivell de colmatació?

U.E.: 308

DESCRIPCIÓ: Estrat de formació natural corresponent a un nivell d'argiles vermelloses de gran compactació.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 307

Cobreix: UE 305

DATACIÓ:

INTERPRETACIÓ: Substrat geològic

RASA 4:

U.E.: 400

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres de tonalitat marró fosc i de poca compactació. D'entre 20 i 30 cm de gruix estratigràfic.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE: 401,403 i 404

Es lliura a: UE 402 i 405

DATACIÓ: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Capa vegetal del pati interior del recinte castral.

U.E.: 401

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres de matriu sorrenca i de tonalitats groguenques que es barrejaven amb més o menys quantitat de pedres petites. De poc més de 15 cm de gruix

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 400

Cobreix: Roca

DATACIÓ: Indeterminat

INTERPRETACIÓ: Estrat de formació sedimentaria?

U.E.: 402

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres de matriu sorrenca i de tonalitats groguenques que es barrejaven amb més o menys quantitat de pedres petites. D'entre 60 i 70 de potència estratigràfica.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: Roca

S'hi lliura: UE 400

DATAció: Contemporània

INTERPRETACió: Estrat de formació sedimentaria?

U.E.: 403

DESCRIPCió: Estrat de terres sorrenques de tonalitats ocre, barrejades amb gravetes i pedres petites, i d'uns 15 cm de gruix estratigràfic.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 400

Es lliura a: UE 402 i 404

Reblert per: 303

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: Estrat de formació sedimentaria natural?

U.E.: 404

DESCRIPCió: Estrat format per terres barrejades amb pedres petites i morter de calç desfet.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 405 i UM 45

Es lliura a: UM 106

Reblert per: 303

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACió: Nivell d'amortització.

U.E.: 405

DESCRIPCió: Nivell estratigràfic format per un paquet de terres de matriu argilosa de tonalitats vermelloses, d'entre 30 i 50 cm de gruix.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 400 i 404

Cobreix: UE 406, 407 i 408

Es lliura a: UM 106 i 45

DATAció: Baix Medieval?

INTERPRETACió: Nivell d'ús relacionat amb la muralla i la bestorre IV.

U.E.: 406

DESCRIPCIÓ: Estructura negativa de la qual no arribarem a albirar les seves dimensions reals. Si bé, i com a mínim tindria uns 2.5 m d'ample i més d'1m de profunditat.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 405

Talla: Roca

Reblert per: UE 407

DATACIÓ: Plena Edat Mitjana?

INTERPRETACIÓ: Fractura i diàclasis geològica de la roca?

U.E.: 407

DESCRIPCIÓ: Nivell estratigràfic format per una gran quantitat de pedres petites i mitjans sense cap tipus de lligam.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 405

Rebleix: UE 406

DATACIÓ: Plena Edat Mitjana?

INTERPRETACIÓ: Reompliment del retall 406

U.E.: 408

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres sorrenques de color marro fosc situat per sobre de la roca i localitzat només a tocar de la muralla. D'uns poc cm de gruix.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 405

Cobreix: UE 409 i Roca

Es lliura a: UM 106 i 45

DATACIÓ: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Nivell de regularització?

U.E.: 409

DESCRIPCIÓ: Morter de calç de tonalitats blanquinosa, adherit superficialment a la roca.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 405 i UM 106 i 45

Cobreix: UE 407 i Roca

DATACIÓ: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Llit de morter de calç de regularització constructiva del recinte emmurallat.

3- EL RECINTE EMMURALLAT

EL PORTAL D'ACCÉS:

U.M.: 21

DESCRIPCIÓ: Petita estructura murària, només d'una sola cara vista, formada per pedres lligades amb morter de calç.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 600

Rebleix: 606

Talla: 607 i 611

DATACIÓ: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Graó o muret de contenció associat al portal d'accés del recinte emmurallat.

U.M.: 22

DESCRIPCIÓ: Restes estructurals del portal d'accés del recinte emmurallat. Per una banda es conserva la part inferior del muntant i brancal de la porta i, per una altra banda es documenta un mena de pilastra exterior que es prolonga perpendicularment uns 85 cm respecte del primer. Ambdós elements formen part de la mateix element constructiu i mostren el mateix tipus de fàbrica en base a un paredat de pedra i morter de calç. En aquest sentit, però, caldria destacar els carreus rectangulars que conformen la pilastra exterior.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Es lliura a: Roca

Observacions:

S'identifica un petit orifici rectangular, d'uns 15 cm d'alçada per 30 cm d'ample, que, probablement, correspondria a un dels encaixos de les travesses de fusta de la porta (O-01).

DATACIÓ: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Façana d'entrada del portal. Restes conservades del muntant meridional de la porta.

U.M.: 23

DESCRIPCIÓ: Estructura murària disposada en sentit nord-est/sud-oest, d'1 m d'ample i fins a 3.5 m d'alçada. Tot i això, podríem dir que la seva conservació és del tot irregular i el muntant de la porta es troba completament perdut i només s'evidencia un estret segment de mur adossat verticalment a la roca. A més, allà on no s'ha conservat, es preserven les restes de morter de calç adherit a la roca i que permetria prolongar el seu traçat en diferents punts, fins una llargada d'uns 3 m. Constructivament, s'hauria adossat i superposat a la roca i a nivell de fabrica constructiva aquest mur es caracteritza per un aparell irregular de pedres lligades amb morter de calç.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Es lliura a: Roca
Solidari amb: UM 24
S'hi recolza: UM 25 i 26

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 604

DATAció: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Façana d'entrada del portal i restes molt mal conservades del muntant septentrional de la porta.

U.M.: 24

DESCRIPCIÓ: Estructura murària disposada en sentit nord-oest/sud-est, d'1 m d'ample i 6.6 m de llarg. Només documentada en planta. Constructivament, es defineix a partir d'un paredat de maçoneria de pedra i morter de calç i, una dels seus extrems està conformat per un gran bloc de pedra.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Es lliura a: Roca
Solidari amb: UM 23
S'hi recolza: UM 25

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 604

DATAció: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Façana lateral del portal d'accés del recinte emmurallat.

U.M.: 25

DESCRIPCIÓ: Estructura murària disposada en sentit nord-oest/sud-est, d'uns 60 cm d'ample i 5.2 m de llarg. Es completament paral·lela a la UM 24 i es conserva en 1 m d'alçada. Constructivament, s'assenta sobre la roca i s'ha pogut observar força bé el seu parament exterior i aquest mostra un aparell irregular de pedres, lligades amb morter de calç.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Es recolza a: UM 23

Observacions:

Al centre del mur, a la seva part inferior s'identifica un orifici amorf, d'uns 40 cm d'ample per un 50 cm d'alçada i poca profunditat, que tant podria correspondre al buit deixat a causa d'haver extret algunes de les pedres del mur com a l'empremta d'algun tipus d'estructura encastrada (O-02).

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 604

DATAció: Baix Medieval?

INTERPRETACió: Mur interior del portal d'accés del recinte emmurallat.

U.M.: 26

DESCRIPCIó: Reompliment constructiu d'una diàclasi de la roca en base a pedres i abundant morter de calç.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 602

DATAció: Baix Medieval?

INTERPRETACió: Fonamentació del tancament meridional del portal del recinte emmurallat.

U.E.: 600

DESCRIPCIó: Nivell de graves i sorres de força compactació, d'entre 20 i 60 cm de potència estratigràfica.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 601, 606, 607, 611 i Roca
UM 21

DATAció: Contemporània

INTERPRETACió: Actual rampa d'accés al castell de l'Albiol.

U.E.: 601

DESCRIPCIó: Amuntegament de pedres de mida mitja i gran, barrejades amb terres sorrenques molt fines, i d'uns 50-70 cm d'alçada.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 601
Es lliura a: Roca

DATAció: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Reompliment de pedres relacionades amb l'espai de porta del portal.

U.E.: 602

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres sorrenques de tonalitat marró, barrejades amb petites.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Es lliura a: UM 26

DATACIÓ: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Nivell de reompliment. No excavat.

U.E.: 606

DESCRIPCIÓ: Diàclasis de la roca, força profunda i d'uns 50 cm d'ample.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Reblert per: UE 607 i 611
UM 21

DATACIÓ:

INTERPRETACIÓ: Diàclasis geològica de la mola de l'Albiol.

U.E.: 607

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres de tonalitat marró fosc, de gran compactació.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Rebleix: UE 607
Cobreix: UE: 611
Tallat per: UM 21

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Sedimentació natural de la diàclasis 606 o nivell de reompliment?

U.E.: 608

DESCRIPCIÓ: Restes de morter de calç adherit a la roca

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: Roca

DATACIÓ: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Restes del llit de morter de calç del tancament meridional del portal.

U.E.: 611

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres de color marró fosc, barrejades amb nòduls de calç i pedres petites. De força compactació sedimentaria.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Igual a: 607?

Rebleix: 606

DATACIÓ: Plena Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Reompliment de la diàclasi 606 o estrat de sedimentació natural?

U.E.: 612

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres de color vermellós, barrejades amb nòduls de calç i pedres de mida mitja i petita. De força compactació sedimentaria.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 611

Rebleix: 606

DATACIÓ: Ibèrica?

INTERPRETACIÓ: Reompliment de la diàclasi 606 o estrat de sedimentació natural?

U.E.: 613

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres de color marró, de composició orgànica que cobria directament la roca a la part superior del portal d'accés

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: Roca

Es lliura a: 25

Rebleix: 606

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Substrat vegetal.

BESTORRE I:

U.M.: 27

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 5 m de llarg per 1 m d'ample, i es conserva en uns 5 m d'alçada. Es troba disposada en sentit nord-oest/sud-est i mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç, si bé les distints filades que conformen el mur mantenen de certa horitzontalitat entre elles.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 28 i 29

Observacions:

A la part central del mur, a uns 50 cm del primer nivell de circulació del edifici, es construïren dues espitlleres (E-01 i 02). Pràcticament simètriques l'una de l'altre, es separen entre elles uns 40 cm i formen part de l'obra original. La primera te unes dimensions de 37 per 76 cm i la segona de 41 per 74 cm.

A la part alta del mur, a uns 3 m d'alçada, i en un dels seus laterals s'identifica un orifici rectangular, d'uns 20 cm de llarg per 30 cm d'alçada, que travessa tota l'estructura i que correspondria a l'encaix de la bastida superior (EB-01).

En diferents punts de la cara interior del mur i espitlleres es conserva un arrebossat de morter de calç de tonalitat blanquinosa que, probablement, correspondria a l'acabat original de l'obra (A-01). Allà on aquest arrebossat ha estat amb contacte amb la ue 1002, la tonalitat es més rosada.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1001, 1002, 1003 i 1008

DATAció: Baix Medieval

INTERPRETACió: Façana frontal de la Bestorre I.

U.M.: 28

DESCRIPCIó: Estructura murària d'uns 4.2 m de llarg per 1 m d'ample, i es conserva en uns 5 m d'alçada. Es troba disposada en sentit nord-est/sud-oest i mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç, si bé les distints filades que conformen el mur mantenen de certa horitzontalitat entre elles.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 27

S'hi recolza: UM 109

Observacions:

A la part més pròxima a la UM 27, i a uns 50 cm del primer nivell de circulació del edifici, es construeix una espitllera que també formaria part de l'obra original. Te unes dimensions de 40 per 80 cm (E-03).

A la part alta del mur, a uns 3 m d'alçada, i en un dels seus laterals s'identifica un orifici rectangular, d'uns 20 cm de llarg per 30 cm d'alçada, que travessaria tota l'estructura i que, probablement, correspondria a l'encaix de la bastida superior (EB-02). Encara que en aquest cas només s'observava des de l'exterior, ja que, en aquest sentit, l'estudi arquitectònic es realitzà un cop l'edifici ja estava consolidat.

En diferents punts de la cara interior del mur i l'interior de l'espitllera es conserva un arrebossat de morter de calç de tonalitat blanquinosa que, probablement, correspondria a l'acabat original de l'obra (A-01). Allà on aquest arrebossat ha estat amb contacte amb la ue 1002, la tonalitat es més rosada.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1001, 1002, 1003 i 1008

DATAció: Baix Medieval

INTERPRETACió: Façana lateral de la Bestorre I.

U.M.: 29

DESCRIPCIó: Estructura murària d'uns 4.2 m de llarg per 1 m d'ample, conservada en uns 5 m d'alçada. Es troba disposada en sentit nord-est/sud-oest i mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç, si bé les distints filades que conformen el mur mantenen de certa horitzontalitat entre elles.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 27

S'hi recolza: UM 100

Observacions:

A la part més pròxima a la UM 27, i a uns 50 cm del primer nivell de circulació del edifici, es construeix una espitllera que també formaria part de l'obra original. Té unes dimensions de 45 per 63 cm (E-04).

En diferents punts de la cara interior del mur i l'interior de l'espitllera es conserva un arrebossat de morter de calç de tonalitat blanquinosa que, probablement, correspondria a l'acabat original de l'obra (A-01). Allà on aquest arrebossat ha estat amb contacte amb la ue 1002, la tonalitat es més rosada.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1001, 1002, 1003 i 1008

DATAció: Baix Medieval

INTERPRETACió: Façana lateral de la Bestorre I.

U.E.: 1000

DESCRIPCIó: Estrat format per terres de color marró, de composició orgànica, d'uns 25 cm de gruix.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 1001

Es lliura a: UM 27, 28, 29

DATAció: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Substrat vegetal.

U.E.: 1001

DESCRIPCIÓ: Estrat format per una gran quantitat de pedres de diferent mida, barrejades amb terres i restes de morter de calç desfet.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1000

Cobreix: UE 1002

Es lliura a: UM 27, 28 i 29

DATACIÓ: Baixa Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Enderroc Bestorre I.

U.E.: 1002

DESCRIPCIÓ: Estrat de terres de matriu argilosa, de tonalitat vermellosa, d'uns 50 cm de gruix i força horitzontal a la seva superfície.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1001

Cobreix: UE 1003 i 1004

Es lliura a: UM 27, 28, 29

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Nivell de regularització i darrer nivell d'ús de la Bestorre I.

U.E.: 1003

DESCRIPCIÓ: Estrat de terres de matriu argilosa de tonalitat ocre, barrejades amb restes de morter de calç, d'uns pocs cm de gruix, i localitzats només en alguns punts de l'interior de la torre.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1002

Cobreix: UE 1004

Es lliura a: UM 27, 28 i 29

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Nivell d'amortització?

U.E.: 1004

DESCRIPCIÓ: Nivell força horitzontal corresponent a una capa de morter de calç d'uns 5 cm de gruix.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1002 i 1003

Cobreix: UE 1005
Es lliura a: UM 27, 28 i 29

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Nivell de regularització i primer nivell d'ús de la Bestorre I.

U.E.: 1005

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres de tonalitat marró, barrejades amb esquerdills, d'uns 50-70 cm de potència i força compactació.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 1006
Tallat per: UE 1007

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Estrat d'amortització.

U.E.: 1006

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres sorrenques molt fines, de color marró gris, barrejades amb carbonets i d'uns 30-40 cm de gruix.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1005
Cobreix: UE 1009
Tallat per: UE 1007

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Estrat d'amortització.

U.E.: 1007

DESCRIPCIÓ: Estructura negativa que es separa entre 20 i 30 cm de l'interior dels murs que conformen la bestorre.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1004
Talla: UE 1005, 1006 i 1009
Reblert per: UE 1008

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Rasa constructiva de la Bestorre I.

U.E.: 1008

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres de tonalitat marró, barrejades amb pedres petites i morter de calç disgregat.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1005
Rebleix: UE 1007
Es lliura a: UM 27, 28 i 29

DATAció: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACió: Reompliment de la rasa de fonamentació de la Bestorre I.

U.E.: 1009

DESCRIPCIó: Nivell format per terres de tonalitat marró, de matriu cendrosa, amb restes de troncs carbonitzats.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1006
Cobreix: Roca
Tallat per: UE 1007

DATAció: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACió: Nivell d'amortització?

LA TORRE CIRCULAR:

U.M.: 30

DESCRIPCIó: Mur anular d'uns 4 m de diàmetre exterior i 90 cm de gruix, conservat en una alçada de gairebé 4 m. Mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç, si bé les distints filades que conformen el mur mantenen de certa horitzontalitat entre elles.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

S'hi recolza: UM 100 i 101
S'entrega: UM 31

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 1030
S'hi lliura: UE 1021, 1022, 1023, 1025 i 1026

DATAció: Baix Medieval

INTERPRETACió: Mur circular que defineix constructivament la Torre.

U.M.: 31

DESCRIPCIó: Estructura murària correspon a una filera d'*opus spicatum*, d'uns 40 cm de gruix, per sobre la qual, i d'una forma clara, arrancaria una de les primeres tongades constructives de la torre.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

S'hi entrega: UM 30

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 1025

Cobreix: UE 1029

S'hi lliura: UE 1026

DATAció: Baix Medieval?

INTERPRETACió: Fonamentació muralla?

U.M.: 32

DESCRIPCIó: Estructura definida per una renglera de pedres petites i mitjanes, col·locades en sec.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

S'hi entrega: UM 30?

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 1029

S'hi lliura: UE 1030

DATAció: Baix Medieval?

INTERPRETACió: Estructura construïda per salvar constructivament una diàclasi de la roca?

U.E.: 1020

DESCRIPCIó: Nivell format per terres de tonalitat marró, de matriu orgànica, i uns 20 cm de gruix.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 1021

UM 30

DATAció: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACió: Substrat vegetal

U.E.: 1021

DESCRIPCIó: Nivell format per terres de tonalitat marronosa, pedres menudes i gravetes, d'entre 15 i 70 cm de potència estratigràfica.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 1020

Cobreix: UE 1022

Es lliura a: UM 30

DATAció: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Nivell d'amortització de l'interior de la Torre Circular.

U.E.: 1022

DESCRIPCIÓ: Nivell format per terres de tonalitat marró-vermellosa, barrejades amb uns pocs blocs de pedra de mida petita i mitjana, i d'1 m de gruix estratigràfic.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 1021
Cobreix: UE 1023
Es lliura a: UM 30

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Nivell de reompliment de l'interior de la Torre Circular.

U.E.: 1023

DESCRIPCIÓ: Nivell format per terres de matriu sorrenca de tonalitat ocre que es barrejaven amb una gran quantitat d'esquerdills de pedra, i d'uns 80 cm de potència estratigràfica.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 1022
Cobreix: UE 1025
Es lliura a: UM 30

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Nivell de reompliment de l'interior de la Torre Circular.

U.E.: 1024

DESCRIPCIÓ: Retall de planta circular d'uns 20 cm de diàmetre i un mínim de 40 cm de profunditat.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: 1022

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Negativa d'un puntal.

U.E.: 1025

DESCRIPCIÓ: Nivell format per terres de matriu sorrenca de tonalitat ocre que es barrejaven amb una gran quantitat d'esquerdills de pedra, i d'uns 80 cm de potència estratigràfica.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1023
Cobreix: UE 1025
UM 31
Es lliura a: UM 30

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Nivell de reompliment de l'interior de la Torre Circular.

U.E.: 1026

DESCRIPCIÓ: Nivell format per terres argiloses de tonalitat vermellova barrejades amb pedres petites i morter de calç desfet, i tenia uns 30-40 cm de gruix estratigràfic

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1025

Cobreix: UE 1027, 1028 i 1029

Es lliura a: UM 30 i 31

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Nivell de reompliment de l'interior de la Torre Circular.

U.E.: 1027

DESCRIPCIÓ: Estructura negativa que es separa entre 20 i 30 cm de l'interior dels murs que conformen la bestorreta.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1025

Talla: 1029 i 1030

Reblert per: 1028

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Rasa constructiva de la Torre Circular.

U.E.: 1028

DESCRIPCIÓ: Nivell format nivell de terres molt soltes barrejades amb morter de calç desfet i pedres petites.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1025

Rebleix: UE 1027

Es lliura a: UM 30

DATACIÓ: Baix Edat Mitjana

INTERPRETACIÓ: Nivell de reompliment de la rasa de fonamentació de la Torre Circular.

U.E.: 1029

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres sorrenques de tonalitat marronosa barrejades amb pedres petites i nòduls de calç, i tenia un gruix d'uns 10-20 cm com a màxim.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE1026
UM 31
Cobreix: UE 1030
UM 32
Tallat per: UE 1027

DATACIÓ: Baixa Edat Mitjana?

INTERPRETACIÓ: Nivell de reompliment?

U.E.: 1030

DESCRIPCIÓ: Nivell de terres argiloses de color vermellós, d'entre 15 i 30 cm de potència estratigràfica, que es situava ja per sobre de la roca.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE1029
UM 30
Cobreix: Roca
Tallat per: UE 1027
Es lliura a: UM 32

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Nivell de reompliment?

BESTORRE II:

U.M.: 33

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 5 m de llarg per 1 m d'ample, conservada en una alçada màxima de 3 m, encara que una de les seves meitats es troba pràcticament desapareguda. Es construeix seguint una orientació en sentit nord-oest/sud-est i mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç. Constructivament, la part inferior d'aquest mur s'acomoda al perfil irregular de la roca.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 34 i 35
Hi recolza: UM 36

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1040, 1041 i 1044

DATACIÓ: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Façana frontal de la Bestorre II.

U.M.: 34

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 4.5 m de llarg per 1 m d'ample, conservada en uns 4 m d'alçada. Es troba disposada en sentit nord-est/sud-oest i mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç, .

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 33 i 103

Observacions:

Al centre del mur, a uns 120 cm del nivell de circulació del edifici, es construeix una espitllera que formaria part de l'obra original. Malauradament, aquesta es troba totalment descarnada per la part interior (E-01)

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1040, 1041 i 1044

DATAció: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Façana lateral de la Bestorre II.

U.M.: 35

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 4.5 m de llarg per 1 m d'ample, conservada en uns 1 m d'alçada. Es troba disposada en sentit nord-est/sud-oest i mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 27

S'hi recolza: UM 104?

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1040, 1041 i 1044

DATAció: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Façana lateral de la Bestorre II.

U.M.: 36

DESCRIPCIÓ: Estructura formada per una renglera de pedres reutilitzades, col·locades de forma plana per sobre del nivell de circulació original de l'interior de la Bestorre, just per sota de l'espitllera E-01. Té una llargada de 1.5 m i una amplada d'uns 40 cm.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Es recolza a: UM 33 i 34

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1040

Cobreix: UE 1044

S'hi lliura: 1041

DATAció: Baix Medieval? Contemporània?

INTERPRETACIÓ: Banqueta o graó d'obra

U.E.: 1040

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres de color marró, de composició orgànica, d'uns 25 cm de gruix.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 1041, 1043 i 1045

Es lliura a: UM 33, 34, 35 i 36

DATACIÓ: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Substrat vegetal.

U.E.: 1041

DESCRIPCIÓ: Estrat format per una munió de pedres de diferent tipus i mida, barrejades amb una gran quantitat de terres orgàniques, d'entre 20 i 60 cm de gruix estratigràfic.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1040

Cobreix: UE 1043, 1044 i 1045

Es lliura a: UM 33, 34, 35 i 36.

DATACIÓ: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Nivell d'amortització recent de l'interior de la Bestorre II.

U.E.: 1043

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres de tonalitat vermellosa, barrejades amb morter de calç desfet, de poca compactació.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1041

Cobreix: UE 1044 i 1045

Es lliura a: UM 34 i 35

DATACIÓ: Indeterminada

INTERPRETACIÓ: Nivell de descomposició sedimentària.

U.E.: 1044

DESCRIPCIÓ: Nivell corresponent a una capa de morter de calç de tonalitat blanquinosa. No excavat.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1041, 1043, 1045
Es lliura a: UM 33, 34 i 35

DATACIÓ: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Nivell de circulació original de la torre?

U.E.: 1046

DESCRIPCIÓ: Estrat format per un nivell de terres de matriu argilosa, de tonalitat vermellosa, barrejades amb restes de morter de calç desfet i pedres. No excavat

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1043
Es lliura a: UM 34 i 35

DATACIÓ: Baix Medieval?

INTERPRETACIÓ: Nivell d'amortització de l'exterior de la torre?

BESTORRE III:

U.M.: 37

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 4.3 m de llarg per 1 m d'ample, conservada en una alçada màxima de 5 m. S'edifica seguint una orientació en sentit nord-oest/sud-est i mostra un aparell constructiu irregular de maçoneria de pedra i morter de calç.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 37
Hi recolza: UM 40

Observacions:

Al tram central del mur, a uns 50 cm del primer nivell de circulació del edifici, es construïren dues espitlleres (E-01 i 02). Es separen entre elles uns 70 cm i formen part de l'obra original. La primera té unes dimensions de 55 per 65 cm i la segona de 60 per 70 cm.

A la part central del mur, a uns 2.5 m d'alçada i al costat de la UM 38, s'identifica un orifici quadrangular, d'uns 15 cm de costat, superior (O-09). Al tram superior es documenten dos forats de perfil rectangular, d'uns 20 cm de costat, que travessen tot l'ample del mur. Es situen en el mateix eix horitzontal, es separen uns 95 cm l'un de l'altre, i correspondrien als encaixos de la bastida de construcció.

Especialment conservat a la part inferior del mur, i en diferents àrees de la cara interior i les espitlleres es conserva un arrebossat de morter de calç de tonalitat blanquinosa que, probablement, correspondria a l'acabat original de l'obra (A-01). Allà on aquest arrebossat ha estat amb contacte amb la ue 1082, la tonalitat es més rosada. Per sobre de les espitlleres

s'observa un segon arrebossat de morter de calç de tonalitat marró clar que correspondria a un acabat posterior (A-02).

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1081, 1082 i 1083

DATACIÓ: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Façana frontal de la Bestorre III.

U.M.: 38

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 4.4 m de llarg per 1 m d'ample, conservada en uns 4 m d'alçada. Es troba disposada en sentit nord-est/sud-oest i mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç,

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 37

Hi recolza: UM 104

Observacions:

Al tram central del mur, a uns 50 cm del primer nivell de circulació del edifici, es construïren dues espitlleres (E-03 i 04). Es separen entre elles uns 45 cm i formen part de l'obra original. La primera té unes dimensions de 70 per 80 cm i la segona de 50 per 70 cm.

A la part superior del mur es documenten quatre orificis, es separen entre ells per una distància d'uns 40-50 cm, estan disposats en pendent i correspondrien a l'encaix de les bigues d'una teulada d'un sola vessant (O-06, 07 08 i 09).

Especialment conservat a la part inferior del mur, i en diferents àrees de la cara interior i les espitlleres es conserva un arrebossat de morter de calç de tonalitat blanquinosa que, probablement, correspondria a l'acabat original de l'obra (A-01). Allà on aquest arrebossat ha estat amb contacte amb la ue 1082, la tonalitat es més rosada. Per sobre de les espitlleres s'observa un segon arrebossat de morter de calç de tonalitat marró clar que correspondria a un acabat posterior (A-02).

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1040, 1041 i 1044

DATACIÓ: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Façana lateral de la Bestorre III.

U.M.: 39

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 4.4 m de llarg per 1 m d'ample, conservada en uns 5 m d'alçada. Es troba disposada en sentit nord-est/sud-oest i mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç,

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 37
Hi recolza: UM 104

Observacions:

Al tram central del mur, a uns 50 cm del primer nivell de circulació del edifici, es construeix una espitllera (E-03) que, igual que les anteriors, formaria part de l'obra original. Té unes dimensions de 60 per 60 cm.

A la part superior del mur es documenten quatre orificis, es separen entre ells per una distància d'uns 40-50 cm, estan disposats en pendent i correspondrien a l'encaix de les bigues d'una teulada d'un sola vessant (O-02, 03, 04, 05).

Especialment conservat a la part inferior del mur, i en diferents àrees de la cara interior i les espitlleres es conserva un arrebossat de morter de calç de tonalitat blanquinosa que, probablement, correspondria a l'acabat original de l'obra (A-01). Allà on aquest arrebossat ha estat amb contacte amb la ue 1082, la tonalitat es més rosada. Per sobre de les espitlleres s'observa un segon arrebossat de morter de calç de tonalitat marró clar que correspondria a un acabat posterior (A-02).

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1040, 1041 i 1044

DATAció: Baix Medieval

INTERPRETACió: Façana lateral de la Bestorre III.

U.M.: 40

DESCRIPCIó: Estructura murària d'uns 4 m de llarg per 70 cm d'ample, conservada en poc més de 50 cm. Es construeix seguint una orientació en sentit nord-oest/sud-est i mostra un doble parament de pedres, col·locades en sec.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Recolza en: UM 38 i 39

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1040, 1041

Cobreix: UE 1042

DATAció: Contemporània

INTERPRETACió: Tancament interior de la Bestorre III.

U.E.: 1080

DESCRIPCIó: Estrat format per terres de color marró, de composició orgànica, d'uns 25 cm de gruix.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 1081

Es lliura a: UM 37,38, 39 i 40

DATAció: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Substrat vegetal.

U.E.: 1081

DESCRIPCIÓ: Estrat format per una munió de pedres de diferent tipus i mida, barrejades amb terres orgàniques, d'entre 20 i 60 cm de gruix estratigràfic.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1080
Cobreix: UE 1082
Es lliura a: UM 37,38,39 i 40

DATACIÓ: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Nivell d'amortització recent de l'interior de la Bestorre III .

U.E.: 1082

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres argiloses de tonalitat vermellova, barrejades amb pedres petites,

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1081
UM 40
Cobreix: UE 1083
Es lliura a: UM 37,38, 39

DATACIÓ: Baix Medieval-Contemporània

INTERPRETACIÓ: Darrer nivell de circulació de l'interior de la torre. És el mateix en època baix medieval i contemporània.

U.E.: 1083

DESCRIPCIÓ: Nivell corresponent a una capa de morter de calç de tonalitat blanquinosa, d'uns 5 cm de gruix.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1082
Cobreix: 1084 i 1085
Es lliura a: UM 33, 34 i 35

DATACIÓ: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Nivell de circulació original de la torre

U.E.: 1084

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres molt endurides, de tonalitats marrons. Tenia un gruix estratigràfic que oscil·lava entre els 20 i 60 cm a causa del desnivell natural que presenta la mola en aquest sector.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1083

Tallat per: Ue 1085

DATACIÓ: Prehistòrica

INTERPRETACIÓ: Nivell d'amortització?

U.E.: 1085

DESCRIPCIÓ: Estructura negativa que es separa entre 20 i 30 cm de l'interior dels murs que conformen la bestorre.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1083

Talla: UE 1084

Reblert per: UE 1086

DATACIÓ: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Rasa constructiva de la Bestorre III.

U.E.: 1086

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres de tonalitat marró, barrejades amb pedres petites i morter de calç disgregat.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1083

Rebleix: UE 1085

Es lliura a: UM 27, 28 i 29

DATACIÓ: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Reompliment de la rasa de fonamentació de la Bestorre I.

U.E.: 1087

DESCRIPCIÓ: Estructura negativa de planta circular, d'uns 30 cm de diàmetre i 20 cm de profunditat.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1084

Talla: Roca

Reblert per: UE 1088

DATACIÓ: Prehistòrica

INTERPRETACIÓ: Forat de pal.

U.E.: 1088

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres marronoses de poca compactació.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1084

Rebleix: 1087

DATACIÓ: Prehistòrica

INTERPRETACIÓ: Rebliment de forat de pal ue 1087.

BESTORRE IV

U.M.: 41

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 3 m de llarg per 1 m d'ample, conservada en uns 50 cm d'alçada. Es troba disposada en sentit nord-oest/sud-est i constructivament mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 42 i 44

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1061 i 1062

DATACIÓ: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Mur frontal de la Bestorre IV.

U.M.: 42

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 2.5 m de llarg per 1 m d'ample, conservada en uns 50 cm d'alçada. Es troba disposada en sentit nord-est/sud-oest i constructivament mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 41 i 43

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1061 i 1062

DATACIÓ: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Mur frontal de la Bestorre IV.

U.M.: 43

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 3.5 m de llarg per 1 m d'ample, conservada en uns 50 cm d'alçada. Es troba disposada en sentit nord-est/sud-oest i constructivament mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 42

Hi recolza: UM 45?

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1061 i 1062

DATAció: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Mur lateral de la Bestorre IV.

U.M.: 44

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 2.8 m de llarg per 1 m d'ample, conservada en uns 50 cm d'alçada. Es troba disposada en sentit nord-est/sud-oest i constructivament mostra un aparell irregular de maçoneria de pedra i morter de calç,

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Solidari amb: UM 41

Hi recolza: UM 45?

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1061 i 1062

DATAció: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Mur lateral de la Bestorre IV.

U.M.: 45

DESCRIPCIÓ: Estructura murària d'uns 2.4 m de llarg per 45 cm d'ample, conservada en uns 50 cm d'alçada. Es troba disposada en sentit nord-oest/sud-est i es construeix formant un doble parament de pedres de diferent mida, col·locades en sec.

RELACIONS CONSTRUCTIVES:

Recolza en: UM 43 i 44

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

S'hi lliura: UE 1061

DATAció: Contemporània?

INTERPRETACIÓ: Mur de tancament interior de la Bestorre IV.

U.E.: 1060

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres de color marró, de composició orgànica, d'uns 20 cm de gruix.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobreix: UE 1061 i 1062
UM 41, 42 i 45
Es lliura a: UM 43 i 44

DATACIÓ: Contemporània

INTERPRETACIÓ: Substrat vegetal.

U.E.: 1061

DESCRIPCIÓ: Estrat format per una munió de pedres de diferent tipus i mida, barrejades amb terres orgàniques, d'entre 10 i 20 cm de gruix estratigràfic. Concentrat a l'angle nord-oriental. No excavat.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1060
Cobreix: UE 1062
Es lliura a: UM 43 i 45

DATACIÓ: Contemporània?

INTERPRETACIÓ: Enderroc UM 45.

U.E.: 1062

DESCRIPCIÓ: Estrat format per terres argiloses de tonalitat vermellova. No excavat.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES:

Cobert per: UE 1081
UM 45
Es lliura a: UM 41, 42, 43 i 44

DATACIÓ: Baix Medieval

INTERPRETACIÓ: Darrer nivell de circulació de l'interior de la Bestorre IV.

ANNEX III

Inventari i Làmines del material arqueològic

Estrat	Núm	Classe	Tipus	IND	V	F	N	INF	TOTAL	Decoració-observacions	Cronologia
102	1	plat fondo	VRM	1	1				1		Baixa Edat Mitjana
102	2	gerra	CV	1	1				1	vidrat monocroma de color verd a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana/ Moderna
102	3	gerra	CV	1	1				1	vidrat monocroma de color marró a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana/ Moderna
102	4		CV	1				1	1	vidrat verd melat a l'interior i verd fosc a l'exterior	Baixa Edat Mitjana/Moderna
102	5	gerra	CV	1		1			1	vidrat monocroma groc melat	Baix Medieval/ Moderna
102	6	plat	CV	1		1			1	vidrat monocroma marró a l'interior de la peça	Baix Medieval/ Moderna
116	1	olla	CR	1					1		Plena Edat Mitjana
116	2		CR	6				6	6	decoració de línies incises horitzontals	Plena Edat Mitjana
116	3		CR	1				1	1	frag. Inf de pasta marró amb decoració de línia incisa ondulant	Plena Edat Mitjana
116	4	bol	VM	2	2				2	pisa arcaica/vidrat monocroma blanc	Baixa Edat Mitjana
116	5	plat	VVM	2	3	1		2	3	vidrat en verd i morat medieval	Baixa Edat Mitjana
116	6	morter	CV	1	2				2	interior vidrat en melat i en verd a l'exterior	Baixa Edat Mitjana
116	7	búrina?	CV	1	1				1	vidrat verd	Baixa Edat Mitjana
116	8	gerra?	CV	1				1	1	vidrat verd melat	Baixa Edat Mitjana
116	9	gerra-càntir?	CV	1	1				1	vidrat verd melat	Baixa Edat Mitjana
116	10	cassola	CV	1	2				2	vidrat interior i exterior en verd fosc	Baixa Edat Mitjana
116	11	cassola	CV	1	1				1	vidrat verd a l'interior i a la part superior exterior	Baixa Edat Mitjana
116	12	cassola	CV	1	1				1	vidrat verd melat a l'interior i la part superior exterior	Baixa Edat Mitjana
116	13	llibrell	CV	1	1			1	2	vidrat marró	Baixa Edat Mitjana
116	14	llibrell	CV	1	1				1	vidrat verd	Baixa Edat Mitjana
116	15	olla	CV	1	3				3	vidrat verd interior i a la part superior exgterior. Decoració de línies incises horitzontals	Baixa Edat Mitjana
116	16	olla	CV	3	3				3	vidrat verd interior i a la part superior exgterior.	Baixa Edat Mitjana
116	17	olla	CV	1	1				1	vidrat verd a l'interior i a l'exterior	Baixa Edat Mitjana
116	18	olla	CV	1	1				1	vidrat verd melat a l'interior i exterior	Baixa Edat Mitjana
116	19	olla	CV	1	1				1	vidrat marró interior i decoració de línia incisa ondulant a l'exterior	Baixa Edat Mitjana
116	20	olla	CV	1	1				1	vidrat marró interior	Baixa Edat Mitjana
116	21	olla	CV	1	3				3	vidrat marró a l'interior i exterior	
116	22	olla	CV	1	1				1	vidrat marró a l'interior i melat a la part superior exterior	Baixa Edat Mitjana
116	23	olla	CV	1	1				1	vidrat melat a l'interior i part superior exterior	Baixa Edat Mitjana
116	24	gerra?	CV	1	1			1	2	vidrat verd melat	Baixa Edat Mitjana
116	25	gerra	CV	1	1				1	vidrat verd melat a l'interior i exterior	Baixa Edat Mitjana
116	26	càntir/gerra?	CV	1	2				2	vidrat verd melat a l'interior i exterior	Baixa Edat Mitjana
116	27	càntir/gerra?	CV	1	1				1	vidrat verd melat a l'interior i exterior	Baixa Edat Mitjana
116	28	plat/tapadora?	CV	1	1				1	vidrat marró a l'interior i part superior exterior	Baixa Edat Mitjana
116	29	tapadora	CV	1	1				1	vidrat verd	Baixa Edat Mitjana
116	30	tapadora	CV	1	1				1	vidrat verd melat	Baixa Edat Mitjana
116	31	plat/tapadora?	CO	1	1				1		
116	32	olla	CO	2	2				2		
116	33	ampolla	COR	1	1				1		
116	34	olla	CO	1	1				1		
116	35		CV	1				1	1	vidrat de tonalitat groguenca exterior i decoració de línies horitzontals	Baixa Edat Mitjana
116	36		CV	1			1		1	vidrat verd melat interior i exterior	Baixa Edat Mitjana
116	37		CV	1				1	1	vidrat verd melat interior i exterior, i decoració de línies incises horitzontals paral·les i diagonals	Baixa Edat Mitjana
116	38		CV	2				2	2	vidrat exterior verd i decoració incisa de línia ondulant	Baixa Edat Mitjana
116	39		CV	4				4	4	vidrat verd a l'interior i exterior	Baixa Edat Mitjana
116	40		CV	1				1	1	vidrat verd melat a l'exterior	Baixa Edat Mitjana
116	41		CV	1				1	1	vidrat marró a l'exterior	Baixa Edat Mitjana
116	42		CV	1				1	1	vidrat marró a l'interior i exterior, i decoració incisa de línies horitzontals	Baixa Edat Mitjana
116	43		CV	11		1		10	11	vidrat marró	
116	44		CV	22		1		21	22	vidrat verd	
116	45		CV	1				1	1	vidrat interior verd melat	Baixa Edat Mitjana
116	46		CV	3				3	3	vidrat verd	
116	47		CV	4			4		4		
116	48		CO	1			1		1		
116	49		COR	1			1		1		
116	50	peça tubolar	CO	1	1				1		
116	51	gerra	CV	1	1				1		
116	52		CO					11	11		
116	53	càntir	CR	4		3		1	4		Moderno/Contemporània
116	54	ampolla/gerra	CV	1	1	2		5		vidrat verd	Moderno/Contemporània
116	55		CV			1		3	4	vidrat verd	
116	56		CV	1			3		3	vidrat verd	Moderno/Contemporània
116	57	ampolla	CV	1	1			4	5	vidrat verd melat	
116	58	ampolla	CV	1	2				2	vidrat verd	
116	59		CV	1				1	1	vidrat verd	
116	60		CV	3				3	3	vidrat verd	Moderno/Contemporània
116	61	gerra	CV	1		1		4	5	vidrat marró	Moderno/Contemporània
116	62	gerra	CV	1	2	1		2	5	vidrat marró	Moderno/Contemporània
116	63		CV	1	2				1	vidrat marró	Moderno/Contemporània
116	64		CV	1	1				1	vidrat marró	Moderno/Contemporània
116	65	plat	CV	1				1	1	vidrat marró	Moderno/Contemporània
116	66	ampolla	CV	1	2				2	vidrat marró	Moderno/Contemporània
116	67	tapadora	CV	1	1				1	vidrat marró	
116	68	plat	CV	1	2	3		1	6	vidrat marró	Moderno/Contemporània

116	69	llibrell	CV	1				1	1	vidrat marró a l'interior i verd a l'exterior	Moderno/Contemporània
116	70		CV	1				3	3	vidrat marró a l'interior i verd a l'exterior	Moderno/Contemporània
116	71		CV	3				3	3		Moderno/Contemporània
116	72	ferradura	MF	1	1				1		
116	73	moneda	M	1	1				1	moneda de Ferran VII. Sense restaurar	
116	74	moneda	M	1	1				1	moneda de Isabel II. Sense restaurar	
116	75	moneda	M	1	1				1	moneda d'Isabel II. Sense restaurar	1849
116	76	bala	MB	1	1				1	sense disparar	
116	77	bala	MB	2	2				2		
116	78	botó	MB	1	1				1	botó militar d'infanteria. Sense restaurar	
116	79	sivella	MF	1	1				1	sivella de corretja. Sense restuarar	
116	80	clau/punta	MF	1	1				1		
131	1		CV	1	1				1		
131	2		CV	1	1				1		
131	3	olla/gerra	CV	1				6	6	els fragments presenten una cocció oxido-reduïda. Es conserva un	Baixa Edat Mitjana
131	4		CV	1				2	2	vidrat monocroma de tonalitat verdosa a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
131	5		CR	1				1	1	decoració de línies incises horitzontals	Plena Edat Mitjana
131	6		COR	1				5	5		
131	7		CR	1				1	1	pasta de color gris clar i tomejada	
131	8		CR	1				1	1		
134	1		CR	1		2		4	6		
134	2		CR	3				3	3		
134	3	plat	TS	1	1				1	Terra Sigillata	Alt Imperial Romà
134	4		CMO	1	1				1		Prehistòrica
134	5		CO	1				1	1	iberoromana	Ibèrica
134	6		CV				1		1		Baix Medieval/Moderna
135	1		CV	1			1		1	vidrat verd	Baixa Edat Mitjana
305	1	gerra	CIO	1	1				1		Ibèrica
305	2		CIO	2				8	8		Ibèrica
305	3		CIO	1			1		1		Ibèrica
305	4		CIR	1	1				1		Ibèrica
305	5	tegulae	TE	1	1				1		
305	6	olla	CR	1	2				2	Vora apuntada de secció triangular	Plena Edat Mitjana
305	7	gerra	CR	1	1				1	vora arrodonida	Plena Edat Mitjana
305	8		CR	4		2		14	16		Plena Edat Mitjana
305	9		CO	1					1	1	
305	10		CMR	1					1	1	Prehistòrica
305	11	olla amb nanses	CV	1			1	6	7	vidriat interior i exterior de tonalitat verdosa. Pasta oxidoreduïda i decoració de línies horitzontals incises a l'inflexió de la peça.	
305	12		CV	1			1		1	vidriat verd melat	Baixa Edat Mitjana
305	13		CV	1				1	1	vidriat marró clar a l'interior de la peça	Baixa Edat Mitjana
306	1	olla amb nanses	CMOR	1	1		1	4	6		Prehistòrica
306	2	tapadora	CMOR	1	1				1		Prehistòrica
306	3		CMOR	3				4	4		Prehistòrica
407	1		CMOR	4				4	4		Prehistòrica
407	2	olla/calatos	CIO	1	1				1		Ibèrica
407	3		CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
407	4		CR	2				4	4		
501	1		CR	1				2	2		Baixa Edat Mitjana
501	2		CR	1				2	2		Baixa Edat Mitjana
501	3		CR	1				1	1		Baixa Edat Mitjana
501	4		COR	1		1			1		Baixa Edat Mitjana
501	5	tapadora	CV	1	1				1	vidriat verd a l'interior de la peça i vidriat verd i marró a l'exterior	Baixa Edat Mitjana
501	6	plat-bol	CV	1	1				1	vidriat de tonalitat marró a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
501	7	plat-bol	CV	1	1				1	vidriat de tonalitat marró a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
501	8	plat-bol	CV	1	1				1	vidriat de tonalitat verd a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
501	9		CV	1				2	2	vidriat de tonalitat marró a l'interior de la peça	
501	10		CV	1			1	2	3	vidrat de color verd fosc a l'interior de la peça	
501	11		CV	2		1		1	2	vidriat de tonalitat marró a l'interior de la peça	
501	12	morter	CV	1	1				1	peça de color verd melat a l'interior i vora fosc a l'exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
501	13	plat	VBVM	1	1				1	Vidreiat tant a l'interior com exterior de la peça. La pasta és de tonalitat beige. L'olla presenta un motiu decoratiu d'Alfies (9a dels inventaris dels MUHBA). Mentre que la decoració dels fons és d'estil esquemàtic	Baixa Edat Mitjana
501	14		VBVM	1				1	1		
501	15	plat	VBVM	1	1				1	Vidriat només interior. La pasta adquireix una tonalitat rosada a la part interior i i beige a l'exterior. Producció valenciana?	Baixa Edat Mitjana
501	16	plat	VBVM	1		1			1	heràldic? La pasta adquireix una tonalitat rosada a la part interior i i beige a l'exterior.Producció valenciana?	Baixa Edat Mitjana
501	17		VBVM	1				1	1		
501	18	escudella	VRM	1		1			1	Decoració amb bandes i reticles i cadenes.	Baixa Edat Mitjana
501	19		VRM?	1					1	1	
501	20		RF	2					2	2	
506	1	bol/escudella	VM	1	1				1	Vidriat blanc només a l'interior. L'olla està decorada amb petites línies en morter	Baixa Edat Mitjana
506	2	olla	CV	1	1				1	vidriat marró a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
506	3	olla	CV	1	1				1	vidriat de tonalitat marró amb aigües tonalitats verdoses.	Baixa Edat Mitjana
506	4	tapadora	CV	1	1					vidriat de tonalitat marró a l'interior de la peça	Baixa Edat Mitjana
506	5	tapadora	CV	1	1					vidriat de tonalitat verdosa a l'interior de la peça	Baixa Edat Mitjana
506	6		CV	4			1	4	5	vidriat marró	Baixa Edat Mitjana
506	7		CV						2	vidriat verd	
506	8		CO	1		1			1		
509	1	escudella	VRM	1	1				1	decoració pràcticament esborrada	

510	2		CR	2				2	2	ceràmica tipus verdú	Baix Medieval/Moderna
510	3		CV	1				1	1	vidrat exterior de tonalitat verd i groga	Baix Medieval/Moderna
510	4		CV	1				3	3	vidrat interior i exterior. Línies horitzontals incises	
510	5		CV	3			1	2	3	vidrats marrons	
510	6		CV	2				2	2	vidriats verds	
510	7		COR	1				1	1		
510	8		CR	1				1	1		
510	9		VRM?	1				1	1		
513	1	escudella	VBVM	1		1			1		Baixa Edat Mitjana
513	2	Figura antropomorfa	CO	1	1				1		Plena/Baixa Edat Mitjana
602	1	Gerra?	CV	1	1	1		4	6	vidrat gairabé incolor a l'interior i exterior de la peça, encara que hi ha algun punt s'observa una tonalitat verdosa. L'exterior de la peça té línies incises horitzontals.	Baixa Edat Mitjana
602	2	Gerra	CV	1	1				1	vidrat interior i exterior de tonalitat verdosa	Baixa Edat Mitjana
602	3		CV	1				1	1	vidrat exterior de tonalitat melada. Decoració exterior de línies horitzontals incises	Baixa Edat Mitjana
602	4		CR	2				2	2		
602	5		CO	1				1	1		
602	6		CO	1				1	1	Iberoromana?	
611	1	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
611	2	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
611	3	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
611	4	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
611	5	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
611	6	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
611	7	gerra	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
611	8		CR	5		5			5		
611	9		CR					35	35		
611	10		COR	1		1		1	1		
611	11		COR	1				1	1	decoració de línies incises verticals i diagonals. Inscripció?	
612	1	olla	CO	1	1				1		Ibèrica
612	2		CO				14	14	14		Ibèrica
612	3		CR				4	4	4		Ibèrica
612	4		COR		1			11	12		Ibèrica?
612	5		RF					4	4		
613	1	ganivet	MF	1	1				1		
613	2		CV	2			1	1	1	vidrat verd	Moderno/Contemporània
613	3	plat	TSAD	1	1				1	hayes 91?	Baix Imperial Romana/Visigòtica
1.001	1		CV	1			1		1		Baixa Edat Mitjana
1.001	2		CO	1				1	1	torn ràpid	Baix Medieval/Moderna
1.001	3	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.001	4	olla	CV	1	1				1	vidrat groc melat	Baixa Edat Mitjana
1.001	5		CR	1				1	1		
1.002	1		CV	2				2	2	vidrats de tonalitats marrons i verdes	Baixa Edat Mitjana
1.002	2		CR	1				1	1		
1.002	3		CV	1				1	1	vidrat groc melat. Línies incises horitzontals	Baixa Edat Mitjana
1.002	4		CO	1				1	1		
1.006	1	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	2	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	3	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	4	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	5	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	6	olla	CR	1	2				2		Plena Edat Mitjana
1.006	7	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	8	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	9	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	10	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	11	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	12	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	13	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	14	tupi	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	15	cassola/morter?	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.006	16		CR						123		
1.006	17		CR	2			2		2		
1.006	18		CR	1				1	1	decoració de línies incises horitzontals i verticals	
1.006	19		CR	5				5	5	decoració de línies incises horitzontals	
1.006	20		CR	1				1	1	decoració de línies horitzontals i verticals, formant una petita línia de quadrats	
1.006	21		COR	1		2			2		
1.006	22		COR	1				2	2		
1.006	23		COR	2				2	2		
1.006	24		CO	1				2	2		
1.006	25		CO					1	1		
1.006	26		RF	8				8	8		
1.008	1	olla	CV	1	3	1	1	11	18	vidrat interior de color marró	Baix Edat Mitjana
1.008	2	olla	COR	1	1				1		
1.008	3	olla	CR	1	1				1		
1.008	4	olla	CR	1	1				1		
1.008	5	olla	CR	1	1				1		
1.008	6		CR					19	19		
1.008	7		CV	1				1	1	vidrat verd	Baix Edat Mitjana

1.008	8		CV	1				3	3	vidrat de color groc melat	Baixa Edat Mitjana
1.008	9		CV	1				2	2	vidriat interior de color verd melat	Baixa Edat Mitjana
1.008	10		RF	1				1	1		
1.008	11	olla	CV	1	2	0	0	1	3	vidrat interior de color marró	Baixa Edat Mitjana
1.009	1		CR	1				2	2		
1.009	1		MC	4						Quatre bosses de Mostres de Carbons	
1.022	1		CR				1	46	47		
1.022	2	olla	CR	1	1				1		Plena/Baixa Edat Mitjana
1.022	3	olla	CR	1	1				1		Plena/Baixa Edat Mitjana
1.022	4	cassola	CR	1	1				1		Plena/Baixa Edat Mitjana
1.022	5	olla	CR	1	1				1		Plena/Baixa Edat Mitjana
1.022	6	olla	CR	1	1				1		Plena/Baixa Edat Mitjana
1.022	7	olla	CR	1	1				1		Plena/Baixa Edat Mitjana
1.022	8	olla	CR	1	1				1		Plena/Baixa Edat Mitjana
1.022	9		COR	2				2	2		
1.022	10		CO					35	35		
1.022	11	olla	CV	1	1			1	2	vidrat verd melat a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
1.022	12	gibrell	CV	1	1				1	vidrat marró melat a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
1.022	13	gibrell	CV	1	1				1	vidrat interior de color marró gairabé incolor	Baixa Edat Mitjana
1.022	14	gibrell	CV	1	1				1	vidrat interior de color marró gairabé incolor	Baixa Edat Mitjana
1.022	15	gera	CV	1	3	1	1	9	14	vidrat verd melat a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
1.022	16	cassola	CV	1			1		1	vidrat marró a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
1.022	17		CV	5		1		26	27	vidrat marró	Baixa Edat Mitjana
1.022	18	gera/ampolla	CV	1	1			3	4	vidrat verd	Baixa Edat Mitjana
1.022	19	olla	CV	1	1	1		6	8	vidrat verd	Baixa Edat Mitjana
1.022	20		CV	1				8	8	vidrat verd a l'interior de la peça	Baixa Edat Mitjana
1.022	21		CV	1				3	3	vidrat verd fosc	Baixa Edat Mitjana
1.022	22		CV	2			2		2		Baixa Edat Mitjana
1.022	23		VVM	1		1			1	amb restes de morter de calç adherit	Baixa Edat Mitjana
1.022	24	fusaïola	CO	1	1				1		
1.022	25	copa?	VD	1		1			1		
1.022	26	punta de ferro	MF	1	1				1		
1.022	27		RF		3				3		
1.022	28		RMC	1				5	5	fragments de morter de calç enlluït superficialment	
1.023	1		CR			1		61	62		
1.023	2	olla	CV	1				2	3	vidrat verd a l'interior de la peça	Baixa Edat Mitjana
1.023	3		CV	1				2	2	vidrat verd melat a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
1.023	4		CV	1				1	1	vidrat verd melat a l'exterior i marró a l'interior	
1.023	5		CV	1				1	1	vidrat verd a l'interior de la peça	
1.023	6		CV	3				3	3	vidrat marró a l'interior de la peça	
1.023	7	olla	CR	1	1				1		Plena/Baixa Edat Mitjana
1.023	8	olla	CR	1	1				1		Plena/Baixa Edat Mitjana
1.023	9	olla	CR	1	1				1		Plena/Baixa Edat Mitjana
1.023	10		RF		7				7		
1.023	11		RMC	1				1	1	mostra fragment de morter de calç	
1.023	12		VD	2				2	2		
1.023	13	punta de ferro	MF	1	1				1		
1.025	1	olla	CR	1	1				1		Plena/Baixa Edat Mitjana
1.025	2		CR				2	5	7		
1.025	3	olla	COR	1	1				1		Ibèrica?
1.025	4	gera	CV	1	1				1	vidrat verd melat a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
1.025	5	gera	CV	1	1				1	vidrat marró melat a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
1.025	6	olla	CV	1	1				1	vidrat marró melat a l'exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
1.025	7		CV	1				1	1	vidrat marró a l'interior de la peça	
1.025	8		RF		1				1		
1.026	1	olla	CR	1	1				1		Plena Edat Mitjana
1.026	2		CR	2				2	2		
1.026	3		CV	2				2	2		
1.026	4		RMC	1				1	1	mostra fragment de morter de calç	
1.028	1		CR					1	1		
1.029	1		CR					3	3		
1.029	2		CV	1				2	2	vidrat verd melat a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
1.029	3		CV					2	2		
1.029	4		CO					1	1		
1.029	5		RF					2	2		
1.041	1	plat	CV	1	1				1	vidrat marró clar	Contemporània
1.041	2		CV	3		2		5	5	vidrat marró clar	Contemporània
1.041	3		CO					2	2	englaba blanca exterior	Contemporània
1.041	4		CR					4	4		
1.045	1		CR	1					1	1	
1.081	1		MB	3	3				3	3 bales, una d'elles sense disparar	Contemporània
1.081	2	gera	CV	1		2	1	20	23	vidrat exterior i interior de tonalitat marró	Contemporània
1.081	3	gera	CV	1	2		1	1	4	vidrat exterior i interior de tonalitat marró	Contemporània
1.081	4	gera	CV	1	1				1	vidrat exterior i interior de tonalitat marró	Contemporània
1.081	5		CV	1	2				2	vidrat exterior i interior de tonalitat marró	Contemporània
1.081	6	olla	CV	1	1				1	vidrat exterior i interior de tonalitat marró	Contemporània
1.081	7		CV	1			1	2	3	vidrat exterior verd	Contemporània
1.081	8		CV	1				2	2	vidrat exterior i interior de tonalitat marró	Moderno/Contemporània
1.081	9		V	1				2	2		
1.082	1		CV	1				1	1	vidrat verd a l'interior i exterior de la peça	Baixa Edat Mitjana
1.082	2		CV	1				2	2	vidrat marró a l'interior i exterior de la peça. Línies horitzontals i en zig-zag	Plena/Baixa Edat Mitjana

1.082	3		CV	1				1	1		Plana/Baixa Edat Mitjana
1.082	4	olla	CR	1	1				1		Plana/Baixa Edat Mitjana
1.082	5	olla	CR	1	1				1		Plana/Baixa Edat Mitjana
1.082	6	olla	CR	1	1				1		Plana/Baixa Edat Mitjana
1.082	7	olla	CR	1	1				1		Plana/Baixa Edat Mitjana
1.082	8	olla	COR	1	1				1		Plana/Baixa Edat Mitjana
1.082	9		CR			1	1	17	19		
1.082	10		RF	1				1	1		
1.083	11		CV	1				1	1	vidrat interior marró	Baixa Edat Mitjana
1.083	12		CV	1				1	1	vidrat interior verd melat	Baixa Edat Mitjana
1.083	13		CV	1				1	1	vidrat interior verd	Baixa Edat Mitjana
1.084	1	olla/marmita	COR					56	56		Prehistòrica
1.084	2		COR	1	1			13	14		Prehistòrica
1.084	3	olla/marmita	COR	1	1				1		Prehistòrica
1.084	4	olla/marmita	COR	1	1				1		Prehistòrica
1.084	5	olla/marmita	COR	1	1				1		Prehistòrica
1.084	6	olla/marmita	COR	1	1				1		Prehistòrica
1.084	7	olla	CO	1	1				1		Prehistòrica
1.086	1	cassola	CV	1	1				1	vidrat de tonalitat verdosa a l'interior i part superior de l'exterior de la peça.	Baixa Edat Mitjana
1.086	2		RF	1				1	1		

Abreviatures Material Arqueològic:

CIO: Ceràmica Ibèrica Oxidada

CIR: Ceràmica Ibèrica Reduïda

CMO: Ceràmica a Mà Oxidada

CMOR: Ceràmica a Mà Oxido-Reduïda

CO: Comuna Oxidada

COR: Comuna Oxido-Reduïda

CR: Comuna Reduïda

MB: Metall Bronze

MF: Metall Ferro

RF: Resta Faunística

RMC: Resta Morter de Calç

TE: *Tègula*

TSD: Terra Sigillata africana D

TS: Terra Sigillata

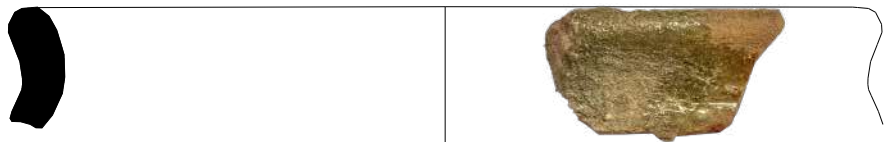
VRM: Vidrat Reflexes Metà·lics

VBVM: Vidriada Blava Medieval

VVM: Vidriada amb verd i manganès

UE 102.1

UE 102.2

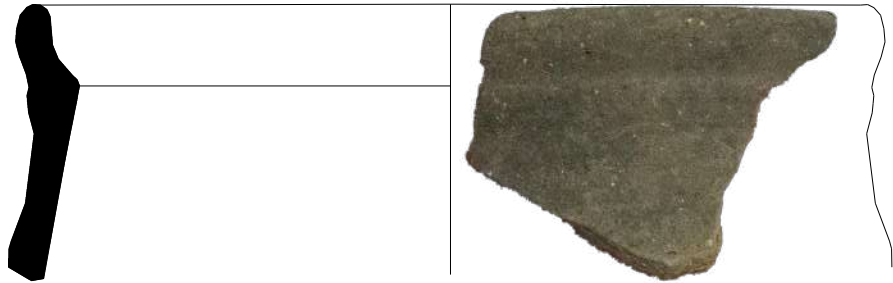

UE 102.3

UE 131.5

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)		
Material arqueològic de les Rases del Recinte Interior		
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Adrià Cubo Córdoba		
EXECUCIÓ: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL		
PROMOTOR: Ajuntament de L'Albiol		Febrer 2024
	Escala	1:25
	MEMÒRIA	
0 250 cm		LAMINA 01

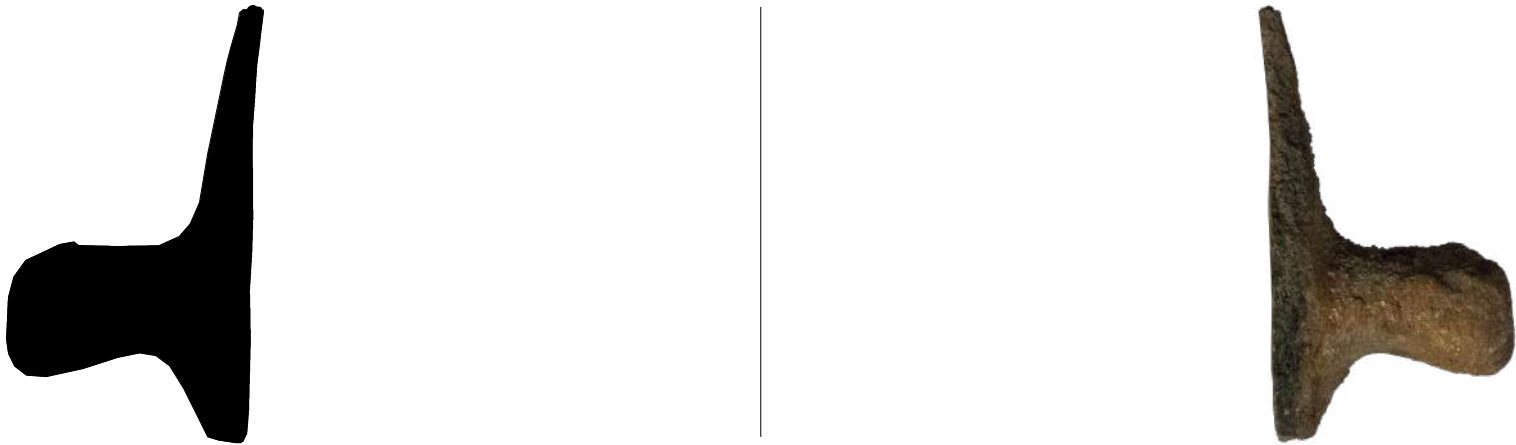
UE 305.6

UE 305.7

UE 306.1

UE 306.2

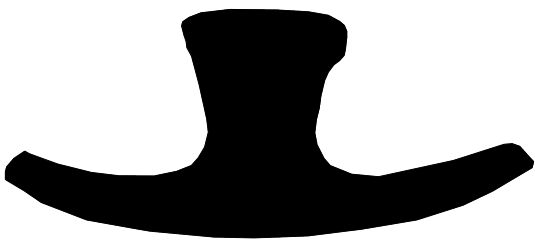
INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)			
Material arqueològic de les Rases del Recinte Interior			
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Adrià Cubo Córdoba			
EXECUCIÓ: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL			
PROMOTOR: Ajuntament de L'Albiol			Febrer 2024
	Escala	1:25	MEMÒRIA
	250 cm		LAMINA 02

UE 501.15

UE 501.13

UE 501.5

UE 501.6

UE 501.18

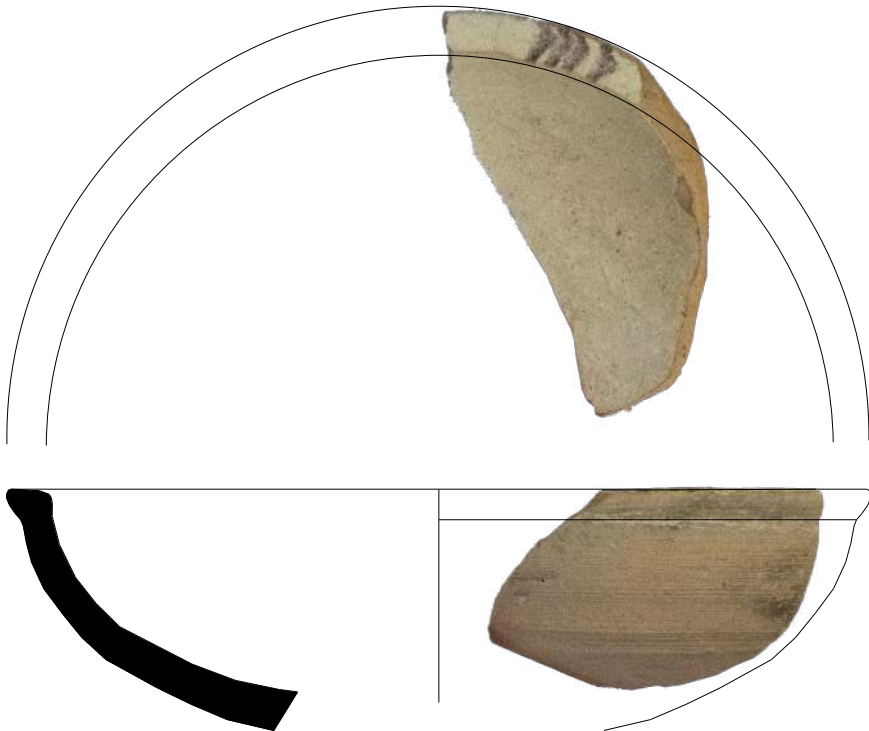

UE 501.12

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)			
Material arqueològic del Nucli central			
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Adrià Cubo Córdoba			
EXECUCIÓ: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL			
PROMOTOR: Ajuntament de L'Albiol			Febrer 2024
	Escala	1:25	MEMÒRIA
			03

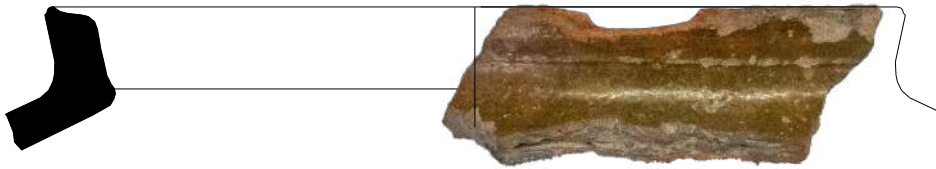
UE 513.2

UE 506.1

UE 506.2

UE 506.3

UE 506.4

UE 506.5

UE 116.79

UE 116.78

UE 116.73

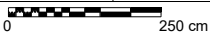
UE 116.74

UE 116.75

UE 116.76

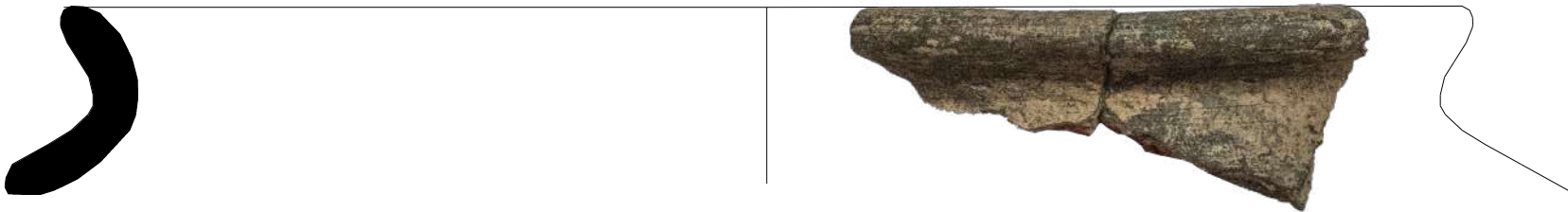
INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)			
Material arqueològic del Nucli Central			
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Adrià Cubo Córdoba			
EXECUCIÓ: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL			
PROMOTOR: Ajuntament de L'Albiol			Febrer 2024
	Escala	1:25	MEMÒRIA
			LAMINA 04

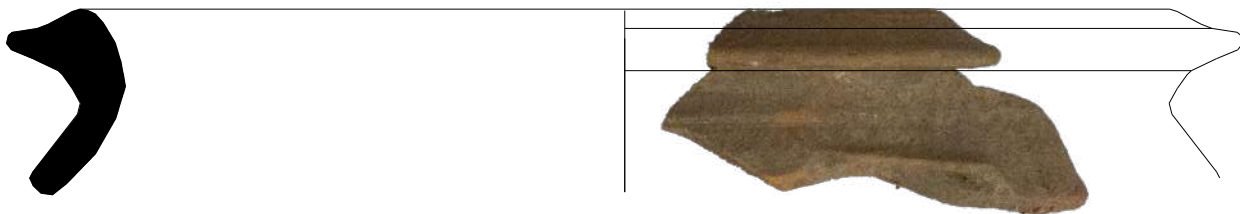
UE 611.1

UE 611.2

UE 611.3

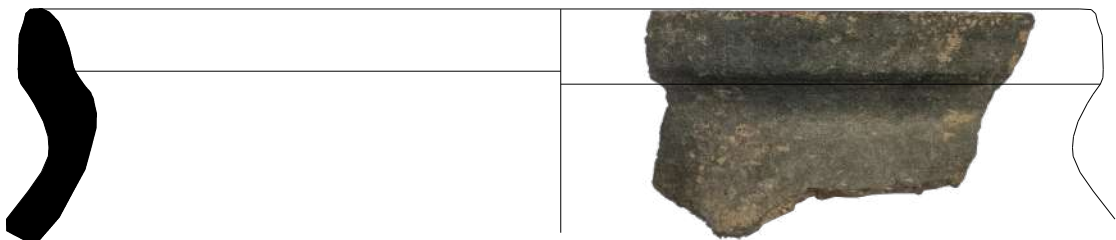

UE 612.1

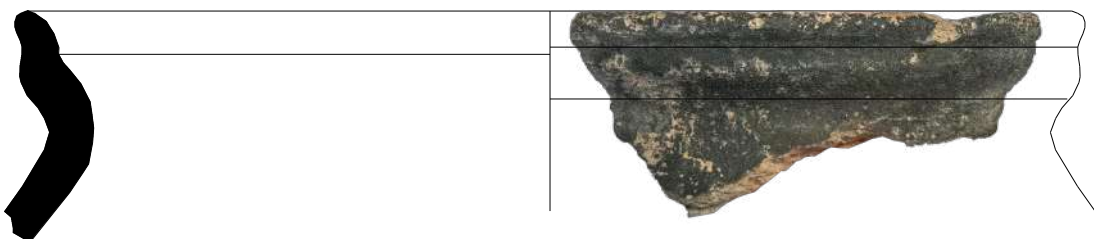
INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)			
Material arqueològic del Portal d'Accès			
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Adrià Cubo Córdoba			
EXECUCIÓ: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL			
PROMOTOR: Ajuntament de L'Albiol			Febrer 2024
	Escala	1:20	MEMÒRIA
			LAMINA 05

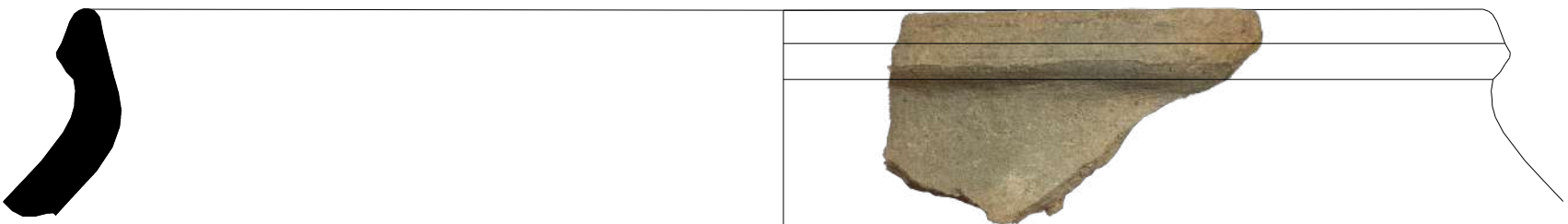
UE 1006.1

UE 1006.2

UE 1006.3

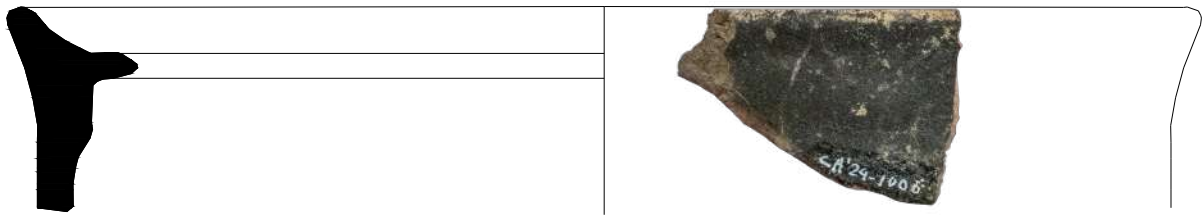

UE 1006.4

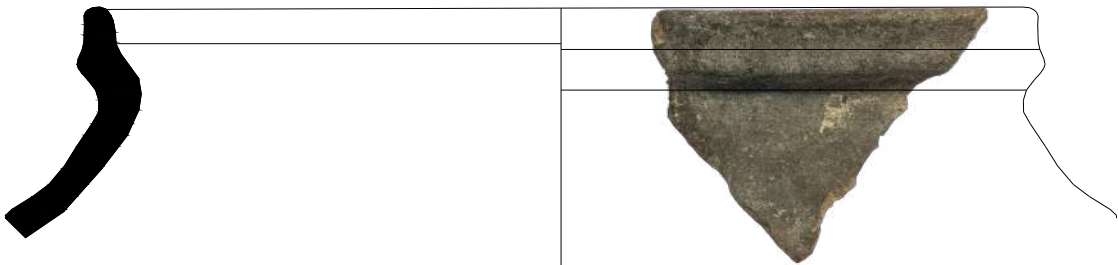

UE 1006.5

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)			
Material arqueològic de les Rases del Recinte Interior			
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Adrià Cubo Córdoba			
EXECUCIÓ: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL			
PROMOTOR: Ajuntament de L'Albiol			Febrer 2024
	Escala	1:25	MEMÒRIA
	 0 250 cm		LÀMINA 06

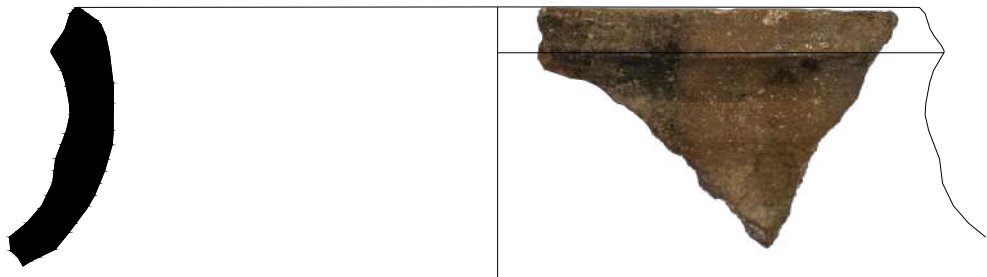
UE 1006.15

UE 1006.6

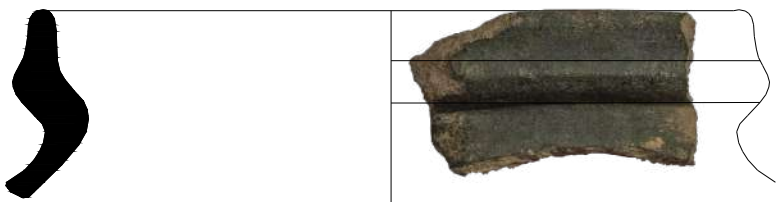
UE 1006.18

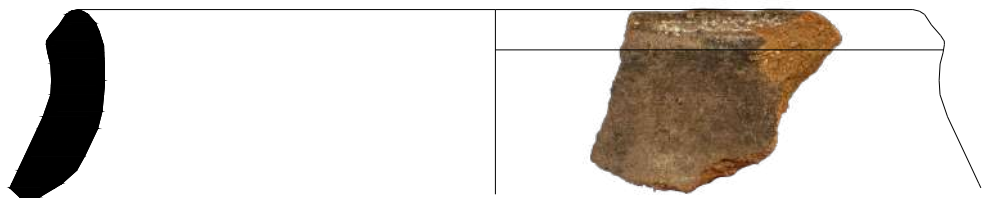
UE 1008.1

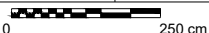
UE 1008.3

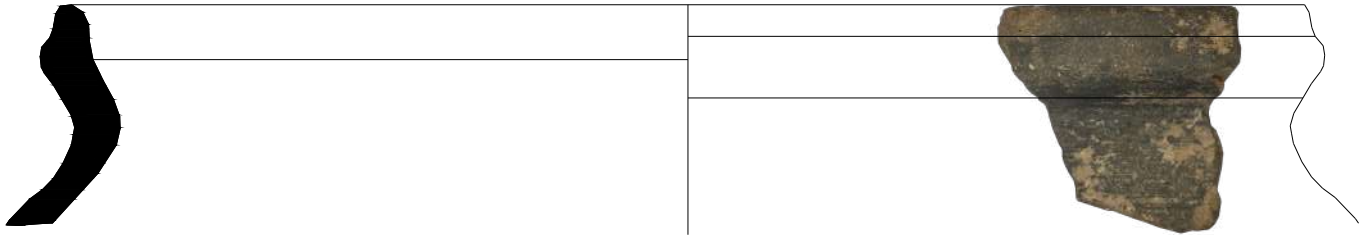

UE 1008.4

UE 1008.11

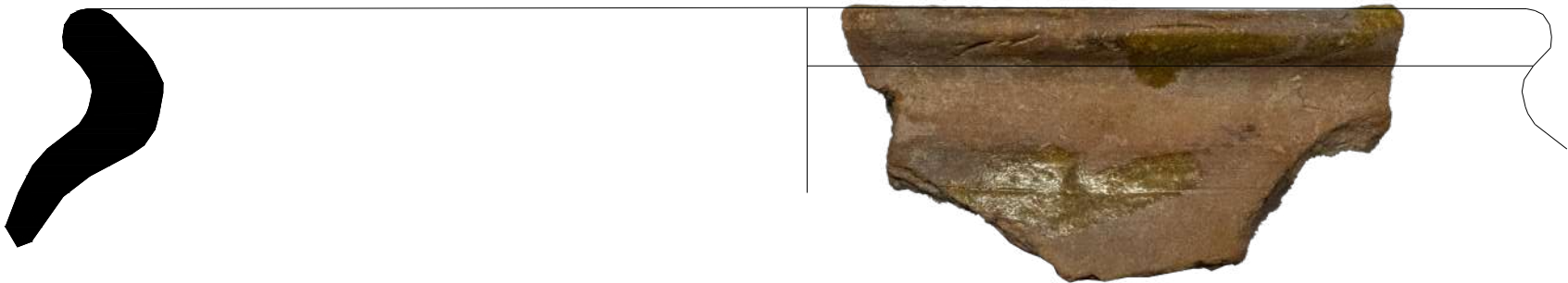
INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)			
Material arqueològic de la Bestorre I			
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Adrià Cubo Córdoba			
EXECUCIÓ: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL			
PROMOTOR: Ajuntament de L'Albiol			Febrer 2024
	Escala	1:25	MEMÒRIA
	 0 250 cm		LAMINA 07

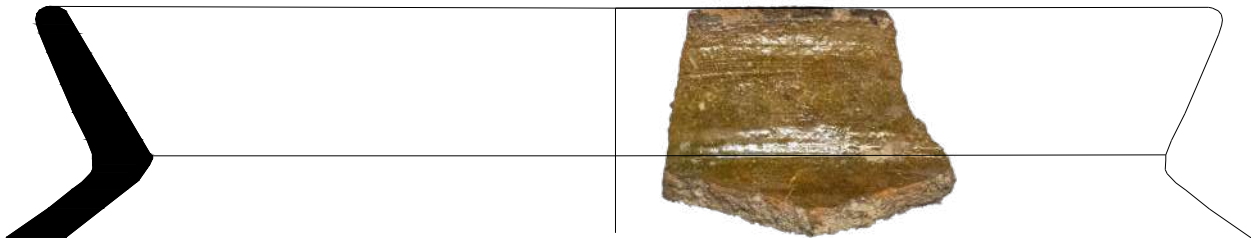
UE 1022.1

UE 1022.2

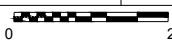
UE 1022.11

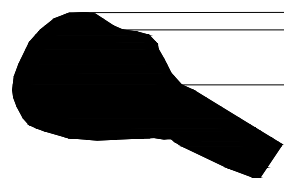

UE 1022.15

UE 1023.2

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)			
Material arqueològic de la Torre Circular			
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Adrià Cubo Córdoba			
EXECUCIÓ: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL			
PROMOTOR: Ajuntament de L'Albiol			Febrer 2024
	Escala	1:25	MEMÒRIA
	 0 250 cm		LAMINA 08

UE 1022.12

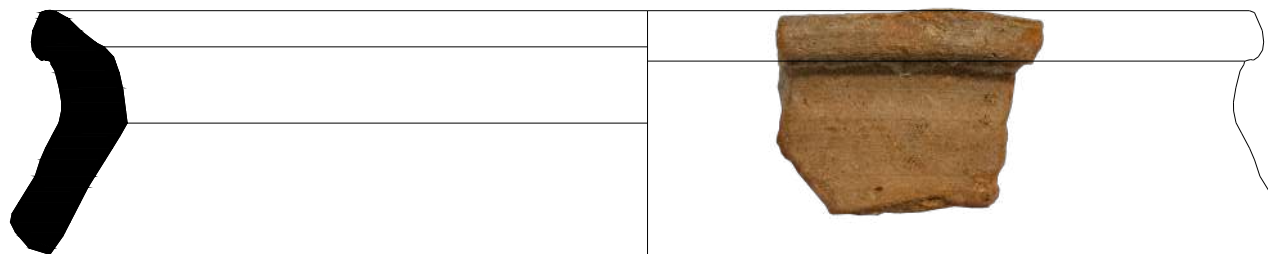
UE 1023.9

UE 1025.4

UE 1025.4

UE 1025.5

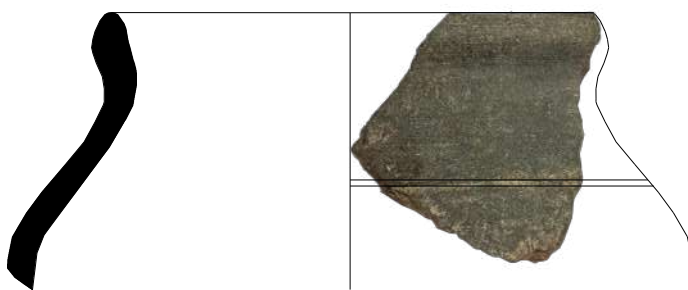
INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)		
Material arqueològic de la Bestorre I		
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Adrià Cubo Córdoba		
EXECUCIÓ: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL		
PROMOTOR: Ajuntament de L'Albiol		Febrer 2024
	Escala	1:25
	MEMÒRIA	
		09

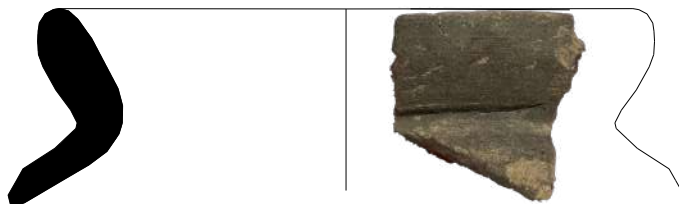
UE 1082.4

UE 1082.5

UE 1082.6

UE 1082.7

UE 1082.8

UE 1086.1

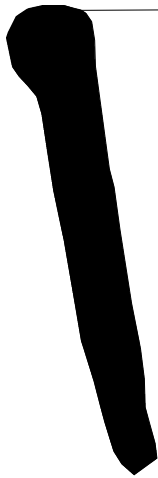
UE 1081

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)			
Material arqueològic de la Bestorre III			
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Adrià Cubo Córdoba			
EXECUCIÓ: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL			
PROMOTOR: Ajuntament de L'Albiol			Febrer 2024
	Escala	1:25	MEMÒRIA
	250 cm		LAMINA 10

UE 1084.2

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)			
Material arqueològic de la Bestorre III			
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Adrià Cubo Córdoba			
EXECUCIÓ: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL			
PROMOTOR: Ajuntament de L'Albiol			Febrer 2024
	Escala	1:25	MEMÒRIA
	 0 250 cm		LAMINA 11

UE 1084.3

UE 1084.4

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE L'ALBIOL (L'ALBIOL, BAIX CAMP)			
Material arqueològic de la Bestorre III			
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Adrià Cubo Córdoba			
EXECUCIÓ: Arqueòlegs.cat, Catarqueòlegs SL			
PROMOTOR: Ajuntament de L'Albiol			Febrer 2024
	Escala	1:25	MEMÒRIA
	 0 250 cm		LAMINA 12

ANNEX III

Llistat d'Imatges

Núm Imatge	Descripció
1	La torre central del castell de l'Albiol
2	Vista general de la muralla septentrional des del nucli central del castell
3	L'edifici turriforme del nucli central del castell
4	Inici dels treballs arqueològics a la rasa 3
5	Vista de l'actual nucli de l'Albiol des del castell
6	Vista del tram meridional de la muralla vista des l'exterior
7	Vista de la muralla i la torre circular des de l'exterior del castell
8	Vista de la muralla oriental des de l'exterior
9	Vista de la torre circular des de l'exterior
10	Vista de la torre circular des de l'exterior
11	Vista de la torre circular des de l'exterior
12	Arc apuntat integrat a la muralla oriental del castell
13	Vista de la muralla oriental del castell
14	La bestorre del llenç occidental del recinte emmurallat
15	Vista de la muralla occidental del castell des de l'exterior
16	La bestorre del llenç occidental del recinte emmurallat
17	La bestorre de l'angle sud-occidental del recinte emmurallat
18	La bestorre de l'angle sud-occidental del recinte emmurallat
19	La torre central del castell de l'Albiol
20	La torre central del castell de l'Albiol
21	Estat actual del pati interior del castell
22	Vista de la muralla septentrional del castell des de l'interior
23	Vista de la muralla septentrional del castell des de l'interior
24	L'edifici turriforme del nucli central del castell
25	L'edifici turriforme del nucli central del castell
26	L'edifici turriforme del nucli central del castell
27	Estat actual del pati interior del castell
28	La torre central del castell de l'Albiol
29	Vista de la muralla septentrional del castell des de l'interior
30	L'interior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
31	L'interior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
32	L'interior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
33	La muralla occidental vista des de l'interior del castell
34	L'angle sud-occidental del castell vist des de l'interior del castell
35	La torre central del castell de l'Albiol
36	La torre central del castell de l'Albiol
37	La muralla occidental des de l'interior del castell
38	L'exterior de la cisterna abans de realitzar la rasa 2
39	Cantonada de la cisterna
40	Interior de la cisterna abans de realitzar la intervenció arqueològica
41	Exterior de la cisterna abans de la intervenció arqueològica
42	Exterior de la cisterna abans de la intervenció arqueològica
43	Exterior de la cisterna abans de la intervenció arqueològica
44	Exterior de la cisterna abans de la intervenció arqueològica
45	Exterior de la cisterna abans de la intervenció arqueològica
46	Interior de la cisterna abans de realitzar la intervenció arqueològica

47	Interior de la cisterna abans de realitzar la intervenció arqueològica
48	La torre central del castell de l'Albiol
49	La torre central del castell de l'Albiol
50	Detall del parament superior de la torre central
51	La rasa 3 vista des del nucli central del castell
52	La rasa 4 vista des del nucli central del castell
53	L'interior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
54	L'interior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
55	L'interior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
56	L'interior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
57	L'interior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
58	L'entorn de la torre central abans d'iniciar els treballs de sanejament
59	La cisterna abans d'iniciar els treballs d'excavació
60	El Tarragonès vist des del castell
61	La bestorre de l'angle sud-occidental
62	La bestorre de l'angle sud-occidental
63	Arc apuntat integrat en la muralla meridional del recinte emmurallat
64	Detall de la muralla meridional del castell
65	La muralla meridional del castell des de l'exterior
66	La muralla meridional del castell des de l'exterior
67	Vista de la muralla i la torre circular des de l'exterior del castell
68	Vista de la muralla i la torre circular des de l'exterior del castell
69	La torre circular del recinte emmurallat
70	La torre circular del recinte emmurallat
71	Arc apuntat integrat a la muralla oriental del castell
72	La muralla occidental del castell des de l'exterior
73	La bestorre de l'angle nord-oriental des de l'exterior del castell
74	La muralla septentrional del castell des de l'exterior
75	La bestorre del llenç occidental del recinte emmurallat
76	La muralla occidental del recinte emmurallat
77	La muralla occidental del recinte emmurallat
78	Detall de les espitlleres del llenç occidental del recinte emmurallat
79	La bestorre del llenç occidental del recinte emmurallat
80	La bestorre del llenç occidental del recinte emmurallat
81	La bestorre de l'angle sud-occidental del recinte emmurallat
82	La bestorre del llenç occidental del recinte emmurallat
83	La bestorre de l'angle sud-occidental del recinte emmurallat
84	La bestorre de l'angle sud-occidental del recinte emmurallat
85	La bestorre de l'angle sud-occidental del recinte emmurallat
86	Arc apuntat integrat a la muralla meridional del castell
87	Arc apuntat integrat a la muralla meridional del castell
88	Accés al castell abans de la intervenció arqueològica
89	Accés al castell abans de la intervenció arqueològica
90	Accés al castell abans de la intervenció arqueològica
91	La torre central del castell de l'Albiol
92	La muralla septentrional vista des de l'interior del castell
93	L'Alt Camp vist des del castell
94	La muralla septentrional vista des de l'interior del castell

95	L'exterior de la cisterna abans de l'actuació arqueològica
96	L'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
97	L'exterior de l'edifici turriforme
98	L'exterior de l'edifici turriforme
99	L'exterior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
100	L'exterior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
101	L'exterior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
102	L'exterior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
103	El pati interior del castell
104	La torre central del castell de l'Albiol
105	La torre central del castell de l'Albiol
106	La torre central del castell de l'Albiol
107	La torre central del castell de l'Albiol
108	La torre central del castell de l'Albiol
109	La torre central del castell de l'Albiol
110	La torre central del castell de l'Albiol
111	La torre central del castell de l'Albiol
112	La torre central del castell de l'Albiol
113	La torre central del castell de l'Albiol
114	El nucli central abans dels treballs de sanejament
115	La torre central del castell de l'Albiol
116	La torre central del castell de l'Albiol
117	La torre central del castell de l'Albiol
118	La torre central del castell de l'Albiol
119	L'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
120	El nucli central del castell abans de la intervenció arqueològica a vista de dron
121	L'exterior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
122	L'exterior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
123	L'exterior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
124	L'exterior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
125	L'exterior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
126	El nucli central del castell abans de la intervenció arqueològica a vista de dron
127	L'exterior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
128	L'exterior de l'edifici turriforme abans de la intervenció arqueològica
129	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
130	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
131	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
132	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
133	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
134	Treballs arqueològics al nucli central del castell
135	Treballs arqueològics al nucli central del castell
136	La cisterna i l'empedrat del nucli central
137	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
138	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
139	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
140	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
141	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
142	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica

143	La cisterna i l'empedrat del nucli central a vista de dron
144	La cisterna i l'empedrat del nucli central a vista de dron
145	La cisterna i l'empedrat del nucli central a vista de dron
146	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
147	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
148	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
149	El portal d'accés al castell a vista de dron
150	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
151	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
152	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
153	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
154	El nucli central del castell després de la intervenció arqueològica
155	Treballs arqueològics al portal d'accés al castell
156	Treballs arqueològics al portal d'accés al castell
157	El portal d'accés al castell a vista de dron
158	El portal i la muralla meridional a vista de dron
159	La torre central del castell de l'Albiol
160	Treballs arqueològics al portal d'accés al castell
161	Treballs arqueològics al portal d'accés al castell
162	El nucli central a vista de dron
163	El nucli central a vista de dron
164	El nucli central a vista de dron
165	El nucli central a vista de dron
166	La cisterna i l'empedrat del nucli central a vista de dron
167	La cisterna i l'empedrat del nucli central a vista de dron
168	El nucli central a vista de dron
169	El portal d'accés al castell a vista de dron
170	El portal d'accés al castell a vista de dron
171	El portal d'accés al castell a vista de dron
172	El portal d'accés al castell a vista de dron
173	El portal d'accés al castell a vista de dron
174	El nucli central a vista de dron
175	El nucli central a vista de dron
176	El nucli central a vista de dron
177	L'edifici turriforme del nucli central del castell
178	L'edifici turriforme del nucli central del castell a vista de dron
179	El nucli central a vista de dron
180	El castell de l'Albiol a vista de dron
181	El castell de l'Albiol a vista de dron
182	El castell de l'Albiol a vista de dron
183	La bestorre de l'angle nord-occidental i la rasa 4 a vista de dron
184	La bestorre de l'angle nord-occidental i la rasa 4 a vista de dron
185	Desbrossament mecànic al nucli central
186	L'interior de l'edifici turriforme del nucli central
187	Detall de la UM 11
188	Detall de la UM 11
189	Exterior de l'edifici després d'extreure l'enderroc entorn la construcció
190	Exterior de l'edifici després d'extreure l'enderroc entorn la construcció

191	Detall de la UM 10 des de l'exterior
192	Detall del rebliment interior dels murs de l'edifici turriforme
193	Detall del rebliment interior dels murs de l'edifici turriforme
194	La UM 08 des de l'exterior
195	La UM 08 des de l'exterior
196	La UM 08 des de l'exterior
197	Exterior de l'edifici turriforme després de la intervenció arqueològica de 2022
198	Exterior de l'edifici turriforme després de la intervenció arqueològica de 2022
199	Detall de la UM 08
200	Detall de la UM 08
201	Interior de l'edifici turriforme després de la intervenció arqueològica
202	Detall de la UM 09
203	Detall de la UM 09 amb l'arrebossat conservat
204	Detall de la UM 09
205	Detall del rebliment interior de la UM 11
206	Detall del rebliment interior de la UM 11
207	Detall del rebliment interior de la UM 11
208	Detall del rebliment interior de la UM 11
209	Relacions constructives entre la primera sala del nucli central i l'edifici turriforme
210	Relacions constructives entre la primera sala del nucli central i l'edifici turriforme
211	Detall de les relacions constructives entre l'edifici turriforme i al segona sala del nucli central
212	Detall de les relacions constructives entre l'edifici turriforme i al segona sala del nucli central
213	L'edifici turriforme
214	Detall de les relacions constructives entre l'edifici turriforme i al segona sala del nucli central
215	L'edifici turriforme
216	L'edifici turriforme
217	La porta de l'edifici turriforme
218	Detall de la UM 11 des de l'interior del edifici
219	Interior de l'edifici turriforme
220	L'angle interior de la cantonada sud-oriental de l'edifici turriforme
221	Permòdol conservat a l'interior de l'edifici turriforme
222	La UM 08 des de l'interior de l'edifici
223	La UM 08 des de l'interior de l'edifici
224	Detall de l'arrebossat conservat a l'interior de l'edifici turriforme
225	Detall de l'encintat conservat a l'interior de l'edifici turriforme
226	Detall de l'encintat conservat a l'interior de l'edifici turriforme
227	La UM 09 des de l'interior de l'edifici
228	La UM 09 des de l'interior de l'edifici
229	El nivell de circulació i retall identificats per sota de l'enderroc de l'edifici turriforme
230	El nivell de circulació i retall identificats per sota de l'enderroc de l'edifici turriforme
231	El nivell de circulació i retall identificats per sota de l'enderroc de l'edifici turriforme

232	El nivell de circulació i retall identificats per sota de l'enderroc de l'edifici turriforme
233	El retall rectangular identificat a l'interior de l'edifici turriforme
234	El retall rectangular identificat a l'interior de l'edifici turriforme
235	El retall rectangular identificat a l'interior de l'edifici turriforme
236	Treballs d'excavació a l'interior de l'edifici turriforme
237	Treballs d'excavació a l'interior de l'edifici turriforme
238	Detall del rebliment interior dels murs de l'edifici turriforme
239	Detall del rebliment interior dels murs de l'edifici turriforme
240	Exterior de l'edifici turriforme
241	Exterior de l'edifici turriforme
242	Exterior de l'edifici turriforme
243	L'enderroc de l'interior de l'edifici turriforme
244	Vista general de la rasa 4 vista des de l'edifici turriforme
245	L'enderroc de l'interior de l'edifici turriforme
246	L'enderroc de l'interior de l'edifici turriforme
247	L'enderroc de l'interior de l'edifici turriforme
248	L'enderroc de l'interior de l'edifici turriforme
249	L'enderroc de l'interior de l'edifici turriforme
250	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
251	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
252	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
253	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
254	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
255	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
256	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
257	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
258	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
259	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
260	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
261	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
262	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
263	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
264	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
265	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
266	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
267	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
268	Treballs de delimitació arqueològica del nucli central del castell de l'Albiol
269	Detall de l'estratigrafia adossada a l'exterior de la torre central del castell de l'Albiol
270	Treballs arqueològics a l'interior de la cisterna
271	Treballs arqueològics a l'interior de la cisterna
272	Treballs arqueològics a l'interior de la cisterna
273	Treballs arqueològics a l'interior de la cisterna
274	Treballs arqueològics a l'interior de la cisterna
275	Treballs arqueològics a l'interior de la cisterna
276	Treballs arqueològics a l'interior de la cisterna
277	Treballs arqueològics al nucli central del castell de l'Albiol

278	Treballs arqueològics al nucli central del castell de l'Albiol
279	Treballs arqueològics al nucli central del castell de l'Albiol
280	Treballs arqueològics al nucli central del castell de l'Albiol
281	Treballs arqueològics al nucli central del castell de l'Albiol
282	Treballs arqueològics al nucli central del castell de l'Albiol
283	Treballs arqueològics al nucli central del castell de l'Albiol
284	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
285	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
286	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
287	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
288	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
289	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
290	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
291	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
292	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
293	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
294	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
295	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
296	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
297	Exterior de la cisterna
298	Detall d'un dels murs exteriors de la cisterna
299	Detall d'un dels murs exteriors de la cisterna
300	Detall d'un dels murs exteriors de la cisterna
301	El nucli central del castell de l'Albiol vist des de l'exterior de la cisterna
302	El tancament de la cisterna es prolonga en direcció la torre central
303	Detall de les restes d'un mur conservat al nucli central del castell
304	El mur de tancament meridional de la cisterna
305	El mur de tancament meridional de la cisterna
306	La cisterna vista des del nucli central
307	La cisterna vista des del nucli central
308	La cisterna vista des del nucli central
309	La cisterna vista des del nucli central
310	La cisterna vista des del nucli central
311	El tancament de la cisterna sembla que es prolonga en direcció la torre central
312	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
313	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
314	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
315	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
316	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
317	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
318	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
319	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
320	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
321	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
322	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
323	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
324	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
325	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol

326	L'empedrat identificat al nucli central del castell de l'Albiol
327	La segona sala rectangular del nucli central del castell de l'Albiol
328	Detall de la roca i l'empedrat just davant la torre central
329	Detall de la roca i l'empedrat just davant la torre central
330	Detall de la roca i l'empedrat just davant la torre central
331	Detall de la roca i l'empedrat just davant la torre central
332	Detall de la roca i l'empedrat just davant la torre central
333	Detall de la roca i l'empedrat just davant la torre central
334	Fonaments de la cisterna observats gràcies a l'obertura de la rasa 2
335	Interior de la cisterna
336	Detall de l'arrebossat de morter de calç de l'interior de la cisterna
337	Detall de l'arrebossat de morter de calç de l'interior de la cisterna
338	Detall de l'arrebossat de morter de calç de l'interior de la cisterna
339	Detall de l'arrebossat de morter de calç de l'interior de la cisterna
340	Detall de l'arrebossat de morter de calç de l'interior de la cisterna
341	Detall de l'arrebossat de morter de calç de l'interior de la cisterna
342	Detall de l'arrebossat de morter de calç de l'interior de la cisterna
343	Detall de l'arrebossat de morter de calç de l'interior de la cisterna
344	Detall de l'arrebossat de morter de calç de l'interior de la cisterna
345	Obertura localitzada a l'interior de la cisterna
346	La UM 14 de la cisterna vist des de l'interior
347	La UM 14 de la cisterna vist des de l'interior
348	Detall de la volta de l'interior de la cisterna
349	Detall de la volta de l'interior de la cisterna
350	Detall de la volta de l'interior de la cisterna
351	Detall de la volta de l'interior de la cisterna
352	Detall de la volta de l'interior de la cisterna
353	Detall de l'arrebossat de morter de calç de l'interior de la cisterna
354	Detall de l'arrebossat de morter de calç de l'interior de la cisterna
355	Interior de la cisterna
356	Tancament meridional de la cisterna des de l'exterior
357	Tancament meridional de la cisterna des de l'exterior
358	Tancament meridional de la cisterna des de l'exterior
359	Tancament meridional de la cisterna des de l'exterior
360	Estratigrafia conservada per sobre la volta de la cisterna
361	Interior de la cisterna
362	Interior de la cisterna
363	Vista general de la rasa 1 des de la cisterna
364	Interior de la cisterna
365	Interior de la cisterna
366	Detall de la volta de l'interior de la cisterna
367	Detall de la volta de l'interior de la cisterna
368	Interior de la cisterna
369	Interior de la cisterna
370	Interior de la cisterna
371	Interior de la cisterna
372	Interior de la cisterna
373	Interior de la cisterna

374	Interior de la cisterna
375	Interior de la cisterna
376	Interior de la cisterna
377	Interior de la cisterna
378	Cubeta de decantació de l'interior de la cisterna
379	Cubeta de decantació de l'interior de la cisterna
380	Cubeta de decantació de l'interior de la cisterna
381	Cubeta de decantació de l'interior de la cisterna
382	Treballs d'excavació de l'interior de la cisterna
383	Treballs d'excavació de l'interior de la cisterna
384	Treballs d'excavació de l'interior de la cisterna
385	Treballs d'excavació de l'interior de la cisterna
386	Treballs d'excavació de l'interior de la cisterna
387	Treballs d'excavació de l'interior de la cisterna
388	Treballs d'excavació de l'interior de la cisterna
389	Treballs d'excavació de l'interior de la cisterna
390	El tancament nord-oriental de la torre central correspondria a una refecció
391	El tancament nord-oriental de la torre central correspondria a una refecció
392	Exterior de la cisterna vist des de la rasa 1
393	Exterior de la cisterna vist des de la rasa 1
394	Exterior de la cisterna vist des de la rasa 1
395	Vista general de la rasa 1
396	Vista general de la rasa 1
397	Vista general de la rasa 1
398	Vista general de la rasa 1
399	Exterior de la cisterna i el contrafort vist des de la rasa 1
400	Contrafort exterior de la cisterna
401	Contrafort exterior de la cisterna
402	Vista general de la rasa 1
403	Vista general de la rasa 1
404	Detall del contrafort de la cisterna
405	Detall del contrafort de la cisterna
406	Detall de l'estratigrafia identificada a la rasa 1
407	Detall de l'estratigrafia identificada a la rasa 1
408	Detall de la seqüència estratigrafia de la part superior de la rasa 1
409	Detall de l'estratigrafia identificada a la rasa 1
410	Vista general de la rasa 1
411	Vista general de la rasa 1
412	Vista general de la rasa 1
413	Vista general de la rasa 1
414	Contrafort exterior de la cisterna
415	Contrafort exterior de la cisterna
416	Contrafort exterior de la cisterna
417	Contrafort exterior de la cisterna
418	Contrafort exterior de la cisterna
419	Contrafort exterior de la cisterna
420	Contrafort exterior de la cisterna
421	Contrafort exterior de la cisterna

422	Contrafort exterior de la cisterna
423	Detall del contrafort exterior de la cisterna
424	Detall del contrafort exterior de la cisterna
425	Detall del contrafort exterior de la cisterna
426	Detall del contrafort exterior de la cisterna
427	Vista general de la rasa 1
428	Estructura murària (ue 131) identificada en la rasa 2?
429	Estructura murària (ue 131) identificada en la rasa 2?
430	Vista general de la rasa 2
431	Vista general de la rasa 2
432	Vista general de la rasa 2
433	Restes de morter de calç conservat per sobre la roca identificat a la rasa 2
434	Restes de morter de calç conservat per sobre la roca identificat a la rasa 2
435	Restes de morter de calç conservat per sobre la roca identificat a la rasa 2
436	Vista general de la rasa 2
437	Tall estratigràfic del retall identificat a pocs metres de la cisterna
438	Tall estratigràfic del retall identificat a pocs metres de la cisterna
439	Tall estratigràfic del retall identificat a pocs metres de la cisterna
440	Exterior de la cisterna i retall vist des de la rasa 2
441	Exterior de la cisterna i retall vist des de la rasa 2
442	Exterior de la cisterna i retall vist des de la rasa 2
443	Exterior de la cisterna i retall vist des de la rasa 2
444	La cisterna s'assenta directament per sobre de la roca. Detall del llit de morter de calç
445	La cisterna s'assenta directament per sobre de la roca. Detall del llit de morter de calç
446	Fonamentació de la muralla occidental vista des de la rasa 3
447	Fonamentació de la muralla occidental vista des de la rasa 3
448	Fonamentació de la muralla occidental vista des de la rasa 3
449	Sondeig realitzat a l'interior de la rasa 3
450	Fonamentació de la muralla occidental vista des de la rasa 3
451	Sondeig realitzat a l'interior de la rasa 3
452	Sondeig realitzat a l'interior de la rasa 3
453	Sondeig realitzat a l'interior de la rasa 3
454	Sondeig realitzat a l'interior de la rasa 3
455	Sondeig realitzat a l'interior de la rasa 3
456	Sondeig realitzat a l'interior de la rasa 3
457	Vista general de la rasa 3
458	Vista general de la rasa 3
459	Vista general de la rasa 3
460	Vista general de la rasa 3
461	Vista general de la rasa 3
462	Vista general de la rasa 3
463	Vista general de la rasa 3
464	Tram de la muralla descobert a partir de l'obertura de la rasa 3
465	Tram de la muralla descobert a partir de l'obertura de la rasa 3
466	Tram de la muralla descobert a partir de l'obertura de la rasa 3
467	Tram de la muralla descobert a partir de l'obertura de la rasa 3

468	Vista general de la rasa 3 amb la torre central al fons
469	Vista general de la rasa 3 amb la torre central al fons
470	Vista general de la rasa 3 amb la torre central al fons
471	Vista general de la rasa 3
472	Vista general de la rasa 3
473	La torre de l'angle nord occidental del recinte emmurallat
474	La muralla de la banda septentrional a vista de dron
475	La muralla de la banda septentrional a vista de dron
476	La muralla de la banda septentrional i al bestorre de l'angle nord-occidental del recinte emmurallat a vista de dron
477	El pany de muralla de l'angle nord-occidental del recinte emmurallat identificat gràcies a l'obertura de la rasa 4
478	El pany de muralla de l'angle nord-occidental del recinte emmurallat identificat gràcies a l'obertura de la rasa 4
479	El pany de muralla de l'angle nord-occidental del recinte emmurallat identificat gràcies a l'obertura de la rasa 4
480	El pany de muralla de l'angle nord-occidental del recinte emmurallat identificat gràcies a l'obertura de la rasa 4
481	Relacions constructives entre la muralla i la bestorre de l'angle nord-occidental
482	Relacions constructives entre la muralla i la bestorre de l'angle nord-occidental
483	El nivell de pedruscall ue 407
484	Vista general de la rasa 4
485	Vista general de la rasa 4
486	Vista general de la rasa 4 amb l'edifici turriforme al fons
487	Vista general de la rasa 4 amb l'edifici turriforme al fons
488	L'Ailona, la rasa i l'edifici turriforme al fons
489	Vista general de la rasa 4
490	Vista general de la rasa 4
491	Vista general de la rasa 4
492	Vista general de la rasa 4
493	Interior del portal d'accés al castell
494	Detall de la porta del portal d'accés al castell
495	Detall de la porta del portal d'accés al castell
496	Detall de la porta del portal d'accés al castell
497	El brançal de la porta del portal d'accés al castell
498	El brançal de la porta del portal d'accés al castell
499	Estructura de pedres que reomple una de les diàclasis de la roca del sector del portal
500	Estructura de pedres que reomple una de les diàclasis de la roca del sector del portal
501	Reompliment de pedres ue 601
502	Reompliment de pedres ue 601
503	Restes conservades del brançal de la portal
504	Restes conservades del brançal de la portal
505	Restes conservades del brançal de la portal
506	Restes conservades del brançal de la portal
507	Restes conservades del brançal de la portal
508	La roca del sector del portal
509	La roca del sector del portal

510	La roca del sector del portal
511	Reompliment de pedres ue 601
512	La roca del sector del portal
513	La roca del sector del portal
514	La roca del sector del portal
515	La roca del sector del portal
516	L'interior del portal d'accés al castell
517	L'interior del portal d'accés al castell
518	L'interior del portal d'accés al castell
519	L'interior del portal d'accés al castell
520	Detall del tancament interior del portal d'accés al castell
521	Detall del tancament interior del portal d'accés al castell
522	La roca del sector del portal
523	La roca del sector del portal
524	La roca del sector del portal
525	La roca del sector del portal
526	La roca del sector del portal
527	La roca del sector del portal
528	Diàclasis de la roca del sector del portal
529	Diàclasis de la roca del sector del portal
530	Diàclasis de la roca del sector del portal
531	Diàclasis de la roca del sector del portal
532	Diàclasis de la roca del sector del portal
533	Diàclasis de la roca del sector del portal
534	El portal d'accés des de l'actual porta d'entrada
535	El portal d'accés des de l'actual porta d'entrada
536	El portal d'accés des de l'actual porta d'entrada
537	El portal d'accés des de l'actual porta d'entrada
538	Imatge general del portal d'accés al castell
539	Imatge general del portal d'accés al castell
540	Imatge general del portal d'accés al castell
541	Imatge general del portal d'accés al castell
542	Imatge general del portal d'accés al castell
543	Restes de la muralla conservada al costat del portal d'accés
544	Restes de la muralla conservada al costat del portal d'accés
545	L'Ailona supervisant els treballs d'excavació
546	Diàclasis de la roca del sector del portal
547	Detall de la roca del sector del portal
548	Detall del tancament interior del portal d'accés al castell
549	Restes conservades del brançal de la portal
550	Restes de la muralla conservada al costat del portal d'accés
551	Reompliment de pedres ue 601
552	Reompliment de pedres ue 601
553	Reompliment de pedres ue 601
554	Reompliment de pedres ue 601
555	Restes conservades del brançal de la portal
556	Restes conservades del brançal de la portal
557	Restes conservades del brançal de la portal

558	Restes conservades del brancal de la portal
559	La roca sembla estar esgraonada a la part superior del portal
560	La roca sembla estar esgraonada a la part superior del portal
561	La roca sembla estar esgraonada a la part superior del portal
562	La roca sembla estar esgraonada a la part superior del portal
563	La roca sembla estar esgraonada a la part superior del portal
564	La roca sembla estar esgraonada a la part superior del portal
565	La roca sembla estar esgraonada a la part superior del portal
566	La roca sembla estar esgraonada a la part superior del portal
567	La roca sembla estar esgraonada a la part superior del portal
568	Vista general de la part superior del portal d'accés al castell
569	Vista general de la part superior del portal d'accés al castell
570	Vista general de la part superior del portal d'accés al castell
571	Vista general de la part superior del portal d'accés al castell
572	Vista general de la part superior del portal d'accés al castell
573	Vista general de la part superior del portal d'accés al castell
574	Vista general de la part superior del portal d'accés al castell
575	Detall del mur de tancament del portal vist des de l'interior del castell
576	Detall del mur de tancament del portal vist des de l'interior del castell
577	Detall del mur de tancament del portal vist des de l'interior del castell
578	Detall del mur de tancament del portal vist des de l'interior del castell
579	Detall del mur de tancament del portal vist des de l'interior del castell
580	Vista general del portal d'accés al castell
581	Vista general del portal d'accés al castell
582	Vista general del portal d'accés al castell
583	Vista general del portal d'accés al castell
584	Vista general de la part superior del portal d'accés al castell
585	Vista general de la part superior del portal d'accés al castell
586	Vista general de la part superior del portal d'accés al castell
587	La roca del sector interior del portal d'accés al castell
588	La roca del sector interior del portal d'accés al castell
589	La roca del sector interior del portal d'accés al castell
590	Reompliment de pedres ue 601
591	Detall del reompliment de pedres de l'interior de la diàclasis de la roca del sector interior del portal d'accés
592	Detall del reompliment de pedres de l'interior de la diàclasis de la roca del sector interior del portal d'accés
593	Petit sondeig realitzat dins de diàclasis de la roca del sector del portal
594	Petit sondeig realitzat dins de diàclasis de la roca del sector del portal
595	Petit sondeig realitzat dins de diàclasis de la roca del sector del portal
596	Petit sondeig realitzat dins de diàclasis de la roca del sector del portal
597	Petit sondeig realitzat dins de diàclasis de la roca del sector del portal
598	Petit sondeig realitzat dins de diàclasis de la roca del sector del portal
599	Petit sondeig realitzat dins de diàclasis de la roca del sector del portal
600	Petit sondeig realitzat dins de diàclasis de la roca del sector del portal
601	Petit sondeig realitzat dins de diàclasis de la roca del sector del portal
602	Petit sondeig realitzat dins de diàclasis de la roca del sector del portal
603	Petit sondeig realitzat dins de diàclasis de la roca del sector del portal

604	Reompliment de pedres ue 601
605	Detall de les restes conservades del brancal de la porta del portal
606	Detall de les restes conservades del brancal de la porta del portal
607	Detall de les restes conservades del brancal de la porta del portal
608	Mur de pedres col·locat recentment
609	Mur de pedres col·locat recentment
601	Mur de pedres col·locat recentment
611	Mur de pedres col·locat recentment
612	Mur de pedres col·locat recentment
613	Restes conservades del portal d'accés al castell
614	Restes conservades del portal d'accés al castell
615	Restes conservades del portal d'accés al castell
616	Restes conservades del portal d'accés al castell
617	Restes conservades del portal d'accés al castell
618	Restes conservades del portal d'accés al castell
619	Restes conservades del portal d'accés al castell
620	Restes conservades del portal d'accés al castell
621	Restes conservades de la part interior del portal d'accés al castell
622	Restes conservades de la part interior del portal d'accés al castell
623	Restes de reompliment de pedres i morter de calç de la part superior del portal
624	Restes de morter de calç enganxat a la roca
625	Vista general del portal d'accés al castell
626	Detall de la roca, amb evidències d'haver estat retocada
627	Detall de l'interior del portal d'accés
628	Detall de l'interior del portal d'accés
629	Detall de l'interior del portal d'accés
630	La roca del sector interior del portal d'accés al castell
631	Detall de les restes conservades del muntant de la porta
632	Detall de les restes conservades del muntant de la porta
633	Detall de les restes conservades del muntant de la porta
634	Detall de les restes conservades del muntant de la porta
635	Detall de les restes conservades del muntant de la porta per sobre la roca
636	Detall de les restes conservades del muntant de la porta
637	Vista general del portal d'accés al castell
638	Vista general del portal d'accés al castell
639	Detall de les restes conservades del muntant de la porta per sobre la roca
640	Detall de les restes conservades del muntant de la porta
641	Detall de les restes conservades del muntant de la porta per sobre la roca
642	Restes de morter de calç per sobre la roca
643	Restes de morter de calç per sobre la roca
644	Detall de la part interior del brancal de la porta del portal d'accés
645	Vista general del portal d'accés al castell
646	Vista general del portal d'accés al castell
647	Vista general del portal d'accés al castell
648	Vista general del portal d'accés al castell
649	Vista general del portal d'accés al castell
650	Procés d'excavació de la diàclasi de la roca del sector del portal d'accés
651	Procés d'excavació de la diàclasi de la roca del sector del portal d'accés

652	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
653	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
654	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
655	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
656	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
657	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
658	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
659	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
660	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
661	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
662	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
663	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
664	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
665	Vista general del portal d'accés al castell
666	Vista general del portal d'accés al castell
667	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
668	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
669	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
670	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
671	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
672	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
673	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
674	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
675	Procés d'excavació de la diàclasis de la roca del sector del portal d'accés
676	El brancal de la porta del portal d'accés al castell
677	El brancal de la porta del portal d'accés al castell
678	El brancal de la porta del portal d'accés al castell
679	El brancal de la porta del portal d'accés al castell
680	Restes de morter de calç adherit a la roca per sota de la part conservada del brancal
681	Restes de morter de calç adherit a la roca per sota de la part conservada del brancal
682	Restes de morter de calç adherit a la roca per sota de la part conservada del brancal
683	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
684	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
685	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
686	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
687	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
688	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
689	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics

690	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
691	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
692	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
693	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
694	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
695	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
696	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
697	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
698	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
699	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
700	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
701	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
702	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
703	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
704	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
705	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
706	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
707	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
708	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
709	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
710	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
711	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
712	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
713	L'actual nucli de població de l'Albiol vist des del castell
714	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics

[illegible]

739	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
740	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
741	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
742	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
743	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
744	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
745	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
746	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
747	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
748	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
749	Vista general del portal d'accés al castell un cop finalitzats els treballs arqueològics
750	El portal d'accés a vista de dron
751	El portal d'accés a vista de dron
752	El portal d'accés a vista de dron
753	El portal d'accés a vista de dron
754	El portal d'accés a vista de dron
755	El portal d'accés a vista de dron
756	El portal d'accés a vista de dron
757	El portal d'accés a vista de dron
758	El portal d'accés a vista de dron
759	El portal d'accés a vista de dron
760	El portal d'accés a vista de dron
761	El portal d'accés a vista de dron
762	El portal d'accés a vista de dron
763	El portal d'accés a vista de dron
764	El portal d'accés a vista de dron
765	El portal d'accés a vista de dron
766	El portal d'accés a vista de dron
767	El portal d'accés a vista de dron
768	El portal d'accés a vista de dron
769	El portal d'accés a vista de dron
770	El portal d'accés a vista de dron
771	El portal d'accés a vista de dron
772	El portal d'accés a vista de dron
773	El portal d'accés a vista de dron
774	El portal d'accés a vista de dron
775	El portal d'accés a vista de dron
776	El portal d'accés a vista de dron

777	El portal d'accés a vista de dron
778	El portal d'accés a vista de dron
779	El portal d'accés a vista de dron
780	El portal d'accés a vista de dron
781	El portal d'accés a vista de dron
782	El portal d'accés a vista de dron
783	El portal d'accés a vista de dron
784	El portal d'accés a vista de dron
785	El portal d'accés a vista de dron
786	El portal d'accés a vista de dron
787	El portal d'accés a vista de dron
788	El portal d'accés a vista de dron
789	El portal d'accés a vista de dron
790	El portal d'accés a vista de dron
791	El portal d'accés a vista de dron
792	La bestorre de l'angle nord-oriental del recinte emmurallat
793	La bestorre de l'angle nord-oriental del recinte emmurallat abans d'iniciar els treball d'excavació
794	La bestorre de l'angle nord-oriental del recinte emmurallat abans d'iniciar els treball d'excavació
795	La bestorre de l'angle nord-oriental del recinte emmurallat abans d'iniciar els treball d'excavació
796	La bestorre de l'angle nord-oriental del recinte emmurallat abans d'iniciar els treball d'excavació
797	La bestorre de l'angle nord-oriental del recinte emmurallat abans d'iniciar els treball d'excavació
798	La bestorre de l'angle nord-oriental del recinte emmurallat abans d'iniciar els treball d'excavació
799	La bestorre de l'angle nord-oriental del recinte emmurallat abans d'iniciar els treball d'excavació
800	Espitllera 5
801	Espitllera 6
802	Vista general de les espitlleres 5 i 6
803	Vista general de les espitlleres 5 i 6
804	Vista general de les espitlleres 5 i 6
805	Vista general de les espitlleres 5 i 6
806	Vista general de les espitlleres 5 i 6
807	Vista general de les espitlleres 5 i 6
808	Espitlleres 1 i 2
809	Espitllera 2
810	Espitllera 1
811	Detall de l'arrebossat de morter de calç original de la bestorre I
812	Detall de l'arrebossat de morter de calç original de la bestorre I
813	El tall estratigràfic de l'interior de la bestorre I
814	El tall estratigràfic de l'interior de la bestorre I
815	Les espitlleres 1, 2 i 3
816	Encaix de bastida identificat a l'interior de les bestorre I
817	Les espitlleres 1, 2 i 3
818	Detall de l'arrebossat de morter de calç original de la bestorre I

819	La UM 27
820	Les espitlleres 1, 2 i 4
821	Les espitlleres 1, 2 i 3
822	Vista general de la part interior de la UM 25
823	Espitllera 3 amb les falques de pedra de l'interior
824	Vista general de la part interior de la UM 27
825	Espitllera 3 amb les falques de pedra de l'interior
826	Vista general de la part interior de la UM 27
827	Vista general de la part interior de la UM 27
828	Espitlleres 1 i 2
829	Espitlleres 1 i 2
830	Fonaments i espitlleres de la UM 25
831	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
832	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
833	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
834	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
835	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
836	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
837	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
838	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
839	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
840	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
841	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
842	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
843	Vista general de l'interior de la bestorre al finalitzar els treballs d'excavació
844	Vista de la ue 1009
845	Vista de la ue 1009
846	Vista de la ue 1009
847	Vista de la ue 1009
848	Vista de la ue 1009
849	Vista de la ue 1009
850	Vista de la ue 1009
851	Vista de la ue 1009
852	Vista de la ue 1009
853	Vista de la ue 1009
854	Vista de la ue 1009
855	Vista de la ue 1006 tallada per la rasa de fonamentació de la bestorre I
856	Vista de la ue 1006 tallada per la rasa de fonamentació de la bestorre I
857	Vista de la ue 1006 tallada per la rasa de fonamentació de la bestorre I
858	Vista de la ue 1006 tallada per la rasa de fonamentació de la bestorre I
859	Vista de la ue 1006 tallada per la rasa de fonamentació de la bestorre I
860	Vista de la ue 1006 tallada per la rasa de fonamentació de la bestorre I
861	Vista de la ue 1006 tallada per la rasa de fonamentació de la bestorre I
862	Vista de la ue 1006 tallada per la rasa de fonamentació de la bestorre I
863	Rasa de fonamentació de la bestorre I
864	Rasa de fonamentació de la bestorre I
865	Espitllera 1
866	Espitllera 2

867	Espitlleres 1 i 2 amb el nivell de circulació original (ue 1004)
868	Nivell de circulació original de la bestorre (ue 1004)
869	Nivell de circulació original de la bestorre (ue 1004)
870	Nivell de circulació original de la bestorre (ue 1004)
871	Nivell de circulació original de la bestorre (ue 1004)
872	Nivell de circulació original de la bestorre (ue 1004)
873	Nivell d'ús de l'interior de la torre
874	Nivell d'ús de l'interior de la torre
875	Nivell d'ús de l'interior de la torre
876	Nivell d'ús de l'interior de la torre
877	Nivell d'ús de l'interior de la torre
878	Nivell d'ús de l'interior de la torre
879	Nivell d'ús de l'interior de la torre
880	Nivell d'ús de l'interior de la torre
881	Acumulació de pedres davant de les espitlleres 1 i 2
882	Acumulació de pedres davant de les espitlleres 1 i 2
883	Acumulació de pedres davant de les espitlleres 1 i 2
884	Acumulació de pedres davant de les espitlleres 1 i 2
885	Acumulació de pedres davant de les espitlleres 1 i 2
886	Acumulació de pedres davant de les espitlleres 1 i 2
887	Espitllera 3 amb les flaques interiors
888	Espitllera 3 amb les flaques interiors
889	El nivell d'argiles que reomplia l'espai interior de l'espitllera 1
890	El nivell d'argiles que reomplia l'espai interior de l'espitllera 1
891	El nivell d'argiles que reomplia l'espai interior de l'espitllera 1 i 2
892	El nivell d'argiles i falques que reomplia l'espai interior de l'espitllera 4
893	El nivell d'argiles i falques que reomplia l'espai interior de l'espitllera 4
894	El nivell d'argiles i falques que reomplia l'espai interior de l'espitllera 2
895	El nivell d'argiles i falques que reomplia l'espai interior de l'espitllera 2
896	Vista general de la ue 1002
897	Vista general de la ue 1002
898	Exterior de la bestorre I, un cop restaurada
899	Exterior de la bestorre I, un cop restaurada
900	Exterior de la bestorre I, un cop restaurada
901	Exterior de la bestorre I, un cop restaurada
902	La bestorre I a vista de dron
903	La bestorre I a vista de dron
904	La bestorre I a vista de dron
905	La bestorre I a vista de dron
906	Exterior de la bestorre I, un cop restaurada
907	Exterior de la bestorre I, un cop restaurada
908	Exterior de la bestorre I, un cop restaurada
909	Exterior de la bestorre I, un cop restaurada
910	Exterior de la bestorre I, un cop restaurada
911	Exterior de la bestorre I, un cop restaurada
912	La torre circular a vista de dron
913	La torre circular (ue 1023)
914	La torre circular (ue 1023)

915	La torre circular (ue 1023)
916	La torre circular (ue 1023)
917	La torre circular (ue 1023)
918	La torre circular (ue 1023)
919	La torre circular a vista de dron
920	La torre circular a vista de dron
921	La torre circular a vista de dron
922	La torre circular (ue 1025)
923	La torre circular a vista de dron al finalitzar els treballs arqueològics
924	La torre circular a vista de dron al finalitzar els treballs arqueològics
925	La torre circular a vista de dron al finalitzar els treballs arqueològics
926	La torre circular a vista de dron al finalitzar els treballs arqueològics
927	La torre circular a vista de dron al finalitzar els treballs arqueològics
928	La torre circular a vista de dron al finalitzar els treballs arqueològics
929	La torre circular a vista de dron al finalitzar els treballs arqueològics
930	Localització de la UM 31
931	Localització de la UM 31
932	Localització de la UM 31
933	Localització de la UM 31
934	Localització de la UM 31
935	Localització de la UM 31
936	La torre circular (ue 1025)
937	La torre circular (ue 1025)
938	La torre circular (ue 1025)
939	La torre circular (ue 1025)
940	El forat de pal identificat a la ue 1023
941	Imatge de la part inferior de la torre circular
942	Imatge de la part inferior de la torre circular
943	Imatge de la part inferior de la torre circular
944	Imatge de la part inferior de la torre circular
945	Imatge de la part inferior de la torre circular
946	Imatge de la part inferior de la torre circular
947	Imatge de la part inferior de la torre circular
948	Detall de la fonamentació de la torre circular
949	Detall de la fonamentació de la torre circular
950	Detall de la fonamentació de la torre circular
951	Detall de la fonamentació de la torre circular
952	Detall del mur de la torre circular i l'estratigrafia de sota
953	Detall del mur de la torre circular i l'estratigrafia de sota
954	Detall del mur de la torre circular i l'estratigrafia de sota
955	Detall del mur de la torre circular i l'estratigrafia de sota
956	La UM 31
957	La UM 31 i de fons el mur de la torre circular
958	Detall de les tongades constructives identificades a l'interior de la torre circular
959	Detall de les tongades constructives identificades a l'interior de la torre circular
960	Estructura de pedres identificada per sota de la UM 31
961	Orifici identificat per sota del mur de la torre circular
962	Orifici identificat per sota del mur de la torre circular

963	Imatge general del fons de la torre circular
964	Orifici identificat per sota del mur de la torre circular
965	Imatge general del fons de la torre circular
966	Estructura de pedres identificada per sota de la UM 31
967	Estructura de pedres identificada per sota de la UM 31
968	Estructura de pedres identificada per sota de la UM 31
969	Detall de l'aparell en opus spicatum de la UM 31
970	Rasa de fonamentació de la torre circular
971	Rasa de fonamentació de la torre circular
972	Rasa de fonamentació de la torre circular
973	Rasa de fonamentació de la torre circular
974	Rasa de fonamentació de la torre circular
975	Rasa de fonamentació de la torre circular
976	Rasa de fonamentació de la torre circular
977	Rasa de fonamentació de la torre circular
978	Rasa de fonamentació de la torre circular
979	Rasa de fonamentació de la torre circular
980	Rasa de fonamentació de la torre circular
981	Rasa de fonamentació de la torre circular
982	Rasa de fonamentació de la torre circular
983	Rasa de fonamentació de la torre circular
984	Rasa de fonamentació de la torre circular
985	Rasa de fonamentació de la torre circular
986	Rasa de fonamentació de la torre circular
987	Rasa de fonamentació de la torre circular
988	Torre circular (1026)
989	Torre circular (1026)
990	Torre circular (1026)
991	UM 31
992	UM 31
993	Detall del parament interior de la torre
994	Relació constructiva entre la torre circular i la UM 31
995	Detall del parament interior de la torre
996	Detall del parament interior de la torre
997	Detall del parament interior de la torre
998	Detall del parament interior de la torre
999	Identificació de la UM 31
1000	Identificació de la UM 31
1001	Identificació de la UM 31
1002	La torre circular (ue 1025)
1003	La torre circular (ue 1025)
1004	La torre circular (ue 1025)
1005	Rebava de morter de calç del mur de la torre
1006	Rebava de morter de calç del mur de la torre
1007	Rebava de morter de calç del mur de la torre
1008	Detall del parament interior de la torre circular
1009	Detall del parament interior de la torre circular
1010	Rebava de morter de calç del mur de la torre a l'alçada de la ue 1025

1011	Rebava de morter de calç del mur de la torre a l'alçada de la ue 1025
1012	Rebava de morter de calç del mur de la torre a l'alçada de la ue 1025
1013	Rebava de morter de calç del mur de la torre a l'alçada de la ue 1025
1014	Detall del parament interior de la torre circular
1015	Detall del parament interior de la torre circular
1016	La ue 1023 amb el forat de pal al centre de la torre
1017	La ue 1023 amb el forat de pal al centre de la torre
1018	La bestorre de l'angle sud-occidental abans d'iniciar els treballs arqueològics
1019	La bestorre de l'angle sud-occidental abans d'iniciar els treballs arqueològics
1020	La bestorre de l'angle sud-occidental abans d'iniciar els treballs arqueològics
1021	La bestorre de l'angle sud-occidental abans d'iniciar els treballs arqueològics
1022	La bestorre de l'angle sud-occidental abans d'iniciar els treballs arqueològics
1023	La bestorre de l'angle sud-occidental abans d'iniciar els treballs arqueològics
1024	La bestorre II vista des de l'exterior del recinte emmurallat
1025	La bestorre II al finalitzar els treballs arqueològics
1026	La bestorre II al finalitzar els treballs arqueològics
1027	La bestorre II al finalitzar els treballs arqueològics
1028	La bestorre II al finalitzar els treballs arqueològics
1029	La bestorre II a vista de dron
1030	La bestorre II a vista de dron
1031	Bateria d'espitlleres de la part de la muralla més pròxima a la bestorre II
1032	Espitllera de la part de la muralla més pròxima a la bestorre II
1033	La bestorre II vista des de l'exterior del recinte emmurallat
1034	Espitllera de la part de la muralla més pròxima a la bestorre II des de l'exterior
1035	Bateria d'espitlleres de la part de la muralla més pròxima a la bestorre II des de l'exterior
1036	Bateria d'espitlleres de la part de la muralla més pròxima a la bestorre II des de l'exterior
1037	Bateria d'espitlleres de la part de la muralla més pròxima a la bestorre II des de l'exterior
1038	La bestorre II vista des de l'exterior del recinte emmurallat
1039	La bestorre II vista des de l'exterior del recinte emmurallat
1040	La bestorre II amb el nivell de circulació original a la vista
1041	La bestorre II amb el nivell de circulació original a la vista
1042	La bestorre II amb el nivell de circulació original a la vista
1043	La bestorre II amb el nivell de circulació original a la vista
1044	La bestorre II amb el nivell de circulació original a la vista
1045	La bestorre II amb el nivell de circulació original a la vista
1046	La bestorre II amb el nivell de circulació original a la vista
1047	La bestorre II amb el nivell de circulació original a la vista
1048	La bestorre II amb el nivell de circulació original a la vista
1049	UM 35 amb "restauració" prèvia
1050	UM 35 amb "restauració" prèvia
1051	UM 35 amb "restauració" prèvia
1052	UM 35 amb "restauració" prèvia
1053	UM 35 amb "restauració" prèvia
1054	Vista del tancament lateral de la bestorre (UM 34) i de la muralla
1055	Vista del tancament lateral de la bestorre (UM 34) i de la muralla

1056	UM 34
1057	UM 34
1058	UM 34
1059	UM 34
1060	Restes d'un enderroc antic localitzat a l'exterior de la bestorre II
1061	Restes d'un enderroc antic localitzat a l'exterior de la bestorre II
1062	Restes d'un enderroc antic localitzat a l'exterior de la bestorre II
1063	Detall del paviment de morter de calç de l'interior de la bestorre II
1064	Detall del paviment de morter de calç de l'interior de la bestorre II
1065	Detall del paviment de morter de calç de l'interior de la bestorre II
1066	Restes d'un enderroc antic localitzat a l'exterior de la bestorre II
1067	Espitllera 1 i el graó de pedres situat per sota
1068	Estructura de de pedres situada just per sota de l'espitllera de la bestorre II
1069	Paviment de morter de calç de l'interior de la bestorre II
1070	Paviment de morter de calç de l'interior de la bestorre II
1071	Imatge general de l'espitllera 1, de l'estructura de pedres i el paviment de calç
1072	Estructura de de pedres situada just per sota de l'espitllera de la bestorre II
1073	Estructura de de pedres situada just per sota de l'espitllera de la bestorre II
1074	Vista general del paviment de morter de calç
1075	Estructura de de pedres situar just per sota de l'espitllera de la bestorre II
1076	Vista general del paviment de morter de calç
1077	Estructura de de pedres situada just per sota de l'espitllera de la bestorre II
1078	Vista general del paviment de morter de calç
1079	Vista general del paviment de morter de calç
1080	Vista general del paviment de morter de calç
1081	Acumulació de pedres per sobre de la UM 34
1082	UM 34
1083	Detall de la UM 35
1084	Vista de l'estrat d'amortització ue 1042
1085	Vista de l'estrat d'amortització ue 1042
1086	Vista de l'estrat d'amortització ue 1042
1087	Vista de l'estrat d'amortització ue 1042
1088	Detall de la UM 34
1089	Detall de la UM 34
1090	Vista de l'estrat d'amortització ue 1042
1091	La bestorre III a l'iniciar-se els treballs arqueològics
1092	La bestorre III a l'iniciar-se els treballs arqueològics
1093	La bestorre III a l'iniciar-se els treballs arqueològics
1094	La bestorre III a l'iniciar-se els treballs arqueològics
1095	La bestorre III a l'iniciar-se els treballs arqueològics
1096	La bestorre III a l'iniciar-se els treballs arqueològics
1097	La bestorre III a l'iniciar-se els treballs arqueològics
1098	Imatge de dron amb l'enderroc d'època contemporània de l'interior de la bestorre III
1099	Imatge de dron amb l'enderroc d'època contemporània de l'interior de la bestorre III
1100	La bestorre III des de l'exterior
1101	La bestorre III des de l'exterior

1102	La bestorre III des de l'exterior
1103	La bestorre III des de l'exterior
1104	La bestorre III des de l'exterior
1105	La bestorre III des de l'exterior
1106	Detall de la cantonada de l'edifici, amb carreus encoixinats
1107	L'interior de les bestorre III al finalitzar els treballs d'excavació
1108	Detall de la cantonada de l'edifici, amb carreus encoixinats
1109	Tall estratigràfic de la bestorre III
1110	Tall estratigràfic de la bestorre III
1111	Forat de pal (ue 1087)
1112	Forat de pal (ue 1087)
1113	Detall de les espitlleres 1 i 3 de la bestorre III
1114	Espitllera 3
1115	Espitllera 1
1116	Espitllera 2
1117	Espitlleres 1 i 2 de la bestorre III
1118	Espitlleres 1 i 2 de la bestorre III
1119	Vista general de les espitlleres de la bestorre III
1120	Vista general de les espitlleres de la bestorre III
1121	Detall de la fonamentació de la bestorre III
1122	Les espitlleres 4 i 5 de la bestorre III
1123	Vista general de l'interior de la bestorre III al finalitzar els treballs d'excavació
1124	Vista general de l'interior de la bestorre III al finalitzar els treballs d'excavació
1125	Vista general de l'interior de la bestorre III al finalitzar els treballs d'excavació
1126	Vista general de l'interior de la bestorre III al finalitzar els treballs d'excavació
1127	Vista general de l'interior de la bestorre III al finalitzar els treballs d'excavació
1128	Vista general de l'interior de la bestorre III al finalitzar els treballs d'excavació
1129	Vista general de l'interior de la bestorre III al finalitzar els treballs d'excavació
1130	El mur contemporani UM 40
1131	El mur contemporani UM 40
1132	Els encaixos de la coberta d'època contemporània (O-5, 6, 7 i 8)
1133	Detall de les espitlleres 1 i 2
1134	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1135	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1136	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1137	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1138	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1139	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1140	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1141	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1142	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1143	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1144	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1145	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1146	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1147	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1148	La bestorre III amb el nivell de circulació original (ue 1083)
1149	La bestorre de l'angle nord-occidental abans d'iniciar els treballs arqueològics

1150	Sondeig inacabat de l'interior de la bestorre IV
1151	Possible paviment de morter de calç de l'interior de les bestorre IV
1152	Possible paviment de morter de calç de l'interior de les bestorre IV
1153	Estructura de tancament de l'interior de la bestorre IV
1154	Les UM 42 i 43 de la bestorre IV
1155	La muralla a tocar de la bestorre IV
1156	Treballs d'excavació
1157	Treballs d'excavació
1158	Imatge des de l'exterior de la bestorre IV
1159	Imatge des de l'exterior de la bestorre IV
1160	Imatge des de l'exterior de la bestorre IV
1161	Imatge des de l'exterior de la bestorre IV
1162	Imatge des de l'exterior de la bestorre IV
1163	Imatge des de l'exterior de la bestorre IV
1164	La bestorre IV a vista de dron
1165	Imatge on es poden observar de forma clara les relacions constructives entre la muralla i la bestorre IV
1166	Imatge on es poden observar de forma clara les relacions constructives entre la muralla i la bestorre IV
1167	Imatge on es poden observar de forma clara les relacions constructives entre la muralla i la bestorre IV
1168	Imatge on es poden observar de forma clara les relacions constructives entre la muralla i la bestorre IV
1169	Imatge on es poden observar de forma clara les relacions constructives entre la muralla i la bestorre IV
1170	
1171	
1172	
1173	
1174	
1175	
1176	
1177	
1178	
1179	
1180	
1181	
1182	
1183	
1184	
1185	
1186	
1187	
1188	
1189	
1190	
1191	
1192	

1193	
1194	
1195	
1196	
1197	
1198	
1199	
1200	

CA'22-24 (1).jpg

CA'22-24 (2).jpg

CA'22-24 (3).jpg

CA'22-24 (4).jpg

CA'22-24 (5).jpg

CA'22-24 (6).jpg

CA'22-24 (7).jpg

CA'22-24 (8).jpg

CA'22-24 (9).jpg

CA'22-24 (10).jpg

CA'22-24 (11).jpg

CA'22-24 (12).jpg

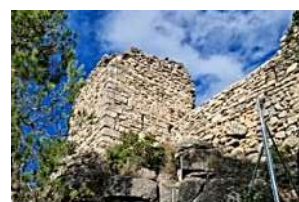
CA'22-24 (13).jpg

CA'22-24 (14).jpg

CA'22-24 (15).jpg

CA'22-24 (16).jpg

CA'22-24 (17).jpg

CA'22-24 (18).jpg

CA'22-24 (19).jpg

CA'22-24 (20).jpg

CA'22-24 (21).JPG

CA'22-24 (22).JPG

CA'22-24 (23).JPG

CA'22-24 (24).JPG

CA'22-24 (25).JPG

CA'22-24 (26).JPG

CA'22-24 (27).JPG

CA'22-24 (28).JPG

CA'22-24 (29).JPG

CA'22-24 (30).JPG

CA'22-24 (31).JPG

CA'22-24 (32).JPG

CA'22-24 (33).JPG

CA'22-24 (34).JPG

CA'22-24 (35).JPG

CA'22-24 (36).JPG

CA'22-24 (37).JPG

CA'22-24 (38).JPG

CA'22-24 (39).JPG

CA'22-24 (40).JPG

CA'22-24 (41).JPG

CA'22-24 (42).JPG

CA'22-24 (43).JPG

CA'22-24 (44).JPG

CA'22-24 (45).JPG

CA'22-24 (46).JPG

CA'22-24 (47).JPG

CA'22-24 (48).JPG

CA'22-24 (49).JPG

CA'22-24 (50).JPG

CA'22-24 (51).JPG

CA'22-24 (52).JPG

CA'22-24 (53).JPG

CA'22-24 (54).JPG

CA'22-24 (55).JPG

CA'22-24 (56).JPG

CA'22-24 (57).JPG

CA'22-24 (58).JPG

CA'22-24 (59).JPG

CA'22-24 (60).JPG

CA'22-24 (61).JPG

CA'22-24 (62).JPG

CA'22-24 (63).JPG

CA'22-24 (64).JPG

CA'22-24 (65).JPG

CA'22-24 (66).JPG

CA'22-24 (67).JPG

CA'22-24 (68).JPG

CA'22-24 (69).JPG

CA'22-24 (70).JPG

CA'22-24 (71).JPG

CA'22-24 (72).JPG

CA'22-24 (73).JPG

CA'22-24 (74).JPG

CA'22-24 (75).JPG

CA'22-24 (76).JPG

CA'22-24 (77).JPG

CA'22-24 (78).JPG

CA'22-24 (79).JPG

CA'22-24 (80).JPG

CA'22-24 (81).JPG

CA'22-24 (82).JPG

CA'22-24 (83).JPG

CA'22-24 (84).JPG

CA'22-24 (85).JPG

CA'22-24 (86).JPG

CA'22-24 (87).JPG

CA'22-24 (88).JPG

CA'22-24 (89).JPG

CA'22-24 (90).JPG

CA'22-24 (91).JPG

CA'22-24 (92).JPG

CA'22-24 (93).JPG

CA'22-24 (94).JPG

CA'22-24 (95).JPG

CA'22-24 (96).JPG

CA'22-24 (97).JPG

CA'22-24 (98).JPG

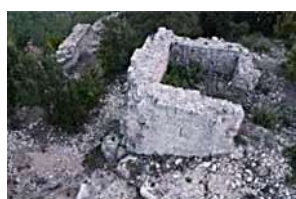
CA'22-24 (99).JPG

CA'22-24 (100).JPG

CA'22-24 (101).JPG

CA'22-24 (102).JPG

CA'22-24 (103).JPG

CA'22-24 (104).JPG

CA'22-24 (105).JPG

CA'22-24 (106).JPG

CA'22-24 (107).JPG

CA'22-24 (108).JPG

CA'22-24 (109).JPG

CA'22-24 (110).JPG

CA'22-24 (111).JPG

CA'22-24 (112).JPG

CA'22-24 (113).JPG

CA'22-24 (114).JPG

CA'22-24 (115).JPG

CA'22-24 (116).JPG

CA'22-24 (117).JPG

CA'22-24 (118).JPG

CA'22-24 (119).JPG

CA'22-24 (120).JPG

CA'22-24 (121).JPG

CA'22-24 (122).JPG

CA'22-24 (123).JPG

CA'22-24 (124).JPG

CA'22-24 (125).JPG

CA'22-24 (126).JPG

CA'22-24 (127).JPG

CA'22-24 (128).JPG

CA'22-24 (129).JPG

CA'22-24 (130).JPG

CA'22-24 (131).JPG

CA'22-24 (132).JPG

CA'22-24 (133).JPG

CA'22-24 (134).JPG

CA'22-24 (135).JPG

CA'22-24 (136).JPG

CA'22-24 (137).JPG

CA'22-24 (138).JPG

CA'22-24 (139).JPG

CA'22-24 (140).JPG

CA'22-24 (141).JPG

CA'22-24 (142).JPG

CA'22-24 (143).JPG

CA'22-24 (144).JPG

CA'22-24 (145).JPG

CA'22-24 (146).JPG

CA'22-24 (147).JPG

CA'22-24 (148).JPG

CA'22-24 (149).JPG

CA'22-24 (150).JPG

CA'22-24 (151).JPG

CA'22-24 (152).JPG

CA'22-24 (153).JPG

CA'22-24 (154).JPG

CA'22-24 (155).JPG

CA'22-24 (156).JPG

CA'22-24 (157).JPG

CA'22-24 (158).JPG

CA'22-24 (159).JPG

CA'22-24 (160).JPG

CA'22-24 (161).JPG

CA'22-24 (162).JPG

CA'22-24 (163).JPG

CA'22-24 (164).JPG

CA'22-24 (165).JPG

CA'22-24 (166).JPG

CA'22-24 (167).JPG

CA'22-24 (168).JPG

CA'22-24 (169).JPG

CA'22-24 (170).JPG

CA'22-24 (171).JPG

CA'22-24 (172).JPG

CA'22-24 (173).JPG

CA'22-24 (174).JPG

CA'22-24 (175).JPG

CA'22-24 (176).JPG

CA'22-24 (177).JPG

CA'22-24 (178).JPG

CA'22-24 (179).JPG

CA'22-24 (180).JPG

CA'22-24 (181).JPG

CA'22-24 (182).JPG

CA'22-24 (183).JPG

CA'22-24 (184).JPG

CA'22-24 (185).JPG

CA'22-24 (186).JPG

CA'22-24 (187).JPG

CA'22-24 (188).JPG

CA'22-24 (189).JPG

CA'22-24 (190).JPG

CA'22-24 (191).JPG

CA'22-24 (192).JPG

CA'22-24 (193).JPG

CA'22-24 (194).JPG

CA'22-24 (195).JPG

CA'22-24 (196).JPG

CA'22-24 (197).JPG

CA'22-24 (198).JPG

CA'22-24 (199).JPG

CA'22-24 (200).JPG

CA'22-24 (201).JPG

CA'22-24 (202).JPG

CA'22-24 (203).JPG

CA'22-24 (204).JPG

CA'22-24 (205).JPG

CA'22-24 (206).JPG

CA'22-24 (207).JPG

CA'22-24 (208).JPG

CA'22-24 (209).JPG

CA'22-24 (210).JPG

CA'22-24 (211).JPG

CA'22-24 (212).JPG

CA'22-24 (213).JPG

CA'22-24 (214).JPG

CA'22-24 (215).JPG

CA'22-24 (216).JPG

CA'22-24 (217).JPG

CA'22-24 (218).JPG

CA'22-24 (219).JPG

CA'22-24 (220).JPG

CA'22-24 (221).JPG

CA'22-24 (222).JPG

CA'22-24 (223).JPG

CA'22-24 (224).JPG

CA'22-24 (225).JPG

CA'22-24 (226).JPG

CA'22-24 (227).JPG

CA'22-24 (228).JPG

CA'22-24 (229).JPG

CA'22-24 (230).JPG

CA'22-24 (231).JPG

CA'22-24 (232).JPG

CA'22-24 (233).JPG

CA'22-24 (234).JPG

CA'22-24 (235).JPG

CA'22-24 (236).JPG

CA'22-24 (237).JPG

CA'22-24 (238).JPG

CA'22-24 (239).JPG

CA'22-24 (240).JPG

CA'22-24 (241).JPG

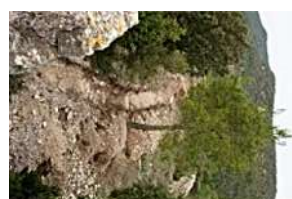
CA'22-24 (242).JPG

CA'22-24 (243).JPG

CA'22-24 (244).JPG

CA'22-24 (245).JPG

CA'22-24 (246).JPG

CA'22-24 (247).JPG

CA'22-24 (248).JPG

CA'22-24 (249).JPG

CA'22-24 (250).jpg

CA'22-24 (251).jpg

CA'22-24 (252).jpg

CA'22-24 (253).jpg

CA'22-24 (254).jpg

CA'22-24 (255).jpg

CA'22-24 (256).jpg

CA'22-24 (257).jpg

CA'22-24 (258).jpg

CA'22-24 (259).jpg

CA'22-24 (260).jpg

CA'22-24 (261).jpg

CA'22-24 (262).jpg

CA'22-24 (263).jpg

CA'22-24 (264).jpg

CA'22-24 (265).jpg

CA'22-24 (266).jpg

CA'22-24 (267).jpg

CA'22-24 (268).jpg

CA'22-24 (269).jpg

CA'22-24 (270).JPG

CA'22-24 (271).JPG

CA'22-24 (272).JPG

CA'22-24 (273).JPG

CA'22-24 (274).JPG

CA'22-24 (275).JPG

CA'22-24 (276).JPG

CA'22-24 (277).JPG

CA'22-24 (278).JPG

CA'22-24 (279).JPG

CA'22-24 (280).JPG

CA'22-24 (316).JPG

CA'22-24 (317).JPG

CA'22-24 (318).JPG

CA'22-24 (319).JPG

CA'22-24 (320).JPG

CA'22-24 (321).JPG

CA'22-24 (322).JPG

CA'22-24 (323).JPG

CA'22-24 (324).JPG

CA'22-24 (325).JPG

CA'22-24 (326).JPG

CA'22-24 (327).JPG

CA'22-24 (328).JPG

CA'22-24 (329).JPG

CA'22-24 (330).JPG

CA'22-24 (331).JPG

CA'22-24 (332).JPG

CA'22-24 (333).JPG

CA'22-24 (334).JPG

CA'22-24 (335).JPG

CA'22-24 (336).JPG

CA'22-24 (337).JPG

CA'22-24 (338).JPG

CA'22-24 (339).JPG

CA'22-24 (340).JPG

CA'22-24 (341).JPG

CA'22-24 (342).JPG

CA'22-24 (343).JPG

CA'22-24 (344).JPG

CA'22-24 (345).JPG

CA'22-24 (346).JPG

CA'22-24 (347).JPG

CA'22-24 (348).JPG

CA'22-24 (349).JPG

CA'22-24 (350).JPG

CA'22-24 (386).jpg

CA'22-24 (387).jpg

CA'22-24 (388).jpg

CA'22-24 (389).jpg

CA'22-24 (390).JPG

CA'22-24 (391).JPG

CA'22-24 (392).JPG

CA'22-24 (393).JPG

CA'22-24 (394).JPG

CA'22-24 (395).JPG

CA'22-24 (396).JPG

CA'22-24 (397).JPG

CA'22-24 (398).JPG

CA'22-24 (399).JPG

CA'22-24 (400).JPG

CA'22-24 (401).JPG

CA'22-24 (402).JPG

CA'22-24 (403).JPG

CA'22-24 (404).JPG

CA'22-24 (405).JPG

CA'22-24 (406).JPG

CA'22-24 (407).JPG

CA'22-24 (408).JPG

CA'22-24 (409).JPG

CA'22-24 (410).JPG

CA'22-24 (411).JPG

CA'22-24 (412).JPG

CA'22-24 (413).JPG

CA'22-24 (414).JPG

CA'22-24 (415).JPG

CA'22-24 (416).JPG

CA'22-24 (417).JPG

CA'22-24 (418).JPG

CA'22-24 (419).JPG

CA'22-24 (420).JPG

CA'22-24 (421).JPG

CA'22-24 (422).JPG

CA'22-24 (423).JPG

CA'22-24 (424).JPG

CA'22-24 (425).JPG

CA'22-24 (426).JPG

CA'22-24 (427).JPG

CA'22-24 (428).JPG

CA'22-24 (429).JPG

CA'22-24 (430).JPG

CA'22-24 (431).JPG

CA'22-24 (432).JPG

CA'22-24 (433).JPG

CA'22-24 (434).JPG

CA'22-24 (435).JPG

CA'22-24 (436).JPG

CA'22-24 (437).JPG

CA'22-24 (438).JPG

CA'22-24 (439).JPG

CA'22-24 (440).JPG

CA'22-24 (441).JPG

CA'22-24 (442).JPG

CA'22-24 (443).JPG

CA'22-24 (444).JPG

CA'22-24 (445).JPG

CA'22-24 (446).JPG

CA'22-24 (447).JPG

CA'22-24 (448).JPG

CA'22-24 (449).JPG

CA'22-24 (450).JPG

CA'22-24 (451).JPG

CA'22-24 (452).JPG

CA'22-24 (453).JPG

CA'22-24 (454).JPG

CA'22-24 (455).JPG

CA'22-24 (456).JPG

CA'22-24 (457).JPG

CA'22-24 (458).JPG

CA'22-24 (459).JPG

CA'22-24 (460).JPG

CA'22-24 (461).JPG

CA'22-24 (462).JPG

CA'22-24 (463).JPG

CA'22-24 (464).JPG

CA'22-24 (465).JPG

CA'22-24 (466).JPG

CA'22-24 (467).JPG

CA'22-24 (468).JPG

CA'22-24 (469).JPG

CA'22-24 (470).JPG

CA'22-24 (471).JPG

CA'22-24 (472).JPG

CA'22-24 (473).JPG

CA'22-24 (474).JPG

CA'22-24 (475).JPG

CA'22-24 (476).JPG

CA'22-24 (477).JPG

CA'22-24 (478).JPG

CA'22-24 (479).JPG

CA'22-24 (480).JPG

CA'22-24 (481).JPG

CA'22-24 (482).JPG

CA'22-24 (483).JPG

CA'22-24 (484).JPG

CA'22-24 (485).JPG

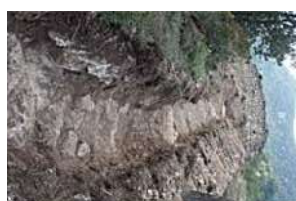
CA'22-24 (486).JPG

CA'22-24 (487).JPG

CA'22-24 (488).JPG

CA'22-24 (489).JPG

CA'22-24 (490).JPG

CA'22-24 (491).JPG

CA'22-24 (492).JPG

CA'22-24 (493).JPG

CA'22-24 (494).JPG

CA'22-24 (495).JPG

CA'22-24 (496).JPG

CA'22-24 (497).JPG

CA'22-24 (498).JPG

CA'22-24 (499).JPG

CA'22-24 (500).JPG

CA'22-24 (501).JPG

CA'22-24 (502).JPG

CA'22-24 (503).JPG

CA'22-24 (504).JPG

CA'22-24 (505).JPG

CA'22-24 (506).JPG

CA'22-24 (507).JPG

CA'22-24 (508).JPG

CA'22-24 (509).JPG

CA'22-24 (510).JPG

CA'22-24 (511).JPG

CA'22-24 (512).JPG

CA'22-24 (513).JPG

CA'22-24 (514).JPG

CA'22-24 (515).JPG

CA'22-24 (516).JPG

CA'22-24 (517).JPG

CA'22-24 (518).JPG

CA'22-24 (519).JPG

CA'22-24 (520).JPG

CA'22-24 (521).JPG

CA'22-24 (522).JPG

CA'22-24 (523).JPG

CA'22-24 (524).JPG

CA'22-24 (525).JPG

CA'22-24 (596).JPG

CA'22-24 (597).JPG

CA'22-24 (598).JPG

CA'22-24 (599).JPG

CA'22-24 (600).JPG

CA'22-24 (601).JPG

CA'22-24 (602).JPG

CA'22-24 (603).JPG

CA'22-24 (604).JPG

CA'22-24 (605).JPG

CA'22-24 (606).JPG

CA'22-24 (607).JPG

CA'22-24 (608).JPG

CA'22-24 (609).JPG

CA'22-24 (610).JPG

CA'22-24 (611).JPG

CA'22-24 (612).JPG

CA'22-24 (613).JPG

CA'22-24 (614).JPG

CA'22-24 (615).JPG

CA'22-24 (616).JPG

CA'22-24 (617).JPG

CA'22-24 (618).JPG

CA'22-24 (619).JPG

CA'22-24 (620).JPG

CA'22-24 (621).JPG

CA'22-24 (622).JPG

CA'22-24 (623).JPG

CA'22-24 (624).JPG

CA'22-24 (625).JPG

CA'22-24 (626).JPG

CA'22-24 (627).JPG

CA'22-24 (628).JPG

CA'22-24 (629).JPG

CA'22-24 (630).JPG

CA'22-24 (631).JPG

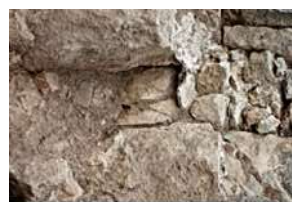
CA'22-24 (632).JPG

CA'22-24 (633).JPG

CA'22-24 (634).JPG

CA'22-24 (635).JPG

CA'22-24 (636).JPG

CA'22-24 (637).JPG

CA'22-24 (638).JPG

CA'22-24 (639).JPG

CA'22-24 (640).JPG

CA'22-24 (641).JPG

CA'22-24 (642).JPG

CA'22-24 (643).JPG

CA'22-24 (644).JPG

CA'22-24 (645).JPG

CA'22-24 (646).JPG

CA'22-24 (647).JPG

CA'22-24 (648).JPG

CA'22-24 (649).JPG

CA'22-24 (650).JPG

CA'22-24 (651).JPG

CA'22-24 (652).JPG

CA'22-24 (653).JPG

CA'22-24 (654).JPG

CA'22-24 (655).JPG

CA'22-24 (656).JPG

CA'22-24 (657).JPG

CA'22-24 (658).JPG

CA'22-24 (659).JPG

CA'22-24 (660).JPG

CA'22-24 (661).JPG

CA'22-24 (662).JPG

CA'22-24 (663).JPG

CA'22-24 (664).JPG

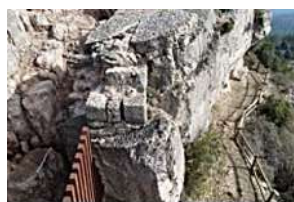
CA'22-24 (665).JPG

CA'22-24 (736).JPG

CA'22-24 (737).JPG

CA'22-24 (738).JPG

CA'22-24 (739).JPG

CA'22-24 (740).JPG

CA'22-24 (741).JPG

CA'22-24 (742).JPG

CA'22-24 (743).JPG

CA'22-24 (744).JPG

CA'22-24 (745).JPG

CA'22-24 (746).JPG

CA'22-24 (747).JPG

CA'22-24 (748).JPG

CA'22-24 (749).JPG

CA'22-24 (750).JPG

CA'22-24 (751).JPG

CA'22-24 (752).JPG

CA'22-24 (753).JPG

CA'22-24 (754).JPG

CA'22-24 (755).JPG

CA'22-24 (756).JPG

CA'22-24 (757).JPG

CA'22-24 (758).JPG

CA'22-24 (759).JPG

CA'22-24 (760).JPG

CA'22-24 (761).JPG

CA'22-24 (762).JPG

CA'22-24 (763).JPG

CA'22-24 (764).JPG

CA'22-24 (765).JPG

CA'22-24 (766).JPG

CA'22-24 (767).JPG

CA'22-24 (768).JPG

CA'22-24 (769).JPG

CA'22-24 (770).JPG

CA'22-24 (771).JPG

CA'22-24 (772).JPG

CA'22-24 (773).JPG

CA'22-24 (774).JPG

CA'22-24 (775).JPG

CA'22-24 (776).JPG

CA'22-24 (777).JPG

CA'22-24 (778).JPG

CA'22-24 (779).JPG

CA'22-24 (780).JPG

CA'22-24 (781).JPG

CA'22-24 (782).JPG

CA'22-24 (783).JPG

CA'22-24 (784).JPG

CA'22-24 (785).JPG

CA'22-24 (786).JPG

CA'22-24 (787).JPG

CA'22-24 (788).JPG

CA'22-24 (789).JPG

CA'22-24 (790).JPG

CA'22-24 (791).JPG

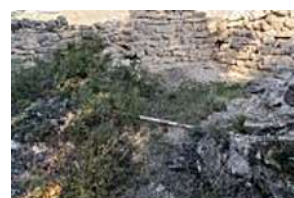
CA'22-24 (792).jpg

CA'22-24 (793).jpg

CA'22-24 (794).jpg

CA'22-24 (795).jpg

CA'22-24 (796).jpg

CA'22-24 (797).jpg

CA'22-24 (798).jpg

CA'22-24 (799).jpg

CA'22-24 (800).JPG

CA'22-24 (801).JPG

CA'22-24 (802).JPG

CA'22-24 (803).JPG

CA'22-24 (804).JPG

CA'22-24 (805).JPG

CA'22-24 (806).JPG

CA'22-24 (807).JPG

CA'22-24 (808).JPG

CA'22-24 (809).JPG

CA'22-24 (810).JPG

CA'22-24 (811).JPG

CA'22-24 (812).JPG

CA'22-24 (813).JPG

CA'22-24 (814).JPG

CA'22-24 (815).JPG

CA'22-24 (816).JPG

CA'22-24 (817).JPG

CA'22-24 (818).JPG

CA'22-24 (819).JPG

CA'22-24 (820).JPG

CA'22-24 (821).JPG

CA'22-24 (822).JPG

CA'22-24 (823).JPG

CA'22-24 (824).JPG

CA'22-24 (825).JPG

CA'22-24 (826).JPG

CA'22-24 (827).JPG

CA'22-24 (828).JPG

CA'22-24 (829).JPG

CA'22-24 (830).JPG

CA'22-24 (831).JPG

CA'22-24 (832).JPG

CA'22-24 (833).JPG

CA'22-24 (834).JPG

CA'22-24 (835).JPG

CA'22-24 (836).JPG

CA'22-24 (837).JPG

CA'22-24 (838).JPG

CA'22-24 (839).JPG

CA'22-24 (840).JPG

CA'22-24 (841).JPG

CA'22-24 (842).JPG

CA'22-24 (843).JPG

CA'22-24 (844).JPG

CA'22-24 (845).JPG

CA'22-24 (846).JPG

CA'22-24 (847).JPG

CA'22-24 (848).JPG

CA'22-24 (849).JPG

CA'22-24 (850).JPG

CA'22-24 (851).JPG

CA'22-24 (852).JPG

CA'22-24 (853).JPG

CA'22-24 (854).JPG

CA'22-24 (855).JPG

CA'22-24 (856).JPG

CA'22-24 (857).JPG

CA'22-24 (858).JPG

CA'22-24 (859).JPG

CA'22-24 (860).JPG

CA'22-24 (861).JPG

CA'22-24 (862).JPG

CA'22-24 (863).JPG

CA'22-24 (864).JPG

CA'22-24 (865).JPG

CA'22-24 (866).JPG

CA'22-24 (867).JPG

CA'22-24 (868).JPG

CA'22-24 (869).JPG

CA'22-24 (870).JPG

CA'22-24 (871).JPG

CA'22-24 (872).JPG

CA'22-24 (873).JPG

CA'22-24 (874).JPG

CA'22-24 (875).JPG

CA'22-24 (876).JPG

CA'22-24 (877).JPG

CA'22-24 (878).JPG

CA'22-24 (879).JPG

CA'22-24 (880).JPG

CA'22-24 (881).JPG

CA'22-24 (882).JPG

CA'22-24 (883).JPG

CA'22-24 (884).JPG

CA'22-24 (885).JPG

CA'22-24 (886).JPG

CA'22-24 (887).JPG

CA'22-24 (888).JPG

CA'22-24 (889).JPG

CA'22-24 (890).JPG

CA'22-24 (891).JPG

CA'22-24 (892).JPG

CA'22-24 (893).JPG

CA'22-24 (894).JPG

CA'22-24 (895).JPG

CA'22-24 (896).JPG

CA'22-24 (897).JPG

CA'22-24 (898).JPG

CA'22-24 (899).JPG

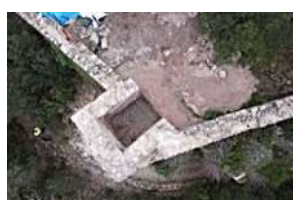
CA'22-24 (900).JPG

CA'22-24 (901).JPG

CA'22-24 (902).JPG

CA'22-24 (903).JPG

CA'22-24 (904).JPG

CA'22-24 (905).JPG

CA'22-24 (906).JPG

CA'22-24 (907).JPG

CA'22-24 (908).JPG

CA'22-24 (909).JPG

CA'22-24 (910).JPG

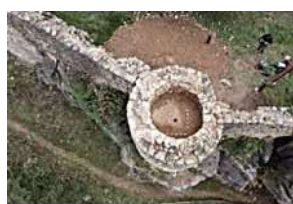
CA'22-24 (911).JPG

CA'22-24 (912).JPG

CA'22-24 (913).JPG

CA'22-24 (914).JPG

CA'22-24 (915).JPG

CA'22-24 (916).JPG

CA'22-24 (917).JPG

CA'22-24 (918).JPG

CA'22-24 (919).JPG

CA'22-24 (920).JPG

CA'22-24 (921).JPG

CA'22-24 (922).JPG

CA'22-24 (923).JPG

CA'22-24 (924).JPG

CA'22-24 (925).JPG

CA'22-24 (926).JPG

CA'22-24 (927).JPG

CA'22-24 (928).JPG

CA'22-24 (929).JPG

CA'22-24 (930).JPG

CA'22-24 (931).JPG

CA'22-24 (932).JPG

CA'22-24 (933).JPG

CA'22-24 (934).JPG

CA'22-24 (935).JPG

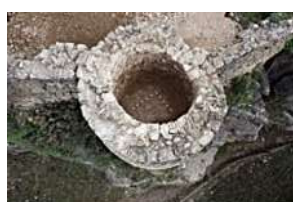
CA'22-24 (936).JPG

CA'22-24 (937).JPG

CA'22-24 (938).JPG

CA'22-24 (939).JPG

CA'22-24 (940).JPG

CA'22-24 (941).JPG

CA'22-24 (942).JPG

CA'22-24 (943).JPG

CA'22-24 (944).JPG

CA'22-24 (945).JPG

CA'22-24 (946).JPG

CA'22-24 (947).JPG

CA'22-24 (948).JPG

CA'22-24 (949).JPG

CA'22-24 (950).JPG

CA'22-24 (951).JPG

CA'22-24 (952).JPG

CA'22-24 (953).JPG

CA'22-24 (954).JPG

CA'22-24 (955).JPG

CA'22-24 (956).JPG

CA'22-24 (957).JPG

CA'22-24 (958).JPG

CA'22-24 (959).JPG

CA'22-24 (960).JPG

CA'22-24 (961).JPG

CA'22-24 (962).JPG

CA'22-24 (963).JPG

CA'22-24 (964).JPG

CA'22-24 (965).JPG

CA'22-24 (966).JPG

CA'22-24 (967).JPG

CA'22-24 (968).JPG

CA'22-24 (969).JPG

CA'22-24 (970).JPG

CA'22-24 (971).JPG

CA'22-24 (972).JPG

CA'22-24 (973).JPG

CA'22-24 (974).JPG

CA'22-24 (975).JPG

CA'22-24 (976).JPG

CA'22-24 (977).JPG

CA'22-24 (978).JPG

CA'22-24 (979).JPG

CA'22-24 (980).JPG

CA'22-24 (981).JPG

CA'22-24 (982).JPG

CA'22-24 (983).JPG

CA'22-24 (984).JPG

CA'22-24 (985).JPG

CA'22-24 (986).JPG

CA'22-24 (987).JPG

CA'22-24 (988).JPG

CA'22-24 (989).JPG

CA'22-24 (990).JPG

CA'22-24 (991).JPG

CA'22-24 (992).JPG

CA'22-24 (993).JPG

CA'22-24 (994).JPG

CA'22-24 (995).JPG

CA'22-24 (996).JPG

CA'22-24 (997).JPG

CA'22-24 (998).JPG

CA'22-24 (999).JPG

CA'22-24 (1000).JPG

CA'22-24 (1001).JPG

CA'22-24 (1002).JPG

CA'22-24 (1003).JPG

CA'22-24 (1004).JPG

CA'22-24 (1005).JPG

CA'22-24 (1006).JPG

CA'22-24 (1007).JPG

CA'22-24 (1008).JPG

CA'22-24 (1009).JPG

CA'22-24 (1010).JPG

CA'22-24 (1011).JPG

CA'22-24 (1012).JPG

CA'22-24 (1013).JPG

CA'22-24 (1014).JPG

CA'22-24 (1015).JPG

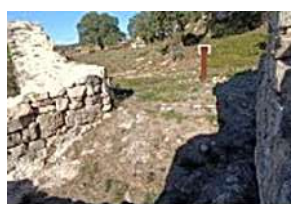
CA'22-24 (1016).JPG

CA'22-24 (1017).JPG

CA'22-24 (1018).jpg

CA'22-24 (1019).jpg

CA'22-24 (1020).jpg

CA'22-24 (1021).jpg

CA'22-24 (1022).jpg

CA'22-24 (1023).jpg

CA'22-24 (1024).JPG

CA'22-24 (1025).JPG

CA'22-24 (1026).JPG

CA'22-24 (1027).JPG

CA'22-24 (1028).JPG

CA'22-24 (1029).JPG

CA'22-24 (1030).JPG

CA'22-24 (1031).JPG

CA'22-24 (1032).JPG

CA'22-24 (1033).JPG

CA'22-24 (1034).JPG

CA'22-24 (1035).JPG

CA'22-24 (1036).JPG

CA'22-24 (1037).JPG

CA'22-24 (1038).JPG

CA'22-24 (1039).JPG

CA'22-24 (1040).JPG

CA'22-24 (1041).JPG

CA'22-24 (1042).JPG

CA'22-24 (1043).JPG

CA'22-24 (1044).JPG

CA'22-24 (1045).JPG

CA'22-24 (1046).JPG

CA'22-24 (1047).JPG

CA'22-24 (1048).JPG

CA'22-24 (1049).JPG

CA'22-24 (1050).JPG

CA'22-24 (1051).JPG

CA'22-24 (1052).JPG

CA'22-24 (1053).JPG

CA'22-24 (1054).JPG

CA'22-24 (1055).JPG

CA'22-24 (1056).JPG

CA'22-24 (1057).JPG

CA'22-24 (1058).JPG

CA'22-24 (1059).JPG

CA'22-24 (1060).JPG

CA'22-24 (1061).JPG

CA'22-24 (1062).JPG

CA'22-24 (1063).JPG

CA'22-24 (1064).JPG

CA'22-24 (1065).JPG

CA'22-24 (1066).JPG

CA'22-24 (1067).JPG

CA'22-24 (1068).JPG

CA'22-24 (1069).JPG

CA'22-24 (1070).JPG

CA'22-24 (1071).JPG

CA'22-24 (1072).JPG

CA'22-24 (1073).JPG

CA'22-24 (1074).JPG

CA'22-24 (1075).JPG

CA'22-24 (1076).JPG

CA'22-24 (1077).JPG

CA'22-24 (1078).JPG

CA'22-24 (1079).JPG

CA'22-24 (1080).JPG

CA'22-24 (1081).JPG

CA'22-24 (1082).JPG

CA'22-24 (1083).JPG

CA'22-24 (1084).JPG

CA'22-24 (1085).JPG

CA'22-24 (1086).JPG

CA'22-24 (1087).JPG

CA'22-24 (1088).JPG

CA'22-24 (1089).JPG

CA'22-24 (1090).JPG

CA'22-24 (1091).jpg

CA'22-24 (1092).jpg

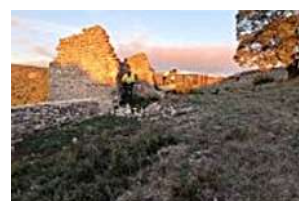
CA'22-24 (1093).jpg

CA'22-24 (1094).jpg

CA'22-24 (1095).jpg

CA'22-24 (1096).jpg

CA'22-24 (1097).jpg

CA'22-24 (1098).JPG

CA'22-24 (1099).JPG

CA'22-24 (1100).JPG

CA'22-24 (1101).JPG

CA'22-24 (1102).JPG

CA'22-24 (1103).JPG

CA'22-24 (1104).JPG

CA'22-24 (1105).JPG

CA'22-24 (1106).JPG

CA'22-24 (1107).JPG

CA'22-24 (1108).JPG

CA'22-24 (1109).JPG

CA'22-24 (1110).JPG

CA'22-24 (1111).JPG

CA'22-24 (1112).JPG

CA'22-24 (1113).JPG

CA'22-24 (1114).JPG

CA'22-24 (1115).JPG

CA'22-24 (1116).JPG

CA'22-24 (1117).JPG

CA'22-24 (1118).JPG

CA'22-24 (1119).JPG

CA'22-24 (1120).JPG

CA'22-24 (1121).JPG

CA'22-24 (1122).JPG

CA'22-24 (1123).JPG

CA'22-24 (1124).JPG

CA'22-24 (1125).JPG

CA'22-24 (1126).JPG

CA'22-24 (1127).JPG

CA'22-24 (1128).JPG

CA'22-24 (1129).JPG

CA'22-24 (1130).JPG

CA'22-24 (1131).JPG

CA'22-24 (1132).JPG

CA'22-24 (1133).JPG

CA'22-24 (1134).JPG

CA'22-24 (1135).JPG

CA'22-24 (1136).JPG

CA'22-24 (1137).JPG

CA'22-24 (1138).JPG

CA'22-24 (1139).JPG

CA'22-24 (1140).JPG

CA'22-24 (1141).JPG

CA'22-24 (1142).JPG

CA'22-24 (1143).JPG

CA'22-24 (1144).JPG

CA'22-24 (1145).JPG

CA'22-24 (1146).JPG

CA'22-24 (1147).JPG

CA'22-24 (1148).JPG

CA'22-24 (1149).jpg

CA'22-24 (1150).jpg

CA'22-24 (1151).jpg

CA'22-24 (1152).jpg

CA'22-24 (1153).jpg

CA'22-24 (1154).jpg

CA'22-24 (1155).jpg

CA'22-24 (1156).jpg

CA'22-24 (1157).jpg

CA'22-24 (1158).JPG

CA'22-24 (1159).JPG

CA'22-24 (1160).JPG

CA'22-24 (1161).JPG

CA'22-24 (1162).JPG

CA'22-24 (1163).JPG

CA'22-24 (1164).JPG

CA'22-24 (1165).JPG

CA'22-24 (1166).JPG

CA'22-24 (1167).JPG

CA'22-24 (1168).JPG

CA'22-24 (1169).JPG